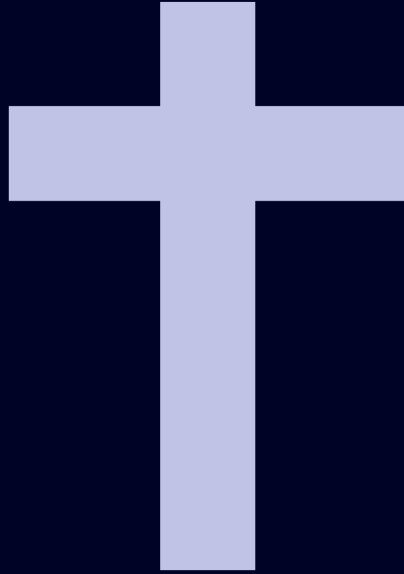

Yamap

Portions of the Holy Bible in the Yamap language of Papua
New Guinea

Yamap
Portions of the Holy Bible in the Yamap language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Yamap long Niugini

copyright © 2025 SIL Papua New Guinea

Language: (Yamap)

Contributor: Papua New Guinea Bible Translation Association and The Seed Company

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 Jul 2025 from source files dated 10 Jul 2025
4b432633-0a7f-536f-bf2f-8db0ebda2b87

Contents

Matyu 1
Mak 62
Luk 99

Ambô Mavî atu be Matyu hekavu

Ambô himung

Matyu hekavu kapua tiêng me ya athêng yang nena Livai. Yêni me anô Israêl te be hevong ku hiwa takis hiving Lom, yôvêm me hetak ku êng me hesopa Yisu. Yisu helam Pita lo Endulu me Jems lo Jon yôvêm me helam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

Matyu hekavu vo ningik thô êndêng na Juda nena Yisu me Mesaya. Mesaya me ambô Hiblu me hethak ambô Glik me Kilisi. Me ya ondong nena, “Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nêngêv ya avîlanô livung vo îmo mavî.” Matyu hik thô nena Yisu me Mesaya atu be bôk ekavu hethak yêni hêk Moses lêk plopet ining kapua be ditu ambô takêng lêk ik anông ethak Kilisi. Yêni hekavu kapua ti vo na Juda, metom la hiving na long bôyang esam imbing.

Matyu hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma.

Yisu Kilisi limi (Luk 3:23-38)

¹ Diti me Yisu Kilisi limi. Yêni me Ablaham lo Devit ining lim lêkmuk.

² Ablaham hîmbî Aisak vê.
Me Aisak hîmbî Jekop vê.

Me Jekop hîmbî Juda lêk viyani vê.

³ Me Juda hîmbî Peles lo Sela vê. Me
thêi ning katik me Tama.

Me Peles hîmbî Heslon vê.

Me Heslon hîmbî Lam vê.

⁴ Me Lam hîmbî Aminadap vê.

Me Aminadap hîmbî Nason vê.

Me Nason hîmbî Salmon vê.

⁵ Me Salmon hîmbî Boas vê. Me Boas
talêmbô me Lahap.

Me Boas hîmbî Obet vê. Me Obet
talêmbô me Lut.

Me Obet hîmbî Jesi vê.

⁶ Me Jesi hîmbî King Devit vê.

Me Devit hîmbî Solomon vê. Me Solomon talêmbô me Ulia yanavî be Devit hiwa.

⁷ Me Solomon hîmbî Lehoboam vê.

Me Lehoboam hîmbî Abiya vê.

Me Abiya hîmbî Asa vê.

⁸ Me Asa hîmbî Jehosapat vê.

Me Jehosapat hîmbî Jeholam vê.

Me Jeholam me Usaia ya bumalô.

⁹ Me Usaia hîmbî Jotam vê.

Me Jotam hîmbî Ahas vê.

Me Ahas hîmbî Hesekaia vê.

¹⁰ Me Hesekaia hîmbî Manasa vê.

Me Manasa hîmbî Amon vê.

Me Amon hîmbî Josaia vê.

¹¹ Me Josaia me Jekonaia lêk viyani
ning bumalô. Jekonaia
lêk viyani ivutak hêndêng
waklavông Israêl ining nakyo
evalong loho be iwa be ê êndô
hîmô Babilon.

¹² Avîlanô Israêl îmo Babilon de-
nang,

me Jekonaia hîmbî Sialtiel vê.

Me Sialtiel me Selubabel ya bumalô.

¹³ Me Selubabel hîmbî Abiut vê.

Me Abiut hîmbî Elaiakim vê.

Me Elaiakim hîmbî Aso vê.

¹⁴ Me Aso hîmbî Sadok vê.

Me Sadok hîmbî Akim vê.

Me Akim hîmbî Eliut vê.

¹⁵ Me Eliut hîmbî Eleasal vê.

Me Eleasal hîmbî Matan vê.

Me Matan hîmbî Jekop vê.

¹⁶ Me Jekop hîmbî Josep vê. Me Josep
ditu Malia yamalô. Me Malia
êng ditu hevathu Yisu atu be
elam nena Mesaya.

¹⁷ Me avîlanô takatu be ivutak
êndêng Ablaham ya wakma heveng
hele be hêyô Devit, loho me hîtôm
ondong lauming be lahavôva. Me
avîlanô takatu be ivutak êndêng De-
vit ya wakma hele be hêyô avîlanô
Israêl ê Babilon, loho me hîtôm on-
dong lauming be lahavôva bêng yom.
Me avîlanô takatu be ivutak hêndêng
wakma atu be avîlanô Israêl îmo Ba-
bilon hele be hêyô Mesaya ya wakma
me hîtôm ondong lauming be la-
havôva bêng yom.

*Malia hevathu Yisu
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Diti me Yisu Kilisi ya kôkôthing hivutak pîk iti. Malia ya avîlanô bôk epesang ambô yôv vo endom yêni ethak Josep. Thêi mî bôk êk iving i amî denang me êyê nena Malia lêk hethambeng. Lovak Matheng da hevong be sêik êng hivutak.

¹⁹ Metom Josep ôpatu be tem nimbua Malia me hîthông nena sêik atu be heva Malia la me hivutak bisête. Josep me anô thêthôp, be ditu hêndô nembong Malia moma îndôk avîlanô maleŋing. Êng me hethalo auk eveng vo netak yêni menang oyang bini.

²⁰ Hethalo auk eveng denang me hêyê navîng te nena Anômbêng ya aŋêla te hêyô be henang nena, "Josep, Devit lim lêkmuk, sêik iti me hêlêm nang Lovak Matheng. Be ditu dô nôkô andô me numbua Malia bunu yong melak îtôm vônîm.

²¹ Me tem nembathu wakna te be nondam ya athêng nena Yisu,* vômbe nena tem nimbua ya avîlanô vê injêk ining kambom."

²² Me nômkama takiti hivutak vo Anômbêng ya ambô ningik anông nang bôk hêv ambô ti hêndêng plopet Aisaia be henang nena,

²³ "Ondaŋô! Avî te mî hêk hiving anô amî denang me tem nethambeng be nembathu wakna te.

Be tem endam ya athêng nena Imanuel." *Aisaia 7:14*
Athêng êng ya ondong nena, "Wapômbêng hîmô hiving aô."

²⁴ Me Josep hêyê navîng êng yôv me hesong hiviyo. Me hê hevong bêng hîtôm datu be Anômbêng ya aŋêla henang me hiwa Malia be hê ya melak hîtôm yanavî.

²⁵ Metom mî hêk hiving yanavî amî hele be hevathu wakna êng yôv. Me hêv athêng Yisu hêndêng wakna êng.

2

Ŋa lêkauk ethak môtôp ê êyê Yisu

1:18 1:18 Luk 1:27,35 **1:21 1:21** Luk 1:31; 2:21 * **1:21 1:21** Athêng Yisu ya ondong nena Anômbêng hiwa avîlanô vê injêk ining kambom. **1:25 1:25** Luk 2:21 **2:2 2:2** Nam 24:17 **2:6 2:6** Jon 7:42

¹ Malia bôk hevathu Yisu yôv hêk Betlehem nang Judia. Waklavông êng me Helot hîmô hîtôm king. Hêndêng wakma êng me ŋa lêkauk ethak môtôp nang long wak ethak êlêm Jelusalem

² me enang ik ling nena, "Sêik lêkmuk atu be hivutak hîtôm ŋa Juda ning king, talêmbô hevathu hêk êsê? Yoô yê ya môtôp hivutak long wak ethak be yoô lêm vo aŋgêv yeng ethak yêni."

³ Me king Helot lêk avîlanô Jelusalem sapêng elanô ambô êng be leŋing malêing.

⁴ Tomêng me Helot helam ŋa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung sapêng ethak tom. Me henang ik loho ling nena, "Mesaya atu tem embathu injêk êsê?"

⁵ Me loho nang viyang nena, "Tem embathu injêk Betlehem nang Judia hîtôm Wapômbêng bôk henang be plopet te bôk hekavu nena,

⁶ " 'Ong Betlehem atu be hîmô Juda ning pîk, anômbêng te tem nimbutak nang ong be neyanŋing yîning avîlanô Islael îtôm boksipsip ining alang,

be ditu ong mî melak lông oyang te hîmô Juda ning pîk lîvông amî. Mî anông!' " *Maika 5:2*

⁷ Yôv me Helot helam ŋa lêkauk takatu menang oyang êlêm vo nendaŋô nena aŋgête ditu môtôp êng hivutak.

⁸ Helanô yôv me hêv loho be ê Betlehem me henang nena, "Môlô nu me othalo sêik kasek êng katôyang. Be môlô tung yêni me ondelêm onang ethak ya vo yanangêv yeng ethak inda imbing."

⁹ Loholanô king ya ambô yôv me loho ê. Me êyê môtôp atu be hivutak long wak ethak me himung be hê hele be hêyô heva long atu be sêik kasek êng hêk ya vilîng.

10 Wakma loho yê môtôp atu me loho lejing mavî bêng anông.

11 Be ditu loho vutak êyô melak kapô be ê me êyê sêik kasek atu lo talêmbô Malia. Êng me eya vejinbudum thivô me ikum be êv yeng ethak yêni. Me ik ining alepa kê be êv nômkama mavî mavî itôm ining lejing mavî hêndêng yêni. Êv gol lêk paola be sanda.

12 Me êyê navîng te nena Wapômbêng henang ethak loho vo dô endeni êyô vo Helot ethak lonjbô andô. Êng me elom lonjanlê yang be ê ning long hethak lonjbô.

Josep lo Malia me Yisu loho ê Ijip

13 Na lêkauk etak melak be loho ê yôv me Josep hêyê navîng nena Anômbêng ya anêla te hêyô be henang nena, "Helot tem nethalo wakna kasek vo ningik vônô. Be ditu numbiyô me numbua wakna kasek lo talêmbô be nôsôv be nu ketheng oyang Ijip me nômô endebe yangêv ambô êndêng ong êm."

14 Êng me Josep hiviyo be hiwa wakna kasek lo talêmbô hêndêng bîlivông be loho ê Ijip

15 me îmo hele be Helot hema. Nôm takêng hivutak vo Anômbêng ya ambô hik anông. Hîtôm bôk hêv ambô hêndêng plopet be henang nena, "Ya dalam yîning wakna hêk Ijip be hêlêm." *Hosea 11:1*

King Helot hik sêiknena vônô

16 Na lêkauk ethak môtôp mî îvôv vo King Helot ethak lonjbô amî, be ditu la hêv loho ning ambô takatu be bôk enang ethak môtôp ya waklavông. Êng me heyala nena evatek yêni be la maning kambom anông. Be ditu hêv na vovak vo ingik sêiknena takatu be ining sondakbêng hîtôm lokwanji be hele hê sapêng vônô embeng Betlehem lêk ya long yaônena sapêng.

17 Be ditu ambô êng hik anông hîtôm bôk plopet Jelemaia henang nena,

18 "Nalakjalak bêng hêk Lama, athêng malêng lêk athêng bêng.

Lesel nali lêk ema be mî.

Êng me heleng be hêndô êngêv yêni thivô, vômbe nena nali lêk mî." *Jelemaia 31:15*

Îvôv Nasalet

19 Josep hîmô Ijip denang me Helot hema. Yôv me hêyê navîng nena Anômbêng ya anêla te hêyô

20 be henang nena, "Na takatu be evong vo ingik wakna vônô bôk ema yôv, be ditu numbiyô me numbua wakna lo talêmbô be numbunnu Is-lael ining pîk ethak lonjbô."

21 Êng me Josep hiviyo me hiwa wakna lo talêmbô be loho vônô Is-lael ining pîk.

22 Me helanô nena Akelaus hiwa lambô Helot ya long be hîmô hîtôm plovins Judia ning king, be ditu hêkô ni long êng. Yôv me hêyê navîng yang ethak lonjbô nena dô loho ni Judia andô, bêng be ditu loho ê plovins Galili.

23 Loho ê îmo melak lônng te be ya athêng nena Nasalet. Nôm êng hivutak vo plopet ining ambô ningik anông hîtôm bôk enang nena, "Avîlanô tem endam yêni nena anô Nasalet te."

3

Jon Anô Hithik Avîlanô ya ku

(*Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28*)

1 Hêndêng waklavông takêng me Yisu hîmô Nasalet denang me Jon Anô Hithik Avîlanô hê hîmô long thiliv nang Judia be henang mêtê hêndêng avîlanô nena,

2 "Onde kapôlômim lîlîng vômbe nena melak leng* ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang."

2:11 2:11 Sng 72:10-15; Ais 60:6 2:18 2:18 Stt 35:19 3:2 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 * 3:2 3:2 Matyu hekavu ya kapua hêndêng na Juda, be ditu hesopa loho ning kombom be mî hekavu Wapômbêng ya athêng amî, vômbe nena loho ning auk me Wapômbêng ya athêng me matheng anông, be ditu hekavu nena melak leng ya lêklinyak bêng yom.

³ Jon me ôpatu be plopet Aisaia bôk henang yôv nena,

“Kaêk te hêlêm nang long thiliv nena, ‘Ôpôpêk lonḡanlê vo Anômbêng êlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.’ ” *Aisaia 40:3*

⁴ Jon thak hik kwêv atu be epesang hethak bok kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum damon-dam thôk.

⁵ Me avîlanô êlêm nang Jelusalem lêk Judia sapêng lêk long takatu be hîmô bidong ḡanam Yelodan ê hêndêng yêni.

⁶ Me loho nang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk ḡanam Yelodan.

⁷ Me hêyê Palisi lêk Sadyusi bêng anông êlêm vo nithik loho, metom henang ethak loho nena, “Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo ôsôv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning kombom ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv.

⁹ Me dô lemim êngêv auk te be onang ethak amda nena, ‘Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.’ Mî. Ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng hîtôm nimbua valu takiti be nepesang Ablaham limi ethak.

¹⁰ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmbôk ethak amela.

¹¹ “Ya hathik môlô hethak ḡanam vo ningik thô nena lêk môlô ole kapôlômim lîlîng yôv. Metom ôpatu be tem nembeng ya yam ya lêklokwang me bêng anông vo yîning, be ditu tem nithik môlô ethak Lovak Matheng lêk amela. Me ya me anô oyang be mî hîtôm yambua ya vakapô bokgôp îtôm anô ku oyang te amî. Mî anông.

¹² Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîttîning vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be nî tak îmô melak kapô, metom ya kôpik me tem nîmbôk ethak amela atu be tem mî nema amî.”

Jon hithik Yisu
(*Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34*)

¹³ Yisu hetak Galili be hê hêndêng Jon vo nithik inda îndôk ḡanam Yelodan.

¹⁴ Metom Jon hevong vo nemba inda thing be henang nena, “Mavî vo nuthik ya, metom hevong bisê be hêlêm êndêng ya vo ya thik ong?”

¹⁵ Metom Yisu henang viyang nena, “Dô. Lêk iti me nuthik ya vo ai sopa lonḡanlê thêthôp hîtôm Wapômbêng la hiving.” Êng me Jon hîlôk ethak Yisu ya ambô be hithik inda.

¹⁶ Bôlôtom oyang me Yisu hiviyo hêk ḡanam kapô be hêlêm yêing. Me leng hikê be hêyê Wapômbêng ya Lovak Matheng hîlôk be hêlêm hîtôm menak bôbô be hêyô hîmô yêni.

¹⁷ Me ambô te hêlêm nang melak leng be henang nena, “Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Me ya leng mavî anông ethak yêni.”

4

Sakdang heyek Yisu
(*Mak 1:12-13; Luk 4:1-13*)

¹ Yôv me Lovak Matheng helom Yisu be hê long thiliv vo Sakdang eyek inda.

² Me hitip ethak nôm îtôm wak buḡdaluk yi me bîlîvông buḡdaluk yi mîng hema ve la.

³ Êng me anô atu be thak heyek avîlanô hê hêyô be henang ethak inda nena, “Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me

nonang vo valu takiti imbutak itôm polom."

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, "Bôk ekavu yôv hêk kapua matheng nena, 'Anô mî hitôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî. Yêni tem nîmô lêkmala ethak ambô takatu be Wapômbêng thak henang sapêng.' "

⁵ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê melak lôngh matheng Jêlusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vov anông.

⁶ Me henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk vombê nena bôk ekavu yôv nena,

" 'Yêni tem nenang be ya anjêla emba-long ong be eyanging ong mavî vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.' " *Kapua Yeng 91:11-12*

⁷ Metom Yisu henang hêndêng inda nena, "Bôk ekavu ambô yang hiving nena, 'Dô noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.' "

⁸ Yôv me Sakdang helom yêni hethak lonbô be hê dum dêim te. Me hik pîk bèniti sapêng ya melak lôngh lêklokwang bêngbêng lêk ining nômkama kêkêlô sapêng thô hêndêng yêni.

⁹ Me henang ethak inda nena, "Tem yangêv nôm takiti sapêng êndêng ong. Metom noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya êm."

¹⁰ Me Yisu henang nena, "Sakdang, ong vê injêk ya! Hitôm bôk ekavu yôv nena, 'Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng me nombong yêni yom ya ku.' "

¹¹ Êng me Sakdang hetak yêni be hê me anjêla êyô be êv inda livung.

*Yisu hevong ya ku mundaluk
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Me Yisu helanô nena bôk evalong Jon be êndô hîmô kalaondong. Êng me hîvô hê Galili

¹³ me hê be hîmô Nasalet yôvêm me hetak be hê hîmô Kapenaom. Kape-naom hîmô kasîk bomang Galili ya dang hîmô Sebulun lo Naptali ining pîk.

¹⁴ Nôm êng hivutak vo plopet Aisaia ya ambô hik anông hitôm bôk henang nena,

¹⁵ "Sebulun lo Naptali ining pîk atu be hîmô lonḡanlê bêng atu be hê kasîk bomang be hêk ḡanam Yelodan ya dang vi be hîmô Galili long atu be ḡa long bôyang îmô.

¹⁶ Avîlanô takatu be îmô long êng me îmô momananing bêng kapô, metom lêk loho yê danda bêng te thô.

Loho îmô ḡama ya dôhô kapô, metom lêk danda hivutak be hîmbî hêyô hêk loho." *Aisaia 9:1-2*

¹⁷ Hêndêng wakma atu be Yisu hêyô Kapenaom me henang mêtê be henang nena, "Onde kapôlômim lîlîng vombê nena melak leng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang."

Yisu helam anô lokwanva vo esopa yêni

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁸ Yisu hivup ethak kasîk bomang nang Galili ya lîndang me hêyê anô loyang yi, Saimon atu be ya athêng yang nena Pita loyang molok Endulu. Thêi me ḡa ik alim ḡanam be ditu ekaliv lek heveng kasîk bomang.

¹⁹ Me henang ethak thêi nena, "Mamu lêm osopa ya! Tem yandông mamu vo ômbôv avîlanô itôm ôvôv alim hîlôk lek."

²⁰ Bôlôtom oyang me thêi êndô ning lek îmô me esopa inda.

²¹ Yisu hivup ethak vauyanḡa me hêyê anô loyang yi ethak lonbô, Jems lo Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi. Loho engabuling ining lek îmô yeng. Êng me helam thêi.

²² Me bôlôtom oyang me etak ining kamik lêk yeng hîmô me esopa Yisu.

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî

(Luk 6:17-19)

²³ Yisu hê be hevong Galili ning long sapêng be thak hivutak êyô loho ning melak yeng kapô be hîndông loho. Me henang Ambô Mavî hethak melak leng ya lêklinyak bêng hêndêng loho. Me hevong loho ning malêing leŋving kôpik lêk kômbôk lomalama be ivutak mavî.

²⁴ Me avîlanô nang plovins Silia sapêng elanô kôkôthing hethak Yisu ya ku. Be ditu iwa ning na lêk kômbôk lo vovang lomalama sapêng be ê hêndêng yêni. Iwa na gôk kambom hîmô hiving loho me na iwa kômbôk elowaling be emayak lêk na imuving sapêng ê be yêni hevong loho ivutak mavî.

²⁵ Avîlanô bêng anông nang Galili me Jelusalem lêk Judia me Dekapolis lêk long takatu be hîmô naman Yelodan vi, loho sapêng êlêm esopa yêni.

5

Mavî tem nêpôm opalêla

(Luk 6:20-23)

¹ Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu êlêm me hethak dum te. Me hîlôk hîmô me ya na hîndông êlêm êyô vo yêni*.

² Me heya ambôlêk kê be hîndông loho be henang nena,

³ “Na takatu be êv yak hethak nômkama dôhônông. Êng me loho leŋing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

⁴ Me na takatu be leŋing malêing be eleng. Êng me loho leŋing mavî vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv loho thîvô.

⁵ Me na takatu be îmô mayaô me loho leŋing mavî, vômbe nena tem imbua pîk sapêng.

⁶ Me na takatu be ema ve leŋing lêk muning vo imbutak îtôm na thêthôp. Loho leŋing mavî, vômbe nena loho tem leŋvinyak.

⁷ Me na takatu be êv kapôlônông vo anô yang. Loho leŋing mavî, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv kapô vo loho bêng yom.

⁸ Me na takatu be kapôlônông mam-bung. Loho leŋing mavî vômbe nena tem injê Wapômbêng.

⁹ Me na takatu be epesang avîlanô ning malêing. Loho leŋing mavî, vômbe nena tem endam loho nena Wapômbêng nali.

¹⁰ Me na takatu be iwa vovang ethak kombom thêthôp. Loho leŋing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

¹¹ “Me môlô na takatu be avîlanô enang ambôma lomalama hethak môlô lêk êv vovang hêndêng môlô be enang ambô kambom lomalama hethak môlô lêk enang ambô yôhîng hethak môlô, me lemim mavî vômbe nena osopa ya.

¹² “Avîlanô bôk evong bêng yom hêndêng plopet taksêmbôk be imung vo môlô. Be ditu lemim mavî anông be ômbô am, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv vuli mavî bêng te êndêng môlô îmô melak leng!”

Môlô hîtôm mamik lêk danda

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Me Yisu henang nena, “Môlô me hîtôm mamik pîk iti. Metom wakma mamik thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me mî hîtôm vathing ethak lonbô amî. Ya ku lêk mî be ditu ekaliv ini vo avîlanô êyômba pesa.

¹⁴ “Môlô me danda pîk iti. Me melak lônông atu be hethak hîmô dum me mî hîtôm nekopak amî

¹⁵ Me avîlanô mî thak êtôm lam be îsîk thîng ethak wîng amî. Loho thak

4:23 4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 **4:24 4:24** Mak 6:55 **4:25 4:25** Mak 3:7-8 * **5:1 5:1** Matyu hekavu ambô ti êng bêngiti vômbe nena kîdônga thak îlôk îmô be îndông ining na îndông, be ditu wakma Yisu ya na hîndông êyê hîlôk hîmô me eyala nena hevong vo nîndông loho. **5:3 5:3** Ais 57:15
5:4 5:4 Ais 61:2-3; ALK 7:17 **5:5 5:5** Sng 37:11 **5:6 5:6** Ais 55:1-2 **5:10 5:10** 1Pi 3:14 **5:11 5:11** 1Pi 4:14 **5:12 5:12** 2Sto 36:16; Ap 7:52 **5:14 5:14** Jon 8:12; 9:5 **5:15 5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33

epesang lam be etak îmo yêing vo hîmbî danda hêyô hêk avîlanô takatu be îmo melak kapô êng sapêng.

16 “Me bêng yom be molo ning danda nîmbî êyônjêk avîlanô sapêng vo injê molo ning ku mavî takatu be ovong vo êngêv molo ning Kamik atu be hîmô melak leng ya athêng ling.

Yisu hevatho balambung long

17 “Dô molo song nena ya halêm vo yambuling ambô balambung lêk plopet ining ambô andô. Mî. Ya halêm vo yambatho ambô takêng long vo ningik anông me mî ya halêm vo yangêv vê amî.

18 Ya hanang avanông hethak molo nena pîk lo leng tem yandang, metom ambô balambung ya alêlê te mena alêlê bônate tem mî nêngêv yak amî endebe nômkama sapêng imbutak yôv.

19 Bêng be anô te hêyê ambô balambung yaôna te hîtôm nôm oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna injêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu be hesopa ambô balambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

20 Ya hanang avanông ethak molo nena molo ning kombom thêthôp mî hîvô hethak vo Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining amî, êng me tem mî hîtôm ôyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô amî.

Dô lelim maning ethak anô yang andô

(Luk 12:57-59)

21 “Bôk molo lanô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, ‘Dô unjik anô vônô andô. Me ôpatu be hik anô vônô paling me jas tem nendañô ya ambô be nêngêv malêing êndêng inda.’

22 Metom ya hanang ethak molo nena anô te la maning ethak anô

yang me jas tem nendañô ya ambô be nêngêv malêing êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nempa na Juda ning avaka malejing. Me anô te henang ethak anô yang nena, ‘Ong anô molo,’ ôpêng ya kambom êng me hîtôm nêngêv yêni da ni long amela lêkmala hethang hîmô.

23 “Bêng be wakma hôyô bidong alakdala vo nôngêv yong da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving aviyam,

24 êng me notak yong da îmo alakdala me nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv kîmîng non-delêm ôngêv yong da.

25 “Me waklavông anô te hevong embong ambô vo ong be mamu veng lonđanjê hê denang vo mamu yô melak embong ambô, êng me nope-sang ambô imbing yêni ketheng. Endekeme tem netak ong îndôk jas bang me jas êng tem netak ong îndôk kwak bidong bahenjing vo êndô ong îmo kalaondong.

26 Ya hanang avanông ethak ong nena tem nômo kalaondong endebe nôngêv yong vuli atu be etak sapêng êm.

Dô malemim dantang ethak avî andô

27 “Bôk molo lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Dô ombong sek imbing anô yang yanavî andô.’

28 Metom ya hanang êndêng molo nena anô te ma dantang hethak avî te be hevong vo ninjêk imbing avî êng, êng me lêk hêk hiving yêni yôv.

29 Bêng be malem viyôhok hevong be hovong kambom, êng me nos-apu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

³⁰ Me bahem viyôhôk hevong be hovong kambom, êng me non-dambêng kisi be nômbi ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng indôk long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

Dô ôngêv vônîmi vê oyang andô

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ “Bôk môtô lanô yôv nena, ‘Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô indôk kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê.’

³² Metom ya hanang ethak môtô nena avî te mî hevong sek amî metom yamalô hêv yêni vê oyang be hiwa anô lêkmuk, êng me ôpêng da hevong be avî êng hevong sek. Me anô lêkmuk atu be hiwa avî atu be yamalô bôk hêv inda vê me hevong sek bêng yom.

Dô ombak ambô manjeng ethak nômate andô

³³ “Bôk môtô lanô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, ‘Hovak ambô manjeng hethak Wapômbêng ya athêng hethak nômate, êng me nombong nôm êng anông me dô nombatek andô.’

³⁴ Metom ya hanang ethak môtô nena dô môtômbak ambô manjeng te ethak nômate andô. Lêk dô môtômbak ambô manjeng ethak melak leng andô, vômbe nena melak leng me Wapômbêng ya balê king hêyô hîmô.

³⁵ Me dô môtômbak ambô manjeng ethak pîk andô, vômbe nena pîk iti me Wapômbêng ya long thak hetak vakapô hêyô heva. Me dô môtômbak ambô manjeng ethak Jêlusalem andô, vômbe nena Jêlusalem me King Bêng atu ya melak lôn.

³⁶ Lêk dô môtômbak ambô manjeng ethak lumim kwandôk andô, vômbe nena môtô mî hîtôm onang be lumim

kwandôk naung te nimbutak thapuk mena longavu ma amî.

³⁷ Bêng be ditu môtô nang ambô avanông lêk mî yom. Me dô môtô nang ambô oyang doho imbing vo nembatho ambô mî lêk avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me hêlêm nang Sakdang.

Dô ungik kambom lîlîng andô

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Bôk môtô lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Anô te hîmbi anô yang mandaluk thing, êng me môtômbi ôpêng mandaluk thing bêng yom. Me anô te hik anô yang ambôlêk kalalang te li, êng me ungik ôpêng ambôlêk kalalang te li bêng yom imbing.’

³⁹ Metom ya hanang ethak môtô nena dô ungik anô yang ya kambom lîlîng andô. Wakma anô te hepetav malem dang vi, êng me nungik vi lîlîng vo nepetav imbing.

⁴⁰ Me anô te hevong ambô vo nimbua yong kwêv dêim atu be huik, êng me nêngêv yong kwêv thilimbung imbing.

⁴¹ Me anô vovak te henang nena numbua ya nômkama be nu îtôm kilomita te, êng me nu îtôm kilomita yi.

⁴² Me anô te henang ik ong ling vo nêngêv nômate êndêng yêni, êng me nêngêv êndêng inda. Me anô te la hiving nimbua nômate injêk ong yôv ketem nêngêv viyang, êng me dô nombasing andô.

Lemim imbing môtô ning nakyô

(Luk 6:27-36)

⁴³ “Bôk môtô lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Lem imbing yong avîlanô me nôpôlik ethak yong nakyô.’

⁴⁴ Metom ya hanang ethak môtô nena lemim imbing môtô ning nakyô

me oteng mek vo Wapômbêng em-bong mavî êndêng ña takatu be evong kambom êndêng môlô.

⁴⁵ Môlôvong bêng me tem ningik thô nena lêk uvutak îtôm môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng nali. Vômbe nena yêni da thak hêv wak hêndêng ña kombom mavî lêk ña kombom kambom me hêv ôthîng hêndêng ña thêthôp lêk ña mî thêthôp amî hiving.

⁴⁶ Me môlô thak lemim iving ña takatu be lejing iving môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Ña iwa takis thak evong bêng hiving!

⁴⁷ Me môlô thak onang waklîvông hêndêng môlô ning avîlanô yom, êng me osong nena môlôvong kombom mavî hîvô hethak vo avîlanô vi ining kombom thak evong e? Mî anông. Ña daluk thak evong bêng yom!

⁴⁸ Bêng be ditu ômô mambung anông îtôm môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hîmô mambung anông.”

6

Kombom ôngêv avîlanô siv livung

¹ Me Yisu henang hethak lonjbô nena, “Môlô yanging am vo dô om-bong môlô ning kombom thêthôp mavî mavî vo avîlanô injê be embam môlô andô! Môlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem mî nêngêv vuli mavî te êndêng môlô amî.

² “Be ditu wakma môlôvong vo ôngêv avîlanô siv livung me dô ôngêv anô te vo niyuv lavuak imung îtôm ña evatek avîlanô thak evong hîlôk lonjanlê lêk melak yeng andô. Loho evong bêng yôv me loho êv nômate hêndêng avîlanô siv vo avîlanô êyê be embam loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

³ Metom wakma môlôvong vo ôngêv nômkama êndêng avîlanô siv me dô bahem vikeng eyala nôm atu be bahem viyôhok hevong andô

⁴ vo ku êng injêk long kapô yom. Me môlô ning Kamik atu be hêyê ku takatu be ovong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî te êndêng môlô.

Kombom oteng mek (Luk 11:2-4)

⁵ “Wakma môlôvong oteng mek me dô môlômbong îtôm ña takatu be thak evatek avîlanô andô. Loho lejing iv-ing eteng mek emba melak livông lêk melak yeng vo avîlanô injê loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

⁶ Metom wakma môlôvong oteng mek, êng me môlô nu ning melak kapô be ungik melak ambôlêk thing. Me oteng mek êndêng môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô. Me tem ninjê ku takatu be môlôvong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

⁷ “Wakma môlôvong oteng mek me dô onang ambô oyang îtôm ña daluk thak evong andô. Loho thak eteng mek dêim vo esong nena ining wapômbêng tem endanô lohoma.

⁸ Metom dô osopa loho ning bôk le long andô vômbe nena wakma ovong vo oteng mek me môlô ning Kamik lêk heyala môlô ning lemim iving yôv.

⁹ Be ditu oteng mek bêngiti, “Yoô ning Kamik hîmô melak leng, nombong yong athêng injêk math-eng.

¹⁰ Me yong lêklinyak bêng êlêm. Me yoô sopa yong lem hiving injêk pîk hîtôm esopa hêk melak leng.

¹¹ Me nêngêv nôm wak iti êndêng yoô.

¹² Me notak yoô ning kambom hîtôm thak yoôtak avîlanô vi ning

kambom takatu be evong ethak yoô.

¹³ Me dô notak yoôndôk nôk takatu be tem neyek yoô andô. Me nôngêv yoô vê injêk anô kambom bang.*

¹⁴ “Ondañô. Môlô tak avîlanô takatu be evong kambom ethak môlô ning kambom, êng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak môlô ning kambom bêng yom.

¹⁵ Metom mî môlô tak avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik atu tem mî netak môlô ning kambom amî bêng yom.

Kombom utip ethak nôk

¹⁶ “Wakma utip ethak nôk vo lemim êv Wapômbêng me dô malemim volong hîtôm ña evatek avîlanô thak evong andô. Loho mî ithik i be epesang i katô amî vo avîlanô injê be eyala nena loho lêk itip ethak nôk. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

¹⁷ Metom wakma utip ethak nôk vo lemim êngêv Wapômbêng me uthik malemim be otak thing ethak lumim kwandôk

¹⁸ vo avîlanô dô eyala nena lêk utip ethak nôk andô. Me môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô yom tem ninjê môlô ning ku long kapô sapêng me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

Uthining nômkama mavî mavî melak leng

(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Ondañô. Dô uthining nômkama mavî mavî îmô pîk iti andô, vômbe nena pîk iti me sêpbindi lêk hethañda thak ivuling nômkama me ña vanî thak ele melak kê be iwa nômkama.

²⁰ Metom môlô thining nômkama mavî mavî melak leng, vômbe nena melak leng me sêpbindi lêk hethañda mî thak ivuling nômkama amî lêk ña vanî mî thak ele melak kê be iwa nômkama amî.

²¹ Ondañô. Long alê atu be môlô ning nômkama mavî mavî hîmô, ditu tem môlô ning lemim iving îmô long êng yom imbing.

Malemdaluk me lemvim kôpik ya danda

(Luk 11:34-36)

²² “Malemdaluk me hîtôm lam be hêv danda hêndêng lemvim kôpik sapêng. Be ditu malemdaluk mavî, êng me tem danda îmô lemvim kôpik sapêng.

²³ Metom malemdaluk kambom me momañaning bêng tem nîmô lemvim kôpik sapêng. Endekeme osong nena danda hîmô môlô kapô ma, metom momañaning bêng hîmô môlô kapô, be ditu momañaning êng me bêng anông!

Mî hîtôm osopa anômbêng yi amî

(Luk 16:13)

²⁴ “Anô te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dôk lîlîng êndêng anô yang sê. Bêng be ditu mî hîtôm môlô sopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî.

Dô môlô lemim ingik am andô

(Luk 12:22-32)

²⁵ “Bêng be ya hanang ethak môlô nena dô lemim ingik am ethak nômkama pîk lomalama hîtôm kwêv mena nôk lêk ñanam andô. Lêkmalama be bêng vo nôk oang. Lenjing kôpik me bêng vo kwêv lêk thôp.

²⁶ Ôngô menak. Loho thak mî evatho nôk be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak etak nôk îmô

6:13 6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 * **6:13 6:13** Kapua Glik vi atu be heveng yam me ekavu ambô takatu vi bêngiti: Yoô teng mek bêngiti vômbe nena lêklinyak bêng lêk lêklokvang me athêng lêkmanging me ong da yong îtôm wak nômbêng iti sapêng. **6:14 6:14** Mak 11:25-26 **6:16 6:16** Ais 58:5-9 **6:19 6:19** Jem 5:1-3 **6:20 6:20** Mat 19:21; Luk 18:22 **6:25 6:25** Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 **6:26 6:26** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7

mî. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hevakông loho. Bêng be môlô me Wapômbêng la hiving bêng anông hîvô hethak vo menak takêng.

²⁷ Be ditu lemim ik am ethak nômate me lemim ik am êng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông!

²⁸ “Bisête be thak môlô lemim ik am hethak thôp? Môlôngô thiling vuak takatu be hîmô mayaliv. Loho ivutak bisê? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî.

²⁹ Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang me hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomalama sapêng.

³⁰ Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomalama takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me môlô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem neyanging môlô bêng yom. Ali-taknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî.

³¹ Be ditu dô môlô lemim ingik am be môlô nang nena, ‘Tem yoôngang ômbête be yoô num ômbête lêk yoôngik ômbête andô.’

³² Nâ daluk thak lejing ik i hethak nôm takêng. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng me heyala môlô ning malêng.

³³ Be ditu ku himung me othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk osopa ya kombom thêthôp me tem nêngêv nôm takêng sapêng êndêng môlô imbing.

³⁴ Bêng be dô môlô lemim ingik am vo yamông ya nômkama andô. Yamông ya malêng me yamông da ya. Bêng be wak te ya malêng me wak êng da ya.

7

Dô ôtîtnîng avîlanô vi andô (Luk 6:37-42)

¹ “Dô môlô tîtnîng avîlanô be onang loho ning kambom bêng be onang nena loho nâ evong kombom kambom andô. Endekeme Wapômbêng tem nembong bêng yom ethak môlô!

² Me ambô alêla takatu be onang ethak avîlanô me Wapômbêng tem nenang bêng yom ethak môlô. Me kombom alê atu be môlô thô avîlanô vi lelâlîng me tem nembong bêng yom ethak môlô.

³ Bisête be hâyê sinusik hîmô aviyam mandaluk me mî hâyê aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing amî?

⁴ Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê?’ Metom ong da mî hâyê aseleng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing be nêngêv vê amî.

⁵ Ong anô ambô yôhîng! Nêngêv aseleng atu be hêk malemdaluk thing vê be nêngô tak katô êm, yôv kîmîng nêngêv sinusik atu be hêk mamuyam mandaluk vê.

⁶ “Me dô umbua nôm matheng be ôngêv êndêng avung andô. Vômbê nena tem ingik lîlîng be ethang môlô mayaliv. Me dô môlômbî môlô ning kômkom mavî ni vo bok andô. Endekeme embak pesa ethak venjîkapô.

Lorŋdanlê oteng mek (Luk 11:9-13)

⁷ “Môlô nang ingik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem nîngik kê vo môlô.

⁸ Vômbê nena nâ takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm. Me

ipindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo loho.

⁹ “Me nalum malô henang ik ong ling vo nongêv polom êndêng yêni me tem nongêv valu te êndêng inda mesa?

¹⁰ Me henang ik ong ling vo nongêv alim njanam te êndêng yêni me tem nongêv bôyiv kambom te êndêng inda mesa?

¹¹ Môlô avîlanô kombom kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî êndêng nalumi. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv nômkama mavî êndêng na takatu be enang ik yêni ling.

¹² “Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi, vombê nena Moses ya balambung lêk plopet ining kapua ning ondong anông.

*Bandêng ambôlêk yaôna
(Luk 13:24)*

¹³ “Môlômbutak ôyô bandêng ambôlêk yaôna, vombê nena lonjanlê bêng me hê long nama. Me lonjanlê êng ya bandêng ambôlêk me lêkwaê anông be avîlanô bêng anông thak ivutak êyô.

¹⁴ Metom lonjanlê hê long lêkmala me yaônâlêk. Be ya bandêng ambôlêk me yaônâlêk be avîlanô tomtom yom thak êpôm be ivutak êyô.

*Plopet ambô yôhîng
(Luk 6:43-44; 13:25-27)*

¹⁵ “Môlô yanging am ethak plopet ambô yôhîng. Loho ivuliv i thing ethak boksipsip ining kôpik be êthôk êndêng môlô, metom kapôlônjing me hîtôm avung yatap.

¹⁶ Be ditu loho da ning bôk le long tem ningik loho da thô. Me betha avîlanô hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu mesa? Mî anông.

¹⁷ Be ditu alokwang mavî nômbêng iti thak ik anông mavî me alokwang kambom nômbêng iti thak ik anông kambom.

¹⁸ Bêng yom me alokwang mavî mî hîtôm ningik anông kambom amî me alokwang kambom mî hîtôm ningik anông mavî amî.

¹⁹ Bêng be alokwang takatu be mî thak hik anông mavî amî, me tem ende li be îmbôk ethak amela.

²⁰ Bêng be ditu plopet ambô yôhîng ining kombom da tem ningik loho da thô ethak môlô.

²¹ “Avîlanô bêng anông thak elam ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng,’ metom doho mî hîtôm êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini amî. Me ôpatu be hesopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu tem nimbutak êyô kapô bini.

²² Hêndêng wakma evong ambô me avîlanô bêng anông tem enang ethak ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng, hethak yong athêng me bôk yoô nang Wapômbêng ya ambô bêng lêk yoô êv gôk kambom vê hêk avîlanô me avong nôm thamtham bêng anông mesa mî?’

²³ Êng me tem ya nang ethak loho nena, ‘Ombeng dang! Môlô na ovong kombom kambom be ya hathông môlô paling.’ ”

*Kombom elanô ambô be esopa lêk mî esopa amî
(Luk 6:46-49)*

²⁴ Me Yisu henang nena, “Ôpatu be helanô yîning ambô nômbêng iti be hesopa, yêni me hîtôm anô lêkauk mavî te atu be helav ya melak landîng hivup hêyô heva valu.

²⁵ Yôv me ôthîng lêk lovak be njanambô bêng hêyô be hekalông melak êng. Metom pik lêk valu hevalong melak landîng êng long manjeng be mî hipu amî.

²⁶ Me opalê atu be helanô yîning ambô metom mî hesopa amî, me

hîtôm anô auk mî te atu be helav ya melak hêyô himô thathe oyang yom.

²⁷ Yôv me ôthîng lêk lovak lêk ñanambô bêng hêyô be hekalông melak êng be hîngôlî be hivuling melak êng sapêng.”

²⁸ Yisu henang ambô takêng yôv me avîlanô nômbêng atu be elanô esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho

²⁹ vômbe nena yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng me mî hîtôm loho ning kîdônga ambô bal-ambung amî.

8

Yisu hevong anô kômbôk lepla te mavî

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

¹ Yisu hetak dum me hîlôk be hê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

² Me anô kômbôk lepla te hêlêm êndêng Yisu me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, ong da yong lem hiving me hîtôm nombong be yambutak mavî.”*

³ Me Yisu henang nena, “Ya leng hiving.” Be hêthôm ôpêng me henang nena, “Numbutak mambung!” Me ketheng oyang me ya kômbôk hêv yak me ôpêng hivutak mavî.

⁴ Yôv me Yisu henang ethak yêni nena, “Dô nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me nunjik ong thô ethak anô hîmbôk da me nongêv da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung.”

Anô vovak lêik te ya hêv iving

(Luk 7:1-10)

⁵ Yisu hêyô Kapenaom me anô vovak lêik te nang Lom hêlêm hêndêng yêni me hepetenak inda nena,

⁶ “Anômbêng, yîning anô ku te hêpôm kômbôk va lo bang himuving

be hiwa vovang bêng be hêk melak yom.”

⁷ Me Yisu henang ethak inda nena, “Tem ya thôk vo yambong ôpêng mavî.”

⁸ Metom anô vovak lêik êng henang nena, “Anômbêng, ya mî anô mavî hiving vo nôlêm yîning melak amî. Be ditu ya hayala nena nonang yom me yîning anô ku tem nimbutak mavî ethak lonbô.

⁹ Vômbe nena ya da me ya hamô anômbêng te vimbing hiving me yîning ña vovak imô ya vimbing. Me thak ya hanang ethak yîning anô vovak te nena, ‘Nu,’ êng me thak hê. Mena ya hanang ethak yang nena, ‘Nôlêm,’ êng me thak hêlêm. Me ya hanang ethak yîning anô ku nena, ‘Nombong ku tiêng’ êng me thak hevong yom.”

¹⁰ Yisu helanô ambô êng be hesong kambom me henang ethak avîlanô takatu be esopa yêni nena, “Ya hanang avanông ethak mômô. Bôk mî ya hatung anô hêv iving lêklokvang te bênjiti himô Israel ining long sapêng amî.

¹¹ Ya hanang ethak mômô nena avîlanô long bôyang bêng anông tem etak ining pîk nômbêng iti sapêng be ini vo injang nômbêng imbing Abrahâm lo Aisak be Jekop imô melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

¹² Metom avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv vo êyô ya lêklinyak bêng kapô bini* me tem nêngêv loho vê bini long momanang. Long êng me tem loho endeng athêng malêng be ethang vienjing ondong long.”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak anô vovak lêik êng nena, “Nu! Me nôm atu be lêk hôêv iving nena tem nimbutak me tem nimbutak bêng hîtôm hôêv iving.” Me hêndêng wakma êng yom me ya anô ku atu hivutak mavî.

7:29 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:2 8:2** Kômbôk lepla me palê hêtêto anô linjôpik hele be ivutak puling be avîlanô eka. **8:4 8:4** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 **8:11 8:11** Luk 13:29 **8:12 8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:12 8:12** Avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv vo êyô ya lêklinyak bêng kapô bini me henang vo ña Juda.

*Yisu hevong Pita yanjavî mavî
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)*

¹⁴ Yôv me Yisu hêyô Pita ya melak kapô me hêyê Pita yanjavî hêpôm kômbôk vovang be hêk yom.

¹⁵ Me Yisu hevalong avî êng bang me kômbôk êng hetak yêni me hiviyo be hepesang be hêv hêndêng loho.

*Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)*

¹⁶ Hêndêng yathindang me avîlanô iwa na gôk kambom ivuling loho bêng anông êlêm êyô vo Yisu. Me henang yom be gôk takêng etak na takêng be ê. Me hevong avîlanô lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

¹⁷ Be ditu plopet Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena, “Yêni da hepesang aô ning kômbôk mavî lêk hêv aô ning vovang vê.” *Aisaia 53:4*

*Malêing vo esopa Yisu
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Wakma Yisu hêyê avîlanô bêng anông elawê inda me henang ethak ya na hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.”

¹⁹ Êng me kîdônga ambô balambung te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdônga, long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

²⁰ Me Yisu henang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang hîmô me menak ining unak hîmô, metom Anô Ya Nakandung ya long ninjêk mî.”

²¹ Yôv me Yisu ya na hîndông te henang ethak inda nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

²² Metom Yisu henang ethak inda nena, “Notak na dôhônônging bôk ema yôv vo loho da endav ining nâma me nôlêm nosopa ya.”

*Lovak helanô Yisu ya ambô
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Yôv me Yisu hethak yeng me ya na hîndông ethak yeng hiving be loho ê.

²⁴ Loho mô kasîk bomang lîvông me bôlôtom oyang me ôthîng lêk lovak bêng hêyô. Me nânam budum hik be hevong êyô yeng vov metom Yisu me hêkthôm.

²⁵ Me ya na hîndông ê ik yêni ling be enang nena, “Anômbêng, tem aôma! Be ditu nôngêv aô livung!”

²⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô ning ôêv iving me yaônâlêk! Bisête be môlô kê?” Êng me hiviyo be hethang lovak lêk nânam budum êng be hêk teneng anông.

²⁷ Êng me loho song kambom be enang nena, “Opalête ti be lovak lêk nânam budum elanô ya ambô be esopa?”

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô lokwanyî
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Yôv me Yisu hê kasîk bomang viyang vulu me hêyô avîlanô Gadala ining pîk. Me anô lokwanyî be thak gôk kambom îmô hiving thêi êlêm nang kalang be êpôm yêni hîlôk lonđanjê. Be anô yi êng thak ivuling avîlanô, be ditu thak loho kê endom lonđanjê êng.

²⁹ Ôpyiêng êyê Yisu be elam kaêk lêkwaê nena, “Wapômbêng Nakandung, hôleme vo nombong ômbête ethak yoô? Wakma atu be Wapômbêng etak me mî denang me hôleme long iti vo nôngêv vovang êndêng yoô mesa?”

³⁰ Me bok bêng anông îmô dêime doke be eyang tak îmô.

³¹ Me gôk kambom takêng epetênak Yisu nena, “Hovong vo nôngêv yoô vê, êng me nôngêv yoô nindôk bok takdaku.”

³² Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu!” Êng me gôk kambom takêng etak anô yi êng me ê îlôk bok takêng kapô me evothong be

ethak i mayaliv hîlôk wanda be ê êv yak hîlôk kasîk bomang kapô be ema.

³³ Na takatu be eyanġing bok êyê nôm êng me îsôv be ê melak lônġ. Me enang ethak avîlanô hethak nôm atu be Yisu hevong ethak bok lêk anô yi atu be gôk kambom hivuling thei.

³⁴ Tomênġ me avîlanô melak lônġ êng ik i thô be ê hêndênġ Yisu. Loho yê yêni be êkô kambom be epetenak nena, "Notak yoô be nu!"

9

Yisu hevong anô himuving te mavi
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Yôv me Yisu hethak yeng te be hîvô hê ya long atu be thak hîmô nang Kapenaom.

² Me anô doho iwa anô himuving te hêk ya yêm be êlêm vo yêni. Êng me Yisu hêyê loho ning êv iving be henang ethak anô himuving atu nena, "Yîning wakna, kapôlôm injêk mayaô. Yong kambom sapênġ lêk ya hêv vê."

³ Kîdônġa ambô balambung doho elanô ambô êng me enang ethak i nena, "Ôpiti hevong vo nimbua Wapômbênġ ya long mesa?"

⁴ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Bisête be uwa auk kambom iti hêk môle kapôlônġing?"

⁵ Ambô alête vumeng vo ya nang: 'Lêk ya hêv yong kambom sapênġ vê' mesa 'Numbiyômba be nombeng'?

⁶ Metom tem yangik thô êndênġ môle vo oyala nena Anô Ya Nakan-dung ya lêklokvang me bêng hêk pîk iti be hîtôm nêngêv kambom vê." Yôv me henang ethak anô himuving atu nena, "Numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak."

⁷ Êng me ôpênġ hiviyô heva be hê ya melak.

⁸ Me avîlanô êyê nôm êng be es-ong kambom be êv Wapômbênġ ya athênġ ling, vômbe nena lêk hêv lêklokvang lêk athênġ bêng hêndênġ avîlanô pîk.

Yisu helam Matyu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yisu hê me hêyê anô te be ya athênġ nena Matyu be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpênġ nena, "Nôlem osopa ya," êng me hiviyô be hê me hesopa Yisu.

¹⁰ Yisu heyang nôm hiving Matyu hîmô ya melak. Me na iwa takis lêk na evong kombom kambom bêng anônġ êlêm eyang nôm hiving yêni lêk ya na hîndônġ.

¹¹ Palisi êyê me enang ik ya na hîndônġ ling nena, "Bisête be môle ning kîdônġa heyang nôm hiving na iwa takis lêk na evong kombom kambom vo?"

¹² Yisu helaŋô ambô êng me henang nena, "Na lêk kômbôk yom thak ê êyê dokta. Me na kômbôk mî me thak mî ê amî.

¹³ Bêng be môle nu me umbua auk ethak ambô tiênġ ya ondong:

"'Ya leng hiving môleŋgêv kapôlômim êndênġ avîlanô me ya handô môleŋgêv da yom êndênġ ya.'

Hosea 6:6

Vômbe nena ya halêm vo yandam na takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam na thêthôp amî."

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Jon ya na hîndônġ êlêm êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena, "Yoô lêk Palisi thak atip ethak nôm vo leŋing êv Wapômbênġ, metom yong na hîndônġ mî thak evong bêng amî vo?"

¹⁵ Me Yisu henang nena, "Wakma anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya na môle tem injang nôm lêk leŋing mavi me tem mî hîtôm leŋing malêing amî. Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm."

¹⁶ "Anô te mî hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing ethak amî. Hevong

bêng me thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôô bô êng kê. Êng me tem nitip bêng.

¹⁷ Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong bêng me waing lêkmuk tem nimbuling bok kôpik bôô atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî hîtôm nengathô ni amî."

*Avena hema lêk avî kômbôk
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Yisu henang ambô denang me anômbêng te hêlêm be heya vabudum thîvô hîmô yêni va me henang nena, "Yînîng avena lêk hema, metom nôlêm otak bahem êyônjêk yêni me tem nimbiyô ethak lonbô."

¹⁹ Me Yisu hiviyô be hê hiving yêni me ya ɲa hîndông ê hiving.

²⁰ Loho veng be ê denang me avî lêk kômbôk te heveng yam êlêm bidong Yisu dôm me hêthôm ya kwêv dang. Avî êng bôk hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi.

²¹ Me avî êng ya auk nena, "Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî."

²² Me Yisu hik i lîlîng be hêyê avî êng me henang nena, "Yînîng avena, kapôlôm injêk mayaô. Yong hôêv iv-ing hevong be lêk huvutak mavî." Me ketheng oyang me avî êng hivutak mavî.

²³ Yôvêm me Yisu hê hêyô anômbêng atu ya melak. Me hêyê avîlanô iyuv kotong be eleng be evong pôk bêng anông

²⁴ me henang nena, "Môlô vê! Avena ti hêkthôm yom me mî hema amî." Êng me loho malîk ethak yêni.

²⁵ Metom hêv avîlanô vê me hivutak êyô melak kapô me hevalong avena êng bang me hiviyô heva.

²⁶ Be ditu kôkôthing hethak nôm êng hevonthong heveng long êng sapêng.

*Anô mandaluk pusip lokwanyî lêk
anô ambôlêk putup te*

²⁷ Me Yisu hetak long êng me heveng be hê me anô mandaluk pusip yî esopa yêni be elam nena, "Devî Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

²⁸ Yisu hêyô melak kapô te be hê me anô yî atu ê hêndêng yêni. Me henang ik thêi ling nena, "Mamu ôêv iving nena hîtôm yambong be mamu umbutak mavî mesa mî?"

Me thêi nang nena, "Bôvê, Anômbêng. Yêi êv iving."

²⁹ Êng me yêni hetak bang hêyô hêk thêi malenjîdaluk me henang nena, "Tem nimbutak bêng vômbe nena mamu ôêv iving ya."

³⁰ Êng me malenjîdaluk hipuak. Me Yisu hêv ambô lêklokvang hêndêng thêi nena, "Dô mamu nang ethak anô te thak nôm itiêng andô."

³¹ Metom thêi ê me enang nôm atu be Yisu hevong ethak thêi bêng heveng long êng sapêng.

³² Anô yî êng etak Yisu be ê denang me avîlanô iwa anô ambôlêk putup te be gôk kambom bôk hivuling yêni be êlêm êyô vo Yisu.

³³ Me hêv gôk kambom êng vê be ôpêng henang ambô. Be ditu avîlanô esong kambom me lejing mavî be enang nena, "Sêmbôk me mî thak nômate bêng hivutak Israel amî."

³⁴ Metom Palisi enang nena, "Gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng ôpêng, be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô."

*Nôm bêng anông metom ɲa ku nayî
yom*

³⁵ Me Yisu heveng melak lông lêk long yaônena sapêng be hivutak êyô ining melak yeng be hîndông avîlanô lêk henang Ambô Mavî het-hak Wapômbêng ya lêklijyak bêng.

Me hepesang avîlanô ning malêing sapêng lêk hêv ining kômbôk loma-loma sapêng vê.

³⁶ Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be lahiki hethak loho, vômbê nena loho ning auk hîmô mayaliv be anô te mî hîmô vo nêngêv loho livung hîtôm boksipsip ining alang amî.

³⁷ Yôv me henang ethak ya na hîndông nena, "Nôm bêng anông lêk hîyôk be hîmô kukapô, metom na ku me nayi yom.

³⁸ Be ditu oteng mek êndêng kukapô alang vo nêngêv na ku doho bini vo ithup nôm."

10

Aposol ining athêng

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yisu helam ya na hîndông lauming be lahavôyi hêlêm êndêng yêni. Me hêv lêklokwang hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê injêk avîlanô me embong avîlanô kômbôk lêk malêing lomaloma imbutak mavî.

² Diti me aposol lauming be lahavôyi takatu ining athêng. Anô mung me Saimon, ya athêng yang nena Pita, yêni yang molok me Endulu me Jems loyang Jon, thêi me Sebedi namalô luvi;

³ me Pilip lo Batolomiu me Tomas lo Matyu anô sêmbôk be hiwa takis me Jems Alpius nakandung lo Tadius

⁴ Saimon atu be elam nena anô Selot te*, me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem netak Yisu îndôk nakyo bahenjing.

Yisu hêv aposol be ê

(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)

⁵ Yisu hêv anô lauming be lahavôyi be ê me henang nena, "Dô môlô nu na Samalia lêk na long bôyang ining long andô.

⁶ Me môlô nu êndêng Israêl ining boksipsip takatu be eveng mayaliv.

⁷ Môlô nu luvuluvu be onang bêng êndêng avîlanô nena, 'Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong.'

⁸ Me ombong avîlanô lêk kômbôk mavî me ungik na ema ling me ombong na kômbôk lepla imbutak mavî me ôngêv gôk kambom vê injêk avîlanô. Athêng bêng êng me mî môlô êv vuli amî me ya hêv oyang hêndêng môlô. Be ditu môlômbong ku takêng oyang bêng yom me dô umbua vuli ethak andô.

⁹⁻¹⁰ "Môlô ô hîtôm na ku be mavî vo avîlanô eyanging môlô me dô umbua nômate andô. Be ditu dô ombek vak mena umbua valuseleng mena umbua kwêv yi mena venjinkapô bokgôp mena kwandêng andô.

¹¹ Me môlô yô melak lôn long alêla takatu, êng me othalo anô kombom mavî te me môlô mô imbing inda endebe otak long êng be môlô nu bôyang.

¹² Wakma môlôvong vo ômbô thak melak êng me ôngêv mek mavî êndêng ôpêng lêk ya avîlanô.

¹³ Avîlanô melak êng lejing mavî be iwa môlô thô, êng me môlô ning mek mavî êng tem nîmô imbing loho. Metom mî lejing mavî be iwa môlô thô amî, êng me umbua mek mavî êng vê injêk loho bunu.

¹⁴ Me long takatu be avîlanô mî iwa môlô thô amî lêk êndô endanô môlô ning ambô, êng me wakma otak long êng me ungik pîk limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malejing me môlô nu.

¹⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng, êng me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî, loho ning malêing tem nîmbô ethak vo avîlanô kambom nang Sodom lo Gomola ning malêing.

Malêing lomaloma tem nêlêm

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

9:36 9:36 Nam 27:17; 1King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37 9:37** Luk 10:2 **10:1 10:1** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:4 10:4** Selot me na takatu be êndô Lom eyanging loho Israêl. **10:6 10:6** Jer 50:6 **10:7 10:7** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9-10 10:9-10** Luk 10:4,7; 1Ko 9:14 **10:12 10:12** Luk 10:5-6 **10:14 10:14** Luk 10:10-12; Ap 13:51 **10:15 10:15** Mat 11:24; Jut 7 **10:16 10:16** Luk 10:3; Lom 16:19

16 “Ondaŋô! Ya hêv môtô be ô hîtôm boksipsip îmô avung yatap livông. Be ditu môtô yanging am katô hîtôm bôyîv thak evong lêk ômô mavî me osopa menak bôbô ining kombom be dô ombong kambom andô.

17 Me môtô yanging am vo avîlanô! Loho tem embalong môtô be etak îndôk ining na bêngbêng bahening lêk tem embali môtô îndôk ining melak yeng.

18 Tem endom môtô bini êndêng king lêk gakmang bêngbêng, vômbe nena môtô sopa ya. Hethak lonđanlê êng me tem onang yîning Ambô Mavî bêng êndêng loho lêk na long bôyang imbing.

19 Metom wakma evalong môtô be etak îlôk ñakyo bahening me dô lemim ingik am nena tem onang ambô alê mena tem onang bisê andô. Vômbe nena hêndêng wakma êng me Wapômbêng tem nêngêv ambô êndêng môtô be onang.

20 Me ambô te tem mî nêlêm nang môtô da ning auk amî, metom môtô ning Kamik ya Lovak Matheng tem nêngêv ambô atu be tem onang êndêng môtô.

21 “Me anô loyang yi tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lami tem embong bêng êndêng ining nali. Me nali tem ende dôming lîling êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

22 Avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô môtô vômbe nena môtô me yîning avîlanô. Metom na takatu be eva lêklokvang hele be hêyô yangdang, êng me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

23 Me wakma avîlanô melak lông te êv vovang hêndêng môtô, êng me môtô sôv bunu melak lông yang. Ya hanang avanông ethak môtô nena tem môtômbong ku êng embeng Is-lael denang me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

24 “Sêik kapua mî îmô viling vo ining kîdônga amî. Me na ku mî îmô viling vo ining avaka amî.

25 Avîlanô thak elam melak alang nena, ‘Belsebul,’ bêng be tem embong bêng ethak yêni ya avîlanô bêng yom. Sêik kapua iwa ining kîdônga ning malêing, êng me mavî. Me na ku iwa ining avaka ya malêing, êng me mavî yom.

Môtô kô Wapômbêng yom

(Luk 12:2-7)

26 “Be ditu dô môtô kô na takatu be evong kombom kambom takêng andô. Nôm takatu be hivunji hêk long kapô tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji hêk kapô tem avîlanô sapêng eyala.

27 Bêng be ambô takatu be ya hanang ethak môtô hêndêng bîlivông, êng me onang êndêng lêkwak. Me ambô takatu be ya hanang thîkôthîk hîlôk môtô lîndong, êng me othak omba melak vov be ondam bêng vo avîlanô endanô.

28 Dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô, metom dôhômim me loho mî hîtôm ingik vônô amî. Be ditu môtô kô Wapômbêng yom! Yêni yom hîtôm nimbuling avîlanô lerjing kôpik lêk dôhômônging îndôk long atu be amela hethang îmô.

29 “Menak yaônena me thak avîlanô êv vuli hethak valuseleng kalalang tom. Metom môtô ning Kamik thak heyala menak yaônena takatu be te hema.

30 Wapômbêng heyala môtô bêng yom be bôk hiwa môtô lumim kwandôk ñaung sapêng thô yôv.

31 Be ditu môtô me bêng hîvô hethak vo menak be dô môtô kô andô.

Dô môtô moma ethak Yisu andô

(Luk 12:8-9)

32 “Bêng be opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, tem ya nang emba Wakamik atu be

10:17 10:17 Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9 10:19 10:19 Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 10:21 10:21 Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 10:24 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 10:25 10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 10:26 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 10:28 10:28 Lom 8:31; Jem 4:12 10:31 10:31 Mat 6:26

hîmô melak leng mandaluk nena, 'Ôpêng me yîning.'

³³ Metom ôpatu be henang ethak avîlanô nena hîthông ya paling, tem ya nang ethak Wakamik atu be hîmô melak leng nena, 'Ya hathông ôpêng paling' bêng yom.

*Yisu hevong be avîlanô evak i kê
(Luk 12:49-53; 14:26-27)*

³⁴ "Dô môlô song nena ya halêm pîk vo yambong môlô lemim mavî lêk lemim tom andô! Mî ya halêm vo yambong ku êng amî metom ya hauwa ambîng vovak be ya halêm.

³⁵ Ya halêm vo
" 'namalô ende dôm lîlîng êndêng lambô
me nalavî ende dôm lîlîng êndêng talêmbô
me namalô yanavî ende dôm lîlîng êndêng yanavî.

³⁶ Anô te da ya lêkma anông tem nimbutak ya ñakyo.' *Maika 7:6*

³⁷ "Me opalê atu be la hiving lambô lo talêmbô bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî. Me opalê atu be la hiving namalô lo nalavî bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

³⁸ Me opalê atu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

³⁹ Opalê atu be hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Me opalê atu be hetak ya lêkmala vo hesopa ya, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

⁴⁰ "Me ôpatu be hiwa môlô thô, êng me hiwa ya thô hiving. Me ôpatu be hiwa ya thô, êng me hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.

⁴¹ Me ôpatu be hêyê plopet te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak plopet êng hiwa. Me ôpatu be hêyê anô thêthôp te be hiwa

thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak anô thêthôp êng hiwa.

⁴² Me ôpatu be hêyê anô athêng mî te atu be hesopa ya hîtôm yîning anô ya handông te be hêv nôma yaôna te hîtôm ñanam thilimbung keyek te hêndêng ôpêng, êng me ya hanang avanông bîng ethak môlô nena ôpêng tem nimbua ya vuli mavî."

11

¹ Yisu hêv ambô hêndêng ya ña hîndông lauming be lahavôyi yôv me hetak long êng me hê henang mêtê lêk hîndông avîlanô hevong melak lôn takatu be hîmô Galili.

*Yisu henang ambô hethak Jon Anô
Hithik Avîlanô
(Luk 7:18-35)*

² Jon hîmô kalaondong me helanô ambô hethak ku takatu be Mesaya hevong. Êng me hêv ya ña hîndông doho be ê hêndêng yêni

³ vo enang ingik yêni ling nena, "Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yanda?"

⁴ Êng me Yisu henang viyang nena, "Môlômbunu me onang êndêng Jon ethak nôm takatu be lêk olanô lo ôyê.

⁵ Ña malênjing pusip êyê tak, me ña vejing kambom eveng, me ña kômbôk lepla ivutak mavî, me ña lîndong putup elanô ambô, me ña ema iviyô hethak lonbô, me avîlanô siv elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

⁶ Me mavî vo ña takatu be êv iving ya me mî kapôlônjing yi amî."

⁷ Jon ya ña hîndông îvôe denang me Yisu henang ambô hethak Jon hêndêng avîlanô nena, "Bôk be môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa? Mî anông.

⁸ Me môlô ô vo ôyê ômbête? Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomalama mesa? Mî. Ña takatu be ik kwêv kêkêlô me thak îmô king ining melak yom.

⁹ Mólô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak mólô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

¹⁰ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk kapua matheng nena,

“ ‘Nondanô. Tem yangêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong

me tem nepesang lonđanlê vo ong.’ *Malakai 3:1*

¹¹ “Ya hanang avanông bing ethak mólô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônalek hêk melak leng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon.

¹² Me hêndêng wakma Jon hivutak hele be hêyô lêk me ña kambom thak evong vovak be êv malêng hêndêng melak leng ya lêklinyak bêng be evong vo imbua.

¹³ “Me plopet sapêng lêk kapua balambung bôk enang Wapômbêng ya ambô bêng hêlêm hele be hêyô wakma Jon hivutak.

¹⁴ Me mólô lemim iving vo ondanô plopet ining ambô, yôv be ondanô! Kapua matheng henang nena Elaija tem nêlêm. Elaija êng me Jon yom.

¹⁵ Bêng be mólô ña lêk lîndong me ondanô ambô ti katôyang!

¹⁶ “Tem ya nang ambô dôhô alê ethak avîlanô bôlô tiêng? Loho me hîtôm sêiknena takatu be îmo long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena,

¹⁷ “ ‘Yoômbî yeng beleng vo mólôndô yeng

metom mólô mî olo yeng amî.

Me yoô leng athêng malêng vo mólôndeng

metom mî mólô leng amî.’

¹⁸ “Bêng yom me Jon hêlêm me mî thak ninjang nôm bêng anông lêk ninum waing amî. Me avîlanô îpôlik ethak yêni be enang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

¹⁹ Metom Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nôm lêk hinum waing. Me avîlanô îpôlik be enang nena, ‘Ôngô! Ôpiti êng me thak heyang nôm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom ining anô mólô.’ Metom ôpatu be hiwa Wapômbêng ya auk thêthôp me ya ku tem ñingik thô nena auk êng me thêthôp anông.”

*Avîlanô lîndong kôtong
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Yisu bôk hevong nôm thamtham bêng anông yôv hîmô melak lông doho, metom avîlanô takêng mî ele kapôlônging lîlîng amî. Be ditu Yisu hethang loho be henang nena,

²¹ “Alitaknena, mólô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk mólô yê nôm thamtham lomalama. Metom betha bôk yambong nôm thamtham takêng îmo Taia lo Saidon lîvông, êng me tem bôk ende kapôlônging lîlîng yôv be iyum thôp lejing malêng lêk ethav amela kambôk ethak lunjîkwandôk vo ñingik thô nena lejing malêng ethak ining kambom taksêmbôk be evong.

²² Ondanô! Ya hanang avanông bing ethak mólô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me mólô ñing malêng me tem bêng anông be nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

²³ “Me mólô avîlanô Kapenaom, tem êngêv mólô ñing athêng ling ethak leng mesa? Mî anông. Tem mólô nu ña ema ining long! Bôk mólô yê nôm thamtham lomalama takatu be ya havong îmo mólô lîvông. Me betha bôk yambong bêng îmo Sodom lîvông, êng me tem etak ining kambom takêng me Sodom tem nîmô denang endebe nêyô lêk.

²⁴ Ondanô! Ya hanang avanông bing nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me

môlô ning malêing me tem bêng anông be nîmbô ethak vo avîlanô Sodom ining!”

*Yisu tem nêngêv lovak êndêng aô
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Yôv me Yisu henang nena, “Wakamik, Ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk hethak ña auk bêng me huik thô hethak ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling!

²⁶ Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

²⁷ “Wakamik bôk hêv nômkama sapêng êndêng ya yôv be anô te mî heyala Namalô amî. Mî, Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Mî, Nalum lêk ña takatu be Namalô la hiving ningik thô êndêng loho yom.

²⁸ “Me môlô ña takatu be ovong ku lêk vovang be uwa malêing bêng, ôlêm êndêng ya me tem yangêv lovak êndêng môlô.

²⁹ Môlô umbua auk injêk ya vo on-dovak yîning ambô, hîtôm môlô uwa aseleng atu be thak etak îlôk bok-manjao lôk vo êvôv nômkama. Môlô umbua auk injêk ya, vômbe nena thak ya havong kombom mayaô hêndêng avîlanô be ya hataving ya da. Vo nômkama dô hêv malêing êndêng môlô andô vo tem umbua lêkmala

³⁰ vômbe nena yîning aseleng atu be ya hêv me vumeng vo umbua. Me vak atu be ya hêv vo ômbô me mî malêing amî.”

12

*Yisu me Sabat ya Alang
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Hêndêng Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te. Me ya ña hîndông ema vo lejing be iwa wit doho heveng kukapô êng be eyang.

² Metom Palisi doho êyê me enang nena, “Nôngô! Yong ña hîndông evong kombom iti me mî thêthôp vo embong êndêng Sabat amî!”

³ Me Yisu henang loho ning ambô viyang nena, “Betha bôk mî môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo lejing be evong bêng yom mesa mî?

⁴ Yêni hivutak êyô Wapômbêng ya melak sel kapô be hiwa polom atu be mî hîtôm ña paling injang amî be yêni lêk ya ña môlô eyang. Polom êng me ña îmbôk da yom ining vo injang.

⁵ Yôv be lemim êngêv balambung yang imbing. Hêndêng Sabat sapêng me ña îmbôk da thak evong ku hîmô melak Matheng kapô. Be ditu loho thak ivuling balambung bô êng be evong ku hêndêng Sabat, metom loho mî evong kambom amî. Be bôk môlô osam ambô êng hêk balambung mesa mî?

⁶ Metom ya hanang ethak môlô nena nômate hîmô long iti me bêng vo melak matheng.

⁷ Hêk kapua matheng me Wapômbêng henang nena, “‘Ya leng hiving môlôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô môlôngêv da yom êndêng ya.’

“Me betha bôk oyala ambô êng ya ondong ma, êng me mî hîtôm onang nena ña takatu be kambom mî tem imbua kambom ya vuli amî.

⁸ Ya hanang bênjiti êng vômbe nena Anô Ya Nakandung me Sabat ya Alang.”

*Yisu hevong anô bang hema te mavî
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Yôv me Yisu hetak kukapô êng me hivutak êyô avîlanô long êng ining melak yeng kapô.

¹⁰ Me anô te hîmô long êng be bang bôk hema yôv. Me ña Palisi doho ethalo lonjanlê vo enang Yisu bêng, be ditu enang ik yêni ling nena,

“Thêthôp vo aômbong ña lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa mî?”

¹¹ Me Yisu henang nena, “Anô te ya boksipsip hêv yak hîlôk lovang hêndêng Sabat me ôpêng teni vo nendandi boksipsip êng imbutak yêing mesa mî?”

¹² Anô me bêng vo boksipsip, be ditu kapua balambung henang nena aômbong anô mavî êndêng Sabat.”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Noto bahem.” Me heto bang vi kambom atu, êng me lêk hivutak mavî hethak lonjbô hîtôm bang vi mavî.

¹⁴ Êng me Palisi iviyô be ê ethak tom me ekak ambô vo ethalo lonjanlê te vo ingik Yisu vônô.

Wapômbêng ya anô ku

¹⁵ Metom Yisu heyala nôm êng, be ditu hetak long êng be hê. Êng me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning kômbôk lomalama sapêng mavî.

¹⁶ Me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, “Dô onang ya bêng ethak anô te andô.”

¹⁷ Yisu henang bêng vo ningik anông hîtôm plopet Aisaia bôk henang nena,

¹⁸ “Ondanô. Ôpiti me yîning anô ku atu be bôk ya hatôk yêni yôv.

Ôpatu be ya leng hiving yêni bêng anông me ya kapôlong mavî hethak inda.

Be tem yangêv yîning Lovak Ma-theng vo nîmô imbing inda vo nenang kombom thêthôp bêng êndêng avîlanô pîk sapêng.

¹⁹ Me mî hîtôm la maning mayaliv mena nendam kaêk lêkwaê amî.

Me yêni mî hîtôm nenang ambô lêkwaê be avîlanô eveng lonjanlê endanô amî.

²⁰ Me tem mî hîtôm nekav beselak atu be hipu hêk li amî

lêk mî hîtôm nîmbî amelandang atu be hevong ema ni amî.

Me tem nembong mavî yom endebe netak kambom sapêng îmo ku mavî vimbing êm.

²¹ Me avîlanô pîk sapêng tem êngêv imbing yêni be etak malejing vo nêngêv loho livung.” *Aisaia 42:1-4*

Yisu lo Belsebul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Hêndêng wakma êng me anô doho iwa anô te be gôk kambom hîmô hiving inda be êlêm êyô vo Yisu. Gôk kambom êng hevong be ôpêng mandaluk pusip me ambôlêk putup. Me Yisu hevong be ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak me ambôlêk heyakê be henang ambô.

²³ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang nena, “Betha diti me Mesaya, Devit Lim Lêkmuk mesa?”

²⁴ Metom Palisi elanô ambô êng be enang nena, “Belsebul, gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng yêni. Be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô.”

²⁵ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Melak long bêng te da ya avîlanô evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak long bêng êng tem nêngêv yak. Me melak kapô te da hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nemba lêklokvang amî. Bêng yom me ondong te hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nemba lêklokvang amî.

²⁶ Me Sakdang da hêv Sakdang vê hêk ya melak, êng me hîtôm hevak i kê hê ondong yi. Bêng be ya lêklinyak bêng tem nemba lêklokvang bisête? Mî anông.

²⁷ Môlô nang nena Belsebul hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê. Metom môlô ning avîlanô thak evong ku êng hiving! Be ditu opalête hêv lêklokvang hêndêng loho be evong ku mavî takêng? Belsebul mesa opalê? Ôngô! Môlô da

ning avîlanô ik thô nena môlô nang ambô yôhîng.

28 Metom Wapômbêng ya Lovak Matheng hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv.

29 “Ondañô ambô yang imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokvang te ya melak kapô be nimbua ya nômkama vanî mesa? Mî anông! Ôpêng embalong anô lêklokvang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômkama vanî.

30 “Ôpatu be mî la hiving ya amî, ôpêng me yîning ñakyo. Me ôpatu be mî hêv ya livung vo nithup avîlanô ethak tom amî, êng me hindining loho be ê mayaliv.

31 “Bêng be ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv avîlanô ning kambom sapêng lêk ambôma takatu be enang hethak Wapômbêng vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî me mî anông.

32 Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung, êng me Wapômbêng tem nêngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te henang ambô kambom hethak Lovak Matheng, êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî me tem ninjêk bêng thêthô.

Wapômbêng tem nîttîning môlô ning ambô

(Luk 6:43-45)

33 “Alokvang mavî me tem ningik anông mavî. Me alokvang kambom me tem ningik anông kambom bêng yom. Be ditu thak anô yê ya anông me eyala nena alokvang mavî mena alokvang kambom ma.

34 Môlô me bôyîv kambom nali be kapôlômim hêyô thing hethak nômkambom lomalama atu be hivutak viemim. Be ditu mî onang ambô mavî amî!

35 Ña mavî me ining auk mavî lomalama bêng anông hîmô kapôlônging be thak enang ambô mavî yom hele viejing. Me ña kambom me loho ning auk kambom lomalama bêng anông hîmô kapôlônging, be ditu thak enang ambô kambom yom hele viejing.

36 “Ondañô! Ya hanang ethak môlô nena hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me anô tomtom tem enang ining kambom takatu be bôk enang ethak avîlanô vi lêk ivuling loho bêng.

37 Hethak môlô da ning ambô yom me tem Wapômbêng enang ethak môlô nena môlô ña mavî mena môlô ña kambom ma.”

Palisi lejing iving injê lavuning te (Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Êng me Palisi lêk kîdôngga ambô balambung doho enang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, yoô lejing iving nombong nômkambom thamtham te îtôm lavuning vo ningik thô nena hôlêm nang Wapômbêng.”

39-40 Êng me Yisu henang nena, “Môlô avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom anông be thak mî osopa Wapômbêng amî. Be ditu lemim iving yambong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Wak lô me Plopet Jona heva alim ñanam te la kapô. Me wak lô bêng yom me tem Anô Ya Nakandung ninjêk pîk kapô.

41 Hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me avîlanô Ninive tem enang môlô ning kambom bêng, vômbe nena avîlanô Ninive elañô Jona ya ambô be ele kapôlônging lîlîng. Ondañô! Anô te

hîmô long iti môlô lîvông me yêni bêng hîvô hethak vo Jona.

⁴² Me sêmbôk be Siba ning avî king hêlêm nang pik ya dang vo helañô Solomon ya auk mavî. Metom anô te lêk hîmô long iti môlô lîvông me yêni bêng hîvô hethak vo Solomon be môlôndô ondanô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng ithô avîlanô pik lelâlîng hêyô me Siba ning avî king êng tem nenang môlô ning kambom thak mî olañô ambô amî bêng."

*Gôk kambom hîvô hêlêm lonbô
(Luk 11:24-26)*

⁴³ "Wakma gôk lêlêik hetak anô te me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmô. Metom mî hêpôm long te amî,

⁴⁴ êng me tem nenang nena, 'Yandena melak sêmbôk atu ethak lonbô.' Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk hîmô oyang me epesang be lêk hivutak mambung anông.

⁴⁵ Êng me teni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining lêklokvang bêng anông hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonbô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk. Bêng be môlô avîlanô kambom bôlô tiêng tem ôpôm malêing êng imbing."

*Yisu talêmbô lo viyanj
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Yisu henang ambô hiving avîlanô denang me talêmbô lo viyanj leñing iving enang ambô imbing yêni, be ditu loho lêm eleva melak vi yêing.

⁴⁷ Me anô te hê henang ethak Yisu nena, "Lemtambô lêk aviyami eva yêing be loho leñing iving enang ambô imbing ong."

⁴⁸ Me Yisu henang hêndêng ôpêng nena, "Opalê me yîning wakatik lêk aiyang loho?"

⁴⁹⁻⁵⁰ Me hîmbî bang hêndêng ya ña hîndông me henang nena, "Avîlanô takatu be esopa Wakamik atu be

hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu yîning katik lêk aiyang me lîvô loho. Be ditu môlô takiti me yîning katik lêk aiyang loho."

13

Ambô dôhông hethak anô te hekaliv yanvêk

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Wak êng yom me Yisu hetak melak atu be hê hêyô kasik bomang ya dang me hîlôk hîmô.

² Me avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, be ditu hethak yeng te be hîmô me avîlanô eva liñdang hivup ethak.

³ Me hîndông avîlanô hethak ambô dôhông bêng anông. Be henang nena, "Ondanô. Anô te hê me hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô.

⁴ Hekaliv yanvêk takêng me doho hîlôk lonjanlê be menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pik lêk valu be ditu hivutak ketheng, vômbe nena pik doke yom.

⁶ Me wakma wak hîmbî hêyô hêk me hekapôk, vômbe nena ya galôk bidong be hêyô hîmô viling oyang.

⁷ Me vi hîlôk yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vôi.

⁸ Metom vi hîlôk pik mavî be hik anông hîtôm 100 me doho 60 me doho 30.

⁹ Be ditu môlô ña lêk liñdong me ondanô ambô ti katôyang!"

Yisu henang ambô dôhông yom.

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yisu ya ña hîndông êyô vo yêni me enang ik yêni ling nena, "Hevong bisê be thak honang ambô dôhông yom hêndêng avîlanô?"

¹¹ Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô. Me mî hik thô hêndêng loho amî.

12 Bêng be anô te heyala auk long kapô êng me tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êyômô imbing. Metom anô te mî heyala auk long kapô êng amî me tem nêngêv ya auk takatu be hîmô hiving inda vê.

13 Hethak ondong êng yom me ya hanang ambô dôhông hêndêng loho, vômbe nena

“Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Loholanô, metom mî elanô katô be eyala ya ondong amî.

14-15 Avanông bing, plopet Aisaia bôk henang me lêk hik anông hivutak loho nena,

“ ‘Avîlanô ning auk bôk thekthek be îmbi i linjong thing me ivuliv i malenjing thing.

Wak nômbêng iti me tem endanô ambô, metom mî hîtôm eyala ya ondong amî.

Me wak nômbêng iti me tem injê lômbôlông, metom mî hîtôm êpôm ya ondong amî.

Tem injê ethak malenjing lêk endanô îndôk i linjong me imbua injêk ining auk be ende i lîlîng vo yambong loho imbutak mavî.’ *Aisaia 6:9-10*

16 Metom mavî vo môlô malenjing, vômbe nena êyê tak. Me mavî vo môlô linjong, vômbe nena elanô ambô.

17 Ondanô! Ya hanang avanông ethak môlô. Sêmbôk me plopet lêk ɲa thêthôp bêng anông lenjing hiki vo injê nôm iti be lêk môlô yê, metom mî êyê amî. Me lenjinghiki vo endanô ambô takiti be lêk môlô lanô, metom mî elanô amî.”

Ambô dôhông ekaliv yanvêk ya ondong

(*Mak 4:13-20; Luk 8:11-15*)

18 “Ondanô tem ya nang ambô dôhông atu be hethak ekaliv yanvêk hîlôk kukapô ya ondong bêng êndêng môlô.

19 Anô te helanô ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng metom mî heyala ya ondong amî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk lonjanlê. Yôv me Sakdang thak hêyô be hiwa yanvêk atu be Wapômbêng hevatho hîlôk yêni kapô vê.

20 “Me ôpatu be helanô ambô êng be hêv iving bôlôtom lêk la mavî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk pîk lêk valu,

21 metom Wapômbêng ya ambô mî hik galôk hîlôk yêni kapô amî be ditu wakma malêng lêk vovang bêng hêyô be hêpôm yêni hethak Wapômbêng ya ambô, êng me hetak ya hêv iving ketheng oyang.

22 “Anô te helanô Wapômbêng ya ambô metom lahiki bêng anông hethak ya lêkmala pîk iti lêk nômkama lomalomalek valuseleng evatek yêni, be auk takêng hithivung Wapômbêng ya ambô be ôpêng mî hik anông amî. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk yak lêklilu kapô.

23 “Me anô te helanô Wapômbêng ya ambô be heyala ya ondong, êng me tem nembong ku be ningik anông mavî îtôm 100 mena 60 mena 30 ma. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk pîk mavî.”

Ambô dôhông hethak kamung kambom

24 Yisu henang ambô dôhông yang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hevatho yanvêk mavî hîlôk ya kukapô.

25 Metom hêndêng bîlîvông be avîlanô êkthôm me ôpêng ya ɲakyo te hêlêm me hevatho kamung kambom hîlôk kukapô êng hiving yôv me hê.

26 Yôvêm me yanvêk êng hipup hivutak be hik anông me kamung kambom atu hivutak hiving.

27 Me ɲa eyanging kukapô êng ê hêndêng kukapô alang me enang ethak yêni nena, ‘Anômbêng, sêmbôk nang hovatho yanvêk mavî yom hîlôk yong kukapô. Metom hevong bisê

be lèk kamung kambom hivutak hiv-ing?’

²⁸ “Êng me henang ethak loho nena, ‘Nakyo te hevong nôm êng.’

“Êng me ya na ku enang ik yêni ling nena, ‘Lem iving yoô na vo asapu kamung kambom takêng êng vê mesa dô?’

²⁹ “Metom kukapô alang henang nena, ‘Dô. Endekeme osapu nôm vê imbing kamung kambom.

³⁰ Môlôndô luvî indumbak îmo endebe wakma imbua nôm ya anông êm. Êng me tem ya nang ethak na ku takatu be tem imbua nôm ya anông nena, “Môlô thup kamung kambom sapêng be okak lêku be otak îmo long îmbôk ethak amela. Me uthup nôm ya anông be otak îmo melak nôm hîmô.” ’ ’ ’

Ambô dôhông hethak vòkva yaôna te (Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Yisu henang ambô dôhông te hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hiwa alokwang va yaôna te be hevatho hîlôk ya kukapô.

³² Me alokwang va êng me yaônâlêk vo yanvêk sapêng, metom hilumbak hê lêkwaê anông vo nômkama kukapô vi be hivutak hîtôm alokwang bêng te. Be menak thak êlêm be elav ining unak hîlôk ya thanjang sapêng.”

Ambô dôhông hethak yis (Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Yisu henang ambô dôhông yang hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hekakô hele be thiling sapêng hithing bêng.”

³⁴ Ambô takiti be Yisu henang ethak avîlanô me henang ethak ambô dôhông yom. Me wak nômbêng iti be thak henang ambô hêndêng avîlanô me thak henang ethak ambô dôhông yom

³⁵ vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

“Tem ya nang ambô dôhông bêng anông êndêng môlô.

Me tem ya nang auk takatu be hîmô long kapô êndêng sêmbôk be yaha pesang pîk iti hele be hêyô lèk iti bêng.” *Kapua Yeng 78:2*

Ambô dôhông hethak kamung kambom ya ondong

³⁶ Yôv me Yisu hetak avîlanô be ê me hê melak kapô. Me ya na hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, “Nonang ambô dôhông atu be hethak kamung kambom hivutak kukapô ya ondong bêng vo yoô andanô.”

³⁷ Êng me henang nena, “Ôpatu be hevatho yanvêk mavî me Anô Ya Nakandung.

³⁸ Me kukapô me pîk itiêng. Me yanvêk mavî me Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya avîlanô. Me kamung kambom me anô kambom ya avîlanô.

³⁹ Nakyo atu be hevatho yanvêk kambom me Sakdang. Me na ku me anêla melak leng. Me wakma imbua nôm ya anông me pîk lo leng yandang.

⁴⁰ “Wakma esapu kamung kambom be îmbôk ethak amela me pîk lo leng yandang.

⁴¹ Me Anô Ya Nakandung da tem nêngêv ya anêla bini ya lêklinyak bêng kapô vo esapu nôm takatu be ivuling avîlanô ining êv iving lèk avîlanô takatu be evong kombom kambom sapêng vê.

⁴² Me anêla tem ekaliv loho îndôk amela dijang bêng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vienjing ondong long.

⁴³ “Metom avîlanô thêthôp tem imbutak îtôm wak ya danda be îmo loho ning Kamik ya lêklinyak bêng kapô. Bêng be môlô na lèk lindong me ondanô ambô ti katôyang!”

Ambô dôhô hethak ivung nôm mavî te

⁴⁴ Yisu henang ambô dôhô te nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm kukapô te be ivung nôm mavî te hîmô. Be anô te hêpôm nôm mavî êng me hivung ethak lonbô. Me yêni la mavî be hêv ya nômkama sapêng vo anô êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê hêv êndêng kukapô atu ya alang vo nimbua kukapô êng."

Ambô dôhô hethak kômkom kêkêlô

⁴⁵ Yisu henang ambô dôhô yang nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hethalo kômkom kêkêlô vo nêngêv vuli.

⁴⁶ Hethalo hele be hêpôm kômkom kêkêlô anông te be ya vuli me bêng anông. Êng me hê me hêv ya nômkama sapêng vo êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê me hêv vuli kômkom kêkêlô êng ethak."

Ambô dôhô hethak lek

⁴⁷ Yisu henang ambô dôhô te hethak lonbô nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm ekaliv lek hîlôk kasîk bomang be êvôv alim njanam lomalama.

⁴⁸ Wakma lek hêyô thing me êvôv ê hethak lindang me îlôk îmô be ithup alim ya mavî hîlôk vak tham doho me îmbî alim ya kambom hê.

⁴⁹ Be ditu wakma pîk lo leng yandang me Wapômbêng tem nembong bêng yom. Be ya anêla tem êlêm vo imbua na kambom vê injêk na thêthôp livông

⁵⁰ be îmbî îndôk amela. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vienjing ondong long."

⁵¹ Me Yisu henang ik ya na hîndông ling nena, "Lêk môlôyala ambô sapêng ya ondong yôv mesa mî?"

Me loho nang nena, "Bôvê."

⁵² Êng me henang ethak loho nena, "Anô lêk auk hethak Wapômbêng ya ambô te heyala melak leng ya lêklinyak bêng ya ondong katôyang,

ôpêng me hîtôm melak te ya alang. Yêni hê ya melak kapô me hiwa nôm lêkmuk mavî lêk ya bôh hiving be hêv êndêng avîlanô."

Plopet athêng mî hêk ya melak ondong

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu henang ambô dôhô takêng yôv me hetak long êng be hê

⁵⁴ ya melak ondong. Me hîndông avîlanô hîmô ining melak yeng hele be loho song kambom be enang nena, "Ôpiti hiwa auk iti nang êsê? Bisête be yêni hîtôm nembong nôm thamtham?"

⁵⁵ Ôpiti me anô helav melak nakan-dung be talêmbô me Malia. Be viyanj me Jems lo Josep me Saimon lo Judas.

⁵⁶ Me livi îmô long iti hiving aô. Me bisête be ôpiti hîtôm nembong nôm takiti êng?"

⁵⁷ Loho nang bêng me îpôlik ethak yêni. Metom Yisu henang ethak loho nena, "Plopet thak hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma me hîtôm anô athêng mî te."

⁵⁸ Hele be mî hevong nôm thamtham bêng anông hêk long êng amî vômbe nena loho mî êv iving yêni amî.

14

Ik Jon Anô Hithik Avîlanô vônô

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Hêndêng wakma êng me king Helot Antipas helanjô ambô hethak nôm takatu be Yisu hevong.

² Êng me henang ethak ya na ku nena, "Ôpêng me Jon Anô Hithik Avîlanô yom ditu hiviyô hethak lonbô. Be ditu hiwa lêklokvang be hevong nôm thamtham takêng."

³⁻⁴ Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias. Be Jon henang ethak Helot nena, "Lêk huwa avî tî be ditu mî hosopa kombom thêthôp amî." Êng me Helot hêv ya na vovak

ê me evalong Jon be ekak yêni be etak îlôk kalaondong.

⁵ Avîlanô lejing êv nena Jon me plopet te. Be ditu Helot hevong vo ningik Jon vônô metom hêkô avîlanô.

⁶ Anô doho êlêm eyang nôm hiving Helot vo lejing êv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Me Helodias nalavî hêlêm hêyô be heloyeng heva loho livông. Me Helot hêyê be la mavî anông.

⁷ Êng me Helot hevak ambô man-jeng hiving inda nena, "Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom."

⁸ Me talêmbô hêv auk êndêng nalavî vo nenang nena, "Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk îndôk belev te be nôngêv êndêng ya!"

⁹⁻¹⁰ Me king helanô ambô êng be la malêng. Metom la hêv ambô atu be lêk hevak hîlôk na bêngbêng malejing yôv, be ditu henang ethak ya na vovak be ê kalaondong me endambêng Jon lôkbudum kisi.

¹¹ Me loho tak Jon kwandôk hîlôk belev te be iwa hêlêm êv êndêng avî voyavô atu. Me yêni hiwa be hê hêv êndêng talêmbô.

¹² Yôv me Jon ya na hîndông elanô me êlêm iwa linjôpik be ê elav. Loho lav yôv me ê enang ethak Yisu.

Yisu hevakông avîlanô 5,000
(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³ Yisu helanô ambô êng yôv me hetak long êng me hethak yeng te be hê long thiliv bôte. Me avîlanô bêng anông elanô nena yêni lêk ya na hîndông yom lêk hê, be ditu etak ining melak lônng me eveng yêni yam be ê.

¹⁴ Yisu hethak lindang me hêyê avîlanô bêng anông lêk îmô yôv. Be ditu lahiki hethak loho be hevong loho ning na lêk kômbôk mavî.

¹⁵ Lêk yathindang yôv be ditu ya na hîndông êlêm enang ethak yêni nena, "Aômô long thiliv be ditu no-tak avîlanô takiti vo ini melak lônng takatu be hîmô bidong vo êngêv ining nôm vuli."

¹⁶ Metom Yisu henang nena, "Mî! Loho mô. Me môlô da tem ombakông loho."

¹⁷ Me loho nang êndêng yêni nena, "Yoô nôm mî, metom polom bahevi lêk alim nanam yi yom ti be hîmô."

¹⁸ Êng me Yisu henang nena, "Um-bua lêm ve ya."

¹⁹ Me henang ethak avîlanô nena, "Ôndôk ômô kwang takiti." Me hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya na hîndông me iwa be ik tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

²⁰ Me avîlanô sapêng eyang be lejingyak. Me ya na hîndông ithup nôm wata vi atu be hîmô denang hîlôk vak tham lauming be lahavôyi.

²¹ Anô yom ditu hîtôm 5,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

Yisu heveng kasîk bomang viling
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Yôv me Yisu henang ethak ya na hîndông vo ethak yeng ketheng be imung bini kasîk bomang viyang vulu me yêni da hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm.

²³ Hêv avîlanô be ê yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek. Bîlîvông hêyô me yêni hîmô dum êng denang.

²⁴ Me yeng atu lêk hîmô kasîk livông me lovak hiyuv be hîmô yeng long hele hê, be ditu nanam budum hik be yeng êng hele lelalîlîng kam-bom anông.

²⁵ Bidong oyang tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasîk viling be hê êndêng ya na hîndông.

26 Me ya ɲa hîndông êyê yêni heveng kasîk viling me êkô kambom be enang nena, “Anô te dôhôn!” me îpîndîk kambom be eleng.

27 Metom henang ambô ketheng oyang hethak loho be henang nena, “Dô môlô kô andô me ômô mayaô! Ya da diti!”

28 Êng me Pita henang nena, “Anômbêng, avanông ong da ditu, yôv be nonang vo yambeng kasîk viling be ya thôk êndêng ong.”

29 Me Yisu henang nena, “Nôlêm.”

Êng me Pita hetak yeng me heveng kasîk bomang viling be hê hêndêng Yisu.

30 Metom hêyê lovak hiyuv lêklokvang be hêkô kambom. Êng me hêv yak hîlôk kasîk kapô be helam nena, “Anômbêng! Nôngêv ya livung!”

31 Ketheng oyang me Yisu hetak bang hê me hevalong inda. Me henang ethak yêni nena, “Yong hôêv iving me yaônâlêk. Hevong bisê be kapôlôm yi?”

32 Yôv me thêi thak ivutak îlôk îmô yeng me lovak bêng êng hema.

33 Êng me ɲa takatu be îmô yeng eya venjibudum thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni be enang nena, “Avanông bing! Ong me Wapômbêng Nakandung.”

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî hîlôk Genesale
(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

34 Yôv me loho ê ele be ethak viyang vulu lindang nang Genesale.

35 Me avîlanô long êng êyê Yisu be eyala yêni. Be ditu êv ambô heveng melak lông bêng êng sapêng. Me iwa ning ɲa lêk kômbôk sapêng be ê vo Yisu.

36 Me eteng Yisu lêk kapôlônging malêing vo ɲa lêk kômbôk êthôm ya kwêv dang yom. Me ɲa takatu be êthôm sapêng me ivutak mavî.

15

Nôm takatu be tem nembong anô lêlêk

(Mak 7:1-23)

1 Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jelusalem be ê êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena,

2 “Bumalô loho ning ambô manjeng henang vo aômbôking bahening mambung yôv kîming aôngang nôm. Me bisête be yong ɲa hîndông ivuling ambô êng be mî îvôking bahening amî?”

3 Êng me Yisu henang nena, “Bisête be môlô vuling Wapômbêng ya ambô balambung be osopa môlô da ning ambô manjeng?”

4 Hîtôm Wapômbêng bôk henang nena, ‘Nondovak lemambô lo lem-tambô’ me ‘Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô athek, êng me ingik ôpêng vônô.’

5 Metom thak môlôndông avîlanô nena anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, ‘Yîning nômkama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang yôv nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da,’

6 êng me môlô va long thing vo dô ôpêng êngêv lambô mena talêmbô ma livung andô. Be ditu hik thô nena môlôvong Wapômbêng ya ambô hivutak hîtôm nôm oyang me osopa limbumi da ning bôk le long yom.

7 Môlô ɲa ovatek avîlanô! Thak môlôvong bêng be avîlanô esong nena môlô ɲa mavî. Metom plopet Aisaia ya ambô sêmbôk be henang ethak môlô me avanông nena,

8 “ ‘Avîlanô takiti thak êv yîning athêng ling ethak vienjing yom, metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

9 Loho êv yeng oyang ethak ya me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena,

“Diti me Wapômbêng ya ambô.” ’ ’ *Aisaia 29:13*

10 Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu êlêm ethak tom me henang nena, “Môlôndanô yîning ambô ti be oyala katôyang.

11 Nôm takatu be thak avîlanô eyang hîlôk viejing me mî thak nembong be lohombutak lêlêik amî. Metom nôm takatu be avîlanô enang ele viejing yom, ditu hevong be loho ivutak lêlêik.”

12 Yôvêm me Yisu ya na hîndông êlêm enang ethak yêni nena, “Non-danô. Palisi elanô yong ambô ti be loho lejing maning kambom hethak ong.”

13 Me Yisu henang viyang nena, “Wakamik atu be hîmô melak leng tem nesapu nôm takatu be mî yêni hevatho hîlôk ya kukapô amî lêk galôk vê.

14 Be dô môlôndanô na takêng ining ambô be osopa andô. Loho me hîtôm na malejing pusip be evong vo endom avîlanô embeng lonjanlê. Me anô mandaluk pusip yang helom anô mandaluk pusip yang heveng lonjanlê, êng me tem luvi êngêv yak îndôk lovang.”

15 Êng me Pita henang ethak Yisu nena, “Nungik ambô dôhê êng ya ondong thô êndêng yoô.”

16 Me Yisu henang ethak loho nena, “Hevong bisê be môlô thông hiving denang?”

17 Betha mî oyala amî nena nôm takatu be hîlôk anô viejing be hê heva lejingthoham yôv me thak hele yêing be hê.

18 Metom nôm takatu be hele viejing me hêlêm nang anô kapôlônging be hevong loho vutak lêlêik.

19 Nôm takatu be thak hîmô anô kapôlônging be hele yêing me auk kambom lêk ik anô vônô lêk evong sek iving anô lêk avî mena avî lêk anô lêk avîlanô muk evong sek may-aliv hiving i lêk vanî lêk enang ambô

yôhing hethak anô yang lêk enang ambô kambom hethak anô vi.

20 Kambom takiti ditu tem nembong be avîlanô imbutak lêlêik. Be ditu oyala nena anô te mî hîvôking bang be heyang nôm amî me ôpêng mî hivutak lêlêik amî.”

Avî Kenan te hêv iving Yisu (Mak 7:24-30)

21 Yisu hetak long êng be hê hîmô melak lông Taia lo Saidon ining pik.

22 Me avî Kenan te hîmô long êng be hêlêm be helam lêklokvang lômbôlông nena, “Anômbêng! Devit Lim Lêkmuk! Nôngêv kapôlôm vo ya! Gôk kambom te hîmô hiving yîning avena be hivuling inda kambom anông.”

23 Metom Yisu mî henang avî êng ya ambô viyang amî. Êng me ya na hîndông êlêm me enang ethak inda nena, “Avî ti helam kaêk heveng aô yam bôsaha! Be nonang vo ni!”

24 Êng me henang nena, “Wapômbêng hêv ya be ya halêm vo avîlanô Israel takatu be eveng mayaliv hîtôm boksipsip yom.”

25 Me avî atu hêlêm me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, nôngêv ya livung!”

26 Me henang ethak avî êng nena, “Kambom vo êngêv sêiknena ning nôm êndêng avung.”

27 Me avî êng henang nena, “Anômbêng, aliêng me avanông bing. Metom avung thak eyang limi ning nôm pômôp takatu be hêv yak hîlôk ining balê vimbing.”

28 Me Yisu henang nena, “Avî, yong hôêv iving me bêng anông, be ditu nôm atu be lem hiving me lêk huwa yôv.” Me avî êng nalavî hivutak mavî hethak lonbô hêndêng wakma êng yom.

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông mavî

29 Me Yisu hetak long êng me hivup ethak kasik bomang nang Galili ya

dang. Hîvô me hethak dum te be hê hîmô.

³⁰ Me avîlanô bêng anông êlêm vo yêni me iwa ña veñing kambom, lêk ña maleñing pusip, lêk ña veñing lo baheñing lêkgwak, lêk ña vieñing putup, lêk ña kômbôk lomaloma be êlêm êndô hêk Yisu va. Me hevong loho ivutak mavî.

³¹ Me avîlanô êyê ña vieñing putup enang ambô, lêk ña veñing lo baheñing lêkgwak ivutak mavî, me ña veñing kambom evenng, lêk ña maleñing pusip êyê tak. Loho yê nôl takêng be esong kambom be êv avîlanô Israêl ining Wapômbêng ya athêng ling.

*Yisu hevakông avîlanô 4,000
(Mak 8:1-10)*

³² Yisu helam ya ña hîndông êlêm me henang ethak loho nena, “Ya leng ik ya hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be ining nôl lêk mî. Be ditu ya handô yangêv loho bini lêk leñing oyang, vômbe nena tem maleñing endeyang be êngêv yak îndôk lonjanlê.”

³³ Me ya ña hîndông enang nena, “Avîlanô bêng anông me aômô long thiliv, be yôv keme aômbua nôl nang êsê be aômbakông loho?”

³⁴ Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?”

Êng me enang nena, “Polom bahevi be lahavôyi lêk alim ñanam yaônena doho.”

³⁵ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô.

³⁶ Êng me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu lêk alim takatu be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya ña hîndông me loho iwa be ik tham hêndêng avîlanô.

³⁷ Sapêng eyang be leñinvinnyak me ya ña hîndông ithup nôl wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

³⁸ Anô yom hîtôm 4,000 me avî lo sêk takatu be eyang nôl êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

³⁹ Yôv me Yisu hêv avîlanô be ê me hethak yeng be hê Magadan.

16

Palisi lêk Sadyusi leñing iving injê lavuning te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Palisi lêk Sadyusi doho êlêm êndêng Yisu vo embatek yêni. Be ditu loho nang ethak inda nena, “Nombong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ong be hîlêm.”

² Metom henang loho ning ambô viyang nena, “Hêndêng yathindang me thak môlô nang nena, ‘Leñlokvang hethethaleng be wak mavî tem nêyô.’

³ Me hêndêng lêkbôk dang me thak môlô nang nena, ‘Wak hîmbî vônô be tem ôthîng êyô.’ Môlôyala leñlokvang ya lavuning katôyang. Metom lavuning lomaloma takatu be lêk hivutak môlô livông ya ondong me môlô thông paling denang.

⁴ Môlô avîlanô bôlôti me avîlanô kambom be ôêv dôlîm lîlîng êndêng ya. Me môlô lemim iving yambong lavuning vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Tem môlôngô Jona ya lavuning yom.” Yôv me Yisu hetak loho be hê.

Ambô dôhê hethak Palisi lêk Sadyusi ning yis

(Mak 8:14-21)

⁵ Yisu lêk ya ña hîndông êyô kasîk bomang viyang vulu. Metom ya ña hîndông leñing êv polom thing be mî iwa amî.

⁶ Êng me henang ethak loho nena, “Oyanging am ethak Palisi lo Sadyusi ning yis.”

⁷ Me loho nang ethak i nena, “Betha mî aô auwa polom amî ma be ditu henang ambô ti.”

⁸ Metom heyala loho ning ambô atu be enang, êng me henang nena, “Môlô ning ôêv iving me yaônâlêk. Be môlô nang ethak mî uwa polom amî vo?”

⁹ Môlô thông paling denang mesa? Mî lemim êv polom bahevi atu be avîlanô 5,000 bôk eyang amî e? Me vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹⁰ Me polom bahevi be lahavôyi atu be avîlanô hîtôm 4,000 eyang, lêk vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹¹ “Môlô thông yîning auk denang be osong nena ya hanang ambô hethak polom e? Oyanging am ethak Palisi lêk Sadyusi ining yis!”

¹² Êng me mîng ya ña hîndông eyala ya auk nena henang vo loho eyanging i ethak Palisi lêk Sadyusi takatu be îndông avîlanô hethak auk lêkgwak. Me mî henang ethak yis etak hîlôk polom amî.

*Pita henang nena Yisu me Mesaya
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Yisu hivutak êyô Sisalia Pilipai me henang ik ya ña hîndông ling nena, “Avîlanô ning auk bisête? Anô Ya Nakandung me opalête?”

¹⁴ Me loho nang nena, “Doho nang bênjiti nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me Jelemaia mena plopet bôô te ma.”

¹⁵ Yôv me henang ik loho ling nena, “Metom môlô da olam ya nena opalête?”

¹⁶ Êng me Saimon Pita henang nena, “Ong Mesaya, Wapômbêng lêkmala Nakandung.”

¹⁷ Me Yisu henang viyang nena, “Saimon, Jona nakandung, lem mavî vômbe nena anô pîk iti te mî hik auk êng thô hêndêng ong amî. Me Wakamik atu be hîmô melak leng,

yêni da diti hik auk iti thô hethak ong.

¹⁸ Me ya hanang êndêng ong Pita* nena tem ya tak ong îtôm valu ondong anông vo yandav yîning avîlanô ondong atu be êv iving ya êyômô valu êng. Be ñama ya lêklokvang mî hîtôm nimbuling loho amî.

¹⁹ Tem yangêv melak leng ya lêklinyak bêng ya iyam melak ambôlêk êndêng ong. Be nôm takatu be hopatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be hopole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.”

²⁰ Me henang lêklokvang ethak ya ña hîndông nena dô enang ethak anô te nena yêni me Mesaya andô.

*Yisu henang nena tem nema be
nimbiyô ethak lojbô*

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Hêndêng wakma atu be Pita henang nena Yisu me Mesaya me Yisu hîndông ya ña hîndông hethak ambô lêkmuk te nena yêni tem nesopa Wapômbêng ya la hiving be ni Jelusalem. Me avaka lêk ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung tem êngêv vovang êndêng yêni. Yôvem me tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lojbô.

²² Êng me Pita hiwa yêni hê dêim doke me hethang inda be henang nena, “Anômbêng, mî anông! Nôm êng mî hîtôm nêpôm ong amî! Me mî anông.”

²³ Yisu hik i lîlîng me henang ethak Pita nena, “Sakdang, numba ya dô! Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî. Be hovong vo nomba ya thing.”

²⁴ Yôv me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôl lîlîng

16:9 16:9 Mat 14:17-21 **16:10 16:10** Mat 15:34-38 **16:14 16:14** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 **16:16 16:16** Jon 6:69 **16:17 16:17** Gal 1:15-16 **16:18 16:18** Jon 1:42; Ep 2:20 * **16:18 16:18** Athêng êng ya ondong nena valu. **16:19 16:19** Mat 18:18; Jon 20:23 **16:24 16:24** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:25 16:25** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

êndêng ya lêkmala pîk me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

²⁵ Vombê nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

²⁶ “Anô te hiwa nômkama pîk sapêng, metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak me ya nôm takêng tem nêngêv yêni livung bisê? Me anô te hîtôm nêngêv nômate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak lonbô mesa? Mî anông!

²⁷ Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing Lambô ya danda lêkmanjing lêk ya anêla. Me tem nêngêv vuli mavî lêk vuli kambom êndêng avîlanô tomtom îtôm loho ning ku takatu be bôk evong.

²⁸ Ya hanang avanông ethak môlô nena Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing ya lêklinyak bêng. Me môlô vi atu be lêk ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nôm êng imbing.”

17

*Yisu linkôpik hivutak yanda
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Wak bahevi be lahavôtom hele be hê yôv me Yisu helom Pita hiving na loyang yi Jems lo Jon be loho thak dum dêim bêng te atu be anô mî be loho ê îmô.

² Êng me Yisu linkôpik hivutak yanda heva loho malenjing. Be thohav lo ma hivutak lênlêng hîtôm wak me ya kwêv sapêng hivutak thapuk hîtôm danda.

³ Hêndêng wakma naêng yom me Moses lo Elaija êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

⁴ Êng me Pita henang ethak Yisu nena, “Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Lem hiving me tem yandav melak lêkkôpik lokwanlô, te

vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.”

⁵ Pita henang ambô denang me mavông thapuk anông te hêyô be heva loho thing. Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiv-ing anông. Me ya leng mavî anông hethak yêni. Be ditu môlôndanô ya ambô!”

⁶ Yisu ya na hîndông elanô ambô êng me êkô be elowaling kambom be îlôk êk be malenjing hele hê pîk.

⁷ Metom Yisu hêlêm bidong me hêthôm loho be henang nena, “Môlômbiyô. Dô môlô kô andô.”

⁸ Êng me loho êv malenjing ling me êyê nena Yisu yom lêk heva. Me anô yi atu lêk mî.

⁹ Yôv me loho tak dum êng be îlôk ele ê denang me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, “Dô môlô nang nôm atu be lêk ôyê bêng ethak anô te andô endebe Wapômbêng ingik Anô Ya Nakandung ling imbiyô injêk nama ethak lonbô êm.”

¹⁰ Yisu ya na hîndông enang ik yêni ling nena, “Bisête be kîdônga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîmîng Mesaya?”

¹¹ Êng me Yisu henang nena, “Avanông! Elaija tem nêlêm be nem-bong ku vo nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonbô.

¹² Metom ya hanang ethak môlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Me avîlanô îthông yêni paling be esopa ining lenjing iving yom be evong kambom lomaloma hêndêng yêni. Be tem êngêv vovang êndêng Anô Ya Nakandung bêng yom.”

¹³ Yôv me ya na hîndông elanô ambô êng be eyala nena Yisu henang vo Jon Anô Hithik Avîlanô.

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Yisu loho ê êyô me êyê avîlanô bêng anông lêk îmo. Me anô te hêlêm hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô hîmô yêni mandaluk

¹⁵ me henang nena, “Anômbêng, lem ingik ong ethak yîning wakna, vombê nena thak hiwa kômbôk hemayak be thak hêv yak hîlôk ñanam lêk amela. Be thak hiwa vovang bêng anông.

¹⁶ Be ya hauwa ha vo yong ña hîndông, metom loho mî hîtôm em-bong yêni mavî amî.”

¹⁷ Me Yisu henang nena, “Môlô me avîlanô kambom be mî ôêv iving amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing? Umbua wakna êng êlêm.”

¹⁸ Me hesok gôk kambom êng vôiê be hetak wakna êng me ketheng oyang me hivutak mavî.

¹⁹ Yôv me Yisu ya ña hîndông yom ê vo inda me enang nena, “Bisête be yoô mî hîtôm angêv gôk kambom êng vê amî?”

²⁰⁻²¹ Tomêng me Yisu henang viyang nena, “Vombê nena môlô ning ôêv hiving me yaônalêk, be ditu môlô mî hîtôm amî. Ya hanang avanông ethak môlô nena betha môlô ning ôêv hiving yaônalêk hîtôm vôiêv yaôna te, êng me hîtôm onang ethak dum te nena, ‘Numbiyô be numba bôyang’, êng me tem nesopa môlô ning ambô yom. Me nômate mî hîtôm malêing vo môlômbong amî.”*

Yisu henang bôlôyang nena tem nema
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Yisu lêk ya ña hîndông sapêng ethak tom hîlôk Galili me henang ethak loho nena, “Tem enang Anô Ya Nakandung bêng be etak îndôk avîlanô bahenjing.

²³ Be tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbîyô ethak lonbô.” Ya ña hîndông elarjô ambô êng be lejing malêing bêng anông.

Yisu henang vo takis melak matheng

²⁴ Yisu lêk ya ña hîndông ê êyô Kapenaom me ña iwa takis melak matheng* êlêm me enang ik Pita ling nena, “Môlô ning kîdônga thak hêv takis melak matheng hiving mesa mî?”

²⁵ Me Pita henang nena, “Bôvê. Yêni thak hêv.”

Yôv me Pita hivutak êyô melak kapô me Yisu henang ik yêni ling himung nena, “Saimon, lem hêv bisê? King pîk sapêng thak iwa ning takis nang opalê? Loho da ning nali mesa avîlanô vi?”

²⁶ Me henang nena, “Iwa nang avîlanô vi.”

Êng me Yisu henang nena, “Avanông. Nali me mî thak êv takis êng hiving amî.

²⁷ Metom ya handô aômbong be loho lejing ñaña andô. Be ditu nu kasîk bomang me nokaliv yaklôm be alim mung atu be hôvôv, êng me numbua be nombalala ambôlêk me tem nôngô valuseleng te heva kapô. Me numbua valuseleng êng be nôngêv êndêng loho îtôm ai ning takis melak matheng.”

18

Opalête me bêng hêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

¹ Wakma êng me Yisu ya ña hîndông ê vo inda me enang ik yêni ling nena, “Opalête tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmo melak leng ya lêklinyak bêng kapô?”

17:19 17:19 Mat 10:1 **17:20-21 17:20-21** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:20-21 17:20-21** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bêngiti: Utip ethak nôme be oteng mek yom me hîtôm môlôngêv gôk lêklokvang êng vê. **17:22 17:22** Mat 16:21 **17:24 17:24** Etak Ijip 30:13; 38:26 * **17:24 17:24** Takis melak matheng me valuseleng atu be ña Juda ning anô yom thak êv bôlôtom yom hêndêng sondakbêng nômbêng iti be hîmô vo wakma melak matheng kambom me tem êngêv vuli nômkama vo epesang ethak. **18:1 18:1** Luk 22:24 **18:3 18:3** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

² Me Yisu helam sêik nate hêlêm me hetak eva loho livông

³ me henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena mî môlô le ning auk lîlîng be uvutak îtôm sêik nati amî, êng me môlô mî hîtôm umbutak ôyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bunu amî. Mî anông.

⁴ Be ditu anô te hetaving i hele be yaônalek hîtôm sêik nati, êng me tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmo melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

⁵ Me ôpatu be hiwa sêik nate bêngiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya da thô.

⁶ “Metom anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me mavî vo êthokêng valu malêing bêng te ethak ôpêng lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kolong kapô vo nema.

⁷ “Alitaknena môlô avîlanô pîk iti! Nôm kama pîk bêng anông thak hevong be môlô ning ôêv iving hêv yak. Nôm takêng tem nimbutak, metom alitakna vo ôpatu be hevong be avîlanô ning êv iving êv yak. Ôpêng tem nitung malêing bêng anông.

⁸ Bahem vi mena vem vima hevong be hovong kambom, êng me nondambêng vi êng kisi be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Bahem lo vem vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vombê nena bahem lo vem luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long atu be amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁹ Me malemdaluk vi hevong be hovong kambom, êng me nômbi vi êng thô be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Malemdaluk vi yom me malêing bêng, metom mavî vo

numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vombê nena malemdaluk luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

¹⁰⁻¹¹ “Bêng be môlô yanging am! Dô môlô song nena sêiknena takiti me nôm oyang andô, vombê nena loho ning anêla thak êyê nôm takatu be thak môlôvong hêndêng loho me iwa ê me enang ethak Wakamik hîmô melak leng.*

Ambô dôhê hethak boksipsip te mî (Luk 15:4-7)

¹² “Anô te ya boksipsip hîtôm 100 îmo dum te be te heveng bidoho. Êng me lem hêv nena boksipsip alang tem nembong ômbête? Tem netak 99 takatu be îmo dum êng me ni vo nethalo ali atu be lêk heveng bidoho.

¹³ Ya hanang avanông ethak môlô nena hêpôm aliêng me tem la mavî bêng anông îmbô thak vo 99 takatu be îmo.

¹⁴ Bêng yom me môlô ning Kamik hîmô melak leng hêndô anô athêng mî te ni long amela lêkmala hethang îmo.

Lonjanlê nopesang ambô imbing aviyam

¹⁵ “Me aviyam hevong kambom hethak ong,* êng me nu vo mamu da yom ômô bôte me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Yêni helaŋô ong, êng me tem mamu mô îtôm ŋa loyang ethak lonbô.

¹⁶ Metom mî helaŋô ong amî, êng me numbua anô te mena yî ma imbing ong be môlô nu êndêng yêni me nonang ya kambom êng bêng ethak lonbô. ŋa takêng tem emba be endanŋô yong ambô honang ethak inda me tem embatho long.

18:5 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:8 18:8** Mat 5:29-30 **18:10-11 18:10-11** Hib 1:14

* **18:10-11 18:10-11** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bêngiti nena: Anô Ya Nakandung hêlêm vo nêngêv avîlanô takatu be eveng mayaliv livung. **18:15 18:15** Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:15 18:15** Kapua Glik mung doho me mî henang nena “hethak ong” amî. **18:16 18:16** Lo 19:15; Jon 8:17

17 Metom mî helanô loho ning ambô amî, êng me nu nang ya kambom bêng êndêng ña êv iving ya. Honang metom mî helanô ña êv iving ya amî, êng me môlôngô yêni îtôm anô daluk lêk anô hiwa takis te.

18 “Ya hanang avanông ethak môlô. Nôm takatu be opatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be opole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.

19 “Ya hanang avanông bing hethak lonbô nena anô yi kapôlônging tom ethak nômate hîmô pîk iti be enang ik Wakamik ling vo imbua nômate, êng me Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong nôm êng imbutak anông.

20 Vômbê nena long alê atu be anô yi mena lô ma ethak tom ethak yîning athêng me tem ya mô loho lîvông.”

Ambô dôhô hethak anô mî hetak kambom amî

21 Yôv me Pita hêlêm me henang ik Yisu ling nena, “Anômbêng, yîning aiyang hevong kambom hethak ya, êng me tem ya tak yêni ya kambom bôlô vithêla? Bôlô bahevi be lahavôyi mesa?”

22 Êng me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak ong nena no-tak aiyam ya kambom îtôm wak nômbêng iti sapêng me mî bôlô bahevi be lahavôyi yom amî!

23 “Vômbê nena melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm king te hevong vo ya ña ku êlêm êwê ya valuseleng viyang.

24 Wak êng hêyô me iwa anô ku te hêlêm. Ôpêng bôk heyang king ya valuseleng bêng anông hîtôm milion doho.

25 Yêni mî hîtôm nêngêv viyang amî, be ditu king henang vo êngêv ôpêng lo yanavî lêk nali lêk ya nômkama sapêng vo êngêv vuli*. Me imbua

valuseleng takêng be êwê king ya valuseleng viyang ethak.

26 “Ôpêng helanô ambô êng me hey a vabudum thîvô hîmô king va me henang nena, ‘Anômbêng, noyanging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong sapêng me tem yangêv viyang.’

27 Êng me king lahiki hethak ôpêng be henang nena, ‘Viyang dô lêk!’ Me hetak inda be hê.

28 “Anô ku êng hetak king ya melak be hele yêing me hethalo anô ku yang be bôk hiwa ya valuseleng îtôm 100 be bôk mî nêngêv viyang amî denang. Êng me hevalong ôpêng hêk be hekakô lôkbudum thing lêklokvang me hethang inda be henang nena, ‘Yîning valuseleng êlêm!’

29 “Me yang êng hêv yak hîlôk hêk yêni va me heteng inda lêk kapô malêng be henang nena, ‘Aiyang, noyanging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong me tem yangêv viyang.’

30 “Metom ôpêng hêndô nendanô yang êng ya ambô, be ditu hiwa be hê hetak hîlôk kalaondong endebe nêngêv ya valuseleng êng viyang êm.

31 Ña ku vi êyê nôm atu be ôpêng hevong be esong kambom be lejing malêng bêng be loho ê me enang hêndêng king.

32 “Êng me king helam ôpêng hêlêm me henang nena, ‘Ong anô ku kambom anông! Hoteng ya lêk kapôlôm malêng hele be ya hatak ong be mî nôwê yong tôp viyang amî.

33 Ya leng ik ya hethak ong, metom bisête be mî lem ik ong hethak anô ku yang êng bêng yom amî?’

34 Me king la maning kambom be hetak ôpêng hîlôk ña takatu be eyanging kalaondong bahening vo loho êngêv vovang êndêng yêni endebe nêngêv valuseleng êng viyang êm.”

18:18 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 18:19 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 18:22 18:22 Luk 17:4 * 18:25

18:25 Anômbêng te hêv anô te be anô yang hêv vuli me ôpêng ivutak îtôm anô hêv vuli ya anô ku oyang.

18:34 18:34 Mat 5:25-26 18:35 18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13

³⁵ Me Yisu henang nena, “Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong bêng yom ethak avîlanô takatu be mî etak kapôlônjing kambom ethak viyanjî amî.”

19

Yisu henang hethak kombom ña lèk vîni êndô i
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Yisu henang ambô takêng yôv me hetak Galili be hê ñanam Yelodan viyang vulu hêk Judia.

² Me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning ña lèk kômbôk sapêng ivutak mavî.

³ Me Palisi doho êlêm êyô vo Yisu me evong vo eyek yêni be enang ik yêni ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê oyang mesa, aliêng me thêthôp e?”

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, “Betha bôk mî mîlô sam ambô atu be henang nena, mûndaluk anông sêmbôk be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô da me avî da

⁵ yôv me henang nena, ‘Hethak ondong êng yom me anô tem netak lambô lo talêmbô me nethak tom imbing yanavî vo thêi imbutak îtôm lenjing kôpik tom yom.’

⁶ Thêi mî yi hethak lonjbô amî me lèk ivutak tom yom. Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hevak long hethak tom me anô te mî hîtôm nepole vê amî.”

⁷ Me Palisi enang nena, “Metom hevong bisê be Moses bôk henang nena anô te hevong vo netak yanavî, êng me nekavu kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê?”

⁸ Metom Yisu henang nena, “Mîlô ña mî thak ondanjô ambô amî, be ditu Moses hêv lonjanjê êng hêndêng mîlô vo osopa. Metom Wapômbêng mî hîlôk hethak kombom êng amî.

⁹ Ya hanang avanông ethak mîlô nena, anô te yanavî mî hevong sek

amî metom yamalô hêv inda vê oyang be hiwa avî yang, ôpêng da me lèk hevong sek hiving avî yang êng.”

¹⁰ Yisu ya ña hîndông enang ethak inda nena, “Betha bêng me mavî vo ôpêng bôk mî nimbua avî andô.”

¹¹ Metom henang ethak loho nena, “Anô sapêng mî hîtôm esopa ambô êng amî. Me ña takatu be Wapômbêng hêv lèklokvang hêndêng loho yom ditu tem esopa ambô êng.

¹² Anô doho me talôvi evathu loho be lenjing kôpik da kambom bêng, be ditu mî hîtôm imbua avî amî. Doho me avîlanô bôk engothe loho ning moma vê vo dô îmbî sêik andô. Me doho lenjing iving êngêv ining lèklokvang sapêng vo embong melak leng ya lêklinyak bêng ya ku, be ditu mî iwa avî amî. Metom opalê atu be hîtôm nesopa ambô tiêng me nesopa yom.”

Yisu hêv mek hethak sêiknena
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Avîlanô doho iwa sêiknena be êlêm êyô vo Yisu vo netak bang êyônjêk loho be nêngêv mek ethak loho. Metom ya ña hîndông ethang avîlanô takêng.

¹⁴ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô mîlômbasîng loho andô, vômbe nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.”

¹⁵ Êng me hetak bang hêyô hêk sêik takêng yôv me hetak long êng be hê.

Malêng vo ña lèk nômkama bêng imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Anô te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdônga, tem yambong kombom mavî alê vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

¹⁷ Êng me Yisu henang ethak inda nena, “Hevong bisê be honang ik ya ling hethak kombom alê me ‘mavî’?

Anô tom yom me anô mavî! Be lem hiving numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng, êng me nosopa Wapômbêng ya balambung sapêng.”

18 Me ôpêng henang ik yêni ling nena, “Tem ya sopa balambung ali alête?”

Êng me Yisu henang nena, “ ‘Dô nungik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me wakma hova be hovong ambô me dô honang ambô yôhîng andô.

19 Me nondovak lemambô lo lem-tambô ning ambô. Me lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.’ ”

20 Me anô muk êng henang nena, “Balambung takêng me thak ya hasopa sapêng. Metom tem yambong ômbête imbing?”

21 Êng me Yisu henang hethak inda nena, “Lem iving numbutak thêthôp anông îmô Wapômbêng mandaluk, êng me nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli. Me numbua valuseleng sapêng be nôngêv êndêng avîlanô siv vo yong nômkama mavî bêng anông tem nîmô melak leng. Hovong bêng yôv me nôlêm osopa ya.”

22 Anô muk êng me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helañô ambô êng be hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing bêng anông.

23 Êng me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, ña lêk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.

24 Ondañô! Me mî malêing vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini amî, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô

melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.”

25 Ya ña hîndông elañô ambô êng be esong kambom anông be enang nena, “Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?”

26 Êng me Yisu hêyê loho kôlîlîng be henang nena, “Nôm êng me anô te mî hîtôm nembong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong.”

27 Êng me Pita henang nena, “Non-dañô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong, be ditu tem yoômbua ômbête?”

28 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô. Wakma nômkama pîk sapêng hivutak lêkmuk ethak lonbô me Anô Ya Nakandung da tem nimbua athêng bêng be nêyômô ya balê king vo neyanging ya avîlanô sapêng îmô long êng. Me môlô ña osopa ya lauming be lahavôyi takatu tem ôyô mô balê king lauming be lahavôyi be oyanging avîlanô Isralael ondong lauming be lahavôyi takatu.

29 Me avîlanô takatu be thak lejing êv ya be etak ining melak lêk viyanji me livi lêk lami me talôvi lêk ining nali lêk ining kukapô, êng me tem Wapômbêng êngêv bêng anông êndêng loho îtôm 100 êyômô loho ning long imbing. Me loho tem imbua lêkmala atu be hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng imbing.

30 Ondañô! Ña lêk athêng bêng anông tem imbutak ña athêng mî. Me ña athêng mî bêng anông tem imbutak ña lêk athêng bêng.”

20

Ambô dôhô hethak ku ya vuli

1 Yisu henang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Hêndêng lêkbôk momañaning me kukapô te ya alang hê vo nethalo ña ku vo embong ku îmô ya kukapô yak waing.

2 Yêni hêpôm anô doho be henang ik loho ling vo embong ya ku îtôm

wak daluk te me tem nêngêv loho vuli ethak valuseleng kalalang tom. Me na takêng îlôk ethak ya ambô êng. Êng me hêv loho be ê ya kukapô.

³ “Hîtôm wakma bahevi be la-havôva hêndêng lêkbôk me hê long thak ethak tom hîlôk me hêyê anô doho ku mî be loho mô oyang.

⁴ Me henang ethak loho nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing. Tem ya sopa kombom thêthôp be yangêv môlô vuli.’

⁵ Êng me loho ê.

“Waklîvông bing me hê hevong bêng. Me hêndêng wakma lô yathindang me hê hevong bêng hethak lonbô.

⁶ “Me hêndêng wakma bahevi yathindang hê me hêyê anô doho ku mî be îmô oyang me henang ethak loho nena, ‘Bisête be môlô mô oyang wak daluk itiêng?’

⁷ “Me enang nena, ‘Anô te mî hêv ku hêndêng yoô amî.’

“Me ku alang henang nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing.’

⁸ “Yathindang bîlîvông hêyô me kukapô alang henang ethak anô heyangging ku nena, ‘Nondam na ku lêm me nongêv loho vuli. Nongêv vuli na yathindang anông imung, yôv me nongêv vuli bêng ethak bini endebe nêyô na lêkbôk momananing me embeng yam anông.’

⁹ “Na yathindang anông êyô me hêv loho valuseleng kalalang tom.

¹⁰ Me na lêkbôk momananing esong nena tem lohombua valuseleng doke bêng ma, metom mî. Loho iwa valuseleng kalalang tom bêng yom.

¹¹ Iwa ning vuli yôv me loho nang ambô nîlônîlông bêng hethak kukapô alang nena,

¹² ‘Bisête be yoô lêm hêndêng lêkbôk be avong ku bêng lêk vo-vanîk heva wak mathethaleng me na yathindang evong ku doke yom, metom yoô sapêng auwa valuseleng hîtôm tom vo?’

¹³ “Êng me kukapô alang henang ethak na takêng te nena, ‘Aiyang, mî ya havong kambom hêndêng ong amî. Lêk ya hanang be hîlôk yôv nena tem nombong ku me numbua valuseleng kalalang tom.

¹⁴ Be ditu numbua yong vuli be nu, vombê nena ya da ya leng iving be ya hêv vuli ôpatu be heveng yam anông hethak valuseleng kalalang tom bêng yom!

¹⁵ Valuseleng iti me yîning be tem ya sopa yîning ya leng hiving yom be yangêv. Ya anô ya havong kombom me hevong bisê be môlô malemim dông vo?’

¹⁶ “Ondañô! Na lêk athêng bêng anông tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông tem imbutak na lêk athêng bêng.”

Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷ Wakma Yisu hethak hê Jêlusalem me hiwa ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu hê dang vo avîlanô me henang ethak loho nena,

¹⁸ “Ondañô. Aô yô daku Jêlusalem me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung bahening me tem îtîtîning inda be enang vo ingik yêni vônô.

¹⁹ Tem êngêv yêni êndêng na long bôyang vo enang ambôma ethak inda be embali yêni be ingik vônô ethak alovalasing. Me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.”

Aômbutak îtôm na ku oyang

(Mak 10:35-45)

²⁰ Yôv me Sebedi yanavî hê hêyô vo Yisu hiving namalô luvi. Me heya vabudum thîvô me henang nena, “Anômbêng, ya leng iving nômate.”

²¹ Êng me Yisu henang nena, “Lem iving ômbête?”

Me avî êng henang nena, “Tem notak yîning wakna yi tiêng yang

sê îmo bahem viyôhok me yang sê îmo bahem vikeng îmo yong lêklinyak bêng kapô."

²² Me henang ethak na loyang yi atu nena, "Mamu thông nôm atu be onang ik ya ling paling. Hîtôm mamu num îndok keyek atu be tem ya num îndok mesa?"

Me thei nang nena, "Yêi hîtôm."

²³ Me henang nena, "Avanông, keyek êng tem mamu num îndok. Metom îmo ya baheng viyôhok lêk vikeng me mî yîning ku amî. Mî. Wakamik da heyangging ku êng be bôk hetak anô doho yôv vo îmo long êng."

²⁴ Ya na hîndông lauming elanô ambô êng be lejing nana hethak Jems lo Jon.

²⁵ Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, "Bôk môlôyala nena na long bôyang ining king thak embam i me ivuling na takatu be îmo loho vîmbing. Me ining na bêngbêng thak enang lêklokvang hethak ining avîlanô vo esopa loho ning ambô."

²⁶ Metom dô môlô numbong kombom êng andô! Môlô te la hiving nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng îmo môlô livông, êng me nimbutak îtôm môlô ning anô ku vo nêngêv môlô livung.

²⁷ Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm môlô ning anômbêng, êng me nîmô îtôm môlô ning anô ku oyang

²⁸ hîtôm Anô Ya Nakandung hevong bêng yom. Me mî hêlêm vo avîlanô pîk embong yêni ya ku amî. Metom hêlêm vo nembong avîlanô pîk ining ku. Yêni hêlêm vo nimbua loho vê injêk malêng lêk netak ya lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung."

Yisu hevong na malenjing pusip yi mavî
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Yisu lêk ya na hîndông etak Jeliko be ê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

³⁰ Me anô malenjing pusip yi îmo lonđanlê dang vi me thei elanô nena Yisu hêlêm. Êng me thei elam lêklokvang nena, "Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

³¹ Me avîlanô ethang thei be enang nena, "Mamu bonong!" Metom thei lam lêkwaê anông nena, "Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

³² Êng me Yisu heva me helam thei lêm me henang nena, "Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?"

³³ Me thei nang nena, "Anômbêng, yêi lejing iving anga tak!"

³⁴ Êng me Yisu lahiki hethak thei me hetak bang hêyô hêk malenjingdaluk. Me ketheng oyang me thei yê tak be esopa yêni.

21

Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Yisu loho êyô bidong Jerusalem me ê êyô Betpagi, long êng hêk bidong vo Dum Oliv. Me hêv ya na hîndông yi be ê

² me henang nena, "Mamu nu melak vulu me bôlôtom me tem ôngô ekak bokdonki te lo nakandung long be eva. Êng me mamu pole yak vê me ondom luvi be ôlêm vo ya.

³ Me anô te henang ambô te hethak mamu, êng me mamu nang nena, 'Anômbêng la hiving nembong ku te thak luvi', êng me tem nîndok vo mamundom be ôlêm."

⁴ Nôm êng hivutak vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

⁵ "Môlô nang ambô ti êndêng avîlanô Saion* nena,

20:22 20:22 Mat 26:39; Jon 18:11 20:25 20:25 Luk 22:25-26 20:26 20:26 Mat 23:11; Mak 9:35

20:28 20:28 Luk 22:27; Plp 2:7 * 21:5 21:5 Saion me dum atu be elav melak matheng heva be elam nena Jerusalem.

‘Ôngô. Mólô ning king lêk hêlêm vo mólô.

Hêyô hîmô donki te be hêlêm îtôm anô athêng mî.

Avanông, hêyô hîmô donki nakandung te be hêlêm.’ ”

Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11

⁶ Me ya ña hîndông yî atu ê me evong hîtôm Yisu henang.

⁷ Me iwa donki talêmbô lêk nakan-dung be ê me loho ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donki dômlokvang be Yisu hêyô hîmô.

⁸ Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonđanlê. Me vi ele athanang lêk ñaung be engova hêk lonđanlê.

⁹ Me vi imung me vi eveng yam me Yisu hîlôk lîvông me lejing mavî anông be îlôv lêlô be elam nena,

“Osana ni êndêng Devit Lim lêkmuk!”

“Wapômbêng êngêv la mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng!” *Kapua Yeng 118:26*

“Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!”

¹⁰ Yisu hivutak êyô Jelusalem kapô me avîlanô nômbêng atu be îmô Jelusalem esong kambom be enang ik ling mayaliv nena, “Ôpiti me opalête?”

¹¹ Me avîlanô nômbêng atu be esopa Yisu enang nena, “Yêni me Yisu, plopet atu be hêlêm nang Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv ña evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

¹² Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng me hêyê avîlanô iwa nômkama be etak hîmô vo avîlanô êngêv vuli. Êng me hipuning loho be hêv loho vê hêk long êng be ele yêing be ê. Me hele ña takatu be ele ña long bôyang ining valuseleng thô hethak Islael ining valuseleng ining balê lîling. Me hevong bêng yom

hêndêng ña takatu be etak menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli.

¹³ Me henang ethak loho nena, “Kapua matheng henang bêngiti, ‘Yîning melak me melak eteng mek îndôk.’ Metom lêk mólôvong be hivutak hîtôm ña vanî ning long ekopak îmô.”

¹⁴ Me yêni hîmô melak matheng ya popatîng me ña malenjing pusip lêk ña vejing kambom ê êyô vo inda me hevong be loho ivutak mavî.

¹⁵ Ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung êyê nôm thamtham takatu be Yisu hevong. Me loholañô sêiknena elam heveng melak matheng ya popatîng nena, “Osana ni êndêng Devit Lim Lêkmuk!” Êng me loho lejing maning

¹⁶ be enang ethak Yisu nena, “Tu be holañô sêiknena takiti ning ambô elam mesa?”

Me Yisu henang nena, “Lêk ya ha-lañô. Metom mólôvong nang bôk mî osam ambô ti nena,

“ ‘Bôk hôpôpêk sêiknena lêk sêik inum sum vo êngêv yong athêng ling ethak viejing.’ ” *Kapua Yeng 8:2*

¹⁷ Yôvêm me hetak loho me hele melak long êng vi yêing be hê. Me hê hêk Betani bîlîvông êng.

Alokwang ñaung eyeng

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Hêndêng lêkbôk momañaning me Yisu hîvô hê Jelusalem hethak lonbô me hema ve la.

¹⁹ Me hêyê alokwang pik* te heva lonđanlê dang vi. Be ditu hê hêndêng alokwang êng, metom hêyê nena ñaung oyang yom heva me ya anông mî. Êng me henang ethak alokwang êng nena, “Mî hîtôm nungik anông ethak lonbô amî!” Be ditu alokwang êng ya ñaung heyeng be hema bôlôtom oyang.

²⁰ Ya ña hîndông êyê nôm êng be esong kambom me enang nena, “Hevong bisête be alokwang iti hema ketheng oyang bêng?”

^{21:8} ^{21:8} 2King 9:13 ^{21:11} ^{21:11} Lo 18:15 ^{21:13} ^{21:13} Ais 56:7; Jer 7:11 * ^{21:19} ^{21:19} Alokwang pik me hîtôm alokwang thambo be thak evatho be iwa ya anông be eyang.

21 Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô êv iving me mî kapôlômim yi amî, êng me hîtôm môlômbong nang ya havong hêndêng alokwang iti lêk hîtôm môlômbong nôma yang imbing nena onang êndêng dum iti nena, ‘Nokaliv ong da nundôk mamik.’ Êng me tem nendañô môlô ning ambô.

22 Ômbêla takatu be môlô êv iving be oteng mek hêndêng Wapômbêng be onang ik yêni ling vo nêngêv, êng me tem nêngêv êndêng môlô.”

*Opalê hêv lêklokvang êndêng Yisu?
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

23 Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng be hîndông avîlanô hîmô. Êng me ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka êlêm êndêng yêni me enang nena, “Opalê hêv lêklokvang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be diti hovong nôm takiti êng?”

24 Me Yisu henang viyang nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng imbing. Be môlô nang ambô êng viyang bêng êndêng ya, êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô.

25 Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa avîlanô pîk?”

Me loho da enang ethak i nena, “Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

26 Metom aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem leñing maning ethak aô, vômbe nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te.”

27 Yôv me loho nang ethak Yisu nena, “Yoô thông paling.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm ya nang ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya bêng ethak môlô amî.

Ambô dôhê hethak anô loyang

28 “Môlô ning auk bisê hethak kôkôthing iti? Anô te nakandung lokwanyî hîmô. Me hê hêndêng namalô yang me henang nena, ‘Yîning wakna, numbong yîning ku embeng kukapô yak waing.’

29 “Me namalô henang viyang nena, ‘Ya handô.’ Metom yôv keme hik ya auk lîlîng be hê.

30 “Me lambô hê hêndêng namalô yang me henang ambô tomêng hethak lonbô hêndêng inda. Me nakanandung henang nena, ‘Wakamik, tem yana.’ Metom mî hê amî.

31 “Be ditu ôpyiêng yang sê hesopa lambô ya ambô?”

Me loho nang nena, “Namalô yang mung.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena, ña iwa takis lêk avî sek mayaliv tem imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô imung vo môlô.

32 Jon bôk hêlêm be hik lon dang thêthôp thô hêndêng môlô me môlô mî ôêv iving ya ambô amî. Metom ña iwa takis lêk avî sek mayaliv êv iving Jon ya ambô be bôk môlô yê yôv. Metom mî ole kapôlômim lîlîng be ôêv iving yêni amî.

*Ambô dôhê hethak ña kambom eyanging kukapô yak waing
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

33 “Môlôndañô ambô dôhê yang. Anô te hevatho ya ku yak waing te be hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo nembak waing anông pesa îndôk vo nimbua ya thôk. Me helav melak dêim te vo ña eyanging ya kukapô êng îmô. Yôv me hetak kukapô êng hîlôk anô doho bahening vo eyanging be wakma hik anông me loho imbua vi me êngêv vi êndêng yêni da. Me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô.

34 “Yak waing êng anông hevong îyôk me kukapô alang hêv ya ña ku be ê vo imbua yêni ya tham.

³⁵ Metom na takatu be eyanging kukapô evalong loho be evali yang me ik yang vônô me îmbi yang hethak valu.

³⁶ Yôv me kukapô alang hêv na ku bêng anông hethak lonbô be ê, metom na eyanging kukapô yak waing ivuling loho bêng yom hiving

³⁷ ele be namalô yom hîmô. Be ditu hesong nena loho tem endanô namalô ya ambôma, êng me hêv yêni be hê.

³⁸ Metom na eyanging kukapô atu êng êyê kukapô alang nakandung hêyô me enang ethak i nena, 'Ôpiti me kukapô alang nakandung be tem nimbua lambô ya long be neyanging ya ku. Bêng be aôngik yêni vônô me kukapô ti tem nimbutak îtôm aô ning.'

³⁹ Be ditu evalong yêni be iwa hele kukapô vi yêing me ik vônô."

⁴⁰ Yôv me Yisu henang nena, "Wakma kukapô alang hele hêlêm hethak lonbô, êng me tem nembong ômbête êndêng na takatu be eyanging kukapô êng?"

⁴¹ Na bêngbêng îmbôk da lêk avîlanô ning avaka enang ethak yêni nena, "Tem nimbuling na kambom takêng kambom anông. Me tem nêngêv kukapô yak waing êng êndêng anô vi vo eyanging. Me hêndêng wakma yak waing hik anông me na takêng tem îmbi ya tham be êngêv êndêng yêni."

⁴² Yisu henang ethak loho nena, "Môlôvong nang bôk mî osam ambô ti be hêk kapua matheng nena,

" 'Valu atu be na elav melak îpôlik ethak,

lêk hivutak landîng anông.

Anômbêng da hevong nôm êng,

be yoô yê nena mavî anông.'

Kapua Yeng 118:22-23

⁴³ "Bêng be ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv ya lêklinyak bêng vê injêk môlô be

nêngêv êndêng na ondong yang. Me loho tem ingik anông îtôm alokwang mavî te thak hik anông.

⁴⁴ Me ôpatu be hêv yak hêyô hêk valu êng me tem nipup nenanena. Mena valu êng hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik."*

⁴⁵ Na bêngbêng îmbôk da lêk Palisi elanjô Yisu ya ambô dôhông takêng me eyala nena yêni henang ethak loho.

⁴⁶ Êng me loho ethalo lonjanlê vo embalong yêni. Metom êkô avîlanô vômbe nena avîlanô êv iving nena Yisu me plopet te.

22

*Ambô dôhông hethak nôm iwa i
(Luk 14:16-24)*

¹ Yisu henang ambô dôhông yang hethak lonbô nena,

²⁻³ "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm King te hêngambôm nômbêng vo namalô imbua avî. Êng me king hêv ya na ku oyang be ê vo enang ethak avîlanô doho vo êlêm injang nôm imbing loho, metom lohondô ini.

⁴ "Yôv me hêv na ku oyang vi hethak lonbô be ê vo enang ethak avîlanô takatu be bôk helam loho yôv nena, 'Ondanô! Lêk ya hapesang nôm yôv. Be ya hik yîning bokmankao malô map lêk alim dop-dop doho be ya hanngambôm, be ditu môlôlêm!'

⁵ "Metom mî elanjô amî me ê may-aliv. Vi ê ining kukapô me vi ê evong ining ku valuseleng.

⁶ Me vi evalong na ku takêng be evong kambom lomalama hêndêng loho yôv me ik loho vônô.

⁷ Êng me king la maning kambom anông be hêv na vovak ê ivuling na takatu be ik ya na ku vônô be etak amela hêyô hêk loho ning melak lôn.

⁸ "Êng me henang ethak na ku nena, 'Nôm lêk ya hapesang yôv be

hîmô. Metom avîlanô takatu be ya halam loho me avîlanô kambom be êndô êlêm.

⁹ Be ditu mîlô nu lonḍanjê bêng sapêng be ôpôm opalêla takatu me onang ethak loho nena êlêm vo in-jang nômi iwa i.'

¹⁰ Me ḥa ku ê mayaliv be eveng lonḍanjê sapêng be ithining avîlanô mavî lêk avîlanô kambom takatu be êpôm loho. Êng me elom loho hêyô hele be melak kapô êng putup.

¹¹ "Metom wakma king hivutak êyô melak kapô be hê vo ninjê avîlanô, êng me hêyê nena anô te mî hik kwêv ekam avî amî.

¹² Me henang ethak ôpêng nena, 'Aiyang, hoveng bisê hele be hômô long iti kapô me mî huik kwêv ekam avî amî?' Metom ôpêng bonong yom.

¹³ "Êng me henang ethak ya ḥa ku nena, 'Ombalong ôpiti be okak va lo bang lêku be okaliv ende yêing binindôk long momañaning. Long êng me tem endeng kambom be ethang vienjing kalalang long.' "

¹⁴ Yisu henang ambô dôhō êng yôv me henang nena, "Wapômbêng helam avîlanô bêng anông, metom bôk hîtôk nayi yom vo nimbua."

*Aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Yôv me Palisi ê ethak tom me epatôk ambô te be hîtôm evak andêk vo Yisu henang ambô te bidoho me tem embalong yêni.

¹⁶ Yôv me loho êv ining ḥa îndông doho lêk Helot ya ḥa mîlô doho be ê hêndêng Yisu me enang nena, "Kîdôngga, yoô ayala nena ong me anô ambô avanông yom. Be ditu thak huik Wapômbêng ya ambô thô thêthôp hêndêng avîlanô. Me mî thak hosopa anô ning auk be hôêv anô yang ling me hotaving anô yang amî, vômbe nena mî thak hôkô anô te amî.

¹⁷ Bêng be ditu nonang ethak yoô. Yong auk bisê? Mavî vo yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?"

¹⁸ Yisu heyala loho ning auk kambom êng be henang nena, "Mîlô ḥa ambô yôhîng! Bisête be mîlô ovong vo ombatek ya?"

¹⁹ Ungik valuseleng atu be thak ôêv takis te thô ethak ya." Me iwa valuseleng êng te be ê êv hêndêng yêni.

²⁰ Me henang ik loho ling nena, "Opalête ya dôhō lêk athêng iti be hêyô hêk valuseleng?"

²¹ Me enang nena, "Sisa."

Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Bêng be Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da."

²² Elanjô ambô êng be esong kambom me loho etak Yisu be ê.

*Heveng yam me ḥa ema tem im-biyô ethak lonḍô be imbua i mesa mî?
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

²³ Hêndêng wak êng yom me Sadyusi takatu be thak enang nena ḥa ema tem mî imbiyô ethak lonḍô amî ê hêndêng Yisu me enang ik yêni ling nena,

²⁴ "Kîdôngga, Moses bôk henang ethak aô nena, 'Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbi yang atu be hema nakandung vê.'

²⁵ Bêng be ḥa lêk viyaji bahevi be lahavôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî. Me nok hiwa avî tôp êng hethak lonḍô,

²⁶ metom hema be nakandung mî hiving. Me gwa bêng yom hê hele be hêyô ali dêi hema hiving.

²⁷ Yandang me avî tôp êng hema hiving.

²⁸ Be ditu hêndêng wakma ḥa ema iviyô hethak lonḍô me ḥa lêk viyaji bahevi be lahavôyi takatu be iwa avî tôp atu, me avî êng tem nîmô îtôm loho ali alête yanavî? Vômbe nena loho sapêng bôk iwa inda."

²⁹ Metom Yisu henang viyang nena, "Mîlô nang ambô lêkgwak

itiêng, vômbe nena môlô mî oyala kapua matheng lêk Wapômbêng ya lêklok wang katô amî.

³⁰ Wakma na ema iviyô hethak lonbô me avîlanô tem mî imbua i ethak lonbô amî. Me loho tem îmo îtôm anjêla melak leng yom.

³¹ “Me ambô atu be hethak na ema imbiyô ethak lonbô me môlô ovong nang bôk mî osam ambô atu be Wapômbêng henang hêndêng môlô nena,

³² ‘Me henang nena, “Ya da hamô hitôm Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.” Bêng be yêni me mî na ema ning Wapômbêng amî me na lêkmala yom ining Wapômbêng.’ ”

³³ Avîlanô nômbêng atu be îmo long êng elanjô Yisu ya ambô tiêng be esong kambom.

*Balambung ali bêng anông
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴ Hêndêng wakma Palisi elanjô nena Yisu hik Sadyusi ining auk lêkgwak thô, êng me loho thak tom be ê hêndêng Yisu.

³⁵ Me loho ning kîdônga ambô balambung te hê vo neyek Yisu be henang hik yêni ling nena,

³⁶ “Kîdônga, balambung ali alête me bêng vo balambung vi?”

³⁷ Êng me Yisu henang nena, “‘Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk kapôlôm sapêng lêk dôhôm me yong auk sapêng imbing.’ ”

³⁸ Balambung itiêng me bêng vo balambung viyang be himung.

³⁹ Me balambung yang me hitôm balambung mung atu be henang nena, ‘Lem imbing avîlanô vi hitôm lem hiving ong da.’

⁴⁰ Ambô balambung sapêng lêk plopet ining ambô sapêng me hîm balambung yi ti êng yom kapô.”

*Mesaya me opalê lim lêkmuk?
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Palisi ethak tom be îmo denang me Yisu henang ik loho ling nena,

⁴² “Môlô ning auk bisête hethak Mesaya? Ôpêng me opalê lim lêkmuk?” Me loho nang nena, “Dêvit lim.”

⁴³ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Yôv me hevong bisê be Lovak Matheng hêv auk hêndêng Dêvit da be helam Mesaya êng nena Anômbêng be henang nena,

⁴⁴ “ ‘Anômbêng Wapômbêng enang ethak yîning Anômbêng nena, “Nôndôk ômo ya baheng viyôhok endebe ya tak yong nakyô îmo vemkapô vimbing êm.” ’ *Kapua Yeng 110:1*

⁴⁵ Me Dêvit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Dêvit lim hiving?”

⁴⁶ Me loho mî hitôm enang ambô êng 231 2 viyang amî. Be ditu hêndêng wak êng be hê me na takêng êkô be loho te mî henang ik yêni ling ethak lonbô amî.

23

*Yisu henang Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom bêng
(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)*

¹ Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu lêk ya na hîndông nena,

² “Kîdônga ambô balambung lêk Palisi thak îndông môlô hethak Moses ya balambung hitôm Moses bôk hevong.

³ Be ditu ambô nômbêng atu be loho nang ethak môlô me ondanô be ondovak be sopa. Metom kombom thak evong me dô osopa andô. Thak loho nang ambô bêng anông, metom loho da thak mî esopa amî.

⁴ Loho êv balambung ya malêing lomalama hêndêng avîlanô vo esopa. Be nôm êng me hitôm vak malêing. Metom loho da thak mî êv livung doke amî.

⁵ “Na takêng thak epesang vak yaônena doho be eva Wapômbêng ya ambô hîlôk be epatôk hêk malenjindum lêk bahenjing. Me thak epatôk yak dêim hele hêkôlê heva ining kwêv dêim ya dang vo avîlanô injê be embam loho.

⁶ Me thak loho lenjing iving injang nôim imô na bêngbêng ining long thak imô hêndêng wakma engambôm nôim bêng. Lêk lenjing iving imô na bêngbêng ining balê mung imô melak yeng kapô.

⁷ Me thak lenjing iving avîlanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî’ lêk endam loho nena ‘Kîdônga’.

⁸ “Metom dô môtô mathethaleng vo avîlanô endam môtô nena ‘Kîdônga’ andô, vombê nena môtô ning Kîdônga me tom yom be môtô sapêng me na lêk viyaji.

⁹ Lêk dô môtôndam anô pîk te nena môtô ning ‘kamik’ andô, vombê nena môtô ning Kamik me tom yom be hîmô melak leng.

¹⁰ Me môtô ning kîdônga me tom yom. Yêni me Mesaya. Be ditu dô anô te helam môtô nena ‘kîdônga’ andô.

¹¹ Me ôpatu be hîmô anômbêng anông hîmô môtô livông me nimbutak îtôm môtô ning anô ku.

¹² Me ôpatu be hembam yêni da, ôpêng tem nimbutak anô athêng mî te. Me ôpatu be hetaving i me ôpêng tem nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng te.

Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom kambom
(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³⁻¹⁴ “Metom alitaknena môtô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môtô na ambô yôhîng, be ditu môtô ik melak leng ya lêklinyak bêng ya melak ambôlêk thing vo loho. Me môtô da ôndô vo umbutak ôyô long êng kapô, metom wakma anô te

hevong vo nimbutak êyô kapô me thak môtô ova long thing vo inda.*

¹⁵ “Alitaknena môtô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môtô na ambô yôhîng. Me thak môtô veng pîk lêk mamik sapêng vo othalo anô te vo ombong yêni sopa môtô ning balambung. Be wakma ôpêng helanjô môtô ning ambô be hesopa, yôvêm me môtô da ovong be ôpêng hevong kambom lomaloma hîvô hethak vo môtô. Be ditu ôpêng tem ni long atu be amela mî nema amî hîtôm môtô da.

¹⁶ “Alitaknena! Môtô me hîtôm na malenjing pusip ik lonjanlê thô hêndêng avîlanô be thak onang nena, ‘Anô te hevak ambô hethak Wapômbêng ya melak matheng, êng me nôim yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te hevak ambô hethak gol atu be hîmô Wapômbêng ya melak matheng, êng me nômbêng be ditu nesopa ya ambô atu be hevak.’

¹⁷ Môtô na molo be malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Gol mesa melak matheng hevong be gol hivutak matheng?

¹⁸ “Me thak môtô nang ambô bôte hiving nena, ‘Anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da, êng me nôim yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te henang avanông bing dake hethak da hîmô alakdala, êng me nômbêng be nesopa ya ambô atu be hevak.’

¹⁹ Môtô na malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Da mesa alakdala hevong da hivutak matheng?

²⁰ “Bêng be ditu anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da me lêk hevak ambô hethak alakdala lêk da takatu be hîmô hiving.

²¹ Me anô te hevak ambô hethak melak matheng me lêk hevak ambô hethak melak matheng lêk

23:6 23:6 Luk 11:43 23:11 23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 23:12 23:12 Jop 22:29; Snd

29:23; Luk 14:11; 18:14 * 23:13-14 23:13-14 Kapua Glik takatu be heveng yam me ekavu ambô ti hêyô hîmô hiving nena, “Alitaknena môtô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môtô na ambô yôhîng. Môtô thak uwa avî tôp ining melak lêk nômkama sapêng! Me thak môtô teng mek dêim bêng vo avîlanô embam môtô. Be ditu môtô ning vovang tem nimbutak bêng anông vo avîlanô vi ning.” 23:16 23:16 Mat 15:14

Wapômbêng atu be hîmô kapô hiv-ing.

²² Me anô te hevak ambô hethak melak leng me lèk hevak ambô hethak Wapômbêng ya balê king lèk Wapômbêng atu be hêyô hîmô balê êng.

²³ “Alitaknena vo môlô kîdônga ambô balambung lèk Palisi! Môlô na ambô yôhîng. Be ditu thak uthup nô m takatu be thak hevong nô m vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da, metom môlô êv yak ethak osopa balambung bêngbêng hîtôm kombom thêthôp lèk ôngêv kapôlômim êndêng avîlanô be ombong kombom mavî. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

²⁴ “Môlô me hîtôm na malening pusip ik lonjanlê thô êndêng avîlanô! Me môlô thak ôêv thimathôm atu be hîlôk môlô ning thôk vê, metom môlô num bokmanjakao atu be hîlôk thôk be ôtôking.

²⁵ “Alitaknena môlô Palisi lèk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me thak uthik keyek lèk belev vindôm yom. Metom keyek lèk belev kapô me hêyô thing ethak vanî lèk wambuk.

²⁶ Môlô Palisi me na malemim pusip! Ômbôking keyek lèk belev vi kapô vo vi yêing imbutak mambung imbing!

²⁷ “Alitaknena môlô Palisi lèk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me môlô hîtôm valu atu be hîmô kalang be ethamba hethak peng thapuk be epesang mavî anông. Metom kalang kapô me putup hethak na ema ning lokwang lèk nômkama lêlêik bôk epalê hîmô.

²⁸ Be ditu avîlanô êyê môlô ning bôk le long be loho song nena môlô me na thêthôp ma. Metom môlô kapôlômim me hêyô thing hethak ku ovatek

avîlanô lèk auk môlôndô Wapômbêng ya ambô.

²⁹ “Alitaknena môlô Palisi lèk kîdônga ambô balambung! Môlô na ambô yôhîng. Me thak môlô lav melak mavî hêyô plopet bôo ining kalang lèk ovatho thiling mavî hîmô na thêthôp ining kalang.

³⁰ Me thak onang nena, ‘Bumalô loho ning kambom me bêng vo yoô ning, be ditu loho ik plopet vônô. Betha yoô amô imbing bumalô lohoma, êng me tem mî yoôndôk vo ingik plopet takêng vônô amî.’

³¹ Bêng be môlô da ning ambô lèk ik thô nena môlô me na takatu be bôk ik plopet vônô ining limi.

³² Yôv be môlô numbong bumalô loho ning kambom takêng endebe nîndôk dang me umbua ya vuli imbing!

³³ “Môlô bôyîv kambom nali! Wapômbêng tem nembong ambô vo môlô be tem môlô nu long amela lêkmala. Me mî hîtôm môlô sôv bunu amî.

³⁴ “Be ditu tem yangêv plopet lèk na auk bêng lèk kîdônga ambô balambung êthôk êndêng môlô, metom tem môlôngik doho vônô me môlôngik doho ethak alovalasing. Me tem ombali doho îndôk môlô ning melak yeng lèk upuning doho embeng melak lônng nômbêng iti.

³⁵ Môlô thak osopa limbumi takatu be bôk ik na thêthôp bêng anông vônô. Anô mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng hethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia, Belekia nakandung. Ik yêni vônô hêk melak matheng lèk alakdala îmbôk da livông. Bêng be ditu Wapômbêng tem nêngêv vovang bêng êndêng môlô.

³⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena avîlanô bôlôti tem êpôm vovang bêng ethak limi ning kambom takêng.”

*Yisu lahiki hethak Jerusalem
(Luk 13:34-35; 19:41-44)*

³⁷ “Aê, Jerusalem, Jerusalem! Mólô thak uik plopet vônô! Me ña takatu be Wapômbêng hêv loho lêm me mólô ik vônô hethak valu! Alitaknena! Ya havong lômbôlông vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô, metom mólôndô.

³⁸ Ondangô! Mólô ning melak me tem kambom be nîmô oyang!

³⁹ Ya hanang avanông ethak mólô nena tem mî mólôngô ya ethak lonbô amî endebe onang nena, ‘Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng.’”

24

Na vovak tem imbuling melak matheng

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yisu hetak melak matheng me hele yêing be hê denang me ya ña hîndông ê hêndêng yêni be enang nena, “Nôngô melak matheng lêk ya leleyang mavî takiti!”

² Me Yisu henang nena, “Mólôngô nôm takiti. Ya hanang avanông ethak mólô nena malêing bêng tem nimbutak be ña vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

Malêing lomalama tem nimbutak
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Wakma Yisu hîmô Dum Oliv me ya ña hîndông yom ê hêndêng yêni be enang nena, “Nonang ethak yoô nena angête nôm takiti be honang tem imbutak? Me ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena tem nondelêm vo pîk lo leng yandang?”

⁴ Me Yisu henang viyang nena, “Oyanging am vo dô anô te embatek mólô andô.

⁵ Vombê nena anô bêng anông tem êlêm ethak yîning athêng be embatek avîlanô be enang nena, ‘Ya me Mesaya.’

⁶ Me tem mólôndanô kôkôthing ethak vovak bêng lêk kôkôthing oyang lomalama hîvô be hele ethak vovak ivutak pîk luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô.

⁷ Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me long doho tem bôm lêk duviyang bêng imbutak.

⁸ Nôm takêng me hîtôm vovang atu be himung hêndêng wakma avî evong embathu.

⁹ “Me tem embalong mólô be etak îndôk anô vi bahening vo êngêv vovang êndêng mólô be ingik mólô vônô, vombê nena mólô me yîning avîlanô be ditu avîlanô pîk sapêng tem kapôlônging êndô mólô.

¹⁰ Me avîlanô êv iving bêng anông tem etak ining êv iving me tem kapôlônging êndô i be enang i bêng ethak ñakyo.

¹¹ Me plopet ambô yôhîng bêng anông tem imbutak be embatek avîlanô bêng anông.

¹² Me avîlanô takatu be êndô esopa Wapômbêng ya balambung tem imbutak bêng anông. Be ditu avîlanô ning kombom lejing iving avîlanô vi tem ni yaônalek.

¹³ Metom ña takatu be eva lêklokvang hele be hîlôk yandang me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

¹⁴ Be ditu avîlanô tem enang Wapômbêng ya Ambô Mavî tiêng ethak ya lêklinyak bêng embeng pîk bênjiti sapêng vo avîlanô endang yôv kîmîng pîk lo leng yandang êyô.”

Nôm kambom anông tem nimbutak

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ Yisu henang ethak lonbô nena, “Tem mólôngô nôm kambom anông

sêmbôk be plopet daniel henang, nôm êng tem nemba Wapômbêng da ya melak.” Bêng be ditu môlô ña takatu be osam ambô tiêng me lemim êngêv katôyang.

¹⁶ Hêndêng wakma êng me ña takatu be îmo Judia me îsôv bini dumlôlê.

¹⁷ Me ña takatu be îmo melak vov me dô indok bini melak kapô vo imbua loho ning nômkama andô.

¹⁸ Me ña takatu be îmo kukapô me dô endeni melak vo imbua ining kwêv thilimbung andô.

¹⁹ Alitaknena. Wakma êng me tem malêng bêng vo avî takatu be ethambeng lêk avî takatu be êv sum hêndêng sêik kasek.

²⁰ Be ditu môlô teng mek vo malêng takêng dô nimbutak êndêng Sabat mena wakma beleng simbak ma andô.

²¹ Vombê nena wakma êng me tem malêng lêkwaê anong be nimbô ethak vo malêng taksêmbôk be pîk mî hivutak amî denang hele be hêyô lêk. Me heveng yam me tem mî nômate nimbutak bêng ethak lonjbô amî.

²² Betha Wapômbêng mî hendambêng wakma malêng takêng bidong amî, êng me tem avîlanô sapêng êngêv yak. Metom la hêv avîlanô takatu be bôk hitok loho yov, be ditu hendambêng wakma takêng hê bidong.

²³ “Me hêndêng wakma anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya himô long iti’ mena ‘himô long tamu,’ êng me dô môlôngêv imbing andô.

²⁴ Vombê nena anô doho tem êlêm be enang ambô yohîng nena, ‘Ya Mesaya’ mena ‘Ya me Wapômbêng ya plopet te.’ Me tem embong lavuning lêk nôm thamtham vo embatek

avîlanô sapêng. Me loho hitom me tem embatek avîlanô takatu be bôk Wapômbêng hitok loho yov vo yêni da ya.

²⁵ Ondañô! Nôm takiti mî denang me lêk ya hanang himung ethak môlô vo oyanging am.

²⁶ “Bêng be anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya himô long thiliv,’ êng me dô môlô nu andô. Mena henang nena, ‘Ôngô, yêni himô melak iti,’ êng me dô môlô ôngêv imbing ôpêng andô.

²⁷ Ondañô! Damak thak êv nang long wak hethak be danda hê hîlôk long wak ê hîlôk be avîlanô sapêng êyê. Me Anô Ya Nakandung tem nêlêm be avîlanô sapêng injê yêni bêng yom.

²⁸ Me menak jêng thak ethak tom himô long takatu be nômate hepâlê hêk.

Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

²⁹ “Malêng takêng hele hîlôk yov me ketheng oyang me

“ ‘wak tem nimbutak momañaning, me ayông tem mî hitom nimbî danda amî,

me môtôp leng tem engololong, me nôm lêklokvang takatu be himô leng tem endowaling.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

³⁰ “Hêndêng wakma êng me Anô Ya Nakandung ya lavuning tem nimbutak injêk leng. Me avîlanô pîk tem embolomba be endeng, vombê nena tem injê Anô Ya Nakandung nîmô mavông be nêlêm hiving ya lêklinyak lêk ya danda lêkmanging.

³¹ Me lavuak tem nendeng lêkwaê anong me tem nêngêv ya anêla bini pîk ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be bôk yêni da hitok yov.

24:17 24:17 Luk 17:31 **24:21 24:21** Dan 12:1 **24:23 24:23** Mat 24:5 **24:24 24:24** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14 **24:26 24:26** Luk 17:23-24 **24:27 24:27** Mat 24:37-39 **24:28 24:28** Luk 17:37 **24:29 24:29** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 **24:30 24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 **24:31 24:31** 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:32 24:32** Ambô Bômbôm me “fik” me Ambô Ômbê me alokwang “thambo,” metom thambo ya waklavông mî hitom Israêl ining thambo ya waklavông amî. Be ditu akavu alokwang yêk yom vo nêngêv auk ethak Israêl ining thambo ya waklavông.

³² “Bêng be ditu môlembua auk ethak alokwang yêk.* Wakma njaung heyeng be hengololong me njaung lêkmuk hivutak, êng me oyala nena wak mavî tem nêyô.

³³ Be ditu môle yê nena nôm takiti hivutak, êng me môle yala nena Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm lêk bidong oyang be heva melak ambôlek.

³⁴ Ya hanang avanông ethak môle nena avîlanô bôle tiêng tem mî ema amî denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak.

³⁵ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

Anô te mî heyala Yisu ya waklavông lêk wakma nendelêm amî (Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

³⁶ “Anô te mî heyala yîning waklavông lêk wakma yandelêm amî. Me anêla leng mî eyala amî, me Nakandung mî heyala hiving amî, metom Wakamik yom heyala.

³⁷ Hêndêng waklavông Anô Ya Nakandung tem nendelêm me avîlanô bôle tiêng tem embong îtôm bôk evong hêndêng Noa ya wakma.

³⁸⁻³⁹ Nanambô mî denang me avîlanô eyang be inum me iwa i hê be hêlêm be îthông paling hele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Yôv me nanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng. Be bêng yom me avîlanô bôle tiêng tem îthông paling me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

⁴⁰ Hêndêng wakma êng me anô yi tem îmô kukapô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴¹ Me avî yi tem epesang nôm îmô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴² “Bêng be môle ôngêv lêlê anông, vombê nena môle mî oyala waklavông atu be môle ning Anômbêng tem nendelêm amî.

⁴³ Môle lemim êngêv ambô ti katô. Melak te alang helanjô ambô nena nja

vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêv lêlê vo nja vanî mî hîtôm ende ya melak êng kê amî.

⁴⁴ Me Anô Ya Nakandung tem nendelêm be nembong môle ôpîndîk kambom, be ditu ômô lêlê bêng yom.

Ambô dôhê hethak anô ku mavî lêk anô ku kambom (Luk 12:42-46)

⁴⁵ “Bêng be môlembong ku îtôm anô ku lêkauk mavî be thak hesopa ambô. Ôpêng ya avaka hetak inda vo neyanging ya nja ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôm.

⁴⁶ Me hêndêng wakma ya avaka hîvô hêlêm ethak lonbô be hêyê nena anô ku êng hevong ku mavî, êng me tem mavî vo ôpêng.

⁴⁷ Ya hanang avanông ethak môle nena avaka êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama sapêng.

⁴⁸ “Metom ôpêng anô kambom, êng me tem langêv injêk kapô nena, ‘Lêk bôb me yîning avaka mî hîvô hêlêm ketheng amî.’

⁴⁹ Be ditu hik nja ku takatu be evong ku hiving yêni me heyang nôm lêk hinum waing hiving nja takatu be thak inum waing be elo molo.

⁵⁰ Hevong bêng be hîthông waklavông lêk wakma ya avaka tem nêyô paling.

⁵¹ Êng me avaka atu tem nêngêv vovang bêng êndêng yêni me netak ôpêng îmô imbing nja takatu be enang ambô yôhîng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vienjing ondong long.

25

Ambô dôhê hethak avî voyavô lauming

¹ “Heveng yam me melak leng ya lêkli nyak bêng tem nîtôm avî voyavô lauming iwa ning lam be ê vo injê ôpatu be tem nimbua avî lêkmuk.

² Avî lêkauk bahevi me avî auk mî bahevi.

³ Avî auk mî iwa ning lam be ê, metom mî iwa ining lam ya thök doho vo êtôm imbing amî.

⁴ Metom avî lêkauk iwa ning lam lêk ya thök hîlök kolopak doho iving vo êtôm.

⁵ Avî takêng eyambing anô êng vo nêyô hele be mî hêyô ketheng amî, be ditu malenjing eyang be êkthôm.

⁶ “Metom hêndêng bîlvông bing me kaêk te helam nena, ‘Anô hiwa avî lêk hêyô yôv be môlôlêm yêing vo umbua inda thô!’

⁷ “Êng me avî voyavô takêng iviyô me epesang ining lam.

⁸ Me avî auk mî enang ethak avî lêkauk nena, ‘Yoô ning lam hevong ema be môlôngêv lam thök doho êndêng yoô.’

⁹ “Me avî lêkauk enang nena, ‘Mî hîtôm aô sapêng amî be ditu môlô da nu vo ôngêv môlô ning vuli.’

¹⁰ “Êng me loho ê denang vo êngêv loho da ning vuli me anô hiwa avî atu hêyô. Me vi atu be lêk epesang i yôv ivutak êyô melak kapô hiving yêni vo injang nôm me ik melak ambôlêk thing.

¹¹ “Yôvêm me vi atu êyô me enang nena, ‘Anômbêng, anômbêng! Nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.’

¹² “Metom ôpêng henang nena, ‘Ya hanang avanông bing ethak môlô nena ya hathông môlô paling.’ ”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak avîlanô takatu be elanô ya ambô nena, “Môlô mî oyala waklavông lêk wakma atu be Anô Ya Nakandung tem nendelêm amî, be ditu môlôngêv lêlê.”

Ambô dôhô hethak ña ku eyanging valuseleng

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Me Yisu henang ethak lonjbô nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hevong vo nimbeng long bôyang yôv ketem nendelêm, be ditu helam ya

ña ku hêlêm me hêv ya valuseleng êndêng loho vo eyanging.

¹⁵ Yêni hîmbî valuseleng tham hîtôm loho ning auk lêk ining ku, be ditu hêv 5,000 hêndêng anô te me 2,000 hêndêng anô yang me 1,000 hêndêng anô te me hê.

¹⁶ Ketheng oyang me ôpatu be hiwa 5,000 hê me hevong ku hethak be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.

¹⁷ Me yang atu be hiwa 2,000 hê me hevong ku bêng yom be hêvôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.

¹⁸ Metom ali atu be hiwa 1,000 hê me helav lovang be hivung ya avaka ya valuseleng îlök.

¹⁹ “Yôv me avaka êng hê be heveng vambô anông yôv me hîvô lêm ethak lonjbô. Me helam ya ña ku hêlêm vo nendanô loho ning ku ya lavông.

²⁰ Me ali atu be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bök hôêv 5,000 vo ya hayanging. Nôngô! Lêk ya havôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.’

²¹ “Me ya avaka henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyanging nôm yaôna mavî, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanging. Nôlêm vo ai lenjing mavî ethak tom!’

²² “Me ôpatu be hiwa 2,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bök hôêv 2,000 hêndêng ya be ya hayanging. Nôngô! Lêk ya havôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.’

²³ “Me ya avaka henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyanging nôm yaôna mavî, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanging. Nôlêm vo ai lenjing mavî ethak tom!’

²⁴ “Yôv me ali atu be hiwa 1,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, ya hayala nena ong me anôña, vômbe nena thak holav nôm hîlök kukapô atu be mî hovatho amî. Me kukapô

atu be mî hopayiv yanvêk hîlôk amî me thak huwa ya nôm.

²⁵ Be ditu ya hakô be ya havung yong 1,000 atu hîlôk pîk. Nôngô! Yong valuseleng êng ti.'

²⁶ "Me avaka henang viyang nena, 'Ong anô kambom lêk ong anô vau! Honang nena thak ya halav nôm hîlôk kukapô atu be mî ya havatho amî. Me honang nena thak ya hauwa nôm hîlôk kukapô atu be mî ya hapayiv yanvêk hîlôk amî.

²⁷ Metom hevong bisê be mî no-tak yîning valuseleng îndôk melak valuseleng vo wakma atu be ya hayô hethak lonbô me tem yambua valuseleng ya nakandung doho êyô mô long imbing?'

²⁸ "Yôv me henang ethak na ku vi nena, 'Môlômbua 1,000 atu vê injêk inda be ôngêv êndêng ôpatu be hiwa 10,000.

²⁹ Vombê nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning valuseleng be hivutak bêng anông, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng vo nimbutak bêng anông. Me ôpatu be mî hevong ku hethak yîning valuseleng amî, êng me tem yangêv doke atu be hevalong vê injêk inda.

³⁰ Me ôngêv anô volong êng vê bini long momanang. Long êng me tem nendeng kambom be nethang ambôlêk ondong long.' "

Ambô dôhō hethak boksipsip lêk bokmeme

³¹ "Hêndêng wakma Anô Ya Nakandung êlêm iving ya danda lêkmanging lêk anêla sapêng, êng me tem nêyômô ya balê king lêkmanging.

³² Me avîlanô pîk sapêng tem ethak tom be êlêm emba yêni mandaluk me tem nembak loho kê ni ondong yi îtôm boksipsip alang thak hik boksipsip tham be îmô bôyang me bokmeme da îmô bôyang.

³³ Me tem netak boksipsip îmô bang viyôhok me bokmeme îmô bang vikeng.

³⁴ "Yôv me King tem nenang ethak avîlanô takatu be îmô bang viyôhok nena, 'Môlôlêm! Wakamik bôk hevong mavî hêndêng môlô. Be ditu môlôlêm umbua lêklinyak bêng atu be Wapômbêng bôk hêpôpêk vo môlô hêndêng sêmbôk be hepesang pîk munjaluk anông.

³⁵ Vombê nena sêmbôk be ya hama vo ya leng me môlô êv nôm hêndêng ya. Me ya muning hethak nanam me môlô êv nanam hêndêng ya. Me ya anô long bôyang me môlô uwa ya thô.

³⁶ Ya kwak mî me môlô êv kwak hêndêng ya. Me ya hatung kômbôk me môlô yanging ya. Me ya hamô kalaondong me môlôlêm ôyê ya.'

³⁷ "Yôv me avîlanô thêthop tem enang viyang nena, 'Anômbêng, hêndêng angête me yoô yê homa vo lem be yoô êv nôm hêndêng ong lêk ong muning hethak nanam be yoô êv nanam hêndêng ong?

³⁸ Hêndêng angête me ong anô long bôyang be yoô auwa ong thô lêk ong kwak mî be yoô êv hêndêng ong?

³⁹ Hêndêng angête me hutung kômbôk be yoô yanging ong lêk ayê hômô kalaondong be yoô athok ayê ong?'

⁴⁰ "Me King tem nenang ethak loho nena, 'Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk ovong nôm takêng hêndêng yîning avîlanô takatu be athêng mî, be ditu hîtôm môlô ovong hêndêng ya.'

⁴¹ "Yôv me tem nenang ethak avîlanô takatu be eva bang vikeng nena, 'Môlômbêng dang! Wapômbêng bôk henang yôv nena tem utung malêng be môlô nu long amela lêkmala atu be bôk embang yôv vo Sakdang lêk ya anêla.

⁴² Sêmbôk be ya hama vo ya leng me mî ôêv nôm hêndêng ya amî. Me

ya muning hethak njanam me mî ôêv njanam hêndêng ya amî.

⁴³ Me ya anô long bôyang me mî uwa ya thô amî. Me ya kwak mî me mî môlô êv kwak hêndêng ya amî. Me ya hatung kômbôk lêk ya hamô kalaondong me mî môlôngô ya amî.'

⁴⁴ "Me tem loho nang viyang bêng nena, 'Anômbêng, angête me yoô yê homa vo lem, mena ong muning hethak njanam, mena ong anô long bôyang, mena ong kwak mî, mena hutung kômbôk, mena hômô kalaondong be mî yoô êv ong livung amî?'

⁴⁵ "Yôv me tem nenang viyang ethak loho nena, 'Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk mî môlômbong nômbêng takêng ethak yîning avîlanô takatu be athêng mî te amî, be ditu hîtôm môlôvong hêndêng ya da.'

⁴⁶ "Be ditu avîlanô takiti êng tem ini vo imbua vovang îtôm wak nômbêng iti sapêng. Metom avîlanô thêthôp tem ini vo imbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng."

26

Nja bêngbêng ethalo auk vo ingik Yisu vônô
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Wakma Yisu henang ambô nômbêng êng yôv me henang ethak ya nja hîndông nena,

² "Môlôyala nena wak yi hêk denang vo nêyô Waklavông Hêv Lîlîng*. Hêndêng waklavông êng me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk nakyô bahening vo ingik yêni vônô ethak alovalasing."

³ Yôv me nja bêngbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom hîlôk kwandôk bêng hîmbôk da, ôpatu be ya athêng nena Kaiapas ya melak popatîng.

⁴ Me ethalo lonjanlê vo embalong Yisu menang oyang be ingik yêni vônô.

⁵ Metom loho nang nena, "Dô aômbong nômbêng ti êndêng Waklavông Hêv Lîlîng îndôk avîlanô malening andô, endekeme loho lening maning be embong vovak."

Avî te hengathô nômbêng uv mavî hêyô hîmô Yisu kwandôk
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Hêndêng wakma êng me Yisu hêyô Betani be hîmô Saimon ôpsêmbôk be hiwa kômbôk lepla ya melak.

⁷ Me Yisu heyang nômbêng îmô me avî te hêyô hethak melak kapô. Avî êng hiwa kolopak kêkêlô te lêk nômbêng uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông be hengathô hêyô hîmô Yisu kwandôk.

⁸ Yisu ya nja hîndông êyê nômbêng êng me lening maning be enang nena, "Bisête be hivuling nômbêng uv mavî ti be hengathô itup hê oyang?"

⁹ Hîtôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli me nimbua valuseleng bêng be nêngêv êndêng avîlanô siv."

¹⁰ Yisu helanô loho ning ambô êng me henang nena, "Bisête be môlô êv malêng hêndêng avî tiêng? Yêni hevong nômbêng mavî anông hêndêng ya."

¹¹ Avîlanô siv tem îmô imbing môlô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Metom tem mî ya mô imbing môlô vambô amî.

¹² Avî ti hengathô nômbêng uv mavî hêyô hîmô ya vo hepesang ya lening kôpik vo endav ya."

¹³ Ondanô! Ya hanang avanông ethak môlô nena pîk nômbêng atu be enang Ambô Mavî heveng me tem enang ethak nômbêng atu be avî ti lêk hevong iving vo avîlanô lening êngêv ya kôkôthing."

25:46 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 **26:2 26:2** Etak Ijip 12:1-27; Mat 20:18 * **26:2 26:2** Hêndêng Waklavông Hêv Lîlîng me nja Juda lening êv sêmbôk be Wapômbêng ya anêla hik avîlanô Ijip ning sêk mung sapêng vônô. Metom loho nja Juda me anêla hêv lîlîng be hele be hê me mî hik loho ning sêk te vônô amî. **26:7 26:7** Luk 7:37-38 **26:11 26:11** Lo 15:11

Judas hevak ambô vo nêngêv Yisu êndêng na bêtêng

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Yôv me Judas Iskaliot, Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng na bêtêng îmbo da

¹⁵ me henang nena, "Tem ya hatak Yisu îndôk môlô bahemim, metom tem môlôngêv ômbête êndêng ya?" Êng me loho iwa valuseleng silva hîtôm 30 thô be êv hêndêng yêni.

¹⁶ Tomêng me Judas hethalo lonḡanlê vo netak Yisu îndôk loho bahenjing.

Yisu heyang Waklavông Hêv Lîlîng ya nôm hiving ya na hîndông

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Waklavông Eyang Polom Yis Mî ya wak ali mung hêyô. Me Yisu ya na hîndông ê hêndêng inda me enang ik yêni ling nena, "Lemêv tem yoôna melak alê vo yoô pôpêk nôm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?"

¹⁸ Me henang nena, "Môlô nu melak lông kapô me tem utung anô te me onang ethak yêni nena, 'Kîdônga henang nena ya wakma atu me lêk bidong. Be yêni lêk ya na hîndông tem êlêm yong melak vo injang nôm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng.' "

¹⁹ Me ya na hîndông evong hîtôm henang be loho ê me epesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng.

²⁰ Yathindang momananing hêyô me Yisu heyang nôm hîmô hiving ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu

²¹ loho eyang nôm îmô denang me henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem netak ya îndôk ḡakyo bahenjing."

²² Me loho kapôlônging malêing kambom be loho tomtom enang nena, "Anômbêng, betha ya mî mesa?"

²³ Êng me Yisu henang viyang nena, "Ôpatu be hetak bang hîlôk

belev hiving ya ditu tem netak ya îndôk ḡakyo bahenjing.

²⁴ Anô Ya Nakandung teni îtôm bôk ekavu yôv hethak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vo ôpatu be tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ḡakyo bahenjing. Betha talêmbô bôk nembathu yêni amî, êng me tem mavî vo inda!"

²⁵ Me Judas, ôpatu be tem netak Yisu îndôk ḡakyo bahenjing, henang ik ling nena, "Kîdônga, betha ya mesa?" Me Yisu henang nena, "Hîtôm ditu honang."

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya na hîndông

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Loho eyang nôm hîmô me Yisu hiwa polom te be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya na hîndông me henang nena, "Môlômbua be onḡwang. Diti me yîning vathiap."

²⁷ Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me hêv hêndêng loho be henang nena, "Môlô sapêng unum îndôk keyek iti.

²⁸ Diti me yîning lêkma atu be tem nenḡathô vo nembak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk iti vo nêngêv avîlanô bêng anông ining kambom vê.

²⁹ Ya hanang ethak môlô nena tem mî ya num waing ethak lonḡbô amî endebe waklavông atu be tem ya num waing lêkmuk imbing môlô îmô Wakamik ya lêkḡnyak bêng kapô nêyô êm."

³⁰ Loho êv yeng te yôv me etak long êng be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni paling

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 Me Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Yaô bîlîvông iti me tem môlôngô nôl takatu be tem nimbutak ya be môlô sapêng ining êv iving tem nêngêv yak hîtôm bôk ekavu nena,

“Tem yangik boksipsip ining alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv bini.”

Sekalaia 13:7

32 Metom yôv ketem yambiyô ethak lonbô me yamung be yana Galili me tem môlômbeng ya yam.”

33 Me Pita henang viyang nena, “Mî! Loho sapêng etak ong be ê, metom tem mî hîtôm ya tak ong amî.”

34 Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak ong nena yaô bîlîvông iti me tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

35 Me Pita henang ethak inda nena, “Mî anông! Ik ya vônô hiving ong ma, metom mî hîtôm tem ya nang nena ya hathông ong paling amî.” Me ya na hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani (Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Yôvêm me Yisu lêk ya na hîndông êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak loho nena, “Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek.”

37 Me hiwa Pita hiving Sebedi nakandung luvi be loho ê. Me yêni kapô lêk malêing be lahiki bêng anông.

38 Be henang ethak loho nena, “Ya kapôlông lêk malêing bêng anông hîtôm ya havong ama. Be ditu môlô mô lêlê be ondav long imbing ya.”

39 Me hê dêim doke me hêv yak be thohav lo ma hîlôk pîk. Me heteng mek nena, “Wakamik, lonđanjê te hêk, êng me ya leng hiving numbua keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

40 Yôv me Yisu hele hê me hêyê ya na hîndông takatu me lêk êkthôm. Êng me henang ik Pita ling nena,

“Hevong bisê be mî hîtôm ôngêv lêlê imbing ya wakma te amî?

41 Môlô mô lêlê be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôl takatu be tem neyek môlô andô. Dôhô la hiving nembong bêng, metom kôpik vau be mî hîtôm nembong bêng amî.”

42 Yôv me hîvô hê hethak lonbô me heteng mek nena, “Wakamik, lonđanjê te mî hêk vo numbua keyek iti vê injêk ya vo dô ya num andô, êng me nosopa ong da yong lem hiving yom.”

43 Yôv me hele hê hethak lonbô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena malênjing heyang be mî hîtôm îmô lêlê amî.

44 Êng me hetak loho be hîvô hê me heteng mek bôlô atu bôlô ali lô hethak lonbô.

45 Yôvêm me hele hê vo ya na hîndông me henang ethak loho nena, “Môlô ôekthôm be uwa lovak denang e? Ondañô. Wakma lêk bidong vo etak Anô Ya Nakandung îndôk na kombom kambom bahenjing.

46 Ôngô! Anô netak ya îndôk na takêng bahenjing lêk hêlêm yôv, be ditu môlômbiyô vo aô na êndêng loho.”

Evalong Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

47 Yisu henang ambô denang me Judas hêyô, yêni me ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm hiving yêni be iwa bîng vovak lêk nokyôhok. Na takêng me na bêngbêng îmbok da lêk avaka êv loho be êlêm.

48 Ôpatu be tem netak Yisu îndôk na êng bahenjing bôk henang lavuning te hêndêng loho nena, “Ôpatu be tem yangu me Yisu be môlômbalong yêni!”

49 Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, “Kîdônga, bîlîvông mavî.” Me hingu inda.

⁵⁰ Me Yisu henang nena, "Aiyang, nombong nôm atu be hôlêm vo nombong." Êng me ña êng evalong Yisu hêk.

⁵¹ Me ña takatu be loho eva hiving Yisu me te hendandi ya bîng vovak be hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk vi thô.

⁵² Me Yisu henang nena, "Notak yong bîng îndôk ya kôpik ethak lonbô! Ña takatu be evong vovak hethak bîng me tem bîng injang loho da vônô.

⁵³ Betha hôthông paling nena ya hîtôm ya nang êndêng Wakamik me ketheng oyang me tem nêngêv anêla vovak ondong lauming be lahavôyi me doho êyômô imbing be êlêm vo êngêv ya livung.

⁵⁴ Metom ya havong bêng me ambô atu be bôk hêk Wapômbêng ya Kapua tem mî ningik anông amî. Be ditu nôm takêng tem nimbutak bêng hîtôm Wapômbêng ya Kapua henang."

⁵⁵ Yôv me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena, "Bisê! Betha ya me anô kambom anông be ditu môle uwa bîng vovak lêk ñokyôhok be ôlêm vo ombalong ya mesa? Wak nômbêng iti me ya handông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng kapô, me hevong bisê be mî môlembalong ya amî?"

⁵⁶ Metom nôm takiti lêk hivutak vo plopet ining ambô takatu be bôk ekavu tem ningik anông." Êng me ya ña hîndông sapêng etak yêni be îsôv mayaliv be ê.

Evong ambô vo Yisu

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

⁵⁷ Ña takatu be evalong Yisu me iwa be ê Kaiapas, kwandôk bêng hîmbôk da ya melak popatîng. Long êng me kîdônga ambô balambung hiving avaka lêk ethak tom be îmô.

⁵⁸ Me Pita hesopa Yisu heveng yam, metom heveng dêim doke. Be hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng kapô me hîlôk hîmô hiving kwak bidong vo ninjê nena ômbête tem nimbutak Yisu.

⁵⁹ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kanso* sapêng ethalo avîlanô doho vo îmbî ambô yôhîng ethak Yisu vo embong ambô ethak inda be ingik vônô.

⁶⁰ Me anô bêng anông êlêm be enang ambô yôhîng ethak yêni, metom loho mî êpôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vônô amî. Êng me anô lokwanji îmô long êng be ê hêndêng long evong ambô

⁶¹ me enang nena, "Ôpiti bôk henang yôv nena, 'Ya hîtôm ya seng Wapômbêng ya melak matheng thô be yandav ethak lonbô îtôm wak lô yom.' "

⁶² Êng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyô heva me henang ik Yisu ling nena, "Ong ambô nonang viyang mî mesa? Hevong bisê hethak ambô ti be lêk enang ethak ong?"

⁶³ Metom Yisu bonong yom. Me kwandôk bêng hîmbôk da henang ethak inda nena, "Ya hanang hêndêng ong, hethak Wapômbêng lêkmala ya athêng me nonang ethak yoô nena ong Mesaya, Wapômbêng Nakandung mesa?"

⁶⁴ Me Yisu henang nena, "Hîtôm ditu lêk honang yôv. Metom ya hanang ethak môle sapêng nena wak te êm ketem môlengô Anô Ya Nakan-dung nêyômô Wapômbêng Lêklinyak Anông bang viyôhok be nêlêm imbing mavông."

⁶⁵ Me kwandôk bêng hîmbôk da helanjô ambô êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, "Lêk yôv! Ôpiti henang ambôma hethak Wapômbêng be lêk môle lanjô yôv! Me bisête be

26:51 26:51 Jon 18:26 26:52 26:52 Stt 9:6; ALK 13:10 26:55 26:55 Luk 19:47; 21:37 * 26:59 26:59 kanjo Kanjo me elam ethak ambô Gliik nena Senhilen. Loho me Palisi lo Sadyusi ning ondong te atu be thak elanjô avîlanô ning ambô, loho me jas. 26:61 26:61 Jon 2:19-21 26:63 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 26:64 26:64 Sng 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 26:65 26:65 Mat 9:3; Jon 10:33

aô lening iving andanô ambô doho imbing?

⁶⁶ Môlô ning auk bisête? Tem yambong ômbête ethak ôpiti?" Me loho enang nena, "Henang ambôma hethak Wapômbêng be ditu nema."

⁶⁷ Yôv me loho isuvapôk ethak Yisu thohav lo ma me epeng yêni me doho epetav yêni

⁶⁸ be enang nena, "Ong Mesaya, yôv be nonang ambô plopet iti, opalê diti hik ong?"

Pita henang nena hîthông Yisu paling

(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pita hîmô melak atu ya bandêng kapô me avî ku te hêlêm hêndêng yêni me henang nena, "Ong iti bôk hoveng hiving Yisu nang Galili."

⁷⁰ Me Pita henang nena, "Ya hathông ambô tu be honang paling!" Me avîlanô takatu be îmô long êng elanô ambô êng.

⁷¹ Pita hê bandêng ambôlêk me avî ku yang hêyê me henang ethak avîlanô nena, "Ôpitu bôk heveng hiving Yisu nang Nasalet."

⁷² Me Pita henang ethak lonjbô nena, "Avanông bing dake! Ya hathông ôpêng paling!"

⁷³ Yôv me ña takatu be eva bandêng kapô êlêm hêndêng Pita me enang nena, "Avanông bing nena ong me Yisu ya anô te, vômbe nena môlô ning ambô ya pôk me hîtôm tom."

⁷⁴ Metom Pita henang nena, "Ya hanang avanông bing dake nena ya hathông ôpitu paling! Mî ya hanang ambô avanông amî, êng me Wapômbêng tem nêngêv vovang êndêng ya!" Bôlôtom me tale heleng.

⁷⁵ Me Pita la hêv ambô atu be Yisu henang ethak yêni nena, "Tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling." Êng me Pita hele yêing me heleng bêng anông.

27

Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Hêndêng lêkbôk momananing me ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka sapêng ethak tom me epatôk ambô vo ingik Yisu vônô.

² Yôv me ekak bang luvi lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat, Lom ining gavana atu be heyangging Judia.

Judas hevak lôk be hema
(Ap 1:18-19)

³ Judas ôpatu be hetak Yisu hîlôk ñakyo bahening hêyê nena lêk evong ambô yôv vo ingik Yisu vônô. Êng me hele ya auk lîlîng be hê hêv valuseleng silva 30 takatu hêndêng ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka hethak lonjbô

⁴ me henang nena, "Lêk ya havong kambom be ya hatak ôpatu be kambom mî hîlôk môlô bahening."

Êng me loho nang nena, "Ong da yong malêing me mî yoô ning amî."

⁵ Me Judas hekaliv valuseleng silva takêng hêyô melak matheng ya popatîng me hê hevak lôk be hema.

⁶ Me ña bêngbêng îmbôk da ithup valuseleng silva takêng be enang nena, "Valuseleng iti me êv vo ingik anô vônô ethak. Bêng be mî mavî vo aô tak îmô imbing valuseleng melak matheng amî ndô."

⁷ Me loho epatôk ambô vo êngêv anô hepesang wîng yôhok ya pîk bôte vuli vo thak lohondav avîlanô long bôyang injêk.

⁸ Be ditu heveng hele be hêyô lêk me avîlanô elam long êng thêthô nena "Pîk Lêkma Hengathô".

⁹⁻¹⁰ Be ditu ambô ti lêk hik anông hîtôm plopet Jelemma bôk henang yôv nena,

"Loho iwa valuseleng be êv anô hepesang wîng ya pîk bôte vuli hîtôm sêmbôk be Wapômbêng henang ethak ya.

Valuseleng êng me avîlanô Israêl etak vo êngêv yêni vuli ethak."

Sekalaia 11:12-13

Yisu hevong ambô hethak Pailat (Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹¹ Yisu heva gavana Pailat mandaluk me Pailat henang nena, "Ong me na Juda ning king mesa?" Me Yisu henang nena, "Hitôm ditu ong da honang."

¹² Na bêngbêng îmbôk da lêk avaka îmbi Yisu linjôpik ethak ambô loma-loma metom mi henang viyang amî.

¹³ Êng me Pailat henang nena, "Betha mi holarjô loho ning ambô takatu be enang ethak ong amî e?"

¹⁴ Metom yêni bonong yom me mi henang ya ambô viyang amî, be ditu Pailat hesong kambom.

¹⁵ Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti me avîlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me Pailat thak hêv ôpêng vê.

¹⁶ Hêndêng sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Yisu Balabas* hîmô kalaondong. Be avîlanô bêng anông eyala ôpêng.

¹⁷ Êng me avîlanô sapêng ethak tom me Pailat henang ik loho ling nena, "Môlô lemim êv ya tak opalête vo nêthôk êndêng môlô? Yisu Balabas mesa Yisu atu be elam nena Mesaya?"

¹⁸ Pailat henang bêng vombê nena heyala loho ning auk lenjindang atu be etak Yisu hîlôk yêni bang.

¹⁹ Pailat helanjô ambô denang me yanavi hêv ambô hêyô vo yêni nena, "Bokam ya hayê navîng te hethak ôpitu be ya hakô kambom, be ditu dô nombong nômate ethak anô thêthôp itu andô."

²⁰ Metom na bêngbêng îmbôk da lêk avaka îlôk avîlanô lenjing vo endam ethak Pailat vo netak Balabas ende yêng me ingik Yisu vônô.

²¹ Me Pailat henang ik loho ling hethak lonjbô nena, "Môlô lemim êv

ya tak anô yi ti yang sê?" Me avîlanô elam nena, "Balabas!"

²² Me Pailat henang ik loho ling hethak lonjbô nena, "Yôv be tem yambong ômbête ethak Yisu atu be elam nena Mesaya?" Me sapêng elam nena, "Ungik vônô ethak alovalasing!"

²³ Me Pailat henang nena, "Vômbête? Yêni hevong ômbête kambom?" Metom loho elam lêklala hethak lonjbô nena, "Ungik vônô ethak alovalasing!"

²⁴ Pailat helanjô loho ning kaêk êng me hêyê nena vovak bêng hevong imbutak be yêni mi hitôm nembong nômate amî. Êng me hiwa nanam be hithik bang heva avîlanô malejing be henang nena, "Ôpiti hema me ya lêkma tem mi nendahalîng long ethak ya baheng amî! Me môlô da ning malêng."

²⁵ Me avîlanô sapêng enang viyang nena, "Ditu yôv! Ôpêng ya lêkma tem nendahalîng ethak yoô lêk yoô ning sêik lêkmuk bahenjing!"

²⁶ Êng me Pailat hetak Balabas be hê. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu yôv me hetak hîlôk na vovak bahenjing vo ingik vônô ethak alovalasing.

Na vovak enang ambôma hethak Yisu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Gavana Pailat ya na vovak iwa Yisu be ê ya melak bandêng kapô. Me na vovak sapêng êlêm ethak tom be ekalambu yêni thing.

²⁸ Me îmbi ya kwêv thô me iwa kwêv lêkma dêim te hitôm king ining kwêv be ik îlôk yêni.

²⁹ Me iwa yak lêklilu atu be epe-sang hitôm king ining kwakdam me ik hîlôk kwandôk. Me etak kôm hîlôk yêni bang viyôhok be hevalong hitôm king ining kwanding. Me loho eya venjibudum thîvô hethak yêni

^{27:12 27:12} Ais 53:7 * ^{27:16 27:16} Kapua Glik bêngbêng doho me athêng Yisu Balabas mi hêk amî me athêng Balabas yom hêk. ^{27:18 27:18} Jon 11:47-48; 12:19 ^{27:24 27:24} Lo 21:6-9 ^{27:25} 27:25 Ap 5:28 ^{27:28 27:28} Luk 23:11

me enang ambôma nena, "Waklîvông mavî, ña Juda ning king!"

³⁰ Yôv me îsuvapôk ethak yêni me iwa kwandîng atu be ik kwandôk ethak.

³¹ Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me îmbî kwêv lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonbô. Me iwa yêni be ê vo ingik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Loho iwa be ê me êpôm anô Sailini te be ya athêng nena Saimon hîlôk lonðanjê. Me îpôvîng ôpêng vo nimbua Yisu ya alovalasing.

³³ Êng me loho ê êyô long te be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk Lokwang.

³⁴ Long êng me loho iwa waing be isuvuling hiving nômaning* te me êv hêndêng yêni vo ninum. Metom hinum doke yom me maning be hêndô.

³⁵ Yôv me loho ik yêni long hethak alovalasing yôv me îmbî valu vo injê nena opalê tem nimbua ya thôp.

³⁶ Yôv me îlôk îmô long êng be eyanging inda.

³⁷ Yêni kwandôk viling me ekavu ambô atu be evong ambô hethak inda bêng nena,

ÔPITI ME YISU, ÑA JUDA NING KING

³⁸ Me êthôkêng anô vanî lokwanji hiving. Be yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

³⁹ Me avîlanô takatu be elom lonðanjê êng evali lunjîkwandôk be enang ambôma hethak yêni

⁴⁰ be enang nena, "Ong atu be honang nena tem noseng melak matheng thô be nondav ethak lonbô îtôm wak lô yom e? Yôv be nôngêv ong

da livung! Ong Wapômbêng Nakan-dung, êng me notak alovalasing be nôlêm pîk!"

⁴¹ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka enang ambôma hiving nena,

⁴² "Ôngô! Bôk hêv avîlanô livung, metom mî hîtôm nêngêv yêni da livung amî vo? Yêni me Israel ining king e? Yôv me netak alovalasing be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing yêni!"

⁴³ Ôpêng hêv iving Wapômbêng, be ditu Wapômbêng la hiving, êng me tem nêngêv inda livung, vômbe nena henang bêngiti, 'Ya Wapômbêng Nakandung.' "

⁴⁴ Me anô vanî yi atu be eva alovalasing hiving yêni enang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Waklîvông bing me momañaning hêyô pîk nômbêng iti sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

⁴⁶ Bidong oyang wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô êng ya ondong bêngiti, "Yîning Wapômbêng, yîning Wapômbêng, bisête be hotak ya?"

⁴⁷ Me avîlanô takatu be eva long êng elanjô ambô êng me enang nena, "Helam Elaija!"

⁴⁸ Ketheng oyang me ña êng te hê me hiwa kapok be hethong îlôk waing maning. Me hepatok kapok êng hethak nok te be hêv hêndêng yêni vo ninum.

⁴⁹ Me avîlanô vi enang nena, "Ôndô yôvêm! Endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni livung ma."

⁵⁰ Me Yisu helam kaêk lêkwaê hethak lonbô me hetak dôhò be hê me hema.

27:30 27:30 Ais 50:6 27:34 27:34 Sng 69:21 * 27:34 27:34 Ña lêkauk bêng anông lejing êv nena waing lêk nômaning atu me êv vo netaving vovang metom tomtom lejing êv nena êv vo nimbuling inda. 27:35 27:35 Sng 22:18 27:38 27:38 Ais 53:12 27:39 27:39 Sng 22:7; 109:25 27:40 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 27:43 27:43 Sng 22:8 27:46 27:46 Sng 22:1 27:48 27:48 Sng 69:21

⁵¹ Bôlôtom oyang kwak bêng atu be thak heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk vilang be hêyô tamu vimbang. Me duviyang bêng hêv be valu bêngbêng hipuk kethakê.

⁵² Me kalang ambôlêk hikê be avîlanô matheng bêng anông tak sêmbôk be ema me iviyô hethak lonbô.

⁵³ Hêndêng wakma Yisu hiviyo ethak lonbô me na iviyô takatu etak kalang be ê melak lôn matheng Jelusalem be eveng yêing be avîlanô bêng anông êyê loho.

⁵⁴ Me anô vovak lêik lêk na vovak takatu be eyanging Yisu hîmô êyê duviyang lêk nôm takatu be hivutak. Êng me loho êkô kambom be enang nena, "Avanông bing! Ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông."

⁵⁵⁻⁵⁶ Me Malia nang Makdala lo Malia Jems loyang Josep ining talêmbô me Sebedi namalô luvi ning talêmbô, loho lêk avî bêng anông eva dêim doke be êyê. Avî takêng bôk etak Galili be eveng hiving Yisu vo êv yêni livung.

Elav Yisu
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Yathindang me anô lêk valuse-leng bêng te nang Alimatia be ya athêng nena Josep hêyô hêyê Pailat. Yêni me Yisu ya na hîndông te be ditu hê me henang ethak Pailat nena, "Hîtôm yambua Yisu linjôpik mesa?" Êng me Pailat henang ethak na vovak be loho ê iwa Yisu linjôpik be ê êv hêndêng inda.

⁵⁹ Me Josep hiwa Yisu linjôpik be hivuliv thing ethak kwak thapuk mambung te.

⁶⁰ Me hiwa Yisu linjôpik be hê me hetak hêk ya kalang lêkmuk te. Kalang êng me hekolop valu ambuang be hepesang vo netak na ema injêk. Yôv me himbumbi valu bêng

te be hele hik kalang ambôlêk thing ethak me hê.

⁶¹ Me Malia nang Makdala lêk Malia yang îmô bidong oyang kalang be êyê hîmô.

Na vovak eyanging kalang

⁶² Waklavông epesang nôm kama Sabat lêk hele be hê yôv. Me hiviyo heyang me na bêngbêng îmbôk da lêk Palisi ê vo injê Pailat.

⁶³ Me loho nang nena, "Anômbêng, yoô lejing êv anô ambô yôhîng atu ya ambô hîmô lêkmala denang me henang bêngiti, 'Wak lô hele be hê me tem yambiyô ethak lonbô.'

⁶⁴ Be ditu nongêv na vovak bini vo eyanging kalang îtôm wak lô êng. Endekeme ya na hîndông tem imbua linjôpik vani me embatek avîlanô nena, 'Lêk hiviyo hethak lonbô hêk nama.' Ambô yôhîng êng me tem bêng anông be nîmbô thak vo yang mung atu."

⁶⁵ Êng me Pailat henang ethak loho nena, "Môlômbua na vovak doho bunu me osopa môlô da ning auk be opesang kalang ambôlêk êng manjeng."

⁶⁶ Êng me loho ê me ethang valu atu be hîmô kalang ambôlêk thing me na vovak eyanging îmô.

28

Yisu hiviyo hethak lonbô
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

¹ Sabat hele be hê yôv me hêndêng sonda lêkbôk momanang, sonda êng ya wak ali mung hêyô me Malia nang Makdala lo Malia yang ê vo injê kalang.

² Me Anômbêng ya anêla te hîlôk nang melak leng be hêlêm êyô me duviyang bêng te hêv. Me anêla êng himbumbi valu bêng atu be hîmô kalang ambôlêk vê be hêyô hîmô long.

³ Me thohav lo ma hîtôm damak me ya kwêv thapuk anông.

⁴ Me ña vovak êyê be êkô kambom be elowaling. Me êv yak îlôk êk hîtôm bôk ema yôv.

⁵ Êng me anêla henang ethak avî yi êng nena, “Dô mamu kô andô. Ya hayala nena mamu othalo Yisu ôpatu be ik ethak alovalasing.

⁶ Yêni mî hêk long iti amî me lêk hiviyo hethak lonbô hîtôm bôk be henang ethak môle. Be ditu mamu lêm ôngô long atu be yêni hêk.

⁷ Yôv be mamu nu ketheng me onang ethak ya ña hîndông nena, ‘Lêk hiviyo hethak lonbô hêk ñama. Ondaño. Lêk himung be hê Galili. Be ditu môle nu yô long êng me tem ôngô inda.’ Me lemim êngêv ambô atu be ya hanang. Ya halêm vo ya nang ambô tiêng êndêng môle.”

⁸ Avî yi êng elanô ambô êng be êkô, metom leñing mavî anông hiving. Êng me thêi tak kalang be evothong ketheng be ê vo enang ambô êng ethak ya ña hîndông.

⁹ Ketheng oyang Yisu hêpôm thêi be henang nena, “Lêkbôk mavî mamu.” Êng me thêi ê evalong vakapô me êv yeng ethak yêni.

¹⁰ Yôv me henang nena, “Dô mamu kô andô me mamu nu me onang ethak yîning aiyang loho vo loho ni Galili. Long êng me tem lohonjê ya.”

Ña vovak ining ambô yôhîng

¹¹ Avî yi êng eveng denang me ña vovak takatu be eyanging kalang doho êyô Jerusalem. Me loho ê hêndêng ña bêngbêng îmbôk da me enang kôkôthing ethak nômkama takatu be lêk hivutak.

¹² Me ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom be evak ambô yôv me êv valuseleng bêng anông hêndêng ña vovak.

¹³ Me loho nang ethak ña vovak nena, “Môle nang bêngiti ethak avîlanô nena, ‘Yoô aêkthôm be athông paling me Yisu ya ña hîndông êlêm hêndêng bîlvông be iwa lînkôpik vanî.’

¹⁴ Me gavana Pailat helanô kôkôthing êng me yoô da tem ana vo apesang ambô imbing yêni vo dô môle utung malêng andô.”

¹⁵ Me ña vovak iwa valuseleng me loho evong îtôm lêk enang. Be ditu ña Juda thak enang kôkôthing êng heveng hele be hêyô lêk.

Yisu hêv ku hêndêng ya ña hîndông (Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Êng me Yisu ya ña hîndông laum-ing be lahavôtom ê êyô Galili ya dum atu be bôk henang yôv nena loho ni.

¹⁷ Wakma loho yê Yisu, êng me êv yeng ethak yêni, metom doho ning auk yi be leñing êv nena, “Yisu diti mesa?”

¹⁸ Êng me Yisu hêlêm bidong me henang ethak loho nena, “Wapômbêng bôk hêv athêng bêng hêndêng ya vo ya hayanging nômkama leng lêk pîk sapêng.

¹⁹ Bêng be môle nu pîk nômbêng iti sapêng me môlendông avîlanô vo imbutak îtôm yîning ña esopa ya. Me uthik loho îndôk ñanam ethak Lambô ya athêng me Nakandung ya athêng me Lovak Matheng ya athêng.

²⁰ Me môlendông loho vo esopa ambô nômbêng atu be bôk ya hêv hêndêng môle yôv. Ondaño! Tem ya mô imbing môle îtôm wak nômbêng iti sapêng endebe pîk lo leng yandang.”

Ambô Mavî atu be Mak hekavu

Ambô himung

Mak hekavu kapua tiêng. Yêni ya athêng yang nena Jon Mak. Yêni me anô Israel te. Sêmbôk atu be Yisu hevong ya ku hîmô pîk denang, Mak me sêik denang be ditu mî heveng iving Yisu amî. Yêni hilumbak bêng hîmô Jelusalem, be ditu helanô kôkôthing hethak Yisu (Ap 12:12). Mung anông me Pol lo Banabas ê luluvuvu, be iwa Mak iving (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Heveng yam me Mak hîmô hiving Pita hîmô Lom. Pita bôk hêyê Yisu ya ku sapêng hethak mandaluk, be ditu henang be Mak hekavu.

Mak ik thô nena Yisu Kilisi me Wapômbêng Nakandung be hiwa Wapômbêng ya lêklokvang be hevong nôm thamtham lomalama hethak. Me hekavu hiving nena Yisu hêlêm pîk îtôm anô ku te. Mak hêyê malêng lomalama hêpôm avîlanô êv iving nang Lom be ditu hekavu kapua tiêng vo nembatho avîlanô êv iving long vo emba lêklokvang. Mak hêyê nena Yisu ya lêklokvang me bêng anông vo Sakdang ya lêklokvang.

Hekavu kapua tiêng hêndêng son-dakbêng 55 mena 65 AD ma.

Jon Anô Hithik Avîlanô hepesang avîlanô vo Yisu lêm
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

¹ Mung anông me Ambô Mavî tiêng me hethak Wapômbêng Nakandung Yisu Kilisi.

² Hîtôm Wapômbêng bôk henang ethak Nakandung Yisu Kilisi be plopet Aisaia bôk hekavu nena, "Nondanô! Tem yangêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong,

me tem nepesang lonđanjê vo ong. *Malakai 3:1*

³ Me kaêk te hêlêm nang long thiliv nena,

'Opesang lonđanjê vo Anômbêng tem nêlêm,

me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.' " *Aisaia 40:3*

⁴ Be ditu Jon Anô Hithik Avîlanô hê hîmô long thiliv be henang vo avîlanô ende kapôlôning lîling be ithik njanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁵ Me avîlanô Judia lo Jelusalem sapêng elom êk be ê hêndêng yêni. Be enang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk njanam Yelodan.

⁶ Jon me anô thak hik kwêv atu be epesang hethak bok *kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum biyo thôk.

⁷ Me henang nena, "Ôpatu be tem nembeng ya yam, ya lêklokvang me lêkwaê anông vo yîning. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me yaônâlêk be ditu mî hîtôm ya kum be ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî.

⁸ Ya hathik môlô hethak njanam metom yêni tem nithik môlô ethak Lovak Matheng."

Jon hithik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te me Yisu hetak Nasalet nang Galili be hê hêyô me Jon hithik yêni hîlôk njanam Yelodan.

¹⁰ Yisu hiviyo hêk njanam kapô me hêyê leng hikê me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm vo yêni hîtôm menak bôbô te.

¹¹ Me ambô te hêlêm nang leng nena, "Ong me yîning Wakna atu be ya leng hiving be ya leng mavî anông hethak ong."

Sakdang heyek Yisu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

^{1:3 1:3} Ais 40:3 ^{1:4 1:4} Ap 13:24; 19:4 ^{1:6 1:6} 2King 1:8; Mat 11:8 * ^{1:6 1:6} Kwêv atu be epesang ethak bok kamel vuluk me ya vuli yaôna me mî pilisik amî me mî mavî anông amî. ^{1:7} ^{1:7} Ap 13:25 ^{1:11 1:11} Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7

¹² Me ketheng oyang me Lovak Ma-theng hêv Yisu vê be hê long thiliv.

¹³ Me hîmô long êng hîtôm wak bunḍaluk yi, êng me Sakdang hêyô be heyek yêni. Yêni hîmô hiving alim bomang metom thak anjêla eyanging yêni.

Yisu ya ku munḍaluk

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Etak Jon hîlôk kalaondong, êng me Yisu hê Galili be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî bêng nena,

¹⁵ “Wakma lêk hêyô yôv be Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong oyang. Be ditu onde kapôlômim lîlîng be ôngêv imbing Wapômbêng ya Ambô Mavî!”

Yisu helam anô lokwanva vo esopa yêni

(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁶ Yisu hivup ethak kasîk bomang nang Galili ya lîḍang me hêyê Saimon loyang Endulu. Thêi me ḡa ik alim ḡanam be ditu ekaliv lek heveng kasîk bomang.

¹⁷ Me Yisu henang ethak thêi nena, “Mamu lêm osopa ya! Tem yandông mamu vo ômbôv avîlanô îtôm ôvôv alim hîlôk lek.”

¹⁸ Bôlôtom oyang me thêi êndô ning lek îmô me esopa inda.

¹⁹ Yisu hivup ethak vauyanḡa me hêyê Jems loyang Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi be îmô ning yeng be indi ining lek titip.

²⁰ Me bôlôtom oyang me helam thêi, êng me etak thêi ning kamik Sebedi hîmô yeng hiving ya ḡa ku me thêi ê esopa yêni.

Yisu hêv gôk vê

(Luk 4:31-37)

²¹ Me Yisu loho ê êyô Kapenaom be îmô. Me Israel ining waklavông thak iwa lovak elam nena Sabat hêyô be ditu Yisu hê Israel ining melak yeng vo hîndông avîlanô.

²² Avîlanô elanô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho vômbe nena, yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng. Me mî hîtôm loho ning kîdônga ambô balambung amî.

²³ Me anô te hîmô Israel ining melak yeng êng be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam nena,

²⁴ “Yisu nang Nasalet, hîlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Hîlêm vo numbuling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong Wapômbêng ya Anô Matheng.”

²⁵ Me Yisu hethang gôk kambom êng lêklokvang be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu!”

²⁶ Me gôk lêlêik atu hîlônîng ôpêng kambom anông be hesanjiyak me hetak ôpêng be hê.

²⁷ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, “Ômbête tiêng? Ôpiti hîndông auk lêkmuk hîtôm anô lêk athêng bêng. Be ya ambô me lêklinyak be gôk lêlêik elanô be esopa.”

²⁸ Be ditu Yisu ya kôkôthing êng hevothong eveng Galili ning long sapêng.

Yisu hevong avîlanô kômbôk bêng anông mavî

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Me bôlôtom me Yisu loho tak Israel ining melak yeng be ê Saimon lo Endulu ning melak. Me Jems lo Jon ê hiving.

³⁰ Êyô melak me loho nang ethak Yisu nena Saimon yanḡavî tu be hevong kômbôk vovang be hêk.

³¹ Êng me Yisu hê hêyô vo avî êng me hevalong bang be hendandi hiviyo. Me kômbôk êng hetak yêni me hiviyo be hepesang nôm vo loho.

³² Wak ê hîlôk me avîlanô iwa ḡa lêk kômbôk lêk ḡa takatu be gôk kambom hivuling loho be ê êyô vo Yisu.

³³ Lêk avîlanô melak lônġ êng sapêng êlêm iving be îmo melak atu ya popatîrlîvônġ.

³⁴ Êng me Yisu hevong avîlanô takatu be iwa kômbôk lomalomâ bêng anônġ ivutak mavî. Lêk hêv gôk kambom bêng anônġ vê hiving. Gôk kambom takêng eyala nena yêni me opalê be mî hetak loho vo enang ambô amî.

Yisu da hê long thiliv vo neteng mek

(Luk 4:42-44)

³⁵ Lêkbôk momanġaning mî denang me Yisu hiviyô be hê long thiliv vo neteng mek.

³⁶ Me Saimon loho ê ethalo yêni heveng.

³⁷ Êpôm yêni me enang nena, "Avîlanô sapêng ethalo ong eveng."

³⁸ Me Yisu henang nena, "Aô na bôyang. Aô na melak lônġ takatu be hîmô bidong vo ya nang Wapômbêng ya ambô êndêng loho imbing. Hethak ondong êng yom be diti ya halêm."

³⁹ Me Yisu heveng Galili ning long sapêng be henang Wapômbêng ya ambô hîmô ning Islael ining melak yeng lêk hêv gôk kambom bêng anônġ vê hêk avîlanô.

Yisu hevong anô palê lepla te mavî
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Me anô kômbôk lepla te hê hêyô vo Yisu me heyâ vabudum thîvô me hepetenak Yisu be henang nena, "Hethak ong da yong lem hiving me nombong be yambutak mavî."

⁴¹ Me Yisu lahiki hethak ôpêng be hetak bang hêyô hêk yêni me henang nena, "Ya leng êv numbutak mavî."

⁴² Êng me palê lepla êng hêyôv be lijôkîpik hivutak mambung.

⁴³ Me Yisu hêv ôpêng be hê bôlôtom me henang lêklokvang hethak yêni nena,

⁴⁴ "Dô nonang nômi iti bêng ethak anô te andô. Metom nu me nunġik ong thô êndêng anô hîmbôk da me nôngêv da êndêng Wapômbêng vo

ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung."

⁴⁵ Metom ôpêng mî hesopa Yisu ya ambô sapêng amî. Mî, henang bêng be kôkôthing êng hê mayaliv. Be ditu Yisu mî hîtôm ni melak nenanena amî. Me hê heveng long thiliv me avîlanô êlêm nang luvuluvu be êyô vo injê yêni.

2

Yisu hevong anô himuvîng te mavî
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Wak doho hele be hê yôv me Yisu hê Kapenaom hethak lonġbô me avîlanô elanô nena Yisu lêk hêyô ya long.

² Êng me avîlanô bêng anônġ êlêm êyô be melak kapô putup me melak ambôlêk vî yêing putup bêng yom. Me Yisu henang Wapômbêng ya ambô hethak loho.

³ Me anô doho iwa anô himuvîng te be êlêm be anô lokwanġva evak umbam.

⁴ Avîlanô bêng anônġ be long putup be mî hîtôm imbua ôpêng binî melak kapô vo Yisu amî. Be ditu ethak melak vôv me êngô melak vôv ambuang be îlîlô ôpêng lêk yêm hîlôk hele be hivup vo Yisu.

⁵ Yisu hêyê loho ning êv iving me henang ethak anô himuvîng atu nena, "Yîning wakna, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê."

⁶ Me kîdônġa ambô balambung doho îmo hiving be leġing êv nena,

⁷ "Bisête be ôpiti henang ambôma bêng vo? Ôpêng hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom."

⁸ Me bôlôtom me Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Bisête be môlô lemim ik am hethak ambô tiêng?

⁹ Ambô alête vumeng vo ya nang ethak anô himuving iti: 'Lêk ya hêv yong kambom vê' mesa, 'Numbiyômba me numbua yong yêm be nombeng'?

¹⁰ Bêng be tem yangik thô ethak môlô nena Anô Ya Nakandung atu ya athêng me bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê." Yôv me henang ethak anô himuving atu nena,

¹¹ "Ya hanang ethak ong nena numbiyômba be numbua yong yêm be nu yong melak."

¹² Êng me ôpêng hiviyo nang loho livông be hiwa ya yêm me hele yêing be hê. Avîlanô esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, "Bôk mî yoônga nômate bêngiti amî!"

*Yisu helam Livai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Yôv me Yisu hîvô hê kasîk bo-mang ya dang hethak lonbô. Me avîlanô bêng anông êyô be yêni hîndông loho.

¹⁴ Yêni hivup ethak me hêyê Li-vai Alpius nakandung hîmô melak iwa takis. Me henang nena, "Nôlêm osopa ya." Êng me hiviyo be hê hesopa yêni.

¹⁵ Yisu heyang nôm hiving Livai hîmô ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom bêng anông êyô be eyang nôm hiving yêni lêk ya ña hîndông vômbe nena loho bêng anông esopa Yisu.

¹⁶ Me Palisi takatu be kîdônga ambô balambung êyê me enang ik ya ña hîndông ling nena, "Yisu heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom vo?"

¹⁷ Yisu helanô loho ning ambô me henang nena, "Ña lêk kômbôk yom ditu thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me mî. Me bêng yom ya halêm vo yandam ña takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthop amî."

*Enang ik Yisu ling hethak kombom
itip ethak nôm*

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Wak te me Jon ya ña hîndông lêk Palisi esopa ining kombom itip ethak nôm vo lejing êv Wapômbêng. Me avîlanô doho êyô vo Yisu me enang ik ling nena, "Jon lêk Palisi ining ña hîndông itip ethak nôm me yong mî vo?"

¹⁹ Me Yisu henang nena, "Anô te hiwa avîlêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk lejing mavî. Me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî.

²⁰ Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.

²¹ "Anô te hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôv ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôv bô êng kê. Êng me tem nitip bêng.

²² Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôv amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk nimbuling bok kôpik bôv atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî nenngathô ni amî."

*Yisu me Sabat ya alang
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te be ya loho iwa wit va doho vo injang.

²⁴ Me Palisi enang ethak Yisu nena, "Nondanô! Ambô balambung henang nena Sabat me mî hîtôm aômbong ku be aômbua nôm be aôngang amî. Metom yong ña hîndông ivuling waklavông êng!"

²⁵ Me Yisu henang nena, "Bôk môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo lejing be evong bêng mesa mî?"

²⁶ Sêmbôk atu be Abiata hîmô hîtôm kwandôk bêng hîmbôk da me Devit

hêyô Wapômbêng ya melak matheng kapô be heyang polom atu be mî hîtôm ña paling injang amî. Polom êng me ña îmbôk da yom ining vo injang. Metom hêv doho vo ya ña eveng iving inda be eyang iving. Be ditu loho vuling ambô balambung bô êng.”

²⁷ Me Yisu henang ethak loho nena, “Wapômbêng hepesang Sabat vo nêngêv avîlanô livung me mî hepesang avîlanô vo êngêv Sabat livung amî.

²⁸ Bêng be Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya Alang.”

3

Sabat me Yisu hevong anô bang hema te mavî
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Me Yisu hivutak êyô Israhel ining melak yeng kapô hethak lonbô. Me anô bang bôk hema te hîmô melak êng kapô.

² Me ña takatu be ethalo lonðanjê vo enang Yisu bêng îmô me êyê yêni nena tem nembong ôpêng mavî êndêng Sabat mesa mî.

³ Yôv me Yisu henang ethak ôpatu be bang hema nena, “Numbiyômba vo avîlanô sapêng injê ong.”

⁴ Yôv me henang ik loho ling nena, “Hîtôm aômbong ômbête vo aô sopa balambung Sabat? Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kambom? Hîtôm aôngêv avîlanô livung vo îmô lêkmala mesa aôngik loho vônô?” Metom loho sapêng bonong.

⁵ Me Yisu la maning be hêyê loho kôlîlîng hêwê heveng lêk la malêing hethak loho evasing kapôlônging. Yôv me henang ethak ôpatu nena, “Noto bahem.” Me ôpêng heto bang me bang êng hivutak mavî hethak lonbô.

⁶ Yôv me Palisi ele yêing me ethak tom hiving avîlanô Israhel vi atu be esopa Helot. Me evak ambô vo êpôm lonðanjê te vo injik Yisu vônô.

Avîlanô bêng anông esopa Yisu
(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)

⁷ Me Yisu lêk ya ña hîndông etak long êng be ê kasîk bomang ya dang me avîlanô Galili bêng anông esopa yêni.

⁸ Avîlanô nang Judia me Jerusalem me Idumia me ñanam Yelodan vi vulu lêk Taia me Saidon, bêng anông elanjê nôk takatu be Yisu hevong be ditu êlêm vo injê yêni.

⁹ Me Yisu hêyê avîlanô bêng anông be henang ethak ya ña hîndông nena êpôm yeng te yaping vo avîlanô endambu yêni thing me tem nethak yeng êng be nîmô.

¹⁰ Vômbe nena bôk hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông mavî be ditu avîlanô takatu be evong kômbôk denang loho lêklokvang vo êthôm yêni.

¹¹ Me gôk lêlêik êyê yêni be êv yak îlôk êk yêni mandaluk be eleng lêklala nena, “Ong Wapômbêng Nakandung.”

¹² Metom Yisu henang lêklokvang hethak loho vo dô enang yêni bêng ethak avîlanô andô.

Yisu helam aposol lauming be lahavôyi

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Me Yisu hethak dum te be hê me helam ña takatu be yêni la hiving be êlêm hêndêng yêni.

¹⁴ Me hîtôk anô hîtôm lauming be lahavôyi me helam loho nena aposol. Yêni hetak loho vo îmô imbing yêni lêk nêngêv loho bini vo enang Wapômbêng ya ambô bêng.

¹⁵ Me yêni la hiving nêngêv lêklokvang êndêng loho vo êngêv gôk kambom lomalama vê.

¹⁶ Diti me anô lauming be lahavôyi takatu be Yisu helam loho: Saimon, ôpatu be Yisu helam nena Pita me

¹⁷ Jems loyang Jon, thêi ning lambô me Sebedi. Me helam thêi nena Boanegis. Boanegis ya ondong nena kakali nali.

¹⁸ Me Endulu lo Pilip me Batolomiu lo Matyu me Tomas lo Jems Alpius

nakandung me Tadius lo Saimon, Selot ining anô te*

¹⁹ me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem nenang Yisu bêng.

Yisu lo Belsebul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yôv me Yisu lèk ya ɲa hîndông ê êyô melak te kapô me avîlanô bêng anông êyô be ekalambu loho thing hethak lonbô hele be mî hîtôm injang nôm amî.

²¹ Me Yisu ya avîlanô elanjô ambô hethak nôm êng be êlêm vo imbua yêni bini vo eyanging vômbe nena enang bêng nena ya auk molo.

²² Kîdônga balambung nang Jelusalem îlôk be êlêm me enang nena, "Belsebul* hîmô hiving yêni! Be ditu thak hêv gôk kambom vê hethak gôk kambom ining anômbêng Belsebul ya lèklokwang."

²³ Yôv me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang ambô dôhông hethak loho nena, "Sakdang hîtôm nênggêv Sakdang da vê mesa?"

²⁴ Mî, me avîlanô melak lông bêng te evak i kê hê ondong yi, êng me tem nênggêv yak.

²⁵ Lèk avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me tem nênggêv yak bêng yom.

²⁶ Me Sakdang da hevak i kê hê ondong yi be hevong vovak hiving yêni da, êng me tem nênggêv yak vômbe nena ya lèklokwang lèk êv yak yôv.

²⁷ Ondanô ambô te imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lèklokwang te* ya melak kapô be nimbua ya nômka vanî? Mî anông! Ôpêng embalong anô lèklokwang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômka vanî.

²⁸ Ya hanang avanông ethak mólô nena Wapômbêng tem nênggêv avîlanô ning kambom lomaloma lèk ambôma takatu be thak enang vê.

²⁹ Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, 'Diti me Sakdang ya ku', êng me Wapômbêng mî hîtôm nênggêv kambom êng vê injêk ôpêng amî. Mî anông. Ya kambom êng tem ninjêk thêthô îtôm wak nômbêng iti sapêng."

³⁰ Yisu henang ambô takêng hethak ɲa takatu be enang nena gôk lèlêik hîmô hiving yêni.

Yisu talêmbô lèk viyanji
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Me Yisu talêmbô lèk viyanji eleva yêing me êv ambô hê vo enang ethak Yisu nena nêlêm yêing.

³² Avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing be enang nena, "Lem-tambô lèk aviyami eva yêing be lejing iving injê ong."

³³ Me Yisu henang ik ling nena, "Opalête me yîning wakatik lèk yîning aiyang?"

³⁴⁻³⁵ Me Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be ekalambu yêni thing hêwê heveng me henang nena, "Avîlanô takatu be esopa Wapômbêng ya la hiving, ɲa êng me yîning wakatik lèk aiyang me livô loho. Bêng be ditu mólô takiti me yîning wakatik lèk aiyang loho."

4

Ambô dôhông hethak anô hekaliv yanvêk

(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)

¹ Me Yisu hîndông avîlanô hethak lonbô hîmô kasîk bomang ya dang. Be avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, êng me hethak yeng te be hê hîmô kasîk îmô bidong lindang me avîlanô eva lindang ivup ethak.

² Me hîndông loho hethak ambô dôhông bêng anông. Be henang nena,

³ "Ondanô! Anô te hê hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô.

* **3:18 3:18** Selot ya ondong nena anô atu be hêndô Lom ining gakmang dô neyanging loho Islael andô. **3:22 3:22** Mat 9:34; 10:25 * **3:22 3:22** Belsebul me Sakdang ya athêng yang. * **3:27 3:27** anô lèklokwang te Êng me Sakdang. **3:31 3:31** Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14 **4:1 4:1** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2 4:2** Mat 13:34; Mak 4:33-34

⁴ Ôpêng hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonđanlê. Êng me menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng oyang, vômbe nena pîk doke yom.

⁶ Wakma wak hîmbî hêyô hêk me tem nekapôk, vômbe nena ya galôk me bidong oyang.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vov. Be ditu mî yanvêk takêng hik anông amî.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî me hipup be hivutak bêng be hik ya anông. Doho hîtôm 30 me doho 60 me doho 100."

⁹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô ña lêk linđong me onđanô ambô ti katôyang!"

¹⁰ Avîlanô nômbêng atu etak Yisu be ê, êng me yêni lêk ya ña hîndông lauming be lahavôyi me avîlanô takatu be eveng hiving yêni yom ditu loho mô. Me loho nang ik yêni ling ethak ambô dôhông takatu be henang ya ondong.

¹¹ Me Yisu henang nena, "Wapômbêng lêk hêv ya auk long kapô hethak ya lêklinyak neyanging avîlanô hêndêng môlô. Metom avîlanô vi atu be îmô yêing vo ya lêklinyak bêng, loho thak elanô ambô êng hethak ambô dôhông yom.

¹² Bêng be,
" 'loho tem injê bêng anông, metom tem mî eyala amî.
Me tem endanô ambô bêng anông,
metom tem mî eyala ambô takêng ya ondong amî.

Vo dô loho ende kapôlônging lîlîng
be Wapômbêng êngêv loho ning kambom vê andô.' " *Aisaia 6:9-10*

¹³ Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô mî oyala ambô dôhông ti amî mesa? Yôv be tem môlôyala ambô dôhông vi bisête?

¹⁴ Anô atu be hevatho yanvêk, êng me hîtôm yêni hevatho Wapômbêng ya ambô.

¹⁵ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk atu be ekaliv hîlôk lonđanlê. Ña takêng elanô Wapômbêng ya ambô, metom ketheng oyang me Sakdang hêyô be hêv ambô takatu be evatho hîlôk loho kapôlônging vê.

¹⁶ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk long valu oyang. Elanô Wapômbêng ya ambô be êv iving ketheng lêk leñing mavî.

¹⁷ Metom mî hîmbî galôk amî be ditu eva vauyanna yom, vômbe nena wakma malêing lêk vovang hêpôm loho hethak Wapômbêng ya ambô. Êng me etak ining êv iving ketheng oyang.

¹⁸ Me avîlanô vi hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk long yak lêklilu kapô. Avîlanô takêng elanô Wapômbêng ya ambô,

¹⁹ metom loho leñinghiki bêng anông hethak ining lêkmala pîk iti lêk valuseleng hêvov loho be maleñing danđang ethak nômkama lomalom. Auk takêng ditu hithivung Wapômbêng ya ambô be loho mî ik anông amî.

²⁰ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk pîk mavî. Elanô be evalong long hêk loho kapôlônging. Doho hik anông hîtôm 30 me doho hîtôm 60 me doho 100."

*Lam nôk thak hêv danda hêndêng avîlanô
(Luk 8:16-18)*

²¹ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô thak ôtôm lam be othong hîlôk wîng kapô mesa uvung hîmô long kapô? Mî, môlô tôm be ôthôkêng hethak eva aling.

²² Nômkama nômbêng atu be hîmô long kapô, êng me yôv ketem nimbutak yêing. Me nômkama takatu be anô ivung hêk long kapô, êng me yôv ketem nimbutak yêing.

²³ Mólô ña lêk linjong me ondanô ambô ti katôyang!”

²⁴ Yôv me Yisu henang nena, “Ambô takatu be mólô lanô me lemim êngêv katô. Be ditu kombom alê atu be hôthô anô vi lelaliling, hethak kombom êng yom ditu tem Wapômbêng ithô ong lelaliling bêng yom me tem netak doho êyômô long imbing.

²⁵ Ôpatu be heyala Wapômbêng ya ambô tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êndêng yêni. Metom ôpatu be mî heyala Wapômbêng ya ambô amî me ya auk mavî atu be bôk hîmô hiving yêni me Wapômbêng tem nêngêv vê.”

Ambô dôhông hethak yanvêk hilumbak bêng

²⁶ Me Yisu henang nena, “Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô.

²⁷ Me thak hêk hêndêng bîlvông me heveng hêndêng lêkwak. Metom yanvêk da hipup be hivutak bêng be anô êng mî heyala amî.

²⁸⁻²⁹ Pîk da hevong ya ku be yanvêk êng hipup be livuk hivutak me hîmbî ñaung be hik va hêyô hîmô. Be ditu nômkam da hepesang i. Yôv me wakma hêyô be anô êng hiwa bîng be hele anông ethak, vômbe nena waklavông imbua anông hêyô.”

Ambô dôhông hethak alokwang va yaôna te

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Me Yisu henang nena, “Tem ya nang bisête ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng vo nêngêv auk êndêng mólô? Lêk ambô dôhông alê yang, ditu tem ya nang?”

³¹ Wapômbêng ya lêklinyak me hîtm alokwang va yaôna te be anô te hevatho hîlôk ya kukapô. Alokvang va êng me yaônalêk.

³² Metom hevatho be hipup me hivutak lêkwaê vo nômkama kukapô vi. Be thanang me lêkwaê be ditu

long kapô mavî vo menak endav ining melak indôk be imô.”

Yisu henang ambô dôhông yom (Mat 13:34-35)

³³ Me Yisu thak henang ambô dôhông bêng anông bêng yom hethak avîlanô. Me hîndông loho hîtm loho da ning auk vo endanô be eyala.

³⁴ Avîlanô bêng anông imô hiving yêni, be ditu thak hîndông loho hethak ambô dôhông yom. Me waklavông yêni da lêk ya ña hîndông yom imô, êng me thak henang ambô dôhông sapêng ya ondong bêng hethak loho.

Yisu henang be lovak bêng hema (Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Wak êng ya yathindang hêmbôk me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.”

³⁶ Êng me loho tak avîlanô nômbêng atu me ethak yeng atu be Yisu hîmô be ê. Me yeng doho ê hiving.

³⁷ Êng me lovak bêng te hêyô, be hiyuv ñanam be ñanam hivutak hîlôk yeng kapô, be hevong vo nembak yeng thethong.

³⁸ Yisu hêyô hêk kwalim te hêk yeng landang be hêkthôm. Êng me ya ña hîndông êyô ik yêni ling be enang nena, “Kîdônga, mî lem ingik ong nena ñanam tem nendok aô vônô amî mesa?”

³⁹ Êng me Yisu hiviyo me hethang ñanam budum lêk lovak be henang nena, “Notaving be nôngwêk yaô!” Êng me lovak hema me ñanam hêk tineng.

⁴⁰ Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Mólô kô vo? Mî mólô êv iving amî denang e?”

⁴¹ Me ña êng elowaling kambom be enang ik loho da ling nena, “Ôpiti me anô alête be ditu ñanam lêk lovak elanô ya ambô be esopa.”

5

Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô te
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yisu lèk ya ña hîndông ê kasîk bomang viyang vulu me êyô avîlanô Gelasa ining pîk.

² Me yeng hethak liṅdang me Yisu hivup pîk. Êng me anô lèk gôk lèlèik te hêlêm nang kalang be hê hêndêng Yisu.

³ Yêni thak hîmô kalang be mî hîtôm anô te embalong yêninjêk amî. Me mî hîtôm ekak yêni long ethak yakseng amî.

⁴ Bôk evalong yêni lômbôlông be ekak va lo bang lêku hethak yakseng metom hêsô yakseng takêng kisi. Me anô te mî hîtôm nembalong ôpêng be nîmô tiṅgeng amî, mî anông.

⁵ Me wak lèk bîlîvông sapêng me hîmô be heveng kalang lèk dumlôlê me hesaniyak be henḡothe liṅkôpik hethak valu.

⁶ Yêni hêyê Yisu hêlêm dêim denang, me hevothong be hê hêndêng Yisu me heya vabudum thîvô hîmô Yisu mandaluk.

⁷⁻⁸ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Gôk lèlèik, notak ôpiti be nu." Me anô lèk gôk êng helam kaêk lêklala nena, "Yisu, Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, hêlêm vo nombong ômbête ethak ya? Hethak Wapômbêng ya athêng me dô nongêv vovang êndêng ya andô!"

⁹ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, "Yong athêng bisê?"

Me ôpêng henang nena, "Yîning athêng nena Ña Vovak Yalimamôk, vômbê nena yoô me bêng anông."

¹⁰ Me yêni heteng Yisu lômbôlông nena, dô nongêv loho vê injêk long êng andô.

¹¹ Bok bêng anông eyang tak îmô dum te ya lîkîning îmô bidong long êng.

¹² Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, "Nongêv yoô vê ni îndôk bok takdaku kapô."

¹³ Êng me Yisu hetak loho be ele yêing be ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda be êv yak hîlôk kasîk bomang be ñanam helok sapêng vônô. Bok takêng me hîtôm 2,000.

¹⁴ Me ña takatu be eyanging bok îsôv be ê enang bêng heveng melak lông lèk long yaô nenanena hiving. Êng me avîlanô ê vo injê nôm atu be lèk hivutak.

¹⁵ Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom yalimamôk bôk îmô hiving yêni lèk hipuk kwak me ya auk lèk mavî be hîmô yôhok. Êng me loho êkô kambom.

¹⁶ Me ña takatu be êyê nôm êng, enang kôkôthing hêndêng avîlanô hethak ômbê atu be hêpôm anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni, me enang kôkôthing ethak bok takatu be îlôk ñanam be ema hiving.

¹⁷ Êng me avîlanô eteng Yisu lêklokvang vo netak loho ning long bini bôyang.

¹⁸ Yôv me Yisu hethak yeng, me anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni hepetenak inda nena, "Hîtôm ya thok imbing ong mesa?"

¹⁹ Metom Yisu mî hîlôk hethak ôpêng ya ambô amî be henang nena, "Nu yong long lèk yong avîlanô. Me nonang ethak loho ethak nômbêng atu be Anômbêng hevong ethak ong lèk lahiki hethak ong."

²⁰ Êng me ôpêng hîvô hê ya long, me henang kôkôthing ethak nômbêng atu be Yisu hevong êndêng yêni heveng melak lông lauming atu be hîmô Dekapolis kapô. Me avîlanô long êng sapêng elanjô be esong kambom.

Avena hema lèk avî kômbôk
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Yisu hethak yeng be hê kasîk bomang ya liṅdang viyang vulu hethak loṅbô. Me heva liṅdang, me avîlanô bêng anông ithup i hethak tom be ekalambu yêni thing.

²² Me anômbêng heyanging Israël ining melak yeng te hêlêm, be ya athêng nena Jailus. Yêni hê hêyê Yisu me hêv yak hîlôk hêk Yisu va.

²³ Me henang lêk kapô malêng nena, “Yîning avena tem nema. Be hîtôm nôlêm otak bahem êyônjêk yêni vo nimbutak mavî be nîmô lêkmala?”

²⁴ Êng me Yisu hê hiving yêni.

Me avîlanô bêng anông esopa yêni be ekalambu yêni thing.

²⁵ Avî te hîmô long êng be hiwa kômbôk lêkma helom hêk hîtôm son-dakbêng lauming be lahavôyi.

²⁶ Dokta bêng anông evong vo êngêv yêni livung, metom loho mî hîtôm amî me êv vovang bêng êndêng yêni. Avî êng hêv ya valuseleng sapêng hêndêng loho, metom kômbôk êng mî hekapôk doke amî me hê bêng anông.

²⁷ Me bôk helaŋô kôkôthing hethak Yisu, be ditu hîlôk avîlanô nômbêng êng kapô, be heveng Yisu yam me hêthôm ya kwak dang.

²⁸ Yêni la hêv nena, “Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî.”

²⁹ Hêthôm yom, me ketheng oyang me lêkma hekapôk me helaŋô nena malêng êng lêk hetak yêni.

³⁰ Me bôlôtom me Yisu helaŋô nena ya lêklokvang doho hêv yak. Êng me hik i lîlîng eva avîlanô takêng lîvông me henang nena, “Opalête hêthôm yîning kwêv?”

³¹ Me ya ŋa hîndông enang nena, “Hôyê avîlanô nômbêng iti be ekalambu ong thing be ithithiving ong me honang ik ling nena opalête hêthôm ong vo?”

³² Metom Yisu hêyê hêwê heveng nena opalête ditu be hêthôm yêni.

³³ Me avî êng heyala nôm atu be hivutak yêni, be ditu hêkô be helowaling me hê heya vabudum thîvô hîmô Yisu va. Me henang nôm takêng bêng ethak yêni.

³⁴ Me Yisu henang ethak yêni nena, “Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk

lem mavî. Yong kômbôk lêk hetak ong.”

³⁵ Yisu henang ambô denang me anô doho êlêm nang Jailus ya melak, Jailus me anômbêng heyanging Israël ining melak yeng, be loho nang ethak yêni nena, “Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kîdôngga me dô nongêv malêng êndêng yêni andô.”

³⁶ Metom Yisu hevong hîtôm mî helaŋô loho ning ambô amî be henang ethak Jailus nena, “Dô nôkô andô, nongêv imbing yom.”

³⁷ Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni be ditu hiwa Pita me Jems loyang Jon yom be loho ê hiving inda.

³⁸ Loho êyô Jailus ya melak me hêyê avîlanô eleng athêng malêng be pôk bêng anông.

³⁹ Êng me hê melak kapô me henang ethak loho nena, “Môlô leng be pôk hethak leng vo ômbête? Sêik iti me hêkthôm yom me mî hema amî.”

⁴⁰ Metom loho malîk ethak yêni.

Me Yisu hêv loho vê be ele yêing be ê, me hiwa sêik êng talêmbô lo lambô, me ya ŋa hîndông lô atu yom iving yêni be ê melak kapô atu be sêik atu hêk.

⁴¹ Me hevalong avena êng bang be henang ethak ambô Hiblu nena, “Talita kôm!” (Ambô êng ya on-dong nena, “Yîning avena, ya hanang ethak ong nena numbiyô.”)

⁴² Me ketheng oyang me avena êng hiviyo be heveng. Yêni ya son-dakbêng hîtôm lauming be lahavôyi. Loho yê be esong kambom.

⁴³ Me Yisu henang lêklokvang hethak loho nena, dô enang nôm êng bêng ethak avîlanô andô. Me henang nena, “Ôngêv nôm vo ninjang.”

6

*Avîlanô Nasalet îpôlik ethak Yisu
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)*

¹ Yisu hetak long êng me hê ya melak ondong, me ya ña hîndông ê hiving.

² Sabat hêyô me Yisu hê Israêl ining melak yeng me hîndông avîlanô. Me avîlanô bêng anông elanô ya ambô be îpîndîk kambom be enang nena, “Ôpiti hiwa ambô lêk auk thêthôp takiti nang êsê be diti hevong nôm thamtham hethak?”

³ Ôpiti me anô helav melak yom. Yêni me Malia nakandung me Jems lo Josep me Judas lo Saimon loho ning ali bêng. Me livi îmô long iti hiving aô.” Loho nang bêng, me îpôlik ethak yêni.

⁴ Me Yisu henang ethak loho nena, “Plopet hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma lêk ya avîlanô, me hîtôm anô athêng mî.”

⁵ Be ditu Yisu mî hîtôm nembong nôm thamtham îmô long êng amî, me hetak bang hêyô hêk ña lêk kômbôk tomtom yom be ivutak mavî.

⁶ Me Yisu hesong kambom hethak loho mî êv iving yêni amî.

*Yisu hêv ña hîndông be ê
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Me Yisu hê melak nenanena me hîndông avîlanô.

⁷ Me helam ya ña hîndông lauming be lahavôyi hethak tom me hîmbî loho tham hê yiyi me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê. Yôv me hêv loho be ê.

⁸ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ombalong môlô ning kôm kwanding yom. Me dô umbua nôma doho imbing hîtôm polom lêk vak be valuse-leng imbing andô.

⁹ Me ungik vemimkapô bokgôp yom, me dô umbua kwêv yi andô.

¹⁰ Me ôyô melak te, me ômô melak êng yom endebe otak long êng bunu bôyang.

¹¹ Me long takatu be mî iwa môlô thô amî lêk êndô endanô môlô ning

ambô, me waklavông atu be otak long êng, me ungik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malening vo ningik loho ning kambom thô.”

¹² Êng me Yisu ya ña hîndông ê lomelak lomelak be enang vo avîlanô ende kapôlônjing lîlîng.

¹³ Me loho êv gôk kambom bêng anông vê lêk etak wel hethak avîlanô lêk kômbôk bêng anông be evong loho ivutak mavî.

*Helot la hêv nena Yisu me Jon Anô
Hithik Avîlanô*

(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ King Helot Antipas helanô kôkôthing hethak Yisu ya ku takatu be bôk hevong vômbe nena avîlanô sapêng bôk eyala yêni katô. Doho enang nena, “Jon Anô Hithik Avîlanô ditu hiviyô lêkmala hethak lonjbô be hiwa lêklokvang be hevong nôm thamtham takêng.”

¹⁵ Me vi enang nena, “Yêni me Elaija.”

Me vi enang nena, “Yêni me plopet te hîtôm plopet taksêmbôk doho.”

¹⁶ Metom Helot helanô ambô takêng be henang nena, “Jon, ôpatu be bôk ya handambêng lôkbudum kisi, lêk hiviyô hethak lonjbô!”

¹⁷⁻¹⁸ Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias vanî. Be Jon henang ethak Helot nena, “Lêk huwa mamuyam yanavî vanî be ditu huvuling ambô balambung.” Êng me Helot hêv ambô hê vo embalong Jon. Me evalong yêni be evak lêku be etak hîlôk kalaondong.

¹⁹ Me Helodias hevalong la maning long hethak Jon be la hiving ingik yêni vônô, metom mî hîtôm amî

²⁰ vômbe nena Helot hêkô Jon. Yêni heyala nena Jon me anô matheng lêk anô thêthôp. Be ditu heyanging Jon mavî. Me thak helanô Jon ya ambô be hîthông nena tem nembong ômbête, metom la hiving bêng anông vo nendanô ya ambô.

²¹ Yôv me Helodias hêpôm lonđanlê te. Helot hevong nôm bêng te vo langêv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Be helam ya ña bêngbêng takatu be thak êv yêni livung lêk ña vovak lêik ining avaka me ña bêngbêng nang Galili.

²² Loho eyang nôm îmo me Helodias nalavî hêyô be heloyeng be hevong Helot lêk ya ña bêngbêng sapêng malenjing mavî.

Êng me king henang ethak avena êng nena, "Lem iving ômbête be honang ik ya ling me tem yangêv êndêng ong."

²³ Me Helot evak ambô manjeng te hiving yêni nena, "Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom. Me honang ethak ya vo yambak yîning pîk lêk nômkama sapêng kê îndôk livông be yangêv vi êndêng ong, êng me tem yambong bêng yom."

²⁴ Yôv me avena êng hê me henang ik talêmbô ling nena, "Tem ya nang bisête?"

Me talêmbô henang nena, "Nonang nena, 'Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk.' "

²⁵ Me avena êng hîvô hê ketheng me henang ethak king nena, "Ya leng hiving diti yom me notak Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk îndôk belev te be nongêv êndêng ya."

²⁶ Me king helanô ambô êng be hiwa la malêing bêng, metom la hêv ambô atu be lêk hevak hîlôk ña bêngbêng malenjing. Be ditu hêndô nenang nena mî.

²⁷ Yôv me hêv ôpatu be thak hik anô vônô be hê vo nimbua Jon kwandôk be nêlêm. Ôpêng hê kalaondong me hendambêng Jon lôkbudum kisi.

²⁸ Me hetak îlôk belev te, me hiwa be hê hêv hêndêng avî voyavô atu. Me avî êng hiwa be hê hêv hêndêng talêmbô.

²⁹ Me Jon ya ña hîndông elanô ambô êng, me loho lêm iwa ya kôpik be ê elav hîlôk kalang valu ambuang.

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 5,000 (Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Aposol îvôlêm êyô vo Yisu hethak lonbô me enang kôkôthing ethak nôm takatu be loho vong lo îndông.

³¹ Me avîlanô bêng anông ê be êlêm be ditu Yisu lêk ya ña hîndông mî hîtôm injang nôm amî. Be ditu henang ethak ya ña hîndông nena, "Môlô yom ôlêm vo aô na long thiliv bôte vo ambua lovak."

³² Êng me loho da yom ethak yeng te be ê long thiliv bôte.

³³ Metom avîlanô bêng anông êyê loho be eyala loho. Be ditu avîlanô nang lomelak lomelak evothong be ê êyô long êng imung yôv kîmîng Yisu lêk ya ña hîndông êyô heveng yam.

³⁴ Me Yisu hethak lîndang me hêyê avîlanô bêng anông lêk îmo hîtôm boksipsip takatu be alanî mî, be ditu lahiki hethak loho. Me hîndông loho hethak nômkama bêng anông.

³⁵ Yathîndang hêyô me ya ña hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, "Lêk yathîndang me aômô long thiliv."

³⁶ Be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong, vo êngêv ining nôm vuli vo injang."

³⁷ Metom Yisu henang nena, "Mî, môlô da ombakông loho."

Êng me loho nang viyang nena, "Ai, avîlanô bêng anông be ditu tem aô thalo valuseleng hîtôm anô te ya vuli ayông bahevi be lahavôlô vo aôngêv nôm vuli ethak e?"

³⁸ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla hîmô? Ôngô yôvêm."

Me loho yê yôv me êlêm enang nena, "Polom bahevi me alim ñanam yi."

³⁹ Êng me Yisu henang ethak ya ña hîndông vo enang ethak avîlanô nena

îmbî i tham ini lundum lundum be îndôk îmo long kwang momalu.

⁴⁰ Me loho ik i tham hê lundum lundum be hitôm 100 îmo dum te me dum yang me hitôm 50, îmo bêng lundum lundum.

⁴¹ Me Yisu hiwa polom bahevi hiving alim yi atu me hêyê leng be hêv la mavî. Yôv me hekav polom êng li be hêv hêndêng ya na hîndông vo îmbî tham êndêng avîlanô takatu be îmo. Me hevong bêng ethak alim yi atu hiving.

⁴² Me avîlanô sapêng eyang be lenjvinjak.

⁴³ Me polom lêk alim wata vi atu be hîmô denang me ya na hîndông ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

⁴⁴ Me anô takatu be eyang nôm êng me loho hitôm 5,000.

*Yisu heveng kasik bomang viling
(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)*

⁴⁵ Yôvêm me Yisu henang ethak ya na hîndông nena ethak yeng be imung bini Betsaida. Me yêni da hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm.

⁴⁶ Hêv avîlanô be ê, yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek.

⁴⁷ Bîlîvông êng me yeng atu lêk Yisu ya na hîndông îmo kasik bomang livông bing, me Yisu da hîmô dum denang.

⁴⁸ Me Yisu hêyê lovak iyuv bêng be hemolong yeng long hele hê ethak lonbô. Me loho lêklokvang vo ivôsing yeng. Bidong tem neyang wakhêng me Yisu heveng kasik viling be hê hêndêng loho. Be hevong vo nêngêv loho lithîng,

⁴⁹⁻⁵⁰ metom ya na hîndông êyê yêni heveng kasik viling be esong nena anô dôhôte ma. Be loho sapêng êyê yêni be êkô kambom be embolomba be eleng.

Ketheng oyang me Yisu henang ethak loho nena, "Dô môlô kô andô me ômô yaô! Ya yom diti!"

⁵¹ Me hethak hivutak hîmô yeng hiving loho me lovak bêng êng hema.

Êng me loho song kambom be ining auk ethak be hîlôk mayaliv.

⁵² Vômbê nena ining auk me thek-thek denang be mî eyala polom atu be Yisu heyali ya ondong amî.

*Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî hîlôk Genesale
(Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)*

⁵³ Loho ê ethak lindang viyang vulu nang Genesale be êthô yeng hîmô.

⁵⁴ Me etak yeng be îlôk bing me avîlanô êyê Yisu be eyala yêni bôlôtom.

⁵⁵ Be ditu evothong eveng long nômbêng êng sapêng be iwa na lêk kômbôk îlôk yêm be ê long atu elanjô nena Yisu tem nîmô.

⁵⁶ Long nômbêng atu be yêni hê, melak lông yaônena lêk melak lông bêngbêng, me avîlanô iwa na lêk kômbôk be ê êndô loho hêk long ethak tom hîlôk. Me epetenak yêni lêk kapôlông malêing vo êthôm yêni da mena ya kwêv dêim ya dang yom. Me na takatu be êthôm me sapêng ivutak mavî.

7

*Yisu henang ethak nôm takatu be tem nembong anô lîlêik
(Mat 15:1-20)*

¹ Me Palisi lêk kîdônga ambô bal-ambung doho êlêm nang Jelusalem be ekalambu Yisu thing.

² Me loho yê Yisu ya na hîndông doho eyang nôm lêk bahening "lîlêik" me mî îvôking bahening hitôm Palisi ning ambô manjeng henang amî.

³ (Palisi lêk avîlanô Islael thak esopa limi ning ambô manjeng be ditu thak îvôking bahening hitôm kombom atu be limi thak evong. Esopa bêng me hitôm injang nôm, me mî îvôking bahening amî me mî hitôm injang nôm amî.

⁴ Lêk ê maket be îvôlêm me mî îvôking bahening amî, êng me mî hitôm injang nôm amî. Loho thak esopa limi ning bôk le long be

ivôking keyek lèk wîng be belev, me esopa kombom lomaloma hîtôm ining ambô manjeng henang.)

⁵ Êng me Palisi lèk kîdônga ambô balambung enang ethak Yisu nena, “Bisête be yong ña hîndông eyang nôl lèk baherjing lèlèik me mî esopa bumalô loho ning ambô manjeng amî?”

⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Plopet Aisaia bôk hekavu ambô plopet hethak mîlô ña takatu be onang ambô mavî metom ovong kambom lomaloma bêng anông,

“Avîlanô lèk iti êv yîning athêng ling hethak viejing ambôlèk yom.

Metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

⁷ Me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena, “Diti me Wapômbêng ya ambô.”

Be ditu loho thak êv yeng oyang ethak ya.’ *Aisaia 29:13*

⁸ Mîlô valong ña pîk ining ambô manjeng long me otak Wapômbêng ya ambô balambung.”

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Mîlô tak Wapômbêng ya ambô balambung hêk dang me osopa mîlô da ning ambô manjeng.

¹⁰ Hîtôm Moses bôk henang nena, ‘Nondovak lemambô lo lemtambô’ me ‘Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô kambom, êng me ingik ôpêng vônô.’

¹¹ Metom thak mîlô nang nena, anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, ‘Yîning nômkama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da. Be ditu mî hîtôm yangêv mamu livung amî.’

¹² Êng me omba long thing vo dô nêngêv talêmbô lo lambô livung andô.

¹³ Mîlô thak osopa limbumi ning ambô manjeng yom me ôêv dômîm lîlîng hêndêng Wapômbêng ya ambô.

Be ovong kombom lomaloma hiving bêng yom.”

¹⁴ Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu hêlêm hêndêng yêni hethak lonbô me henang nena, “Mîlô sapêng ondanô ambô atu be tem ya nang me lemim êngêv katô.

¹⁵⁻¹⁶ Nôm eyang mî hîtôm nembong be anô te tem nimbutak lèlèik amî. Mî. Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing, ditu hevong be anô hivutak lèlèik.”*

¹⁷ Yisu hetak avîlanô nômbêng atu me hê melak kapô. Êng me ya ña hîndông enang ik yêni ling hethak ambô dôhô atu be henang.

¹⁸ Me Yisu henang nena, “Mîlô thông paling iving e? Ondanô katô! Nôm takatu be eyang, mî hîtôm nembong be anô imbutak lèlèik injêk Wapômbêng mandaluk amî.

¹⁹ Nôm takêng mî hîlôk anô kapô be hivuling ining auk amî. Mî, hê heva anô leñingthoham yôvêm me hele yêing be hê.” (Yisu henang bêng vo hik thô nena nôm eyang sapêng me mavî yom.)

²⁰ Me Yisu henang nena, “Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing, ditu hevong be anô ivutak lèlèik hêk Wapômbêng mandaluk.

²¹ Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing me bêngiti: auk kambom lèk evong sek mayaliv lèk vanî lèk ik anô vônô lèk evong sek hiving anô yang yanavî lèk

²² malenjing dantang me lenjing êv auk kambom hethak anô vi, me evong kambom hethak anô yang me mî moma amî, lèk evong athek ethak anô yang ya nômkama, me enang ambô yôhîng ethak anô yang lèk êmbôi be êv ining athêng ling be evong nômkama hîtôm ña molo.

²³ Nôm kambom takêng ditu hîmô anô kapô be hele yêing be hevong ôpêng hivutak lèlèik.”

7:10 7:10 Etak Ijip 20:12; 21:17; Lo 5:16 **7:15-16 7:15-16** Ap 10:14-15 * **7:15-16 7:15-16** Ña lèkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Ong anô lèk lîndong me nondanô ambô iti.

*Avi Ponisia te hêv iving Yisu
(Mat 15:21-28)*

²⁴ Me Yisu hetak long êng be hê heveng long takatu be hêk bidong Taia. Be hê melak te kapô me hêndô avîlanô eyala nena yêni lêk hîmô long êng. Metom mî hîtôm nimbung i vo avîlanô amî.

²⁵ Me avî te atu be gôk lêlêik hîmô hiving nalavî helañô nena Yisu lêk hêyô long êng. Êng me hê ketheng me heya vabudum thivô hîmô Yisu mandaluk.

²⁶ Yêni me avî Glik te be talêmbô hevathu hêk Ponisia hîmô Silia kapô. Be hepetenak Yisu lêk kapô malêing vo nêngêv gôk kambom atu be hîmô hiving nalavî vê.

²⁷ Me Yisu henang nena, "Aôngêv nôm êndêng sêiknena be injang yôvêm. Me mî mavî vo aô kaliv sêiknena ning nôm êndêng avung amî."

²⁸ Metom avî êng henang nena, "Anômbêng, êng me avanông. Metom avung thak ithup sêiknena ning nôm pômpô atu be hêv yak hîlôk balê vimbing be eyang."

²⁹ Êng me Yisu henang nena, "Ambô atu be honang me mavî be ditu numbunnu. Gôk kambom êng lêk hetak nalum avî yôv."

³⁰ Me avî êng hê hêyô ya melak me hêyê nena gôk kambom lêk hetak nalavî be hêk ya yêm.

Yisu hevong anô liñdong lêk ambôlêk putup te mavî

³¹ Me Yisu hetak Taia ning long me hesopa Saidon hivup hîlôk be hê hêyô Dekapolis ining long, yôvêm me hîvô hê kasîk bomang nang Galili.

³² Êng me doho iwa anô liñdong lêk ambôlêk putup te be êlêm êyô vo Yisu be epetenak yêni lêk kapôlônging malêing vo netak bang êyônjêk ôpêng.

³³ Êng me Yisu hiwa ôpêng be hê dêim doke vo avîlanô me hethong banjuk hîlôk ôpêng liñdong kapô. Yôvêm me hîsuvapôk ethak bang me hêthôm ôpêng diñang.

³⁴ Me hêyê leng be hêvôv auk me henang ethak ôpêng hethak ambô Hiblu nena, "Epata!" (Ya ondong nena nupuak.)

³⁵ Êng me ôpêng liñdong hikê me ambôlêk heyakê be henang ambô hêlêm yêing.

³⁶ Me Yisu henang nena, "Dô môlô nang bêng ethak avîlanô andô." Henang bêng lômbôlông metom avîlanô mî bonong amî me enang bêng hê be hê.

³⁷ Me avîlanô esong kambom be enang nena, "Yêni hevong nômkama sapêng mavî anông. Hevong ña liñdong putup elañô ambô me ña ambôlêk putup enang ambô hêlêm yêing."

8

*Yisu hevakông avîlanô hîtôm 4,000
(Mat 15:32-39)*

¹ Wak te me avîlanô bêng anông êlêm ethak tom hethak lonbô. Me loho nôm mî vo injang. Êng me Yisu helam ya ña hîndông êlêm me henang ethak loho nena,

² "Ya leng ik ya hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be loho ning nôm lêk itup.

³ Doho lêm nang long dêimbô be ditu ya hêv loho be ê oyang, me tem maleñing endeyang be êngêv yak îndôk lonjanlê."

⁴ Me ya ña hîndông enang nena, "Long iti me long thiliv me avîlanô bêng anông. Be anga aômbua polom nang êsê be aôngêv êndêng loho?"

⁵ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?"

Me enang nena, "Bahevi be la-havôyi."

⁶ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô bing. Me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu me henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me hekavli be hêv hêndêng ya ña hîndông vo embani

tham êndêng avîlanô nômbêng atu be îmo.

⁷ Me ining alim njanam nenanena doho hîmô hiving. Hêv la mavî hethak yôvêm me hêv hêndêng ya nja hîndông vo embani tham êndêng avîlanô imbing.

⁸ Me avîlanô nômbêng êng eyang be lenjîvinyak. Me ya nja hîndông ithup nôm wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

⁹ Avîlanô takêng me hîtôm 4,000. Yôv me Yisu hêv loho sapêng be ê.

¹⁰ Me yêni hethak yeng iving ya nja hîndông be ê Dalmanuta ning long.

Palisi lenjing iving injê lavuning te (Mat 16:1-4)

¹¹ Me Palisi êyô me enang ik Yisu ling lêklokvang nena, "Nom-bong lavuning te vo ningik thô nena yong lêklokvang me hêlêm nang Wapômbêng mesa mî?" Loho nang bêng vo eyek yêni yom.

¹² Êng me Yisu kapô malêing be hêvôv auk me henang nena, "Hevong bisê be avîlanô bôlôti lenjing iving yambong lavuning te? Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yambong lavuning te vo loho injê amî, mî anông."

¹³ Yôv me Yisu hetak loho me hethak yeng hethak lonjbô be hê kasîk bomang viyang vulu.

Ambô dôhông hethak Helot lêk Palisi ining yis

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Yisu ya nja hîndông lenjîpaling be mî iwa polom doho be ethak yeng amî me iwa polom tom yom.

¹⁵ Me Yisu henang lêklokvang hethak loho nena, "Oyânging am ethak Helot lêk Palisi ining yis."*

¹⁶ Me ya nja hîndông enang hethak i nena, "Betha henang ethak aô polom mî ma."

¹⁷ Metom yêni heyala loho ning ambô atu enang be henang ik loho ling nena, "Môlô nang ethak mî uwa polom amî vo? Môlô thông paling be

lêk mî oyala amî denang e? Be môlô ning auk me thekthek e?

¹⁸ Môlô nja lêk malemim metom mî ôyê tak amî vômbête? Me môlô nja lêk lîndong metom thak mî olañô ambô amî vômbête? Môlô mî lemim êngêv nôm atu be bôk ya havong amî mesa?

¹⁹ Ya hakav polom bahevi vo avîlanô hîtôm 5,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?"

Me loho nang viyang nena, "Lauming be lahavôyi."

²⁰ "Me ya hakav polom bahevi be lahavôyi vo avîlanô hîtôm 4,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?"

Me enang viyang nena, "Bahevi be lahavôyi."

²¹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Bisête be mî oyala doke amî?"

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavî hîlôk Betsaida

²² Me loho ê êyô Betsaida me avîlanô doho iwa anô mandaluk pusip te hêyô me epetenak yêni lêklokvang vo nêthôm ôpêng.

²³ Me Yisu hevalong anô mandaluk pusip atu hîmô bang me hendandi be thêi tak melak lông êng me ê dêim doke. Me Yisu hîsuvapôk hethak ôpêng mandaluk luvi be hetak bang hêyô hêk ôpêng. Me henang nena, "Hôyê nômate mesa mî?"

²⁴ Me ôpêng hêv mandaluk ling me henang nena, "Ya hayê avîlanô doho, metom loho hîtôm alokwang hê be hêlêm."

²⁵ Êng me Yisu hetak bang hêyô hêk ôpêng mandaluk hethak lonjbô. Me ôpêng mandaluk hipuak be hîvutak mavî me hêyê nômkama sapêng hêlêm yêing.

²⁶ Me Yisu henang nena, "Nu yong melak metom dô nu melak lông andô."

Pita henang nena Yisu me Mesaya (Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

^{8:12 8:12} Mat 12:39; Luk 11:29 ^{8:15 8:15} Luk 12:1 * ^{8:15 8:15} Yis me nôm atu be hevong polom hithing bêng. ^{8:17 8:17} Mak 6:52 ^{8:19 8:19} Mak 6:41-44

²⁷ Me Yisu lêk ya ɲa hîndông etak long êng me ivup ethak melak nena-nena takatu be hîmô bidong Sisalia Pilipai. Eveng lonɲanlê denang me henang ik ya ɲa hîndông ling nena, “Avîlanô thak elam ya nena opalête?”

²⁸ Me loho nang viyang nena, “Doho thak enang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô me doho enang nena ong me Elaija me doho enang nena ong me plopet bô te.”

²⁹ Metom Yisu henang ik loho ling nena, “Me môlô da olam ya nena opalête?”

Êng me Pita henang bêng nena, “Ong me Mesaya*.”

³⁰ Me Yisu henang lêklokvang vo dô enang ya kôkôthing êng bêng ethak avîlanô andô.

*Yisu henang nena tem nema
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)*

³¹ Yôv me Yisu hîndông loho be henang nena, “Anô Ya Nakandung atu tem nesopa Wapômbêng ya la hiving be tem nimbua vovang bêng anông. Me avaka lêk ɲa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung tem ende dôming lîlîng êndêng yêni be ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbîyô ethak lonbô.”

³² Yisu henang ambô takêng bêng ethak loho, êng me Pita hiwa yêni be hê dêim doke me hethang yêni be henang nena, “Dô nonang bêng andô.”

³³ Metom Yisu hik i lîlîng be hêyê ya ɲa hîndông vi me hethang Pita nena, “Sakdang, numba ya dô! Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî.”

³⁴ Yôv me Yisu helam avîlanô nômbêng atu be êlêm iving ya ɲa hîndông me henang nena, “Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dô lîlîng êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

³⁵ Vombê nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya

lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya lêk yîning Ambô Mavî, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

³⁶ Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak, aliêng tem nêngêv yêni livung bisê?

³⁷ Me anô te hîtôm nêngêv nômate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak lonbô mesa? Mî anông!

³⁸ Avîlanô bôlôti me thak evong kombom kambom lomalama be êndô Wapômbêng. Bêng be avîlanô bôlôti te moma vo ya lêk yîning ambô, me êndêng wakma atu be Anô Ya Nakandung hêlêm iving Lambô ya danda lêkmanjing lêk ya anêla matheng, me yêni tem moma vo ôpêng bêng yom.”

9

¹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm imbing ya lêklokvang bêng. Be môlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang, me tem ôngô nôm êng imbing.”

*Yisu lînkôpik hivutak yanda
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Wak bahevi be lahavôtom hele be hê me Yisu hiwa Pita lo Jems me Jon iving yêni be ethak dum dêim te be ê îmô daluk. Êng me Yisu lînkôpik hivutak yanda heva loho malenjing.

³ Me ya kwêv hivutak thapuk anông be anô pîk te mî hîtôm nîmbôking ya kwêv be nimbutak thapuk bêng amî.

⁴ Me Elaija lo Moses êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

⁵ Me Pita henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanlô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.”

8:28 8:28 Mak 6:15 **8:29 8:29** Jon 6:68-69

Wapômbêng hêv vo nêngêv ya avîlanô livung.

14:27 8:38 8:38 Mat 10:33 **9:1 9:1** Mak 13:30

* **8:29 8:29** Mesaya ya ondong nena ôpatu be

8:30 8:30 Mak 9:9 **8:34 8:34** Mat 10:38-39; Luk

9:2 9:2-7 Ap 3:22; 2Pi 1:17-18

6 (Loho êkô kambom be ithông ambô enang paling be ditu Pita henang bêng.)

7 Me mavông te hêyô be heva loho thing, me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, "Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving anông. Be ondanô ya ambô!"

8 Me ketheng oyang me loho yê hêwê heveng me êyê Yisu yom heva me anô te mî heva hiving yêni amî.

9 Yôvêm me etak dum êng me îlôk ele ê me Yisu henang lêlklokwang nena dô enang nôm atu be êyê bêng hethak avîlanô andô endebe Anô Ya Nakandung atu nema be nimbiyô injêk nama ethak lonbô êm.

10 Be ditu loho ivung ambô êng hêk loho da me mî enang bêng amî, metom ithupav hê be hêlêm mayaliv nena "nema lêk nimbiyô injêk nama" ya ondong bisête?

11 Me loho nang ik Yisu ling nena, "Bisête be kîdôngga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîming Mesaya?"

12-13 Êng me Yisu henang nena, "Avanông! Elaija tem nimung vo nembong nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonbô. Metom ya hanang ethak môlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Metom avîlanô esopa ining lening iving yom be evong kambom lomalama hethak yêni hîtôm Wapômbêng ya kapua bôk henang ethak yêni. Metom bisête be Wapômbêng ya kapua henang nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbua vovang bêng lêk ende dôming lîlîng êndêng yêni?"

Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Yisu loho êyô vo ya na hîndông vi me êyê avîlanô bêng anông lêk ethak tom. Me kîdôngga ambô balambung lêk ya na hîndông vi atu be îmô enang ambô be îkôki hethak.

15 Me avîlanô nômbêng êng êyê Yisu, me ketheng oyang me loho îpîndîk kambom me evothong ê me iwa yêni thô.

16 Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô kôk am hethak ômbête?"

17 Me anô te hîmô avîlanô nômbêng êng lîvông be henang nena, "Kîdôngga, gôk te hevalong yîning wakna ambôlêk long be mî hîtôm nenang ambô amî. Be diti ya hauwa hêlêm vo ong.

18 Gôk kambom êng thak hîlônîng yêni be hîmbî yêni hîlôk pîk be ambôlêk apôk thapuk hele yêing me hethang ambôlêk ondong long me ling himuvîng be thotho. Ya hanang vo yong na hîndông êngêv gôk kambom êng vê metom loho mî hîtôm amî."

19 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô me avîlanô mî ôêv ivîng amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm."

20 Êng me iwa wakna atu hê vo Yisu. Gôk atu hêyê Yisu, me hîlônîng wakna êng kambom be hêv yak hîlôk pîk be hevali hêk me ambôlêk thôk hêv yak.

21 Me Yisu henang ik lambô ling nena, "Gôk kambom hivuling yêni hêndêng angête?"

Me lambô henang nena, "Sêmbôk be yêni yaôna denang.

22 Me gôk êng hîmbî yêni hîlôk amela lêk nanam lômbôlông vo ningik yêni vônô metom mî. Bêng be ong hîtôm, me nombong be gôk kambom êng etak yîning wakna, êng me lem hik ong ethak yêi be hôêv yêi livung."

23 Me Yisu henang nena, "Bisête be honang nena, 'ong hîtôm'? Wapômbêng hîtôm nembong nômkama sapêng vo na takatu be êv ivîng yêni."

24 Me ketheng oyang me wakna êng lambô helam nena, "Ya hêv ivîng be nombong vo yîning auk atu be mî

ya hêv iving amî nêngêv ya ling vo yangêv imbing!”

²⁵ Me Yisu hêyê nena avîlanô êvôv i ketheng ethak tom, êng me hethang gôk lêlêik atu be henang nena, “Ong gôk ambôlêk lêk lîndong putup, ya hanang ethak ong nena notak wakna ti be nu me dô nômbôlêk ethak lonjbô andô.”

²⁶ Me gôk kambom êng heleng be hesaniyak me hîlônîng wakna êng kambom me hele yêing be hê. Me wakna êng hêk nang anô hema be avîlanô enang nena, “Lêk hema.”

²⁷ Metom Yisu hevalong bang vi me hendandi be hiviyo heva.

²⁸ Yôv me Yisu lêk ya na hîndông yom îmo melak kapô me loho nang ik yêni ling nena, “Bisête be mî hîtôm yoôngêv gôk kambom êng vê amî?”

²⁹ Me Yisu henang viyang hethak loho nena, “Mek yom hîtôm tem nêngêv gôk kambom yalinbêng vê.”

Yisu henang bôlôyang hethak ya nema

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Me loho tak long êng be ivutak êyô Galili. Me Yisu hêndô avîlanô endanô nena lêk loho mô long êng

³¹ vombê nena hîndông ya na hîndông. Me Yisu henang ethak loho nena, “Tem enang Anô Ya Nakan-dung atu êng bêng be etak îndôk avîlanô bahejing. Be tem ingik yêni vônô, me hîtôm wak lô me tem nim-biyô ethak lonjbô.”

³² Metom loho îthông ambô êng ya ondong paling, be loho kô enang ingik yêni ling.

Opalête anô mung?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Me Yisu loho ê êyô Kapenaom me îmo melak kapô te. Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô kôk am hethak ômbête heveng lonjanlê hêlêm?”

³⁴ Metom loho yala nena îkôki hethak loho ali alête me anô mung vo

Yisu ya na hîndông vi be ditu loho bonong.

³⁵ Me Yisu hîlôk hîmô me helam ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu be êlêm. Me henang nena, “Lem iving numbutak anô mung, êng me notaving ong endeni endebe numbutak yaônâlêk me numbutak îtôm avîlanô sapêng ining anô ku oyang.”

³⁶ Me hiwa sêik nate be hîting eva loho livông. Me hevalong eva me henang ethak loho nena,

³⁷ “Ôpatu hiwa sêik yaôna te bênjiti thô hethak yîning athêng, êng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô, me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.”

Ôpatu be hevong ku hiving aô me dô omba yêni long thing andô

(Luk 9:49-50)

³⁸ Me Jon henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be yoô nang vo netak ku êng.”

³⁹ Metom Yisu henang nena, “Dô! Mî omba yêni thing andô. Ôpatu be hevong nôk thamtham hethak yîning athêng me heveng yam me tem mî nenang ambô kambom ketheng ethak ya amî,

⁴⁰ vombê nena ôpatu be mî hîpôlik ethak aô amî, ôpêng me aô te.

⁴¹ Ya hanang avanông ethak môlô nena anô te hêyê nena môlô me Mesaya ya avîlanô be hêv nanam keyek te hêndêng môlô hethak yîning athêng, ôpêng ya ku tem mî hîtôm nêngêv yak amî me tem nimbua ya vuli mavî.

Dô numbuling anô yang ya hêv hiving andô

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Me anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me heveng yam me ôpêng ya vovang me tem bêng anông vo vovang yang

atu be êthôkêng valu malêing bêng te hethak lôkbudum be îmbî yêni hîlôk mamik kapô vo nema.

43-44 Me bahem hêvôv ong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nôngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Bahem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo baheng luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.*

45-46 Me vem hêvôv ong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nôngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Vem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo vem luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

47 Me malemdaluk hêvôv ong be hovong kambom, êng me nosapu vê. Malemdaluk vi yom me mavî vo nu Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô. Me kambom vo malemdaluk luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. Be ditu malêing bêng anông.

48 'Long êng me tem matamuak injang anô lenjing kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti.'

49 Amela tem nethang avîlanô sapêng îtôm mamik thak etak hîlôk nôm vo îmô mambung îmô Wapômbêng mandaluk.

50 "Mamik me nôm mavî, metom ya maning hêv yak, me opalê hîtôm nembong be nimbutak maning ethak lonjbô? Bêng be ômô yôhok îtôm mamik vathing mavî imbing amda bêng yom."

10

*Yisu da me polom lêkmala
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)*

1 Me Yisu hetak long êng be hê heveng Judia lêk nanam Yelodan viyang vulu. Me avîlanô bêng anông êlêm ethak lonjbô. Me hesopa ya bôk le long be hîndông loho.

2 Me Palisi doho êlêm me evong vo embatek Yisu be enang ik yêni ling nena, "Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê mesa mî?"

3 Me Yisu henang viyang nena, "Moses bôk henang bisê?"

4 Me loho nang nena, "Moses hîlôk nena anô te hevong vo nêngêv yanavî vê êng me nekavu kapua te be netak îndôk yanavî bang vo nêngêv yêni vê."

5 Yôv me Yisu henang nena, "Môlô na linjong kôtông kambom be ditu Moses hekavu balambung iti be hêv hêndêng môlô.

6 Metom 'sêmbôk be mung anông atu be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô be avî.

7 Be ditu Wapômbêng bôk henang yôv nena, "Anô tem netak lambô lo talêmbô be nîmô imbing yanavî

8 vo thêi imbutak îtôm kôpik tom yom." ' Thêi me mî yi hethak lonjbô amî me lêk ivutak îtôm tom yom.

9 Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hepatôk long hethak tom, me anô te mî hîtôm nepole vê amî."

10 Yôvêm me Yisu lêk ya na hîndông îmô melak kapô hethak lonjbô, me ya na hîndông enang ik yêni ling hethak ambô atu.

11 Me Yisu henang ethak loho nena, "Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek be hivuling yanavî bôô.

12 Me avî te hêndô yamalô be hiwa anô yang, êng me hevong sek bêng yom be hivuling yamalô bôô."

*Yisu hêv mek hethak sêiknena
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

9:43-44 9:43-44 Mat 5:30 * **9:43-44 9:43-44** Na lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Long êng me tem matamuak injang anô lenjing kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti. **9:47 9:47** Mat 5:29 **9:48 9:48** Ais 66:24 **9:50 9:50** Mat 5:13; Luk 14:34 **10:4 10:4** Lo 24:1-4; Mat 5:31 **10:6 10:6** Stt 1:27; 5:2 **10:7 10:7-8** Stt 2:24; Ep 5:31-33 **10:11 10:11** Mat 5:32

¹³ Me avîlanô iwa sêiknena be ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Metom ya ña hîndông ethang avîlanô takêng.

¹⁴ Yisu hêyê nô m êng, me la man-ing be henang ethak ya ña hîndông nena, "Otak sêiknena vo loho lêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vombê nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be Wapômbêng ya lêklijyak bêng me loho ning.

¹⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena, opalê atu be mî hiwa Wapômbêng ya lêklijyak neyanging avîlanô amî hîtôm sêiknena takiti, ôpêng mî hîtôm nîmô Wapômbêng ya lêklijyak bêng vimbing amî. Mî anông."

¹⁶ Me Yisu hevalong sêiknena be hetak bang hêyô hêk loho me hêv mek hethak loho.

*Anô lêk nômkama bêng te henang ambô hiving Yisu
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Me Yisu hiviyo be hê me anô te hevothong be hê hêndêng yêni, me heya vabudum thivô himô va be henang nena, "Kîdônga mavî, tem yambong kombom mavî alêla vo yambua lêkmala itôm wak nômbêng iti sapêng?"

¹⁸ Me Yisu henang viyang nena, "Holam ya nena mavî vo? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

¹⁹ Ambô balambung me bôk hoy-ala yôv: 'Dô nuŋgik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me dô nonang ambô yôhîng vo numbua anô yang ya nômkama andô. Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô.' "

²⁰ Me ôpêng henang nena, "Kîdônga, ya yaôna denang hele be hêyô lêk ya anômbêng me thak ya

hasopa ambô balambung takêng sapêng."

²¹ Me Yisu hêyê ôpêng be la hiving yêni be henang nena, "Mavî anông, metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli, me numbua valuseleng êng sapêng be nôngêv êndêng avîlanô siv. Hovong bêng, me yong nômkama mavî lomalama tem nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya."

²² Yêni me anô lêk nômkama bêng anông. Be ditu helanô ambô êng, me hikum be hê lêk la malêng bêng.

²³ Me Yisu hêyê hêwê heveng me henang ethak ya ña hîndông nena, "Malêng bêng vo ña lêk nômkama bêng êngêv i êndêng Wapômbêng be î mô ya lêklijyak bêng vimbing."

²⁴ Yisu ya ña hîndông elanô be esong kambom. Me Yisu henang ethak loho hethak lonbô nena, "Yîning sêiknena, malêng bêng vo avîlanô takêng êngêv i êndêng Wapômbêng be î mô ya lêklijyak bêng vimbing!"

²⁵ Me mî malêng bêng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi thôp ya ambuang bini amî, metom malêng bêng vo anô lêk nômkama bêng te vo nêngêv i êndêng Wapômbêng be nîmô ya lêklijyak bêng vimbing."

²⁶ Me Yisu ya ña hîndông esong kambom anông be enang hethak loho da nena, "Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?"

²⁷ Me Yisu hêyê loho kôlîlîng be henang nena, "Anô te mî hîtôm nêngêv inda livung amî, me Wapômbêng yom hîtôm nêngêv yêni livung. Be ditu Wapômbêng yom hîtôm nembong nômkama sapêng."

²⁸ Me Pita henang ethak Yisu nena, "Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng me alêm vo asopa ong!"

²⁹ Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô, anô te la hêv ya lêk yîning Ambô Mavî be

hetak ya melak lêk viyaji me livi lêk talôvi lo lami me nali lêk ya pîk,

³⁰ êng me Wapômbêng tem nêngêv bêng anông êndêng inda îtôm 100 nêyômô yêni ya long imbing. Ôpêng hîmô pîk denang, me tem nimbua nômkama takiti bêng anông: melak lêk viyaji me livi lêk talôvi me nali lêk pîk me avîlanô vi tem imbulung yêni imbing. Me heveng yam me tem nîmô lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng.

³¹ Metom na lêk athêng bêng anông, tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông, tem imbutak na lêk athêng bêng.”

Yisu henang ethak ya nana bôlô ali lô
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Loho veng be ê daku Jerusalem me Yisu himung be hê. Me ya na hîndông êyê be esong kambom me avîlanô takatu be eveng yam êkô hiving. Me Yisu henang ethak ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu ethak lonbô vo etak avîlanô be êlêm yôvêm me henang ethak nômk takatu be tem nêpôm yêni.

³³ “Ondaŋô. Aô yô Jerusalem me tem enang Anô Ya Nakandung atu bêng be êngêv yêni êndêng na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. Me tem enang be ingik yêni vônô me êngêv yêni êndêng avîlanô long bôyang

³⁴ vo loho nang ambôma ethak yêni lêk îsuvapôk ethak yêni be embali yêni me ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô ende bini yôv me tem nimbîyô ethak lonbô.”

Jems lo Jon lejing iving imbutak anômbêng

(Mat 20:20-28)

³⁵ Yôv me Sebedi namalô luvi, Jems lo Jon, thêi ê êndêng Yisu me enang nena, “Kîdônga, yêi lejing iving nom-bong nômk atu be tem yêi nang ingik ong ling ethak.”

³⁶ Me Yisu henang nena, “Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?”

³⁷ Me thêi nang nena, “Notak yêi yang îmô bahem viyôhok me yang îmô bahem vikeng îmô yong long lêkmanjing kapô.”

³⁸ Me Yisu henang nena, “Mamu thông nômk atu be onang ik ya ling paling. Hîtôm tem mamu num îndôk keyek atu be tem ya num îndôk lêk uthik îndôk nanam atu be tem ya thik îndôk?”

³⁹ Me thêi nang nena, “Yêi hîtôm.”

Me Yisu henang nena, “Avanông, keyek êng lêk nanam êng tem mamu num lêk mamu thik îndôk.

⁴⁰ Metom îmô ya baheng viyôhok mena vikeng ma, aliêng me mî yîning ku amî. Me Wapômbêng da heyangjing ku êng be bôk hîtôk anô doho yôv vo loho mô long êng.”

⁴¹ Wakma na hîndông lauming elanô ambô êng be lejing nana het-hak Jems lo Jon.

⁴² Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, “Bôk môlôyala yôv nena avîlanô long bôyang ining king thak êv i ling be ivuling na takatu be îmô loho vimbing. Me loho ning na bêngbêng thak enang lêklokvang hethak loho ning avîlanô bêng yom.

⁴³ Ondaŋô! Dô môlômbong kom-bom êng andô! Môlô te la hiving nimbutak anô lêk athêng bêng îmô môlô livông, êng me nimbutak îtôm môlô ning anô ku vo nêngêv môlô livung.

⁴⁴ Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm môlô ning anômbêng, êng me nîmô îtôm avîlanô sapêng ining anô ku oyang

⁴⁵ hîtôm Anô Ya Nakandung atu hevong bêng yom. Me mî ya halêm vo avîlanô pîk embong yîning ku amî. Metom ya halêm vo yambong avîlanô pîk ining ku. Ya halêm vo yambua loho vê injêk malêng lêk ya

tak yîning lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung."

Yisu hevong Batimias mandaluk mavî

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Me Yisu lêk ya ɲa hîndông ê êyô Jeliko. Yôv me evong vo etak Jeliko me avîlanô bêng anông ê hiving loho. Me anô mandaluk pusip te be ya athêng nena Batimias hîmô lonɲanlê dang vi be hepetenak avîlanô vo êngêv inda livung. (Batimias ya ondong nena Timias nakandung.)

⁴⁷ Helanô nena Yisu nang Nasalet hêlêm, êng me helam lêkwaê nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁸ Me avîlanô bêng anông ethang yêni be enang nena, "Ong bonong!" Metom yêni helam kaêk lêkwaê anông nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁹ Yôv me Yisu heva me henang nena, "Ondam yêni lêm."

Me elam hêndêng anô mandaluk pusip atu nena, "Lem mavî! Numbiyô be nu! Ôpêng helam ong."

⁵⁰ Yôv me hekaliv ya kwêv thilimbung hê me hîsôv kisi bôlôtom be hê hêndêng Yisu.

⁵¹ Me Yisu henang ethak inda nena, "Lem iving yambong ômbête êndêng ong?"

Me anô mandaluk pusip êng henang nena, "Kîdônga, ya leng iving yanga tak."

⁵² Me Yisu henang nena, "Nu. Yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî." Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak, me hesopa Yisu heveng lonɲanlê.

11

Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Yisu loho ê êyô bidong oyang Jerusalem me ê êyô Betpagi lo Betani,

long yi êng hêk bidong Dum Oliv. Me hêv ya ɲa hîndông lokwanɲi be ê

² me henang ethak thêi nena, "Mamu nu melak vulu. Me ovong umbutak ôyô kapô me tem ôngô evak bokdonɲi map te long be heva. Bok êng bôk mî anô te hêyô mô amî. Me mamu pole yak êng vê me ondom be ôlêm.

³ Me anôla henang ik mamu ling nena, 'Mamu vong ombong ômbête?' me yu nang ethak yêni nena, 'Anômbêng la hiving nembong ku te thak yôv kîmîng nêngêv ketheng oyang îmbôlêm.' "

⁴ Yôv me thêi ê me êyê donɲi map atu be evak long be êthô hîmô melak ambôlêk hîmô bidong lonɲanlê vi yêing. Me thêi pole yak vê.

⁵ Me anô doho eva long êng êyê be enang ik ling nena, "Mamu vong ômbê be opole bok ya yak vê?"

⁶ Me thêi nang ambô atu be Yisu henang ethak thêi. Êng me loho lôk be etak thêi be thêi iwa bokdonɲi êng be ê.

⁷ Me iwa donɲi êng be ê hêndêng Yisu, me ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova êyô hêk bok dômlokwang be Yisu hêyô hîmô.

⁸ Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonɲanlê. Me vi ele athanang lêk ɲaung heveng kamung be engova hêk lonɲanlê.

⁹ Me doho imung me doho eveng yam me Yisu heva livông me loho lam nena, "Osana!"

"Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!" *Kapua Yeng 118:25-26*

¹⁰ "Wapômbêng êngêv la mavî nêyômô bumalô Devit lim iti atu be tem neyanging aô îtôm king hîtôm sêmbôk be Devit heyanging!

Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!"

11 Me Yisu hê hêyô Jerusalem me hivutak êyô melak matheng ya popatîng kapô be hê. Me hêyê nômkama takatu be hîmô long êng. Metom wak lêk ê hîlôk jalôm yôv, be ditu hetak Jerusalem me hê Betani hiving ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu.

Yisu hêv na evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Hiviyô heyang me loho tak Betani me ê vini Jerusalem. Me Yisu hema ve la.

13 Me hêyê alokwang pik te naung heva dêim doke. Êng me hê hêyô alokwang atu ondong vo ninjê nena alokwang atu hik anông mesa mî. Metom hêyê naung oyang yom me mî ningik anông amî vombê nena mî ya wakma ningik amî.

14 Yôv me Yisu henang ethak alokwang êng nena, "Tem mî nunjik anông ethak lonbô be anô te injang amî." Be ya na hîndông elanjô ambô êng hiving.

15 Me Yisu loho êyô Jerusalem. Me hivutak êyô melak matheng ya popatîng livông. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be êndô hîmô vo avîlanô vi êngêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêing be ê. Me hele na takatu be ele na long bôyang ining valuseleng thô hethak Israel ining valuseleng ining balê lîing. Me hevong bêng yom hethak na takatu be êndô menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli hiving.

16 Me heva long thing vo avîlanô dô imbua ining nômkama be imbutak êyô melak matheng ya popatîng bini andô.

17 Me Yisu hîndông loho be henang bêngiti, "Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Yîning melak me melak

avîlanô pik sapêng eteng mek îndôk.' Me lêk môlôvong be hivutak hîtôm na vanî ning melak ekopak îmô."

18 Na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung elanjô ambô êng be ethalo lonjanlê vo ingik yêni vônô. Metom loho kô yêni vombê nena avîlanô sapêng îpîndîk kambom het-hak ya ambô.

19 Yathindang hêmbôk anông me Yisu loho tak Jerusalem be ê.

Alokwang pik hekapôk

(Mat 21:20-22)

20 Heyang lêkbôk me Yisu loho îvôv me êyê alokwang pik atu lêk hema be hekapôk hêk naung be hêyô ondong.

21 Me Pita la hêv Yisu ya ambô be henang nena, "Kîdônga, nongô! Alokwang pik wakbôk atu be hothang me lêk hekapôk yôv."

22 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ôngêv imbing Wapômbêng yom.

23 Ya hanang avanông ethak môlô nena ôpatu be henang ethak dum iti nena, 'Nokaliv ong da nundôk mamik', me hêv iving be hevalong ya ambô êng long lêklokvang me mî kapô yi amî, êng me tem Wapômbêng embong be ya ambô atu be henang tem ningik anông.

24 Bêng be diti ya hanang ethak môlô nena, ômbêla takatu be môlô nang îlôk môlô ning mek, êng me môlôngêv imbing nena lêk môlô uwa yôv, me nôm êng tem môlômbua.

25-26 Wakma môlô teng mek me lemim êv kambom atu be anô te bôk hevong ethak am, êng me otak kapôlômim vo ôpêng. Môlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak kapô vo môlô bêng yom."*

Yisu, opalê hêv athêng bêng hêndêng ong?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

11:13 11:13 Luk 13:6 11:15 11:15 Jon 2:14 11:17 11:17 Ais 56:7; Jer 7:11 11:18 11:18 Mak 14:1 11:23 11:23 Mat 17:20 11:24 11:24 Mat 7:7 11:25-26 11:25-26 Mat 6:14-15 * 11:25-26 11:25-26 Na lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Metom môlô mî notak kapôlômim vo avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik tem mî etak ya kapô vo môlô ning kambom amî.

²⁷ Me Yisu loho ê Jêlusalem het-hak lonbô be êyô melak matheng ya popatîng. Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka ê hêndêng Yisu.

²⁸ Me enang ik yêni ling nena, “Opalê hêv lêklokvang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be ditu hov-ong nôm takiti?”

²⁹ Me Yisu henang viyang ethak loho nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom imbing. Be môlô nang ambô êng viyang thêthôp hêndêng ya êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya ethak môlô.

³⁰ Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te? Môlô nang ethak ya!”

³¹ Me loho da enang hethak i nena, “Âo nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

³² Metom aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem lejing maning ethak aô vombê nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te.”

³³ Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông paling.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng be mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya, ya athêng êndêng môlô amî.”

12

Ambô dôhê hethak ña kambom eyanging kukapô yak waing
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Me Yisu henang ambô dôhê doho hethak loho nena, “Anô te hevatho ya kukapô yak waing te me hevak wandu hêwê heveng. Me helav lo-vang vo embak waing anông pesa vo imbua ya thok. Me helav melak dêim te hethak tololak vo anô mô vo eyanging ku êng. Yôv me hetak ku atu hîlôk anô doho bahening vo

eyanging be wakma hik anông me tem loho imbua anông vi me êngêv vi êndêng yêni. Yôvêm me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô.

² Wakma yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng ña takatu be eyanging ya ku. Yêni la hiving lohongêv anông doho vo yêni hîtôm sêmbôk be loho epatôk ambô hiving i.

³ Metom loho evalong ôpêng hêk be ik yêni kambom me êv yêni be hê oyang.

⁴ Yôvêm me hêv anô ku yang be hê hethak lonbô, metom ik inda hîlôk kwandôk be evong kombom loma-loma ethak yêni be evong yêni moma.

⁵ Yôv me hêv anô ku te hethak lonbô metom loho ik yêni vônô. Yôv me hêv tomtom bêng hivup ethak metom evali vi me ik vi vônô.

⁶ “Hevong bêng hele be lêk mî me anô tom yom hîmô. Ôpêng me namalô atu be yêni la hiving anông. Hêv ôpêng be hê me la hêv nena, ‘Diti me yîning wakna be tem endanjo ya ambô.’

⁷ “Metom ña takatu be eyanging ku êng êyê ôpêng me enang hethak loho da nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya ku. Bêng be aongik yêni vônô me ku êng tem nimbutak aô ning.’

⁸ Be evalong yêni be ik yêni vônô be îmbi ya kôpik hele yêing be hê.

⁹ “Yôv be tem ku alang embong ômbête? Tem ningik ña takêng vônô me nêngêv ku êng êndêng anô vi vo eyanging.

¹⁰ Bôk môlô sam Wapômbêng ya ambô bôti mesa mî?

“ ‘Valu atu be ña elav melak êndô, me lêk hivutak landîng anông.

¹¹ Anômbêng da hevong nôm êng, be yoô yê nôm êng nena mavî anông.’ ” *Kapua Yeng*
118:22-23

¹² Me ña Juda ning ña bêngbêng eyala nena Yisu henang ambô dôhê êng hethak loho, be ethalo lonjanlê

vo embalong yêni. Metom êkô avîlanô, be ditu etak yêni me loho ê.

Tem yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô

(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Yôv me êv Palisi doho lêk ɲa esopa Helot doho be ê hêndêng Yisu, vo embatek yêni ethak ambô te vo embalong inda.

¹⁴ Loho yô vo Yisu me enang nena, “Kîdônga, yoô yala nena ong me anô ambô avanông. Thak hâyê ɲa lêk athêng lêk ɲa athêng mî hîtôm tom, be ditu thak honang ambô tom hêndêng loho sapêng. Me hîndông Wapômbêng ya lonɲanlê avanông thêthôp hêndêng avîlanô sapêng. Yôv be lem hêv bisête? Bumalô loho ning balambung henang nena mavî vo aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

¹⁵ Hîtôm aôngêv takis êndêng Sisa mesa mî? Metom Yisu hâyê loho ning auk kambom êng thô be henang ik loho ling nena, “Hevong bisête be môlôvong vo ombatek ya? Umbua valuseleng te lêm vo yanga.”

¹⁶ Êng me loho iwa valuseleng te hêlêm vo Yisu. Me henang ik loho ling nena, “Opalê ya dôhông lêk ya athêng hâyô hêk valuseleng iti?”

Me loho nang nena, “Sisa.”

¹⁷ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

Me loholanô be esong kambom hethak ya ambô êng.

ɲa ema tem imbiyô bisête

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Sadyusi me ondong te atu be enang nena ɲa ema mî hîtôm imbiyô ethak lonɲô amî. Êng me enang ik Yisu ling nena,

¹⁹ “Kîdônga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, ‘Anô te hema be

nali mî be yang hîmô, êng me nim-bua avî tôp êng vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.’

²⁰ Bêng be ɲa lêk viyaji bahevi be lahavôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

²¹ Êng me nok hiwa avî tôp êng ethak lonɲô. Metom nok hema be nakandung mî. Me gwa hiwa avî tôp êng hethak lonɲô. Metom gwa hema be nakandung mî.

²² Bêng be viyaji molok takatu be îmô me esopa kombom tomêng yom. Yôv me avî tôp atu hema hiving.

²³ Me waklavông ɲa ema iviyô hethak lonɲô, me avî atu be ɲa lêk viyaji bahevi be lahavôyi takatu be iwa, me loho ali alête yanavî êng?”

²⁴ Me Yisu henang viyang ethak loho nena, “Môlô mî oyala Wapômbêng ya lêklokvang lêk ya ambô atu be hêk ya kapua katô amî. Be ditu môlô nang ambô lêkgwak bêng.

²⁵ Waklavông ɲa ema iviyô hethak lonɲô, me avîlanô tem mî imbua i ethak lonɲô amî me mî. Loho tem îmô îtôm anêla melak leng yom.

²⁶ Môlô nang nena ɲa ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonɲô amî. Metom bôk môlô sam Moses ya kapua lêk kôkôthing amela hethang hîmô alokwang ling e? Wakma êng me Wapômbêng henang ethak Moses bêngiti nena, ‘Ya me Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.’

²⁷ Wapômbêng me mî ɲa ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me ɲa lêkmala yom ining Wapômbêng. Be ditu môlô ning ambô me lêkgwak anông!”

Balambung alête ditu bêng vo vi?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kîdônga balambung ining anô te hâyô me helanô Yisu lêk Sadyusi îkôki. Me helanô Yisu henang loho ning ambô viyang mavî anông. Tomêng me henang ik Yisu ling nena,

“Balambung ali alête me ditu bêng vo balambung vi?”

²⁹ Êng me Yisu henang nena, “Balambung ali mung henang nena, ‘Môlô Israêl ondanô katô. Anômbêng yom ditu aô ning Wapômbêng me yêni yom ditu Anômbêng.

³⁰ Lemim imbing Anômbêng môlô ning Wapômbêng injêk môlô kapôlômim, lêk dôhômim me lêklokvang lêk môlô ning auk sapêng.’

³¹ Me balambung yang me bêngiti: ‘Lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.’ Balambung vi mî bêng vo balambung yi tiêng amî.”

³² Me anô hîndông ambô balambung henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, honang ambô mavî anông. Yong ambô me avanông bing nena Wapômbêng me tom yom me mî Wapômbêng yang hîmô hiving amî.

³³ Aô lejing imbing yêni avanông bing injêk aô kapôlônging lêk auk be lêklokvang sapêng. Lêk lejing imbing avîlanô vi hîtôm aô lejing iving aô da. Ambô balambung yi êng me bêng vo da nômbêng iti lêk da îmbôk ethak amela sapêng.”

³⁴ Yisu helanô ôpêng henang viyang lêkauk mavî be henang ethak ôpêng nena, “Mî hômô dêimbô vo Wapômbêng ya lêklinyak bêng amî.” Me avîlanô sapêng êkô be mî enang ik yêni ling ethak lonjbô amî.

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mat 22:41-23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang nena, “Kîdônga balambung thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk vo?

³⁶ Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be henang nena,

“ ‘Anômbêng henang ethak yîning Anômbêng nena,

“Nôndôk ômô ya baheng viyôhok endebe ya tak yong njakyo îmo vemkapô vimbing êm.” ’ *Kapua Yeng 110:1*

³⁷ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?”

Avîlanô elanô Yisu ya ambô êng be lejing mavî anông.

³⁸ Yisu hîndông loho be henang nena, “Môlô yanging am vômbe nena kîdônga ambô balambung, lejing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Lêk lejing iving avîlanô bêng anông enang nena, ‘Waklîvông mavî anômbêng’ îndôk maket.

³⁹ Me lejing iving îmo îtôm na bêngbêng îmo Israêl ining melak yeng kapô. Me thak avîlanô engambôm nômbêng, me lejing iving injang nômbêng îmo na bêngbêng ining long ethak îmo.

⁴⁰ Loho thak evatek avî tôp be iwa loho ning melak vanî, lêk eteng mek dêim anông vo avîlanô lejing êngêv nena loho me na thêthôp anông. Na êng me tem imbua vovang bêng êndêng wakma evong ambô.”

Avî tôp te ya da

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Yisu hê hîlôk hîmô bidong melak matheng ya kambum da, me hêyê avîlanô yalimamôk ê êv ining da. Me na lêk valuseleng bêng etak valuseleng bêng anông hîlôk kambum da.

⁴² Me avî tôp te atu be nômkama mî anông, hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

⁴³ Me Yisu helam ya na hîndông êlêm me henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena avî tôp iti hêv valuseleng bêng anông vo na takiti sapêng.

⁴⁴ Avîlanô nômbêng iti ning valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Me avî tôp iti me nômkama mî anông, metom lêk hêv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho long amî.”

13

Yisu henang ambô hethak melak matheng Jerusalem

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yisu hetak melak matheng be hele yêing me ya anô hesopa yêni te henang ethak yêni nena, "Kîdônga, nôngô melak matheng ya leleyang me kêkêlô bomang lêk ya valu bêngbêng!"

² Me Yisu henang viyang nena, "Lêk hâyê melak bêngbêng takiti e? Malêing bêng tem nimbutak be ña vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hitôm nêyômô yang long amî."

Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

³ Yôvêm me Yisu hîmô Dum Oliv me hâyê melak matheng hîmô viyang vulu. Me Pita lo Jems me Jon lo Endulu loho yom ê enang ik yêni ling nena,

⁴ "Nonang ethak yoô nena angête ditu nômkama takêng tem nimbutak? Lêk ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nômkama takêng lêk bidong oyang?"

⁵⁻⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, "Ña lomaloma tem êlêm ethak yîning athêng be tem enang nena, 'Ya me Mesaya atu.' Me tem embatek avîlanô bêng anông. Be ditu oyanging am."

⁷ Me tem mîlôngandô kôkôthing ethak vovak lomaloma lêk vovak tem nimbutak pîk luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak, metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô.

⁸ Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me duviyang lêk bôm bêng tem nimbutak long doho. Nôm takêng me hitôm vovang mung atu be hêpôm avî lêk lathambeng te atu be hevong vo nembathu.

⁹ "Bêng be oyanging am. Tem embalong mîlô be etak indôk ña elanô ambô bahening. Me tem embali mîlô indôk Israel ining melak yeng hîlôk. Vômbê nena mîlô sopa ya be tem mîlômba ña bêngbêng lêk king malening vo onang ya bêng ethak loho.

¹⁰ Yîning ña ya handông tem enang Ambô Mavî vo avîlanô pîk sapêng endanô yôv kîmîng nômkama takêng tem nimbutak embeng yam.

¹¹ Wakma evak mîlô long be iwa be ê vo ombong ambô, êng me dô ôkô be onang nena, 'Tem yoô nang ômbê?' Mî. Wakma êng me onang auk takatu be Wapômbêng tem nêngêv hêndêng mîlô yom. Ambô takêng me Lovak Matheng da tem nenang me mî mîlô da tem onang amî.

¹² "Me anô loyang tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lambô tem nembong bêng ethak nakan-dung. Me sêiknena tem ende dôming lîlîng êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

¹³ Mîlô me yîning avîlanô. Be ditu avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô mîlô. Metom ña takatu be eva lêklokvang hele be hâyô yandang, me Wapômbêng tem nêngêv loho vê injêk malêing vo îmô mavî.

¹⁴ "Tem mîlôngô nômkama kambom anông te heva long matheng atu be thak itip vo nembal long êng. (Bêng be mîlô ña takatu be osam ambô tiêng, me lemim êngêv katô êm.) Me mîlô ña takatu be ômô Judia ôyê nômkama êng me ôsôv bunu dumlôlê.

¹⁵ Me ña takatu be îmô melak vov me tem mî indôk bini melak kapô vo imbua ning nômkama andô.

¹⁶ Me ña takatu be îmô kukapô dô endeni melak vo imbua ning kwêv thilimbung andô.

¹⁷ Aê, titaknena. Wakma êng me tem malêing bêng vo avî takatu be

ethambeng l  k av   takatu be   v sum vo s  k kasek.

¹⁸ Oteng mek vo mal  ing tak  ng m   nimbutak   nd  ng wakma beleng simbak and  

¹⁹ v  mb   nena wakma   ng me tem mal  ing b  ng an  ng be n  mb   ethak vo mal  ing taks  mb  k atu be Wap  mb  ng hepesang p  k hele be h  y   l  k. Me tem m   nimbutak b  ng ethak lon  b   am  .

²⁰ Me An  mb  ng m   hendamb  ng wakma mal  ing tak  ng kisi am  ,   ng me avîlanô sap  ng tem ema. Metom y  ni la h  v av  lan   takatu be b  k helam loho y  v be ditu hendamb  ng wakma   ng h   bidong.

²¹⁻²² “Wakma   ng me anë doho tem   l  m be embatek m  l   nena, ‘Ya me Mesaya’ mena ‘Ya me Wap  mb  ng ya plopet te,’ me tem embong lavun  ng l  k n  m thamtham vo embatek av  lan   takatu be Wap  mb  ng b  k h  t  k loho y  v metom m   h  t  m embatek loho am  . Be ditu an   te henang ethak m  l   nena, ‘  ng  , Mesaya h  m   long iti’ mena ‘h  m   long tamu,’   ng me d     ng  v imbing and  .

²³ Onda  ! N  m takiti l  k m   hivutak am   denang me ya hanang n  m tak  ng b  ng ethak m  l   vo m  l   yanging am  .

An   Ya Nakandung atu tem nendel  m

(Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)

²⁴ “Mal  ing tak  ng hele h  l  k y  v  m,

“ ‘me wak tem nimbutak mo-mananing,
me ay  ng m   h  t  m n  mb   danda am  ;

²⁵ me m  t  p leng tem n  ng  v yak
me n  m takatu be h  m   leng tem nendowaling.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

²⁶ “Wak   ng me av  lan   tem inj   An   Ya Nakandung atu tem n  l  m imbing mav  ng l  k ya l  klinyak l  k ya danda l  kmanjing.

²⁷ Y  ni tem n  ng  v ya an  la bini p  k lo leng ya dang sap  ng vo ithup av  lan   takatu be b  k h  t  k loho y  v.

²⁸ “Be ditu m  l  mbua auk ethak alokwang pik. Heyeng y  v me   aung l  kmuk hivutak,   ng me oyala nena wak mav   n  y  .

²⁹ B  ng yom me m  l   y   n  m tak  ng hivutak,   ng me oyala nena An   Ya Nakandung atu ya wakma nendel  m l  k bidong oyang be h  m   melak amb  l  k.

³⁰ Ya hanang avan  ng ethak m  l   nena av  lan   b  l  ti tem m   ema am   denang me n  m tak  ng sap  ng tem nimbutak.

³¹ P  k lo leng tem n  ng  v yak bini, metom y  n  ng amb   b  te m   h  t  m n  ng  v yak am  .

An   te m   heyala Yis   ya waklav  ng nendel  m am  

(Mat 24:36-44)

³² “An   te m   heyala An   Ya Nakandung ya waklav  ng l  k ya wakma atu be tem nendel  m am  . An  la leng m   eyala hiving am  , me Nakandung m   heyala hiving am  . Wakamik yom ditu heyala.

³³ B  ng be oyanging am be   ng  v l  l  ! V  mb   nena m  l   m   oyala waklav  ng atu be n  m   ng tem nimbutak am  .

³⁴ N  m   ng me h  t  m an   te hetak ya melak be h   long b  yang. Y  ni h   me henang ethak ya   a ku vo eyanging ya n  mkama. Me hik ku tham tomtom h  t  m loho. Me henang ethak an   heyanging melak amb  l  k nena neyanging manjeng an  ng.

³⁵ “B  ng be m  l   m   l  l   be oyanging am v  mb   nena m  l   m   oyala waklav  ng atu be melak alang tem n  y   ethak lon  b   am  . Te n  l  m   nd  ng yathin  ng mena b  l  v  ng bing mena wakma tale heleng mena heyang wakb  ng ma.

³⁶ Endekeme tem n  l  m b  l  tom me nin   nena m  l     kth  m denang.

³⁷ Ambô ti be ya hanang ethak môlô, me ya hanang ethak avîlanô sapêng hiving nena, 'Môlô yangging am!' "

14

Avî te hengathô nô m uv mavî hêyô hîmô Yîsu kwandôk
(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8)

¹ Wak lokwanyî hêk denang vo lejing êngêv waklavông Wapômbêng iwa Israêl vê hêk malêng, yang me Hêv Lîlîng* me yang me Eyang Polom Yîs Mî. Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung evong vo embatek Yîsu vo embalong yêni be ingik vônô.

² Be enang nena, "Lêk me waklavông nô m wapôm be dô aômbong ku êng andô. Endekeme avîlanô tem lejing maning be embong vovak."

³ Wak êng me Yîsu hîmô Saimon ya melak nang Betani. Sêmbôk me ôpêng hêpôm kômbôk lepla metom bôk mavî. Yîsu hîmô balê eyang nô m hîmô me avî te hêlêm me hiwa kolopak kêkêlô te be nô m uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông. Me hik kolopak êng kwandôk li me hengathô nô m uv mavî êng hêyô hîmô Yîsu kwandôk.

⁴ Me avîlanô vi atu be î m long êng hiving êyê be lejing maning be enang ethak loho da nena, "Bisête be hivuling nô m uv mavî êng hê oyang?"

⁵ Hîtôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli ethak valuseleng îtôm anô te ya ku sondakbêng te ya vuli vo nimbua be nêngêv avîlanô siv livung ethak!" Êng me lejing maning be ethang avî êng kambom.

⁶ Metom Yîsu henang nena, "Bisête be môlô êv malêng hêndêng avî ti? Otak yêni. Yêni hevong nô m mavî anông hêndêng ya.

⁷ Avîlanô siv tem î m imbing môlô îtôm wak nô mbêng iti sapêng, be lemim iving ôngêv loho livung êng me ôngêv livung. Metom tem mî ya mô imbing môlô vambô amî.

⁸ Nôm atu be yêni hîtôm nembong me lêk hevong yôv be hengathô nô m uv mavî hêyô hîmô ya be lêk hepesang ya kôpik yôv vo endav.

⁹ Ya hanang avanông ethak môlô nena pîk nô mbêng atu be enang yîning Ambô Mavî bêng heveng me tem enang ethak nô m atu be avî ti lêk hevong hiving embeng vo avîlanô lejing êngêv yêni."

¹⁰ Êng me Judas Iskariot, yêni me Yîsu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng ña bêngbêng îmbôk da vo nêngêv Yîsu îndôk loho bahening.

¹¹ Elañô ambô êng me lejing mavî anông be epatôk ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni. Be ditu yêni hethalo lonðanlê vo nenang Yîsu bêng.

Yîsu heyang nô m Waklavông Hêv Lîlîng hiving ya ña hîndông

(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)

¹² Waklavông ya athêng nena Eyang Polom Yîs Mî ya wak ali himung hêyô. Hêndêng wak êng me thak ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông Hêv Lîlîng. Me Yîsu ya ña hîndông enang ik yêni ling nena, "Lem hêv yoô na melak alête vo apôpêk nô m lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?"

¹³ Me Yîsu hêv ya ña hîndông yi be ê me henang nena, "Mamu nu melak lông kapô me tem ôpôm anô te be hiwa ñanam lêk wîng bêng te îndôk lonðanlê, me osopa yêni bunu.

¹⁴ Me hivutak êyô melak kapô te be hê, me yu nang ethak melak êng ya alang nena, 'Kîdôngga henang nena, "Yîning melak kapô atu be yanggang

* **14:1 14:1** Waklavông Hêv Lîlîng me avîlanô Israêl lejing êv sêmbôk atu be Wapômbêng ya anêla atu be thak hik anô vônô hê avîlanô Israêl ining melak, metom hêv loho lîlîng be hele be hê hethak avîlanô Ijip ining melak me hik loho ning bôp sapêng vônô. **14:3 14:3** Luk 7:37-38 **14:7 14:7** Lo 15:11 **14:8 14:8** Jon 19:40 **14:12 14:12** Etak Ijip 12:6

nôm Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning ña ya handông hîmô sê?" ' "

¹⁵ Êng me tem ñingik melak kapô bêng te atu be hêk daku viling thô ethak mamu. Melak kapô êng me nômkama sapêng bôk hîmô yôv. Be ditu mamu opesang aô ñing nôm îmô long êng."

¹⁶ Êng me ya ña hîndông yi atu ê êyô melak long êng kapô. Me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be yêni henang. Me epesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng vò loho.

¹⁷ Yathîndang hêmbôk me Yisu lêk ya ña hîndông lauming be lahavôyi ê êyô long êng.

¹⁸ Loho eyang nôm îmô me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem nenang ya bêng. Ôpêng diti heyang nôm hiving ya."

¹⁹ Me loho lejing malêing be tomtom enang hethak yêni nena, "Betha ya mesa?"

²⁰ Me Yisu henang viyang ethak loho nena, "Môlô lauming be lahavôyi takatu te. Ôpêng diti hetak bang hîlôk belev hiving ya."

²¹ Anô Ya Nakandung atu teni îtôm bôk ekavu yôv hethak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vò ôpatu be henang Anô Ya Nakandung bêng. Mavî vò talêmbô bôk mî nembathu yêni amî!"

²² Loho eyang nôm hîmô me Yisu hiwa polom te me hêv la mavî. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya ña hîndông me henang nena, "Môlômbua be ongwang. Diti me yîning vathiap."

²³ Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî. Me hêv hêndêng loho sapêng be inum.

²⁴ Me henang ethak loho nena, "Diti me yîning lêkma atu be tem nenagathô vò nembak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk vò nêngêv avîlanô bêng anông livung."

²⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena, tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe yambôna Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm mîng tem ya num waing lêkmuk."

²⁶ Me loho êv yeng te yôv me ethak be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni paling

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua nena,

" 'Tem yangik boksipsip alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv bini.' *Sekalaia 13:7*

Be ditu môlô sapêng tem otak ya me ôsôv mayaliv bunu.

²⁸ Metom hik ya ling ethak lonbô, me tem yamung be yana Galili yôv kîmîng môlô tem ombeng ya yam."

²⁹ Me Pita henang nena, "Mî, loho sapêng etak ong be ê, me tem yamba imbing ong denang."

³⁰ Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông bing hethak ong nena bîlîvông iti me tale mî nendeng bôlô yi amî denang, me tem nonang îtôm bôlô lô nena hîthông ya paling."

³¹ Metom Pita henang lêklokvang nena, "Evong vò ingik ya vônô imbing ong, metom mî hîtôm ya nang nena ya hathông ong paling amî. Mî anông!" Me ya ña hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Yôvêm me loho êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak ya ña hîndông nena, "Môlô mô long iti me ya ha vò ya teng mek."

³³ Me hiwa Pita lo Jems me Jon be ê hiving yêni. Me yêni kapô putup be la malêing kambom.

³⁴ Me henang ethak loho nena, "Ya kapôlông lêk malêing kambom hîtôm

lêk ya hama yôv. Mólô mô long iti me ôngêv lélê.”

³⁵ Me hê dêim doke me hêv yak hîlôk pîk be heteng mek nena lonḡanlê te hêk vo yêni me Wapômbêng êngêv malêing lêk vovang iti vê.

³⁶ Me henang nena, “Aba,* Wakamik, ong hîtôm nombong nômkama sapêng. Bêng be nôngêv keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa yîning ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

³⁷ Yôvêm me Yisu hele hê me hêyê ya ḡa hîndông lêk êkthôm. Me henang ethak Pita nena, “Saimon, hôêkthôm e? Ong mî hîtôm nômô lélê wakma nate amî e?”

³⁸ Nômô lélê be noteng mek vo dô nôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek ong andô. Dôhò la hiving nembong mavî metom kôpik vau be mî hîtôm nembong amî.”

³⁹ Yôvêm me hîvô hê me heteng mek bôo atu hethak lonḡbô.

⁴⁰ Yôv me hele hê hethak lonḡbô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena malejing heyang be mî hîtôm îmô lélê amî. Be ditu îthông nena enang ômbê êndêng yêni.

⁴¹ Yôvêm me hele hê bôlô ali lô me henang ethak loho nena, “Mólô ôêkthôm be uwa lovak denang e? Lêk hîtôm! Ondaḡô, wakma lêk hêyô yôv vo etak Anô Ya Nakandung atu îndôk ḡa kombom kambom bahenjing.

⁴² Bêng be umbiyô vo aô na. Ôngô! Ôpatu be tem nenang ya bêng lêk hêlêm yôv.”

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yisu henang ambô denang me Judas hêyô. Yêni me Yisu ya ḡa hîndông lauming be lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm iving yêni be iwa bîng vovak lêk ḡokyôhók. ḡa takêng me ḡa bêngbêng îmbók da

lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka êv loho be êlêm.

⁴⁴ Ôpatu be tem nenang Yisu bêng bók hik lavuning te thô hêndêng loho nena, “Ôpatu be ya hanḡu, me Yisu. Be ditu ombalong injêk me oyanging inda manjeng me umbua bunu.”

⁴⁵ Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, “Kîdônga.” Me hîngu yêni.

⁴⁶ Me ḡa takatu be ê hiving Judas evalong Yisu be iwa be ê.

⁴⁷ Me ḡa takatu be eva bidong te hendandi ya bîng vovak be hele kwandók bêng hîmbók da ya anô ku te limbuk vi thô.

⁴⁸ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Betha ya me anô kambom anông be mólô uwa bîng vovak lêk ḡokyôhók be ôlêm vo ombalong ya mesa, bisê?”

⁴⁹ Wak nômbêng iti me thak ya hamô melak matheng ya popatîng be ya handông mólô metom mî mólô valong ya amî vo? Metom lêk nôm takêng hivutak vo Wapômbêng ya ambô ningik anông.”

⁵⁰ Êng me ya ḡa hîndông sapêng etak yêni me îsôv mayaliv be ê.

⁵¹ Me anôsêng te hesopa Yisu heveng yam be hivuliv linḡkôpik hethak kwak mavî tom yom. Me evong vo embalong yêni,

⁵² metom evalong kwak oyang me hîsôv ling popam be hê.

Enang Yisu bêng hethak Senhidlen (Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵³ Me loho iwa Yisu be ê hêyô kwandók bêng hîmbók da. Me ḡa bêngbêng îmbók da sapêng lêk avaka sapêng lêk kîdônga ambô balambung sapêng ethak tom.

⁵⁴ Me Pita hesopa Yisu heveng yam metom heveng dêim doke. Me hivutak êyô kwandók bêng hîmbók da ya bandêng kapô. Me hê hîmô hiving

^{14:36} ^{14:36} Mak 10:38; Jon 6:38 * ^{14:36} ^{14:36} “Aba” ya ondong me wakamik. Êng me ambô Alam, Yisu loho ning ambô. ^{14:49} ^{14:49} Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 ^{14:50} ^{14:50} Mak 14:27-31

kwak bidong be hivuning amela hiv-
ing loho.

⁵⁵ Me ɲa bɛɲbɛng ɪmbɔk da lɛk
kanso sapɛng ethalo avɪlanɔ doho vo
enang Yisu ya kambom takatu be
hevong bɛng, vo loho embong ambɔ
ethak vo ɪngik yɛni vɔnɔ. Metom mɪ
ɛpɔm Yisu ya kambom te vo ɪngik
yɛni vɔnɔ amɪ.

⁵⁶ Avɪlanɔ bɛng anɔng enang ambɔ
yɔhɪng ethak Yisu, metom ining
ambɔ takatu be enang me mɪ hɪtɔm
tom amɪ.

⁵⁷ Me doho iviyɔva me enang ambɔ
yɔhɪng hethak Yisu bɛɲiti,

⁵⁸ “Yoɔ laɲɔ yɛni henang nena,
‘Tem yandining melak matheng iti
be anɔ elav hethak bahenjing. Me
hɪtɔm wak lɔ yom me tem yandav
lɛkmuk yang atu be mɪ elav hethak
bahenjing amɪ.’ ”

⁵⁹ Metom ining ambɔ takatu be
enang hɛ mayaliv me mɪ enang
ambɔ tom yom amɪ.

⁶⁰ ɛng me kwandɔk bɛng hɪmbɔk
da hiviyɔ heva loho malɛjing me
henang ik Yisu ling nena, “Na tak-
iti lɛk enang ong bɛng yɔv me ong
bonong vo? Ong ambɔ mɪ e?”

⁶¹ Metom Yisu bonong yom me mɪ
henang ambɔ te amɪ.

Me kwandɔk bɛng hɪmbɔk da
henang ik Yisu ling hethak loɲbɔ
nena, “Ong Mesaya, Anɔmbɛng
Matheng atu Nakandung e?”

⁶² Me Yisu henang nena, “Ya ɛng
diti. Me tem mɔlɔngɔ Anɔ Ya Nakan-
dung atu tem nɪmɔ Wapɔmbɛng
Lɛklinɲyak Anɔng bang viyɔhɔk be tem
nɛyɔmɔ mavɔng leng be nɛlɛm.”

⁶³ Me kwandɔk bɛng hɪmbɔk da
helaɲɔ ambɔ ɛng me hɛvɔv ya kwɛv
kɛ be henang nena, “Lɛk yɔv. Bisɛte
be aɔ leɲing iving andaɲɔ ambɔ doho
imbing?”

⁶⁴ Lɛk aɔ laɲɔ yɔv nena hivuling
Wapɔmbɛng ya athɛng be henang
nena yɛni da me hɪtɔm Wapɔmbɛng.
Be ditu mɔlɔ ning auk bisɛte?”

Me loho sapɛng enang nena,
“Hevong kambom be ditu tem
nema.”

⁶⁵ Yɔvɛm me doho ɪsuvapɔk hethak
yɛni. Me vi ivuliv mandaluk thing
hethak kwak me epeng yɛni be enang
nena, “Nonang ambɔ plopet nena
opalɛ diti hik ong?” Me kwak bidong
evalong yɛni be ik hivung.

*Pita henang nena hɪthɔng Yisu pal-
ing*

*(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon
18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Pita hɪmɔ tamu melak atu ya
bandɛng kapɔ, me kwandɔk bɛng
hɪmbɔk da ya avɪ ku te hɛlɛm.

⁶⁷ Me hɛyɛ Pita hivuning amela
hɪmɔ. Me hɛyɛ yɛni be henang nena,
“Ong iti me thak hoveng hivung Yisu,
anɔ Nasalet atu.”

⁶⁸ Metom Pita henang nena, “Mɪ,
ya hathɔng ambɔ tu be honang pal-
ing.” Me hele be hɛ bidong bandɛng
ambɔlɛk. Me tale te heleng.

⁶⁹ Me avɪ ku atu hɛyɛ Pita hethak
loɲbɔ me henang ethak anɔ takatu
be eva bidong hivung yɛni nena, “ɔpiti
me ɲa takatu ining anɔ te.”

⁷⁰ Metom yɛni henang ethak loɲbɔ
nena, “Mɪ.”

Yɔvɛm me ɲa takatu be eva bidong
enang hethak Pita hethak loɲbɔ
nena, “Avanɔng bing nena ong me
anɔ Galili te be ditu ong me ɲa ɛng
te.”

⁷¹ Metom Pita henang nena, “Mɪ
ya hanang ambɔ avanɔng amɪ, ɛng
me tem Wapɔmbɛng ɛngɛv vovang
ɛndɛng ya. Ethak Wapɔmbɛng ya
athɛng me ya hanang avanɔng bing
nena ya hathɔng ɔpitu be honang
paling.”

⁷² Ketheng oyang me tale heleng
bɔlɔyang, ɛng me Pita la hɛv ambɔ
atu be Yisu henang ethak yɛni nena,
“Tale mɪ nendeng bɔlɔ yɪ amɪ de-
nang, me tem nonang ɪtɔm bɔlɔ lɔ
nena hɔthɔng ya paling.” ɛng me Pita
hikum be heleng bɛng.

15

Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat
(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹ Lêkbôk momañaning mî me kanjo sapêng ethak tom. Loho me na bêngbêng ïmbôk da lêk avaka lêk kîdônga ambô balambung. Epatôk ambô hethak tom yôvêm me evak Yisu bang lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat.

² Me Pailat henang ik Yisu ling nena, "Ong na Juda ning king mesa?"

Me Yisu henang viyang nena, "Hitôm ditu ong da honang."

³ Me na bêngbêng ïmbôk da ïmbi Yisu linjôpik hethak ambô lomalama.

⁴ Yôv me Pailat henang ik Yisu ling hethak lonbô nena, "Ong ambô mî mesa? Loho ïmbi lemvim kôpik hethak ambô lomalama."

⁵ Metom Yisu bonong yom. Be ditu Pailat hesong kambom.

⁶ Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti, me avîlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me thak hêv ôpêng vê.

⁷ Sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Balabas hîmô kalaondong. Yêni hîmô kalaondong hiving na takatu be loho evong vovak hiving Lom be ik anô doho vônô.

⁸ Êng me avîlanô ê êyô vo Pailat me elam vo nêngêv anô kalaondong te vê itôm thak evong lômbôlông.

⁹ Me Pailat henang ik loho ling nena, "Môlô lemim iving ya tak môlô avîlanô Israel ining king iti mesa?"

¹⁰ Pailat heyala nena na bêngbêng ïmbôk da lenjndang hethak Yisu be ditu evong ambô vo yêni be henang bêng.

¹¹ Metom na bêngbêng ïmbôk da ik avîlanô kapôlônging ling vo endam nena netak Balabas bini me nembalong Yisu long.

¹² Me Pailat henang ik loho ling hethak lonbô nena, "Me tem yambong ômbê thak ôpatu be olam nena Israel ining king?"

¹³ Me sapêng elam nena, "Ingik vônô ethak alovalasing!"

¹⁴ Me Pailat henang nena, "Vo? Yêni hevong ômbê kambom?"

Metom loho elam lêklokvang hethak lonbô nena, "Ingik vônô ethak alovalasing!"

¹⁵ Me Pailat la hiving nembong avîlanô nômbêng atu lenjing mavî be ditu hetak Balabas be hê hêndêng loho. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu, yôvêm me hetak hîlôk na vovak bahenjing vo ingik vônô ethak alovalasing.

Na vovak enang ambôma hethak Yisu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Yôvêm me na vovak iwa Yisu be ê Pailat ya melak bandêng kapô. Me elam na vovak sapêng be êlêm ethak tom.

¹⁷ Me iwa kwêv lêkma dêim te hitôm king ining kwêv be ik îlôk Yisu me iwa yak lêklilu atu be epesang hitôm king ining kwakdam be ik hîlôk kwandôk.

¹⁸ Me iviyô êv bahenjing ling ethak leng be enang nena, "Waklîvông mavî avîlanô Israel ining king!"

¹⁹ Me ik kwandôk hethak kwand-ing te lômbôlông be isuvapôk hethak yêni. Yôvêm me eya venjnbudum thîvô me evong hitôm êv yeng ethak yêni.

²⁰ Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me ik kwêv lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonbô. Me elom yêni be ê vo ingik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Me anô te be ya athêng nena Saimon nang Sailini hêlêm nang bôyang be hevong vo ni Jêlusalem. Yêni me Aleksanda lo Lupus ining lambô. Be na vovak êpôm yêni be enang lêklokvang vo nimbua Yisu ya alovalasing.

22 Êng me iwa Yisu be ê long te atu be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk Lokwang.

23 Yôv me iwa waing be isuvuling hiving alokwang te ya thôk be êv hêndêng yêni vo ninum vo vovang etaving. Metom hêndô.

24 Êng me loho ik yêni long hethak alovalasing. Yôvêm me îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbua ya kwêv lo kwak.

25 Wakma bahevi be lahavôva lêkbôk me ik Yisu hethak alovalasing.

26 Alovalasing ya viling me ekavu ambô atu be enang hethak Yisu nena,

NA JUDA NING KING.

27-28 Me êthôkêng anô vanî lok-wanyî hiving yêni. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhok, me yang heva bang vikeng.*

29 Me avîlanô takatu be elom lonđanjê êng be ê me enang ambôma hethak yêni lêk evali lunjinkwandôk be enang nena, "Ai! Ong anô atu be honang nena tem nunduning Wapômbêng ya melak matheng thô be nondav ethak lonjbô îtôm wak lô yom e?

30 Bêng me nôngêv ong da livung be notak alovalasing be nôlêm pîk!"

31 Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung enang ambôma hiving. Be enang hethak loho da nena, "Ôngô! Yêni bôk hêv avîlanô vi livung, metom mî hîtôm nêngêv yêni da livung amî vo?

32 Yêni me Mesaya, Israêl ining king e? Êng me netak alovalasing be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing!" Me anô yi atu be eva alovalasing hiving yêni thêi nang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Hêndêng wakma lauming be lahavôyi me momananing hêyô pîk sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

34 Wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô êng ya ondong nena, "Yînîng Wapômbêng, yînîng Wapômbêng, bisête be hêndô ya?"

35 Me avîlanô vi atu be eva long êng elanjô ambô êng be enang nena, "Ondanjô, yêni helam Elaija."

36 Me anô te hevothong be hê me hiwa kapôk be hethong îlôk waing maning. Me hivuvi kapôk êng ethak nok te be hêv êndêng Yisu vo ninum. Me ôpêng henang nena, "Ôndô vo aônga yôvêm endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni vê ma."

37 Me Yisu helam kaêk lêkwaê me hema.

38 Me kwak bêng atu be hêkôlê heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk viling be hêyô vimbing.

39 Me anô vovak lêik atu be heva bidong vo Yisu hêyê kombom atu be Yisu hema hethak, êng me henang nena, "Avanông bing, ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông."

40 Avî doho eva dêim doke be êyê heva. Avî takêng te me Malia nang Makdala. Me te me Malia, Jems anôsêng lo Josep ining talêmbô. Me te me Salome.

41 Sêmbôk be Yisu hîmô Galili me avî takêng thak esopa yêni be êv yêni livung. Me avî bêng anông îmô hiving Yisu be esopa inda be ê Jelusalem îmô long êng hiving.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42 Wak ik Yisu vônô, êng me waklavông avîlanô thak epesang ining nômkama vo Sabat. Me wak êng ya yathindang bîlvông me tem Sabat.

15:24 15:24 Sng 22:18 15:27-28 15:27-28 Ais 53:12 * 15:27-28 15:27-28 Na lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Bêng be Wapômbêng ya ambô bôte hik anông. Ambô êng henang bêngiti, "Loho yê yêni hîtôm anô kambom." 15:29 15:29 Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58 15:34 15:34 Sng 22:1 15:36 15:36 Sng 69:21 15:40 15:40 Luk 8:2-3

⁴³ Bêng be ditu wak heva denang me Josep nang Alimatia hêyô. Yêni me Senhidlen ining anômbêng te. Yêni thak hêv lêlê vo Wapômbêng ya lêklinyak bêng atu be tem nêlêm. Yêni mî hêkô amî me hê hêyô Pailat me henang vo nimbua Yisu ya kôpik.

⁴⁴ Me Pailat helaŋô nena Yisu lêk hema yôv be hesong kambom me helam anô vovak lêik atu hêlêm. Me henang ik ôpêng ling nena, "Yisu lêk hema yôv mesa mî e?"

⁴⁵ Me helaŋô anô vovak lêik ya ambô yôv me hîlôk vo Josep imbua ya kôpik.

⁴⁶ Êng me Josep hêv kwak dêim mavî doho vuli be hiwa Yisu liŋkôpik vê hêk alovalasing be hivuliv thing ethak kwak takatu. Me hiwa hê hêndô hêk kalang valu ambuang atu be elav vo endav ŋama indôk. Me himbumbi valu bêng te vo hik kalang ambôlêk thing hethak.

⁴⁷ Malia nang Makdala lêk Malia Josep talêmbô eva be êyê long atu be etak Yisu ya kôpik hêk.

16

Yisu hiviyo hethak lonjbô

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Sabat hele hîlôk yôv me Malia nang Makdala lo Malia, Jems talêmbô, me Salome, loho êv vuli nôm uy mavî vo imbua bini vo etak ethak Yisu kôpik.

² Me sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk momañaning mî me loho iviyô be ê kalang.

³ Me enang ik i ling nena, "Anô alête tem nimbumbi valu atu be hîmô kalang ambôlêk vê vo aô êm?"

⁴ Metom êyô kalang me êyê nena valu bêng atu me lêk imbumbi hê hîmô dang yôv.

⁵ Loho ivutak êyô kalang kapô me êyê anôsêng te lêk kwêv thapuk dêim te hîmô loho baherjing viyôhok. Loho yê be esong kambom.

⁶ Me ôpêng henang nena, "Dô môlô pîndîk andô. Ya hayala nena othalo Yisu nang Nasalet atu be ik ethak alovalasing. Yêni lêk hiviyo be hê yôv me mî hêk long iti amî. Ôngô long atu be êndô yêni hêk diti.

⁷ Yôv be môlô nu vo onang ethak ya ŋa hîndông lêk Pita nena, 'Yêni lêk himung be hê Galili vo môlô. Môlô nu yô long êng me tem ôngô yêni îtôm sêmbôk atu be bôk henang yôv hethak môlô.' "

⁸ Me avî takêng êkô be elowaling kambom me etak kalang be îsôv ele yêing be ê. Me êkô be loho bonong yom me mî enang ambô êng ethak anôla amî.

*Malia nang Makdala lêk Yisu ya ŋa hîndông êyê yêni**

(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)

⁹ Yisu hiviyo hêndêng sonda te ya wak ali himung. Me hik inda thô mung hethak Malia nang Makdala, avî atu be bôk Yisu hêv gôk kambom bahevi be lahavôyi vê hîmô yêni.

¹⁰ Êng me Malia hê me henang ethak ŋa takatu be bôk eveng hiving yêni. Ŋa takêng lejing malêing be eleng îmô.

¹¹ Me elanô nena Yisu hîmô lêkmala be Malia lêk hêyê yêni, metom loho mî êv iving ambô êng amî.

¹² Yôvêm me Yisu ya ŋa hîndông yi etak melak bêng be ê long yang. Me Yisu hivutak yanđa be hik inda thô hethak thêi.

¹³ Me ele ê enang ambô êng hêndêng ya ŋa hîndông viyang, metom mî êv iving thêi ning ambô amî.

¹⁴ Yôv me Yisu ya ŋa hîndông laum-ing be lahavôtom eyang nôm îmô, me Yisu da hêyô vo loho. Me hethang loho lêklokwang hethak kapôlônging thekthek be mî êv iving ŋa takatu be êyê nena yêni lêk hiviyo yôv ining ambô amî.

16:7 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8 16:9-20** Ŋa lêkauk bêng anông lejing êv nena ambô êng me Mak da mî hekavu amî, me anô yanđa hekavu heveng yam. **16:14 16:14** 1Ko 15:5 **16:15 16:15** Ap 1:8

¹⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu îtôm pîk sapêng me onang Ambô Mavî atu be hethak ya bêng ethak avîlanô sapêng.

¹⁶ Opalê atu be hêv iving be hithik ñanam me tem nîmô mavî. Me opalê atu be mî hêv iving amî, me tem nimbua vovang ethak ya kombom kambom takatu be hevong.

¹⁷ Wapômbêng tem netak nôl thamtham lomaloma îndôk ña êv iving bahening bêngiti. Hethak yîning athêng, me tem êngêv gôk kambom vê lêk enang ambô mathôm lêkmuk.

¹⁸ Me embalong bôyîv kambom ethak bahening lêk inum nôl atu be tem nîngik anô vônô metom tem îmô mavî. Me etak bahening êyônjêk ña lêk kômbôk, me tem imbutak mavî.”

Wapômbêng iwa Yisu

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹ Anômbêng Yisu henang ambô hiving loho yôv me iwa yêni hethak leng be hê hîmô Wapômbêng bang viyôhok.

²⁰ Yôv me ya ña hîndông ê me enang Ambô Mavî êng hevong long nômbêng iti sapêng. Me Anômbêng hevong ku hiving loho be hik ining ambô long hethak nôl thamtham takatu be evong.

Ambô Mavî atu be Luk hekavu

Ambô himung

Luk hekavu kapua tiêng. Yêni me anô long bôyang me mî Israêl te amî. Yêni me dokta te be Pol ya anô môlô. Yêni da mî hêyê Yisu amî, metom henang ambô hiving na nômbêng atu be bôk êyê Yisu hethak malênjing.

Yêni hekavu kapua tiêng hêndêng anômbêng Tiopilus. Na lêkauk ethak Wapômbêng ya ambô doho lenjing êv nena Tiopilus me anô Lom te. Luk la hiving Tiopilus neyala ambô avanông ethak ômbêla takatu be Yisu henang be hevong. Bêng be ditu hekavu hethak ômbêla takatu be hivutak himung yôv kîmîng evathu Yisu hê hele be hêyô wakma hethak leng be hê. Bêng yom me Luk ik thô nena Yisu mî hêlêm vo nêngêv na Israêl yom vê injêk malêing amî. Mî. Hêlêm vo nêngêv Israêl lêk na long bôyang vê injêk malêing imbing.

Kapua Luk me Yisu helam yêni da nena, "Anô Ya Nakandung" bôlô bêng anông. Vômbê nena sêmbôk me Yisu hîmô melak leng hîtôm dôh yom, metom heveng yam me yêni hîlôk be hêlêm be avî pîk hevathu yêni. Be ditu helam yêni da nena Anô Ya Nakandung. Metom yêni da me king atu Wapômbêng hîtôk vo ninjê be neyanging nômkama sapêng hîtôm sêmbôk be hîmô melak leng. Hîtôm sêmbôk Daniel bôk hêyê hethak navîng be henang ôpêng bêng nena yêni me hîtôm aô na pîk (Dan 7:13-14).

Luk hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma. Yôvêm me hekavu kapua Aposol hiving.

Ondong atu be Luk hekavu kapua tiêng

¹ Anômbêng Tiopilus, anô bêng anông evong ku lêklokvang vo ekavu

kapua hethak nômkama takatu be bôk hik anông hêk yôlô lîvông.

² Loho ekavu ambô hîtôm thak anô vi êyê Yisu hevong be henang. Na êng îmô hîtôm Wapômbêng ya na ku be enang kôkôthing êng ethak avîlanô.

³ Be ditu mung anông me ya havong ku bêng hiving vo yîning ambô sapêng nimbutak thêthôp be nîmô yêing, be ditu ya leng hiving nena ya kavu kapua tiêng êthôk êndêng ong ethak nômkama takêng.

⁴ Ya hakavu ambô takêng vo nêngêv ong livung vo noyala ambô takatu be bôk holanô êng me ambô avanông.

Anjêla hêyô vo Sekalaia

⁵ Sêmbôk atu be King Helot heyanging avîlanô Judia me anô hîmbôk da te hîmô be ya athêng nena Sekalaia. Yêni hevong ku hîmbôk da hiving na ondong atu be ining athêng nena Abiya. Me yanavî Elisabet hivutak nang Alon limi hiving hîtôm Sekalaia.

⁶ Thêi mô thêthôp anông hêk Wapômbêng mandaluk me thak esopa ambô balambung lêk Anômbêng ya ambô sapêng avanông.

⁷ Metom Elisabet me avî yamu te, be ditu thêi sêik mî me îmô hele be eyalôv.

⁸ Wak te me Abiya ya ondong ining waklavông embong ku îmô melak matheng. Me etak Sekalaia vo nem-bong ku îmô Wapômbêng mandaluk.

⁹ Loho sopa na îmbôk da ning kombom be îmbi valu vo injê nena opalête tem nimbutak êyô Anômbêng ya melak matheng kapô bini vo nîmbôk da uv mavî. Êng me Sekalaia ya athêng hivutak be yêni hevong bêng.

¹⁰ Be hîmbôk da uv mavî me avîlanô bêng anông îmô melak vi yêing be eteng mek îmô.

¹¹ Êng me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo Sekalaia be heva long îmbôk da uv mavî ya alakdala viyôhok.

12 Sekalaia hêyê anêla, êng me hesong be hêkô kambom.

13 Metom anêla henang nena, "Sekalaia, dô nôkô andô. Yong mek me Wapômbêng bôk helañô yôv. Vônîm Elisabet tem nembathu nalum malô te be nondam ya athêng nena Jon.

14 Me tem lem mavî bêng anông. Sêik êng hivutak me avîlanô bêng anông tem leñing mavî

15 vômbe nena yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk Anômbêng mandaluk. Yêni mî hîtôm ninum waing lêk nanam maning vi amî. Me heva talêmbô la denang me tem Lovak Matheng imbôlô yêni kapô thing.

16 Me tem nendom avîlanô Is-lael bêng anông endeni êndêng Anômbêng loho ning Wapômbêng ethak lonbô.

17 Me yêni tem nimbua Elaija ya kombom lêk lêklokwang be nimung vo Anômbêng. Me tem nembong be lambô lêk nali imbutak kapôlônging tom. Lêk tem nembong na lindong kôtông lindonging ipuak be endanô na thêthôp ining auk mavî. Me yêni tem nembong bêng vo avîlanô epesang i vo imbua Anômbêng thô."

18 Me Sekalaia henang ik anêla ling nena, "Yêi luvi bôk ayalôv yôv be ômbête tem ningik thô vo ya yala nena yong ambô tem ningik anông?"

19 Metom anêla henang viyang nena, "Ya Gabliel be thak ya hava Wapômbêng mandaluk. Be diti yêni da hêv ya be ya halêm vo ya nang ambô mavî tiêng êndêng ong.

20 Yôv be nondanô. Mî hôêv iving yîning ambô amî. Be tem viem putup me mî hîtôm nonang ambô amî endebe yîning ambô ti ningik anông êndêng waklavông atu be Wapômbêng hîtôk."

21 Avîlanô eyanging Sekalaia hele be mî me leñing êv nena ômbête lêk hêpôm inda hîlôk melak matheng kapô.

22 Yôv me Sekalaia hele yêing me ambôlêk lêk putup be mî hîtôm nenang ambô ethak loho amî. Me hik nômkama thô hethak bang yom me mî henang ambô amî. Êng me loho yala nena yêni lêk hêyê wêng te hîlôk melak matheng kapô.

23 Sekalaia hevong ya ku yôv me yêni hîvô hê ya melak.

24 Yôvêm me Sekalaia yanavî Elisabet hethambeng. Me hîmô ya melak kapô yom hîtôm ayông bahevi.

25 Me henang nena, "Lêk iti me Anômbêng la mavî be hevong nôm iti hêndêng ya be hêv yîning moma vê hêk avîlanô malenjing."

Anêla hêyô vo Malia

26 Elisabet ya ayông hethambeng hîtôm bahevi be lahavôte me Wapômbêng hêv anêla Gabliel be hê hêyô melak lông te be elam nena Nasalet hêk Galili kapô.

27 Yêni hê hêyô vo avî voyavô te be bôk mî ninjêk imbing anô amî denang. Avî êng ya athêng nena Malia be ya avîlanô bôk îtôk yêni yôv vo nimbua anô te be ya athêng nena Josep. Josep me King Devit lim.

28 Anêla hê hêndêng Malia me henang nena, "Waklîvông mavî ong! Anômbêng hîmô hiving ong be bôk hêv ya wapôm hêndêng ong."

29 Me Malia helañô ambô êng be hesong kambom be la hêv nena ambô alête bêng.

30 Metom anêla henang ethak yêni nena, "Malia, dô nôkô andô vômbe nena lêk huwa Wapômbêng ya wapôm yôv.

31 Nondanô. Tem nothambeng be nombathu sêik anô te be nondam ya athêng nena Yisu.

32 Yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng. Me tem endam yêni nena Wapômbêng Leng Nakandung. Me tem Anômbêng Wapômbêng nêngêv lim Devit ya ku king êndêng yêni.

³³ Me tem nîmô îtôm Jekop limi ning king wak nômbêng iti sapêng. Me ya ku king tem nîmô bêng yom me ya dang mî.”

³⁴ Me Malia henang ethak anêla nena, “Nôm êng tem nimbutak bisête? Bôk mî yangêk imbing anô te amî.”

³⁵ Me anêla henang viyang nena, “Lovak Matheng tem nêlêm êndêng ong me Wapômbêng Leng ya lêklokvang tem nêyô ong vov. Be sêik atu be tem nombathu me tem matheng be endam nena Wapômbêng Nakandung.

³⁶ Nondanô. Yatam avî Elisabet bôk avonja be elam yêni nena avî yamu, metom lêk hethambeng be ya ayông lêk bahevi be lahavôte be tem nembathu sêik malô te.

³⁷ Be ditu nômate mî malêing vo Wapômbêng embong amî.”

³⁸ Me Malia henang nena, “Bôvê! Ya Anômbêng ya avî ku. Be ditu nembong lêk bêng êndêng ya îtôm ditu honang.” Yôv me anêla hetak Malia be hê.

Malia hê hêyê Elisabet

³⁹ Wakma êng me Malia hetak ya long me hê ketheng be hêyô melak lông te hêk Judia long atu be dum nenanena bêng anông.

⁴⁰ Me hêyô Sekalaia ya melak be hê kapô me henang waklîvông mavî hethak Elisabet.

⁴¹ Me Elisabet elanô ya ambô me sêik kasek hîsôv kisi heva yêni la kapô me Lovak Matheng hîvôlô yêni kapô thing.

⁴² Êng me Elisabet helam kaêk lêk la mavî be henang nena, “Wapômbêng hevong mavî hêndêng ong hîvô hethak vo avî vi. Be tem nembong mavî bêng yom êndêng sêik itu be tem nombathu.

⁴³ Metom ya avî alête be yîning Anômbêng talêmbô hêlêm vo ninjê ya?

⁴⁴ Nondanô. Wakma ya halanô yong waklîvông me sêik kasek iti be heva ya leng la mavî be hîsôv kisi.

⁴⁵ Mavî vo ong vombê nena hêv iving Anômbêng ya ambô atu be henang ethak ong tem ninjik anông!”

Malia ya yeng

⁴⁶ Me Malia henang nena, “Ya kapôlông hêv Anômbêng ya athêng ling,

⁴⁷ me ya dôhông la mavî hêndêng Wapômbêng yîning Malatine,

⁴⁸ vombê nena yêni hêyê ya avî oyang atu be ya havong ya ku be la hiving ya.

Avîlanô lêk be eveng yam sapêng tem enang nena ya hauwa mek mavî

⁴⁹ vombê nena Wapômbêng Lêklokvang Anông hevong nômbêng ethak ya

be ya athêng thak hêk matheng.

⁵⁰ Yêni thak hêv kapô hêndêng na takatu be elanô ya ambô hêndêng sêmbôk lêk na diti me na tem embeng yam imbing.

⁵¹ Me hevong ku bêngbêng hethak yêni da ya lêklokvang.

Me avîlanô takatu be êv loho da ning athêng lêk auk kambom ling me thak hêv loho vê ê mayaliv.

⁵² Me thak hêv king ining lêklokvang vê.

Me hêv athêng bêng hêndêng na takatu be thak etaving i.

⁵³ Me thak hevakông avîlanô takatu be ema vo lenjing hethak nôm mavî bêng anông be lenjinviryak.

Metom na lêk nômkama bêng me thak hêv loho vê be ê oyang.

⁵⁴ Me yêni thak hêv ya avîlanô ku Israel livung

me la hêv ya tava be hêv kapô hêndêng loho wak nômbêng iti sapêng

55 hitôm ambô atu be bôk hevak hiving aô ning bumalô loho lèk Ablaham lèk limi sapêng.”

56 Yôv me Malia hîmô hiving Elisabet hitôm ayông lô, yôvêm me hele hê ya long ethak lonjbô.

Elisabet hevathu Jon Anô Hithik Avîlanô

57 Me Elisabet ya waklavông nembathu hêyô be hevathu sêik malô te.

58 Êng me Elisabet ya lèkma lèk ya avîlanô elanjô nena Anômbêng lahiki bêng anông hethak yêni, be ditu loho lejing mavî anông hiving inda.

59 Me sêik kasek êng hîmô hitôm wak bahevi be lahavôlô me avîlanô êlêm vo engothe ya kôpik. Be ditu lejing iving êngêv lambô Sekalaia da ya athêng êndêng wakna êng.

60 Metom talêmbô henang nena, “Mî. Aôndam nena Jon.”

61 Me loho nang ethak yêni nena, “Limbumi la te bôk mî hiwa athêng Jon amî.”

62 Yôv me loho nang ik lambô ling ethak bahenjing nena endam ya athêng bisête.

63 Me hik thô hethak bang nena imbua aseleng petap te lêm, êng me iwa lêm me hekavu hêyô hêk nena, “Ya athêng nena Jon.” Me loho sapêng êyê athêng êng be esong kambom.

64 Me ketheng oyang me Sekalaia ambôlêk hik kê be henang ambô hethak lonjbô me hêv Wapômbêng ya athêng ling.

65 Me avîlanô long êng êyê nôm êng be esong kambom. Me ambô êng hê be heveng Judia ning long dum nenanena sapêng.

66 Me lejing êv be enang ik ling nena, “Anômbêng ya lèklokvang hîmô hiving sêik iti be yôvêm ketem nimbutak bisête?”

Sekalaia ya yeng

67 Yôv me Lovak Matheng hîvôlô Sekalaia Jon lambô kapô thing be henang ambô plopet nena,

68 “Aôngêv athêng bêng êndêng Isael ining Anômbêng Wapômbêng, lèk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô vê injêk ining malêing.

69 Yêni hêv Anô Lèklokvang te hivutak ya anô ku Devit ya lèkma vo nimbutak aô ning Malatine.

70 Yêni hevong bêng hitôm sêmbôk be henang ethak ya plopet matheng be enang nena,

71 tem Wapômbêng êngêv aô vê injêk ñakyo lèk ña takatu be kapôlônging êndô aô bahenjing.

72 Bêng be yêni hêv kapô vo aô ning bumalô lèk la hêv ya tava matheng

73 atu be hevak vo nembatho ambô sêmbôk be hevak hiving aô ning bumalô Ablaham long nena

74 tem nêngêv aô vê injêk ñakyo ning lèklokvang vo aômbong ya ku me dô aô kô andô

75 vo aômô matheng lèk thêthôp injêk Wapômbêng mandaluk îtôm wak nômbêng iti sapêng.

76 Bêng be ong yîning wakna, tem numung vo nôpôpêk Anômbêng ya lonðanjê vo nêlêm, be ditu tem edam ong nena Wapômbêng Leng ya plopet.

77 Me tem nombong be ya avîlanô ining auk ipuak vo eyala nena Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê me hethak lonðanjê êng yom me tem nimbua loho vê injêk ining kambom.

78 Aô ning Wapômbêng lahiki bêng anông be ditu hêv kapô vo aô be tem nembong nôm êng lèk nêngêv anô te lêm nang leng îtôm wak

79 vo nêngêv danda êndêng avîlanô takatu be îmô momañaning bêng kapô be êkô ema. Lèk ya danda êng tem nêngêv aô

livung vo aômbeng lonđanlê lambali mavî.”

⁸⁰ Me Jon hilumbak bêng be hivutak lêklokvang hethak dôhô ya kombom mavî. Me hê hîmô long thiliv hele be ya wakma hêlêm yêing be hevong ku heva avîlanô Israêl malenjing.

2

Malia hevathu Yisu (Mat 1:18-25)

¹ Hêndêng waklavông takêng te me Sisa Ogastus hevak ambô manjeng te vo imbua avîlanô pîk takatu be Lom eyanging sapêng ining athêng.

² Wakma êng me munda luk anông vo Sisa Ogastus ya gakmang iwa avîlanô ning athêng. Hêndêng wakma êng yom me Kulinius hîmô hîtôm plovins Silia ining gavana.

³ Êng me avîlanô sapêng ê ining melak ondong tomtom vo imbua loho ning athêng.

⁴ Josep hivutak nang King Devit ya lêmka, be ditu hetak Nasalet nang Galili me hê Devit ya melak ondong Betlehem nang Judia.

⁵ Yêni hê hivung Malia, avî atu be tem nimbua, vo nekavu thêi ning athêng. Wak êng me Malia bôk het-hambeng yôv.

⁶ Thêi mô Betlehem denang me Malia ya waklavông hêyô vo nem-bathu.

⁷ Me hevathu namalô bôp be hivuliv îlôk kwak be hêndô hêk bokmanjakao* ning kambum, vômbe nena melak kapô te mî hêk oyang vo thêi mô amî.

Anjêla hêyô vo na eyanging boksipsip

⁸ Me na eyanging boksipsip doho îmô long êng vi yêing be eyanging ining bok hêndêng bîlîvông.

⁹ Me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo loho lêk Anômbêng ya danda

lêkmanjing be hîmbi helawê loho be êkô kambom.

¹⁰ Metom anjêla tenang nena, “Dô mômô kô andô. Ondañô! Ya hauwa ambô mavî te be ya halêm vo mômô be tem nembong avîlanô sapêng lejing mavî anông.

¹¹ Lêk iti hêk Devit ya melak ondong me avî te hevathu sêik te be tem nîmô îtôm mômô ning Malatine. Yêni Anômbêng me yêni Mesaya.*

¹² Tem mômôngô lavuning te bêngiti nena ivuliv sêik kasek te ethak kwak be hêk bokmanjakao ning kambum te.”

¹³ Anjêla tenang ambô êng yôv me ketheng oyang me anjêla bêng anông nang melak leng êyô vo yêni. Be loho êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena,

¹⁴ “Athêng lêkmanjing êndêng Wapômbêng îmô melak leng, me lambali êndêng avîlanô pîk takatu be Wapômbêng la mavî hethak loho.”

Na eyanging boksipsip ê êyê Yisu

¹⁵ Anjêla etak loho be ê melak leng me na eyanging bok enang ethak i nena, “Aô na vo aônga nôm atu be Anômbêng tenang ethak aô nena lêk hivutak Betlehem.”

¹⁶ Êng me loho ê ketheng me êpôm Malia lo Josep me sêik kasek atu be hêk bokmanjakao ning kambum te.

¹⁷ Loho yê yôv me enang ambô takatu be anjêla tenang hêndêng loho hethak sêik kasek êng.

¹⁸ Me avîlanô elanjô na eyanging boksipsip ining ambô êng be esong kambom.

¹⁹ Me Malia la hêv ambô takêng be hevalong long hêk kapô.

²⁰ Me na eyanging boksipsip ele ê me êv Wapômbêng ya athêng ling hethak leng lêk lejing mavî bêng anông hêndêng Wapômbêng hethak nôm takatu be loho yê lo elanjô hîtôm anjêla bôk tenang ethak loho.

* **2:7 2:7** Bokmanjakao, boksipsip, bokmeme, lêk bokhos ining kambum * **2:11 2:11** Mesaya me ambô Hiblu. Me Kilisi me ambô Glik. Me ya ondong nena, “Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nimbua avîlanô vê injêk kambom ya vuli.” **2:14 2:14** Luk 19:38 **2:19 2:19** Luk 2:51 **2:21 2:21** Luk 1:31

21 Wak bahevi be lahavôlô hele be hê me engothe sêik kasek êng ya kôpik be elam ya athêng nena Yisu. Athêng êng me Malia mî hethambeng amî denang me anjêla bôk hêv yôv.

Simion lo Ana êyê Yisu

22 Josep lo Malia ning waklavông imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk hêyô hitôm balambung atu be Moses bôk hekavu. Êng me thêi iwa Yisu be ê Jerusalem vo êngêv êndêng Anômbêng

23 hitôm ya balambung bôk henang yôv nena, "Sêik malô mung sapêng me ôngêv êndêng Anômbêng."

24 Be ditu thêi iwa menak yi be ê vo êngêv da hitôm Anômbêng ya balambung bôk henang nena imbua "menak bôbô map lokwanyi mena thaumbôm map lokwanyi ma."

25 Me anô te himô Jerusalem be ya athêng nena Simion. Yêni me anô thêthôp be thak hesopa Wapômbêng avanông bing. Yêni heyambing Mesaya atu be tem nêngêv Israel thivô. Me Lovak Matheng himô hiving yêni.

26 Lovak Matheng bôk henang ethak yêni yôv nena tem mî nema amî me nîmô endebe ninjê Mesaya atu be Anômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm yôvêm.

27 Me Lovak Matheng helom yêni be hê melak matheng ya popatîng kapô. Me Josep lo Malia iwa Yisu be êlêm vo esopa ambô balambung hitôm limi ning kombom.

28 Me Simion hisip wakna kasek himô bang me hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena,

29 "Anômbêng, ya yong anô ku.

Lêk yôv me notak ya vo yana lêk ya lambali mavî hitôm sêmbôk be honang.

30 Lêk ya maleng êyê ôpatu be hôêv êlêm vo nimbua yoô vê injêk kambom ya vuli yôv.

31 Hôpôpêk lonjanlê êng hêk avîlanô sapêng malenjing.

32 Lonjanlê êng me hitôm danda vo avîlanô long bôyang injê, me tem nêngêv athêng lêkmanging êndêng yong avîlanô Israel."

33 Yisu lambô lo talêmbô elanjô Simion ya ambô atu be henang ethak wakna êng be esong kambom.

34 Yôv me Simion hêv mek êndêng loho be henang ethak sêik êng talêmbô Malia nena, "Nondanjô. Wapômbêng hetak wakna ti vo nembong avîlanô Israel bêng anông tem imbua vuli kambom me bêng anông tem imbua vuli mavî. Yêni tem nîmô itôm Wapômbêng ya lavuning te, metom avîlanô bêng anông tem enang ambôma ethak yêni.

35 Be ditu tem avîlanô bêng anông ining auk long kapô tem nimbutak yêing. Be tem kapôlôm inding ong itôm bîng vovak hevatho ong bimdaluk."

36-37 Me plopet avî te himô hiving be ya athêng nena Ana. Yêni me Panuel nalavî be hivutak nang Asel ya ondong. Wakma yêni himô avî voyavô me hiwa anô te be himô hiving hitôm sondakbêng bahevi be lahavôyi. Yôv me yamalô hema be yêni himô hele be bôk heyalôv be ya sondakbêng lêk hitôm 84. Wak lo bîlivông me mî hetak melak matheng ya popatîng amî, me thak hitip ethak nôm lêk heteng mek be hêv yeng hethak Wapômbêng.

38 Me wakma Simion henang ambô denang me avî êng hê bidong vo loho me hêv la mavî hêndêng Wapômbêng. Me henang ambô hethak wakna kasek êng hêndêng avîlanô takatu be imô vo eyanging waklavông atu be Wapômbêng imbua avîlanô Israel vê injêk ining malêng.

39 Josep lo Malia evong nômkama sapêng hitôm Anômbêng ya balam-

bung henang, yôvêm me ele ê ining long Nasalet hêk Galili hethak lonbô.

⁴⁰ Me wakna hilumbak be hivutak lèklokvang. Me ya auk mavî anông be Wapômbêng ya la mavî hîmô hiv-ing yêni.

Yisu talêmbô lo lambô ethalo yêni

⁴¹ Sondakbêng nômbêng iti me Yisu talêmbô lo lambô thak ê Jerusalem vo injê Waklavông Hêv Lîlîng.*

⁴² Me Yisu ya sondakbêng hîtôm lauming be lahavôyi me loho sopa kombom atu be ê êyê waklavông êng îlôk Jerusalem.

⁴³ Waklavông bêng êng hele hîlôk me loho ele ê ning long. Me wakna Yisu me hîmô Jerusalem denang. Me talêmbô lo lambô îthông paling be ê.

⁴⁴ Me thêi song nena lèk hiving ya avîlanô vi be hê ma. Be ditu eveng wak daluk te yôvêm me êyê nena yêni mî, êng me loho ithupav be ethalo yêni heveng ining avîlanô livông.

⁴⁵ Metom mî êpôm amî, êng me thêi îvôê Jerusalem hethak lonbô vo ethalo yêni.

⁴⁶ Wak lô hele be hê yôv me êpôm yêni hîmô melak matheng kapô. Yêni hîmô hiving kîdônga doho be helanô loho ning ambô be henang ik na êng ling ethak ambô takatu be loho nang.

⁴⁷ Avîlanô takatu be elanô ya ambô lèk êyê ya auk bêng lèk ambô henang viyang be esong kambom.

⁴⁸ Me lambô lo talêmbô êyê yêni be esong kambom hiving. Be talêmbô henang nena, "Yîning wakna, hovong ômbête bêng ethak yêi? Yêi lejing malêing bêng be athalo ong eveng."

⁴⁹ Me Yisu henang viyang nena, "Mamu thalo ya vo? Mî mamu yala nena tem ya mô Wakamik ya melak amî mesa?"

⁵⁰ Metom thêi thông ambô êng ya ondong paling.

⁵¹ Yôv me hiving talêmbô lo lambô be loho ê Nasalet me thak helovak

thêi ning ambô vimbing. Me talêmbô hevalong nôm takatu be henang be hevong long hêk kapô.

⁵² Yisu hivutak bêng me ya auk mavî anông. Me Wapômbêng lèk avîlanô lejing tom be lejing mavî hethak yêni.

3

Jon Anô Hithik Avîlanô henang Wapômbêng ya ambô

(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng sondakbêng lauming be lambahevi atu be king Sisa Taibelias heyanging Lom me Pontius Pailat hîmô hîtôm Judia ining gavana, me Helot Antipas heyanging Galili, me yang molôk Pilip heyanging Itulia lèk Takonitis, me Lisantias heyanging Abilene,

² me Anas lo Kaiapas îmô hîtôm kwandôk bêng îmbôk da. Hêndêng wak êng me Sekalaia nakandung Jon hîmô long thiliv me Wapômbêng hêv ya ambô hêndêng yêni.

³ Êng me Jon hê eveng long takatu be hîmô bidong nanam Yelodan me henang vo avîlanô ende kapôlônging lîlîng be ithik nanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁴ Hevong bêng hîtôm plopet Aisaia bôk hekavu hîlôk ya kapua nena, "Kaêk te helam heveng long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonđanlê vo Anômbêng êlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.

⁵ Uthivung kolong sapêng thing me onde dumlôlê sapêng pesa be nimbutak kalông.

Me opesang lonđanlê lêkgwak be nimbutak thêthôp me lonđanlê hethak be hîlôk me opesang be nimbutak thêthê mavî.

2:41 2:41 Etak Ijip 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8
Sêmbôk me Wapômbêng ya anêla ik Ijip ining bôp sapêng vônô. Me hêyô Israel me hêyê boksipsip ya lèkma hethak ining melak ambôlêk, êng me hêv Israel lîlîng me mî hik loho te vônô amî. **2:51 2:51**
Luk 2:19 **2:52 2:52** 1Sml 2:26; Snd 3:4 **3:3 3:3** Ap 13:24

* **2:41 2:41** Hêv Lîlîng ya ondong me bêng iti.

⁶ Me avîlanô pîk sapêng tem injê Malatine atu be Wapômbêng hêv hêlêm ya ku.' " *Aisaia 40:3-5*

⁷ Avîlanô bêng anông ê hêndêng vo nithik loho metom henang ethak loho nena, "Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo ôsôv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning kombom ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv. Me dô lemim êngêv auk te be onang ethak amda nena, 'Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.' Mî. Ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng hîtôm nimbua valu tak-iti be nepesang Ablaham limi ethak.

⁹ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmboêk ethak amela."

¹⁰ Me avîlanô nômbêng atu be elarô ya ambô enang ik yêni ling nena, "Tem yoômbong ômbête?"

¹¹ Me Jon henang nena, "Opalê atu be ya kwêv yi hîmô me nêngêv yang êndêng ôpyang atu be kwêv mî. Me opalê atu be ya nôm hîmô me nêngêv doho êndêng ôpyang atu be nôm mî."

¹² Me ña iwa takis doho êlêm vo Jon ithik loho imbing be enang ik yêni ling nena, "Kîdônga, tem yoômbong ômbête?"

¹³ Me Jon enang ethak loho nena, "Môlômbua takis îtôm Lom ining anômbêng henang yom me dô umbua doho oyang êyômô imbing andô."

¹⁴ Me ña vovak doho enang ik yêni ling hiving nena, "Me tem yoômbong ômbête?"

Me henang ethak loho nena, "Lemim êngêv nena ovong ku alêla be êv môlô vuli ethak vithê me ditu hîtôm yom. Me dô môlômbong avîlanô êkô be êngêv ining valuseleng êndêng môlô andô. Lêk dô ômbi ambô oyang ethak avîlanô takatu be

mî evong kambom te amî vo umbua ining valuseleng andô."

¹⁵ Avîlanô Isael thak êv maleñing vo Mesaya nena tem nêlêm. Be ditu êyê Jon hevong ku takêng be leñing êv nena betha Mesaya atu ma.

¹⁶ Metom Jon henang ethak loho nena, "Ya hathik môlô hethak ñanam, metom ôpatu be tem nembeng ya yam me ya lêklokvang me bêng anông vo yîning. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me ya hamô ña ku oyang vimbing, be mî hîtôm ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî. Yêni tem nithik môlô ethak Lovak Matheng lêk amela.

¹⁷ Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîtitûning vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be ñi tak îmô melak kapô, metom ya kôpik me nîmbôk ethak amela atu be mî nema amî."

¹⁸ Me Jon enang ambô bêng anông hiving vo ningik avîlanô leñing ling me henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho.

¹⁹ Lêk hethang Galili ning Anômbêng Helot hethak ya kombom kambom takatu be hevong be henang nena, "Bisête be huwa aviyam yanavî Helodias hîtôm vônîm?"

²⁰ Êng me Helot evong kambom yang hethak lonbô nena hetak Jon hîlôk kalaondong.

Jon hithik Yisu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34*)

²¹ Waklavông atu be Jon hithik avîlanô me hithik Yisu hiving. Hithik yôvêm me Yisu heteng mek me leng hikê.

²² Me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm nang menak bôbô be hêyô hîmô yêni. Me kaêk te hêlêm nang leng be henang nena, "Ong me yîning wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak ong."

²³ Yisu ya sondakbêng me hîtôm
30 ma me hevong ya ku munda-
luk heveng avîlanô malenjing. Me avîlanô
eyala nena yêni me Josep nakan-
dung.

Josep me Heli nakandung.

²⁴ Me Heli me Matat nakandung.

Matat me Livai nakandung.

Livai me Melki nakandung.

Melki me Janai nakandung.

Janai me Josep nakandung.

²⁵ Josep me Matatias nakan-
dung.

Matatias me Amos nakandung.

Amos me Nahum nakandung.

Nahum me Esli nakandung.

Esli me Nagai nakandung.

²⁶ Nagai me Mat nakandung.

Mat me Matatias nakandung.

Matatias me Semen nakandung.

Semen me Josek nakandung.

Josek me Joda nakandung.

²⁷ Joda me Joanan nakandung.

Joanan me Lesa nakandung.

Lesa me Selubabel nakandung.

Selubabel me Sealtiel nakan-
dung.

Sealtiel me Neli nakandung.

²⁸ Neli me Melki nakandung.

Melki me Adi nakandung.

Adi me Kosam nakandung.

Kosam me Elmadam nakan-
dung.

Elmadam me El nakandung.

²⁹ El me Josua nakandung.

Josua me Eliesel nakandung.

Eliesel me Jolim nakandung.

Jolim me Matat nakandung.

Matat me Livai nakandung.

³⁰ Livai me Simion nakandung.

Simion me Juda nakandung.

Juda me Josep nakandung.

Josep me Jonam nakandung.

Jonam me Eliakim nakandung.

³¹ Eliakim me Melea nakandung.

Melea me Mena nakandung.

Mena me Matata nakandung.

Matata me Natan nakandung.

Natan me Devit nakandung.

³² Devit me Jesi nakandung.

Jesi me Obet nakandung.

Obet me Boas nakandung.

Boas me Salmon nakandung.

Salmon me Nason nakandung.

³³ Nason me Aminadap nakan-
dung.

Aminadap me Atmin nakan-
dung.

Atmin me Alni nakandung.

Alni me Heslon nakandung.

Heslon me Peles nakandung.

Peles me Juda nakandung.

³⁴ Juda me Jekop nakandung.

Jekop me Aisak nakandung.

Aisak me Ablaham nakandung.

Ablaham me Tela nakandung.

Tela me Naho nakandung.

³⁵ Naho me Seluk nakandung.

Seluk me Leu nakandung.

Leu me Pelek nakandung.

Pelek me Ebel nakandung.

Ebel me Sela nakandung.

³⁶ Sela me Kainan nakandung.

Kainan me Alpaksat nakandung.

Alpaksat me Sem nakandung.

Sem me Noa nakandung.

Noa me Lamek nakandung.

³⁷ Lamek me Metusela nakan-
dung.

Metusela me Inok nakandung.

Inok me Jalet nakandung.

Jalet me Mahalalel nakandung.

Mahalalel me Kenan nakan-
dung.

³⁸ Kenan me Enos nakandung.

Enos me Set nakandung.

Set me Adam nakandung.

Adam me Wapômbêng nakan-
dung.

4

Sakdang eyek Yisu

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Jon ithik Yisu yôv me Lovak Ma-
theng hevong ku lêklokwang hîmô
Yisu kapô, êng me hetak njanam Yelo-
dan hêk. Me Lovak Matheng helom
yêni be hê long thiliv.

² Me hîmô long êng hîtôm wak
bunda-luk yi vo Sakdang eyek yêni.

Me mî ninjang nô m amî hele be wak takêng hele hîlôk yôv me mîng hema ve la.

³ Me Sakdang henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu tiêng imbutak îtôm polom."

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî.' "

⁵ Yôvêm me Sakdang helom Yisu be hethak be hê dum dêim te. Ketheng oyang me hik pîk bèniti sapêng ya melak lôn bêngbêng ining dôhông thô hêndêng yêni hîtôm hêyê wêng.

⁶ Me henang ethak Yisu nena, "Tem yangêv long takiti êng ining athêng bêng lêk ining lêkmanging sapêng êndêng ong vo noyanging. Nôm takiti me yîning be ya leng hiving yangêv êndêng opalê, êng me tem yangêv yom.

⁷ Be ditu noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya me tem yangêv nômkama takiti sapêng êndêng ong."

⁸ Me Yisu henang nena, "Bôk ekavu yôv nena, 'Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng lêk nombong yêni yom ya ku.' "

⁹ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê Jelusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vov anông. Me henang ethak inda nena, "Avanông, betha ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk

¹⁰ vômbe nena bôk ekavu yôv nena, "Yêni tem nenang be ya anêla emba-long ong be eyanging ong mavî
¹¹ vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.' " *Kapua Yeng 91:11-12*

¹² Me Yisu henang nena, "Bôk ekavu yôv nena, 'Dô noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.' "

¹³ Sakdang eyek Yisu vo nembong kambom takêng yôvêm me hetak yêni be hê me heyambing wakma yang vo neyek inda ethak lonbô.

Yisu hevong ku munjaluk hêk Galili

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Hethak Lovak Matheng ya lêklokvang me Yisu hele hê Galili hethak lonbô. Me ya kôkôthing heveng long takêng sapêng.

¹⁵ Me hîndông loho hîmô ining melak yeng be avîlanô sapêng êv ya athêng ling.

Avîlanô Nasalet îpôfik hethak Yisu
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Me Yisu hê Nasalet, long êng me ya long hilumbak bêng îmô. Hêndêng Sabat* me hê melak yeng hîtôm ya kombom thak hevong. Hiviyô heva vo nesam Wapômbêng ya ambô.

¹⁷ Me anô heyanging kapua hêv plopet Aisaia ya kapua hêndêng yêni me hekak be hêpôm ambô bôte henang bèniti,

¹⁸ "Anômbêng ya Lovak Matheng hîmô hiving ya

vômbe nena yêni da hîtôk* ya vo ya nang ya Ambô Mavî êndêng avîlanô siv.

Me hêv ya be ya halêm vo ya nang ethak na takatu be îmô kalaondong vo ende yêing lêk ya nang ethak na malenjing pusip vo injê tak ethak lonbô me yangêv na takatu be anô vi êv vovang hêndêng loho vê injêk ining vovang

¹⁹ me ya nang bêng nena lêk me Anômbêng ya waklavông hik ya la mavî thô." *Aisaia 62:1-2*

²⁰ Yôv me hik kapua thing me hêv hêndêng ôpatu be heyanging kapua me hîlôk hîmô vo nîndông loho. Me avîlanô takatu be îmô melak yeng êyê yêni lêklokvang.

4:4 4:4 Lo 8:3 **4:8 4:8** Lo 6:13-14 **4:12 4:12** Lo 6:16; 1Ko 10:9 **4:13 4:13** Hib 2:18; 4:15

* **4:16 4:16** Wapômbêng henang hethak avîlanô Israêl nena Sabat nômbêng iti me imbua lovak me dô embong ku andô me êngêv yeng ethak yêni. Sabat me loho ning sonda te ya wak ali bahevi be lahavôyi. * **4:18 4:18** Hethak ambô Glik îtôk ya ondong me bêng iti. Engathô thing êyômô anô te kwandôk vo nembong ku te. **4:19 4:19** Ais 58:6

21 Me henang ethak loho nena, “Ambô ti be hêk Wapômbêng ya kapua be lêk olanô diti lêk hik anông.”

22 Me loho sapêng esong kambom be enang nena ya ambô me mavî anông. Metom enang nena, “Yêni me Josep nakandung, bêng e?”

23 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hayala nena môlô tem onang ambô atu be avîlanô thak enang êndêng ya bêngiti, ‘Dokta, nombong ong da lemvim kôpik imbutak mavî.’ Yoô bôk alanjô nôl takatu be hovong hêk Kapenaom. Be ditu nombong bêng injêk yong melak ondong imbing.”

24 Me henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena, plopet te hê ya melak ondong me ya avîlanô mî thak iwa yêni thô amî.

25 Metom ya hanang avanông bing ethak môlô nena, hêndêng Elaija ya waklavông me Israel ining avî tôp bêng anông imô. Me Wapômbêng hevong be ôthîng mî hik hîtôm sondakbêng lô me wata te hiving be bôm bêng ivutak long êng sapêng.

26 Me Wapômbêng mî hêv Elaija be hê hêndêng avî tôp Israel te amî. Metom hêv yêni hê hêndêng avîlanô long bôyang ining avî tôp te atu be hîmô melak lông Salepat hîmô Saidon ining pik.

27 “Me bêng yom, sêmbôk atu be plopet Elisa hîmô me Israel ining avîlanô kômbôk lepla* bêng anông imô, metom loho te mî nimbutak mavî amî. Me Elisa hevong anô long bôyang te be ya athêng nena Naiman nang Silia yom hivutak mavî.”

28 Me avîlanô takatu be imô melak yeng elanjô ambô takêng be lerjing maning kambom.

29 Me iviyôva me êv Yisu vê hêk ining melak lông êng. Me imuthing inda hê hêndêng dum atu be elav melak lông hîmô ya dang vo îthô yêni vôiê indôk bôndang.

30 Metom Yisu hêv i vê hêk loho livông me heveng be hê.

*Yisu hêv gôk lêlêik vê
(Mak 1:21-28)*

31 Yôv me Yisu hîlôk be hê Kape-naom nang Galili. Sabat me hîndông avîlanô.

32 Avîlanô elanjô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho vômbe nena, ya ambô êng me lêklokvang anông.

33 Melak yeng êng me anô te atu be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam kaêk lêkwaê nena,

34 “Aê. Yisu nang Nasalet, hôlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Hôlêm vo numbuling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong me Wapômbêng ya Anô Matheng.”

35 Metom Yisu hethang gôk kambom êng be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu.” Me gôk kambom êng hevong be ôpêng hêv yak îlôk pik hêk loho livông me hetak ôpêng be hê me mî hivuling ôpêng amî.

36 Me avîlanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, “Ambô alête tiêng? Yêni henang ethak gôk lêlêik hîtôm anô lêk athêng bêng be ya ambô me lêklokvang anông be gôk lêlêik elanjô be ele yêng be ê.”

37 Be ya kôkôthing takêng hê heveng long bêng êng sapêng.

Yisu hevong Pita yanjavî hivutak mavî

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)

38 Me Yisu hetak melak yeng be hê Saimon ya melak. Me Saimon yanjavî hevong kômbôk vovang bêng be hêk. Me loho nang ik Yisu ling vo nênggêv yêni livung.

39 Êng me Yisu hê bidong vo avî êng me hesok kômbôk êng me kômbôk êng hetak yêni. Me ketheng oyang me hiviyô be hê me hepesang nôl vo loho.

4:22 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 4:24 4:24 Jon 4:44 4:25 4:25 1King 17:1,7 4:26 4:26 1King 17:8-16

4:27 4:27 2King 5:1-14 * 4:27 4:27 Kômbôk lepla me mî palê yom amî me kômbôk lomalama thak ivutak anô kôpik hiving. Be avîlanô thak êkô ni bidong vo anô lêk kômbôk lepla te amî. 4:32 4:32 Mat 7:28-29

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

⁴⁰ Hêndêng wakma wak hê hîlôk me Sabat yandang me avîlanô iwa na lêk kômbôk lomalama êyô vo Yisu. Me hetak bang hêyô hêk na êng tomtom me sapêng ivutak mavî.

⁴¹ Me hevong be gôk kambom etak avîlanô bêng anông be ele yêing be elam nena, "Ong Wapômbêng Nakandung." Gôk kambom takêng eyala nena yêni me Mesaya, be ditu hethang loho lêklokwang be loho bonong.

Yisu heveng melak lôngh doho

⁴² Lêkbôk momananing me Yisu hetak long êng me hê long thiliv. Me avîlanô ethalo yêni hele be êpôm yêni. Me loho vong vo embalong yêni long vo dô netak loho bini bôyang andô.

⁴³ Metom henang nena, "Tem yana vo ya nang Ambô Mavî ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng êndêng avîlanô melak yang imbing, vômbe nena hethak ondong iti yom me Wapômbêng hêv ya be ya halêm."

⁴⁴ Êng me hê Judia ining melak yeng tomtom me henang Wapômbêng ya ambô hêndêng loho.

5

Yisu hêv ku lêkmuk hêndêng Saimon

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)

¹ Wak te me Yisu heva kasîk bomang nang Genesale^{*} ya dang me avîlanô bêng anông eva be elanô Wapômbêng ya ambô be ekalambu yêni thing hêwê heveng.

² Me hêyê na ik alim nanam etak ining yeng yî hîmô lîndang me ê îvôking lek.

³ Êng me hê hethak Saimon ya yeng me henang ethak inda nena, "Nôlêm omolong yeng doke ni vulu." Me hîlôk îmô be hîndông avîlanô.

⁴ Yêni hîndông avîlanô yôv me henang ethak Saimon nena, "Numbua yeng be nu kasîk lîvông me nokaliv lek îndôk kasîk vo numbua alim."

⁵ Me Saimon enang nena, "Anômbêng, bokam bîlîvông dêim me yoô kaliv lek hîlôk kasîk hele be mî yoômbôv alim te amî me mî anông. Metom lêk honang, be ditu tem yoô kaliv lek îndôk kasîk."

⁶ Loho vong bêng me êvôv alim bêng anông bomang be lek hevong itip.

⁷ Êng me ik kayav vo na êvôv alim vi vo êlêm êngêv loho livung. Êng me loho lêm êyô be etak alim îlôk yeng luvi hele be hêyô thing be hevong vo nembak yeng luvi thethong.

⁸⁻⁹ Saimon Pita lêk na takatu be îmô hiving yêni êyê alim nômbêng atu be loho êvôv be esong kambom. Êng me Saimon heya vabudum thîvô hîmô Yisu valuvi me henang nena, "Anômbêng, notak ya be nu. Ya anô ya havong kambom."

¹⁰ Me Sebedi nakandung Jems lo Jon atu be loho na êvôv alim iving Saimon êyê nôm êng be esong kambom hiving.

Me Yisu henang ethak Saimon nena, "Dô nôkô andô. Lêk iti be hê me tem nômbôv avîlanô îtôm lêk hôvôv alim takiti êng."

¹¹ Yôv me loho iwa yeng be ê ethak lîndang me etak ining nômkama sapêng hîmô me ê esopa inda.

Yisu hevong anô lepla te mavî

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Wak te me Yisu hîmô melak lôngh te me anô palê lepla hêtêtô lînkôpik te hêlêm. Hêyê Yisu me heya vabudum thîvô be hikum hîlôk pîk. Me hepetenak Yisu lêk kapô malêing nena, "Anômbêng, lem hiving me hîtôm nombong be ya lenving kôpik imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk."

^{4:41 4:41} Mat 8:29; Mak 3:11-12 ^{4:44 4:44} Mat 4:23 ^{5:1 5:1} Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ^{*} ^{5:1 5:1} Genesale me kasîk bomang nang Galili ya athêng yang. ^{5:5 5:5} Jon 21:3-8 ^{5:11 5:11} Mat 19:27

³² Me bêng yom, ya halêm vo yandam na takatu be evong kombom kambom vo ende kapôlônging liling. Me mî ya halêm vo yandam na thêthôp amî."

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Me loho nang hêndêng Yisu bêngiti, "Wak bêng anông me Jon ya na hîndông thak itip ethak nôm be eteng mek êndêng Wapômbêng. Me Palisi ining na îndông thak evong bêng yom. Me bisête be yong na hîndông eyang be inum wak nômbêng iti sapêng?"

³⁴ Me Yisu henang nena, "Anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk lejing mavî me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî.

³⁵ Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm."

³⁶ Me Yisu henang ambô dôhôte bêngiti, "Anô te mî hîtôm nendambêng thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôo ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem nimbuling thôp lêkmuk be thêi ning leleyang tem mî nîtôm tom amî.

³⁷ "Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôo amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk imbulung bok kôpik bôo atu be nipupkê be waing engathô ni.

³⁸ Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me dô nipupkê andô lêk waing dô nengathô ni andô.

³⁹ "Metom na takatu be inum waing bôo yôv me thak îpôlik vo waing lêkmuk. Be enang nena, 'Waing bôo me vathing mavî vo waing lêkmuk.' "

6

Yisu me Sabat ya Alang
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Sabat te me Yisu lêk ya na hîndông ê eveng kukapô te. Me loho iwa wit ya va be ekakathe hîmô bahening kapô vo ya kôpik êngêv yak me injang ya anông.

² Metom Palisi doho êyê be enang nena, "Hevong bisê be môleovong nôm atu be itip nena dô embong êndêng Sabat andô?"

³ Me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk môle sam Devit lêk ya na môleo ning kôkôthing ema vo lejing be evong bêng mesa mî?"

⁴ Yêni hêyô Wapômbêng ya melak sel ya popating kapô be hiwa polom matheng* atu be na îmbôk da yom ining vo injang. Metom Devit heyang me hêv doho hêndêng ya na takatu be eveng hiving yêni be eyang."

⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya Alang."

Yisu hevong anô bang ema te mavî
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Sabat yang me Yisu hêyô melak yeng te be hê me hîndông avîlanô hîmô. Me anô te hîmô long êng be bang viyôhok bôk ema.

⁷ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho îmô be êyê Yisu manjeng vo injê nena tem nembong avîlanô lêk kômbok mavî êndêng Sabat mesa mî. Loho thalo lonjanlê vo enang yêni bêng.

⁸ Metom heyala loho ning auk be henang ethak anô bang ema atu nena, "Nôlemb omba avîlanô lîvông." Êng me ôpêng hiviyô be hê.

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya havong vo ya nang ingik môleo ling. Ômbête me thêthôp vo aômbong êndêng Sabat? Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kambom? Hîtôm

5:34 5:34 Jon 3:29 6:1 6:1 Lo 23:25 6:2 6:2 Jon 5:10 6:3 6:3 1Sml 21:1-6 6:4 6:4 Wkp 24:5-9

* 6:4 6:4 Polom matheng me polom lauming be lahavôyi atu be hîmô long matheng hîmô Wapômbêng ya melak seng kapô. Sonda nômbêng iti me etak hîmô long êng hîtôm da êndêng Wapômbêng. Sabat nômbêng iti me thak êv ya bôo vê me etak ya lêkmuk iwa long. Be na îmbôk da yom thak eyang ya bôo.

aôngêv anô te livung vo nîmô lêkmala mesa aômbuling yêni vo nema?"

¹⁰ Me Yisu hêyê loho sapêng hêwê heveng me henang ethak ôpatu nena, "Noto bahem." Êng me ôpêng hevong bêng me bang hivutak mavî hethak lojbô.

¹¹ Metom kîdônga ambô balambung lêk Palisi lenjing maning kambom be enang ethak loho da hê be hêlêm nena, "Tem aômbong ômbête ethak yêni?"

Yisu helam aposol lauming be la-havôyi

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Wak te me Yisu hethak dum te be hê vo neteng mek. Me bîlivông êng hele be heyang me heteng mek yom hêndêng Wapômbêng.

¹³ Heyang wakbêng me helam ya ña hîndông êlêm ethak tom. Me hîtôk loho tomtom hîtôm lauming be la-havôyi me helam loho nena aposol.*

¹⁴ Loho te me Saimon be hêv athêng lêkmuk hêndêng inda nena Pita me yang molok Endulu hiving Jems lo Jon me Pilip lo Batolomiu

¹⁵ me Matyu lo Tomas me Jems Alpius nakandung me Saimon atu be elam nena anô Selot*

¹⁶ me Judas Jems nakandung me Judas Iskariot*, ôpatu be yôk ketem netak Yisu îndôk ñakyo bahenjing.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

¹⁷ Yôv me Yisu lêk ya ña hîndông îlôk be ê kalông bôte. Me ya ña hîndông vi îmô long êng lêk avîlanô bêng anông êlêm nang Judia lo Jelusalem me avîlanô mamik Taia lo Saidon êlêm iving.

¹⁸ Loho lêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning ña lêk kômbôk mavî. Me ña lêk gôk lêlêik ivuling

loho me Yisu hêv gôk takêng vê be loho ivutak mavî.

¹⁹ Me avîlanô bêng anông evong vo êthôm yêni, vômbe nena lêklokvang bêng anông îmô inda be ditu thak hevong avîlanô sapêng ivutak mavî.

Mavî lêk malêing tem nêpôm opalêla

(Mat 5:1-12)

²⁰ Yôv me Yisu hik i lîlîng be hêyê ya ña hîndông me henang ethak loho nena,

"Mavî vo môlô avîlanô siv, vômbe nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng me môlô ning.

²¹ Me mavî vo môlô ña takatu be lêk oma vo lemim, vômbe nena tem lemvinjak.

Me mavî vo môlô avîlanô takatu be lêk oleng, vômbe nena tem omalîk.

²² Me mavî vo môlô avîlanô takatu be wakma avîlanô kapôlônjing êndô môlô lêk enang ambôma ethak môlô be êv dôming êndêng môlô vômbe nena osopa Anô Ya Nakandung.

²³ "Vômbe nena loho ning bu-malô bôk evong kombom tomêng yom hêndêng plopet sapêng. Bêng be ditu wakma nôm takêng ivutak me môlô lemim mavî, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv vuli mavî bêng te êndêng môlô injêk melak leng.

²⁴ "Metom malêing bêng vo môlô ña lêk nômkama bêng anông. Lêk uwa môlô ning nômkama lêk lemim mavî yôv.

²⁵ Me malêing bêng vo môlô ña takatu be lêk lemvinjak. Tem oma vo lemim.

Me malêing bêng vo môlô ña takatu be lêk omalîk. Tem lemim malêing kambom be ondeng.

²⁶ Me malêing bêng vo môlô ña takatu be lêk avîlanô sapêng êv môlô ning athêng ling.

* **6:13 6:13** Aposol ya ondong nena ña takatu be Yisu hêv loho be ê vo enang Wapômbêng ya ambô.

* **6:15 6:15** Selot me ña takatu be êndô Lom eyanging loho Israel. * **6:16 6:16** Kaliot me Judas ya long ya athêng me Iskariot ya ondong nena yêni me anô Kaliot te. Me mî lambô ya athêng amî.

6:21 6:21 Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 **6:22 6:22** Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

Loho ning bumalô bôk êv plopet
ambô yôhîng ining athêng ling
bêng yom.

*Lemim imbing môlô ning ñakyo
(Mat 5:38-48)*

²⁷ “Metom ya hanang ethak môlô
ña takatu be lêk olañô ya nena lemim
imbing môlô ning ñakyo me ombong
kombom mavî êndêng ña kapôlônging
êndô môlô.

²⁸ Me ôngêv mek mavî êndêng ña
takatu be êv mek kambom êndêng
môlô. Me oteng mek vo Wapômbêng
embong mavî êndêng ña takatu be
evong kambom hêndêng môlô.

²⁹ Me anô te hepetav malem dang
vi, êng me nungik vi lîlîng vo nepetav
imbing. Me anô te hiwa yong kwêv
dêim atu be huik, êng me notak yêni
vo nimbua yong kwêv yang imbing.

³⁰ Me anô te henang ik ong ling het-
hak nômkama, êng me nôngêv yom.
Me anô te hiwa yong nômkama, êng
me dô nonang vo nêngêv endelêm
ethak lonbô andô.

³¹ Me kombom atu be lem hiving
avîlanô embong êndêng ong, êng me
nombong bêng yom êndêng avîlanô
vi.

³² “Me môlô lemim iving ña takatu
be lejing iving môlô yom, êng me
osong nena tem môlômbua vuli mavî
te e? Mî anông. Ña evong kombom
kombom thak evong bêng yom.

³³ Me môlô thak ovong kombom
mavî hêndêng ña takatu be evong
kombom mavî hêndêng môlô yom,
êng me osong nena tem môlômbua
vuli mavî te e? Mî anông. Ña evong
kombom kambom thak evong bêng
yom.

³⁴ Me môlô êv nômkama hêndêng
ña takatu be lemim êv nena tem
êngêv viyang, êng me osong nena
tem môlômbua vuli mavî te e? Mî
anông. Ña takatu be thak evong
kombom kambom thak êv ining
nômkama hêndêng avîlanô vi atu be
evong kombom kambom bêng yom,
vômbê nena lejing êv nena ña takêng

tem êngêv ining nômkama sapêng
endelêm ethak lonbô.

³⁵ Metom Wapômbêng leng thak
hevong kombom mavî hêndêng ña
wambuk lêk ña evong kambom hiv-
ing. Be ditu tem môlôngik thô nena
môlô me yêni nali be lemim imbing
môlô ning ñakyo be ombong kom-
bom mavî lêk ôngêv nômkama oyang
êndêng loho me dô lemim êngêv nena
loho êngêv viyang andô. Ovong bêng
me heveng yam me tem umbua vuli
bêng.

³⁶ Me môlô kapôlômim ingik am
ethak avîlanô sapêng îtôm môlô ning
Kamik kapô hiki hethak avîlanô pîk
sapêng.

*Wapômbêng esopa môlô ning kom-
bom
(Mat 7:1-5)*

³⁷ “Dô môlô nang avîlanô vi ning
kambom bêng be onang nena loho
avîlanô kambom andô. Môlôvong
bêng me Wapômbêng tem mî nem-
bong bêng ethak môlô amî. Me dô
onang ethak avîlanô vi nena tem lo-
hombua ning kambom ya vuli andô.
Môlô nang bêng me Wapômbêng tem
nenang bêng ethak môlô imbing.
Me anô te hevong kambom hêndêng
môlô, êng me otak ya kambom.
Môlôvong bêng me Wapômbêng tem
nêngêv môlô ning kambom vê bêng
yom.

³⁸ Me môlô êv nômkama hêndêng
avîlanô vi, êng me Wapômbêng tem
nêngêv nômkama êndêng môlô bêng
yom. Metom yêni tem nêngêv bêng
anông êyômô imbing. Kombom alê
atu be ovong êndêng avîlanô vi me
tem yêni sopa môlô ning kombom be
nembong bêng yom êndêng môlô.”

³⁹ Yôvêm me Yisu henang ambô
dôhô te hêndêng loho nena, “Hîtôm
anô mandaluk pusip yang endom
anô mandaluk pusip yang mesa? Mî
anông. Thêi luvi tem êngêv yak îndôk
lovang.

⁴⁰ Sêik kapua me mî bêng vo ining
kîdônga amî. Metom ethak melak

yôvêm me tem imbutak îtôm ining kîdôngga.

⁴¹ “Bisête be hôyê sinusik hîmô aviyam mandaluk me mî hôyê aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing amî?”

⁴² Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê?’ Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing be nôngêv vê amî, be ditu ong anô ambô yôhîng. Nôngêv aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing vê vo nôngô tak katô êm kîmîng nôngêv sinusik atu be hîmô aviyam mandaluk vê.”

Alokwang lêk ya anông
(Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ “Alokwang mavî mî thak hik anông kambom amî. Me alokwang kambom mî thak hik anông mavî amî.

⁴⁴ Me anô thak êyê alokwang ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma. Me anô thak mî hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu amî. Mî anông.

⁴⁵ Be ditu auk mavî hîmô anô te kapô me tem nembong kombom mavî. Me auk kambom hîmô anô te kapô me tem nembong kombom kambom. Be ditu kombom alê hîvôlô anô te kapô thing ditu tem nenang ende ambôlêk.”

Kombom elav melak
(Mat 7:24-27)

⁴⁶ “Bisête be thak môlô lam ya nena ‘Anômbêng’ lômbôlông, metom mî thak osopa yîning ambô amî?”

⁴⁷ Me ôpatu be hêlêm hêndêng ya be helaŋô yîning ambô be hesopa me tem ya nang ôpêng ya kombom lavông êndêng môlô.

⁴⁸ Yêni me hîtôm ôpatu be helav ya melak landîng hîlôk pik lêk valu be hevalong long manjeng. Me ŋanambô bêng hêyô be hîlônîng melak êng metom mî hipu amî,

vômbê nena pik lêk valu hevalong long manjeng.

⁴⁹ Metom ôpatu be helaŋô yîning ambô be mî hesopa amî, êng me hîtôm helav ya melak hêyô hîmô pik atu be valu mî. Be ditu ŋanambô bêng hêyô be hekalông melak êng me hipu ketheng oyang.”

7

Anô vovak lêik ya hêv iving
(Mat 8:5-13)

¹ Yisu henang ambô takêng hêndêng avîlanô yôvêm me hê Kapenaom.

² Me anô vovak lêik te nang Lom hîmô be yêni thak la hiving ya anô ku te bêng anông, metom ya anô ku êng hêpôm kômbôk kambom be hevong ema.

³ Anô vovak lêik atu helaŋô Yisu ya kôkôthing, êng me yêni hêv ŋa Juda ning avaka doho be ê hêndêng Yisu vo enang ingik yêni ling vo nêlêm embong ya anô ku êng mavî.

⁴ Loho yô vo Yisu me enang lêk kapôlônging malêing nena, “Ôpiti me anô mavî, be ditu mavî vo nôngêv yêni livung.

⁵ Ôpêng thak la hiving aô ŋa Juda be bôk helav aô ning melak yeng.”

⁶ Êng me Yisu hê hiving loho. Be ê êyô bidong anô vovak lêik ya melak me ôpêng hêv ya ŋa môlô doho be ê hêndêng Yisu be enang ethak inda nena, “Anô vovak lêik henang bêjiti, ‘Anômbêng, dô nôlêm andô. Ya mî anô mavî vo nôlêm yîning melak kapô amî, be ditu dô.

⁷⁻⁸ Me bêng yom me ya mî anô mavî vo ya thok aŋga ong amî. Me ya hamô anômbêng te vimbing me yîning ŋa vovak îmô ya vimbing bêng yom. Me thak ya hanang hêndêng yîning anô vovak te nena, “Nu,” me thak hê. Me ya hanang ethak yang nena, “Nôlêm,” me thak hêlêm. Me ya hanang ethak anô ku te nena, “Nombong ku ti,” me thak hevong. Be ditu hova dêim be honang yom

vo yîning anô ku nimbutak mavî, êng me tem mavî.' "

⁹ Yisu helaŋô ôpêng ya ambô be hesong kambom be hik i lîlîng hîvô hê me henang ethak avîlanô nômbêng atu be eveng yêni yam nena, "Ya hanang avanông bîng ethak môlô nena bôk mî ya hayê anô Israêl te ya hêv iving hîtôm ôpiti amî!"

¹⁰ Me ŋa takatu be enang ambô hiving Yisu îvôê melak me êyê nena anô ku atu lêk hivutak mavî.

Yisu hik anô hema te ling

¹¹ Vauyaŋna me Yisu hê melak lônŋ te be ya athêng nena Nain. Me ya ŋa hîndông lêk avîlanô bêng anông ê hiving yêni.

¹² Loho ê bidong melak êng ya bandêng ambôlêk me avîlanô melak lônŋ êng iwa anô hema te be ele yêing. Ôpêng me avî tôp te nakan-dung tomêng yom. Me avîlanô melak lônŋ êng bêng anông ê hiving avî tôp êng.

¹³ Anômbêng hêyê yêni me lahiki be henang ethak inda nena, "Dô non-deng andô."

¹⁴ Me Yisu hê me hetak bang hêyô hêk balê me ŋa takatu be evak ôpêng eva tiŋeng. Me henang nena, "Anô muk, ya hanang ethak ong nena numbiyô!"

¹⁵ Me anô hema êng hiviyô hîmô me henang ambô me Yisu hêv ôpêng hêndêng talêmbô.

¹⁶ Me avîlanô sapêng êyê be êkô me êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, "Plopet bêng te lêk hivutak aô lîvông" me "Wapômbêng lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô livung."

¹⁷ Êng me kôkôthing ethak Yisu ya ku hê be heveng avîlanô Judia ning long sapêng lêk long bôyang takatu be hîmô bidong hiving.

Jon Anô Hithik Avîlanô hêv anô yi be ê vo enang ingik Yisu ling (Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon ya ŋa hîndông enang nôm takatu be Yisu hevong hethak inda. Êng me helam lokwanyî hêlêm

¹⁹ me hêv thêi be ê vo enang ingik Yisu ling nena, "Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv ong êlêm mesa yoô yambing anô yaŋda?"

²⁰ Anô yi êng êyô vo Yisu me enang nena, "Jon Anô Hithik Avîlanô hêv yêi be alêm vo anang ingik ong ling nena, 'Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yaŋda?' "

²¹ Wakma thêi yô me êyê Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk loma-loma mavî lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avîlanô. Me hevong ŋa maleŋing pusip bêng anông êyê tak.

²² Yôvêm me henang ethak thêi nena, "Mamumbunnu me onang ethak Jon ethak nôm takatu be lêk mamu yê lo olaŋô. Ŋa maleŋing pusip êyê tak, me ŋa veŋing kambom eveng, me ŋa kômbôk lepla ivutak lithîng, me ŋa lîndong putup elaŋô ambô, me ŋa ema iviyô hethak lonbô me ŋa siv elaŋô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

²³ Be ditu mavî vo ŋa takatu be êv iving ya me mî kapôlônŋing yi amî."

²⁴ Me Jon ya anô yi atu be iwa ambô be ê vo Yisu îvôê yôv me Yisu henang ik avîlanô ling ethak Jon nena, "Bôk môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa?"

²⁵ Mî. Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomaloma e? Mî. Ŋa takatu be ik kwêv kêkêlô lêk iwa nômkama mavî mavî me thak îmô ŋa bêngbêng lêk king ining melak yom.

²⁶ Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

²⁷ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk Wapômbêng ya kapua nena,

“ ‘Nondanô. Tem yangêv yîning anô te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong, me tem nepesang lonjanlê vo ong.’ *Malakai 3:1*

28 “Ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônâlêk hêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon.”

29 (Sêmbôk me Jon ithik avîlanô lêk na iwa takis hiving, be ditu elanjô ambô atu be Yisu henang ethak Jon me enang nena, “Wapômbêng ya kombom me thêthôp anông.”

30 Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung êndô Jon ithik loho, be ditu êv dôming hêndêng lonjanlê atu be Wapômbêng hik thô hêndêng loho.)

31 Me Yisu henang nena, “Tem ya nang bisête ethak avîlanô bôlô tiêng? Me loho hîtôm ômbête?”

32 Loho me hîtôm sêiknena takatu be îmo long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena, “ ‘Yoômbî yeng beleng vo môlôndô yeng,

metom mî olo yeng amî. Me yoô leng athêng malêng vo môlôndeng, metom mî môlô leng amî.’

33 “Bêng yom me Jon Anô Hithik Avîlanô hêlêm me thak hitip ethak nôlêm lêk waing. Me môlô pôlik ethak yêni be onang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

34 Metom Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nôlêm lêk hinum waing. Me môlô nang nena, ‘Ôngô! Ôpiti êng me thak heyang nôlêm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me na iwa takis lêk na evong kombom kambom ining anô môlô.’

35 Metom Wapômbêng nali takatu be iwa yêni ya auk thêthôp me loho ning ku tem ningik thô nena auk êng me thêthôp anông.”

Avî te hithik Yisu va hethak wel uv mavî

36 Palisi te helam Yisu be hê vo ninjang nôlêm imbing yêni. Êng me yêni hê hêyô vo ôpêng ya melak me hîlôk îmo vo ninjang nôlêm.

37 Me avî hevong kombom kambom te nang long êng helanjô nena Yisu lêk heyang nôlêm hîmô Palisi atu ya melak. Êng me hiwa wel uv mavî hîlôk kolopak kêkêlô te be hê hêyô melak êng.

38 Me hêlêm eva Yisu dôlêm bidong va me heleng be mathôk hêv yak hêyô hîmô Yisu vakapô. Me heyav mathôk vê hethak yêni da kwandôk naung. Me hingu Yisu vakapô lômbôlông me hiwa wel uv mavî atu be hithik Yisu vakapô hethak.

39 Palisi atu be helam Yisu hêlêm heyang nôlêm hiving inda hêyê nôlêm êng be la hêv nena, “Betha anô ti me plopet te ma, êng me tem neyala nena avî atu be hêthôm yêni me avî hevong kombom kambom te.”

40 Yisu heyala ôpêng ya auk be henang nena, “Saimon, yîning ambô te hêk vo ya nang ethak ong.”

Me Saimon henang nena, “Kîdônga, nonang.”

41 Me Yisu henang nena, “Anô yi bôk iwa valuseleng hêk anômbêng te. Anô yang hiwa hîtôm 500 me yang hiwa hîtôm 50 be thêi ning tôp hêk denang.

42 Me thêi mî hîtôm êngêv valuseleng êng viyang amî. Be ditu anômbêng êng henang ethak thêi luvi nena, ‘Tôp viyang dô lêk.’ ”

Yôv me Yisu henang ik Saimon ling nena, “Lem hêv nena anô yi êng yang sê ditu la hiving ôpêng bêng anông?”

43 Me Saimon enang viyang nena, “Betha yang atu be hiwa valuseleng bêng ma.”

Me Yisu henang nena, “Honang ambô thêthôp.”

44 Me Yisu hik i lîling me hêyê avî êng be henang ethak Saimon nena, “Nôngô avî ti. Ya havutak ayô yong melak kapô me mî hôêv nanam be ya hathik yaveng amî. Metom avî ti

hithik yaveng hethak yêni da mathôk be heyav vê hethak kwandôk ñaung.

⁴⁵ Me ya hayô athak yong melak kapô me mî hungu ya amî, metom wakma êng ele be diti me mîng avî ti hîngu yavenkapô lômbôlông me mî hetak amî.

⁴⁶ Me mî huwa wel be hongathô hêyô hîmô ya kwandôk amî, metom avî ti hiwa wel uv mavî be hengathô hêyô hîmô yavenkapô.

⁴⁷ Be ya hanang ethak ong nena avî ti la hiving ya bêng anông, be ditu aô yala nena ya kambom bêng anông lêk hêv yak yôv. Metom avîlanô takatu lejing êv nena ining kambom takatu be Wapômbêng hêv vê me doke yom, êng me tem lejing imbing yêni doke bêng yom."

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Yong kambom sapêng lêk hêv yak yôv."

⁴⁹ Me avîlanô takatu be îmô Saimon ya melak elanjô ambô êng me enang ethak i nena, "Ôpiti me opalê be ditu hêv kambom vê?"

⁵⁰ Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Ong da yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî. Nu lêk lembali."

8

Avî doho êv Yisu loho livung

¹ Yôv me Yisu hê heveng melak lông lômbôlômbô be henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi

² lêk avî takatu be bôk hêv gôk kambom lêk kômbôk vê hêk loho eveng hiving yêni. Avî takatu te me Malia nang Makdala sêmbôk be gôk kambom bahevi be lahavôyi etak yêni.

³ Me avî yang me Joana Kusa yanavî. Kusa me ôpatu be heyanging Helot ya melak. Me te me Susana lêk avî bêng anông iving. Avî takêng thak êv Yisu loho livung hethak ining nômkama.

Ambô dôhôte hethak anôte te hekaliv yanvêk

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avîlanô bêng anông êlêm nang lomelak lomelak be ethak tom vo injê Yisu. Me Yisu henang ambô dôhôte nena,

⁵ "Anôte te hê me hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô. Yêni hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonjanlê be avîlanô evak pesa lêk menak êpôm be eyang.

⁶ Me doho hîlôk pîk lêk valu be hivutak. Metom pîk êng moma be yanvêk êng heyeng be hema.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hiving hêyô yanvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hipup me hivutak bêng be hik anông hîtôm 100."

Yisu henang ambô takêng yôv me helam kaêk be henang nena, "Môlô ña lêk lîndong me ondanô ambô ti katôyang!"

⁹ Me Yisu ya ña hîndông enang ik yêni ling ethak ambô dôhôte êng ya ondong.

¹⁰ Me henang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thôte hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô yôv. Metom avîlanô vi me thak ya hanang ethak ambô dôhôte yom. Be ditu " 'Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Me loholanjô, metom mî eyala ya ondong katô amî.' " *Aisaia*

6:9

¹¹ Me Yisu henang nena, "Ambô dôhôte êng ya ondong me bêngiti. Yanvêk me hîtôm Wapômbêng ya ambô.

¹² Yanvêk takatu be hîlôk lonjanlê me hîtôm avîlanô takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, me heveng yam me Sakdang hêyô be hêv Wapômbêng ya ambô vê hêk loho kapôlônging vo dô êngêv imbing be Wapômbêng imbua loho vê injêk kambom ya vuli andô.

¹³ Me yanvêk takatu be hîlôk pîk lêk valu me hîtôm avîlanô takatu be

elanô Wapômbêng ya ambô be evalong lêk lejing mavî. Metom loho me hîtôm alokwang galôk atu be mî hîlôk pîk kapô be hê amî. Be ditu êv iving bidong oyang yom me wakma malêng êyô me etak ining êv iving.

¹⁴ Me yanvêk takatu be hîlôk yak lêklilu kapô me hîtôm avîlanô takatu be elanô Wapômbêng ya ambô, metom loho ê me pîk iti ya malêng hêpôm loho be lejing ik i hethak ining lêkmala be lejing iving valuseleng lêk lejing mavî pîk iti. Nôm takêng ithivung Wapômbêng ya ambô thing be loho mî ik anông mavî amî.

¹⁵ Metom yanvêk takatu be hîlôk pîk mavî me hîtôm avîlanô takatu be kapôlônging mavî be malejing lêlê. Loholanô Wapômbêng ya ambô be evalong long manjeng me eva lêklokvang be ik anông mavî.

Nôm takatu be hivung i hêk long kapô tem nimbutak yêing
(Mak 4:21-25)

¹⁶ “Anô mî thak êtôm lam be îsîk thing ethak wîng mena ivung hîmô long kapô te amî. Loho thak êthôkêng eva vo avîlanô takatu be êyô melak kapô me injê danda.

¹⁷ Nômkama takatu be hekopak hêk long kapô me tem nimbutak long yêing. Me nômkama takatu be hivung i hêk auk kapô me tem nimbutak yêing be sapêng eyala.

¹⁸ Bêng be môlondanô yîning ambô ti katô. Ôpatu be heyala yîning ambô katô me tem Wapômbêng embong be ôpêng eyala nômkama doho imbing. Metom ôpatu be mî heyala yîning ambô amî me Wapômbêng tem nim-bua auk takatu be ôpêng hesong nena bôk hiwa yôv vê injêk yêni.”

Opalê me Yisu talêmbô lo viyanji
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Me Yisu talêmbô lêk viyanji êlêm vo injê yêni, metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm êlêm bidong vo yêni amî.

²⁰ Êng me anô te henang ethak Yisu nena, “Lemtambô lêk aviyami eva yêing be lejing iving injê ong.”

²¹ Êng me Yisu henang viyang nena, “Yîning wakatik lêk aiyang loho me ña takatu be elanô Wapômbêng ya ambô be esopa.”

Yisu henang be lovak bêng ema
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Wak te me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.” Êng me ethak yeng te be ê.

²³ Wakma loho ê me Yisu hêkthôm. Me lovak bêng te hêyô be hiyuv kasîk be hik ivutak hîlôk yeng kapô be hevong vo nîmô loho thethong îndôk kasîk kapô bini.

²⁴ Êng me loho ê ik Yisu ling be enang nena, “Anômbêng, Anômbêng! Tem aô sapêng ama be mî!”

Me Yisu hiviyô be hethang lovak lêk kasîk budum bêng atu me hema be hêk tinjeng.

²⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Anga môlô ning ôêv iving hîmô sê?” Me loho song kambom be êkô me enang hê be hêlêm nena, “Ôpiti me opalê be ditu henang ambô hêndêng ñanam lêk lovak be elanô ya ambô be esopa?”

Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô te
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Me loho iwa yeng êng be ivup êyô kasîk be ê avîlanô Gelasa ining pîk. Long êng hêk Galili viyang vulu.

²⁷ Me loho ethak lijdang me Yisu hetak yeng be hê me anô te be thak gôk kambom bêng anông îmô hiv-ing yêni nang melak lông êng hêlêm hêpôm Yisu. Ôpêng bôk hetak ya melak me hê hîmô kalang be heveng kôlômbêng.

²⁸⁻²⁹ Ña long êng thak ekak ôpêng bang lo va lêku hethak yakseng me êv anô te vo heyangging. Metom gôk lêlêik êng thak hêyô be hîlônîng ôpêng

be hêsô yakseng êng kisi me hiwa ôpêng be hê hêndô hîmô long thiliv.

Me anô êng hêyê Yisu be heleng be hesaniyak be hekaliv inda hê hêk bidong Yisu va. Êng me Yisu henang ethak gôk atu nena, "Notak ôpiti be nu." Êng me ôpêng helam lêklala bomang nena, "Yisu, ong Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, lem hiving nombong ômbête êndêng ya? Dô nongêv vovang êndêng ya andô!"

³⁰ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, "Yong athêng bisê?"

Me ôpêng henang nena, "Yînîng athêng nena Nja Vovak Yalimamôk," vombê nena gôk kambom bêng anông îmô yêni kapô.

³¹ Me gôk kambom takêng epetenak Yisu lômbôlông nena, "Dô nômbî yoôndôk lovang atu be ya ondong mî andô."

³² Me bok bêng anông eyang tak îmô dum te ya lîkîning. Be ditu gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, "Nongêv yoô andôk bok takdaku kapô." Êng me Yisu hetak loho be ê.

³³ Me gôk kambom takêng etak ôpêng me ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda êng be ê êv yak hîlôk kasik bomang be nanam helok sapêng vônô.

³⁴ Me na takatu be eyanging bok êyê nôm êng me îsôv be ê enang mayaliv heveng lomelak.

³⁵ Me avîlanô elanô be êlêm êyê nena ômbête hivutak long êng. Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom bêng anông bôk îmô hiving yêni, ôpêng ya auk lêk mavî be hipuk kwak be hîmô bidong Yisu va. Me loho yê be êkô kambom.

³⁶ Me na takatu be êyê nôm êng enang hêndêng avîlanô takatu hethak nôm takatu be Yisu hevong hethak ôpêng be hivutak mavî.

³⁷ Me avîlanô Gelasa sapêng êkô be elowaling kambom be enang vo Yisu

tak loho bini bôyang. Êng me Yisu lêk ya na hîndông ethak yeng be îvôê Galili hethak lonjbô.

³⁸ Me anô lêk gôk kambom atu be lêk mavî hepetenak Yisu lêklokvang be henang nena, "Hîtôm ya thôk imbing ong?" Metom Yisu hêv ôpêng be hê me henang nena,

³⁹ "Numbunnu yong long me nonang êndêng avîlanô ethak nômbêng atu be Wapômbêng hevong êndêng ong." Êng me hîvô hê ya long me henang ethak avîlanô sapêng hethak nômbêng atu be Yisu hevong ethak inda.

*Avena hema lêk avî kômbôk
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Yisu hele hê kasik bomang viyang vulu hethak lonjbô me avîlanô bêng anông lêk eyanging yêni hîmô lîndang be iwa yêni thô.

⁴¹ Me anômbêng heyanging melak yeng te hêlêm be ya athêng nena Jailus. Ôpêng eya vabudum thîvô hîmô Yisu va me henang ik yêni ling lêk kapô malêng vo Yisu imbing inda bini ya melak

⁴² vombê nena nalavî tom yom be hêpôm kômbôk be hevong ema. Nalavî êng ya sondakbêng me hîtôm lauming be lahavôyi.

Be ditu Yisu hiving inda be hê me avîlanô bêng anông ê iving be ekalambu yêni thing.

⁴³ Me avî te heva avîlanô takêng lîvông be hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi. Be thak hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta*, metom loho te mî hîtôm nembong be yêni mavî amî.

⁴⁴ Avî êng hêlêm bidong vo Yisu dômlokvang me hêthôm Yisu ya kwêv dêim ya dang yom me ketheng oyang me lêkma êng hekapôk.

⁴⁵ Êng me Yisu henang ik ling nena, "Opalête hêthôm ya?"

Me avîlanô takêng enang nena, "Yoô mî." Me Pita henang nena,

* **8:43 8:43** Grik ining kapua bôh doho me mî ekavu ambô ti nena hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta amî.

“Anômbêng, avîlanô bêng anông ekalambu ong thing be ditu êthôm ong.”

⁴⁶ Metom Yisu henang nena, “Anô te hêthôm ya be ya hasae nena yîning lêklokvang doho hêv yak.”

⁴⁷ Me avî êng hêyê nena mî hîtôm nimbung i amî. Be ditu hêkô be helowaling be hê me heya vabudum thîvô hîmô bidong Yisu va. Me hîmô avîlanô malening me henang ondong alê atu be yêni hêthôm Yisu bêng lêk yêni hivutak mavî ketheng oyang bisê.

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî êng nena, “Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lembali.”

⁴⁹ Yisu henang ambô heva denang me anô te hêlêm nang Jailus ya melak be henang nena, “Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kîdônga me dô nôngêv ku bêng êndêng yêni andô.”

⁵⁰ Yisu helañô ambô êng me henang ethak Jailus nena, “Dô nôkô andô. Nôngêv imbing yom me nalum avî tem nimbutak mavî.”

⁵¹⁻⁵³ Yisu hêyô melak êng me avîlanô eleng athêng malêng lêk lening malêng bêng hethak avena êng îmô. Me Yisu henang ethak loho nena, “Athêng dô. Yêni hêkthôm yom me mî hema amî.” Metom loho yala nena lêk hema yôv be ditu emalik ethak yêni. Me Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni, be ditu hiwa Pita lo Jon me Jems lêk avena êng talêmbô lo lambô yom be ê melak kapô hiving yêni.

⁵⁴ Me hevalong avena êng hîmô bang me henang nena, “Yîning avena, numbiyô!”

⁵⁵ Me avena êng ya dôhê hêyô hîlôk kôpik hethak lonbô me bôlôtom oyang me hiviyô. Me Yisu henang vo êngêv nôm êndêng avena êng vo ninjang.

⁵⁶ Me talêmbô lo lambô esong kambom. Metom Yisu henang lêklokvang

nena dô enang nôm êng bêng ethak anô te andô.

9

Yisu hêv aposol lauming be la-havôyi be ê

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yisu helam aposol lauming be lahavôyi hethak tom me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk kambom sapêng vê lêk embong avîlanô kômbôk mavî.

² Yôv me yêni hêv loho be ê vo enang ambô ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk embong avîlanô lêk kômbôk mavî.

³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu lomelak lomelak. Me dô umbua nômate imbing môlô andô. Dô umbua kwanding lêk vak me nôm lêk valuseleng andô. Me môlôngik kwêv tom me dô umbua kwêv yang imbing andô.

⁴ Melak alêla takatu be môlô yô me ômô melak êng yom endebe otak long êng be unu bôyang.

⁵ Metom long takatu be mî iwa môlô thô amî, be wakma môlô tak long êng be ô, me ungik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malening vo ningik ining kambom thô.”

⁶ Yôv me loho ê eveng lomelak lomelak be enang Wapômbêng ya Ambô Mavî lêk evong avîlanô lêk kômbôk mavî.

Helot la hêv nena Yisu me opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Galili ning anômbêng Helot elañô nôm takatu be Yisu hevong be la hêv bêng anông hethak vômbe nena anô doho enang bênjiti, “Jon hiviyô hêk nama hethak lonbô.”

⁸ Me anô doho enang nena, “Elaija hêlêm,” me doho enang nena, “Plopet taksêmbôk te hiviyô hethak lonbô.”

⁹ Êng me Helot henang nena, “Bôk ya handambêng Jon lôkbudum kisi yôv, metom Yisu me opalête be ya halañô avîlanô enang ambô takiti

hethak yêni?" Êng me yêni hevong vo ninjê Yisu.

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 5,000 (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)

¹⁰ Me aposol îvôlêm êyô me enang kôkôthing ethak nô m takatu be loho vong êndêng Yisu. Yôv me Yisu helom loho da yom be hê melak lôn te be ya athêng nena Betsaida.

¹¹ Metom avîlanô bêng anông eyala long atu be Yisu hê. Êng me loho sopa yêni be ê. Loho ê êyô vo Yisu me yêni hiwa loho thô. Yôv me yêni henang ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

¹² Me hêndêng yathindang hêmbôk me aposol lauming be lahavôyi takatu êlêm me enang ethak yêni nena, "Aômô long thiliv, be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong vo ethalo ning nô m lêk long injêk."

¹³ Metom Yisu henang nena, "Mî, môlô da tem ombakông loho." Me loho nang nena, "Yoô ning polom bahevi me alim nânam yi yom hîmô be mî hîtôm amî. Bêng be tem yoôna vo angêv nô m vuli vo avîlanô nômbêng itiêng mesa?"

¹⁴ Loho nang ambô êng vômbê nena anô bêng anông îtôm 5,000 ma ditu îmô.

Me Yisu henang ethak ya aposol nena, "Onang ethak avîlanô nena ithining i îtôm 50 50 be îndôk îmô lundum lundum."

¹⁵ Aposol evong bêng hêndêng avîlanô be sapêng îlôk îmô bing.

¹⁶ Me Yisu hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me hêv la mavî. Yôv me hekavli me hêv hêndêng aposol be îmbî tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

¹⁷ Be avîlanô sapêng eyang be lenjinyak. Me nô m wata vi atu be hîmô me aposol ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

Pita henang nena Yisu me Mesaya (Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Wak te me Yisu heteng mek me ya nâ hîndông yom îmô hiving yêni. Me Yisu henang ik loho ling nena, "Avîlanô thak lenjing êv nena ya opalête?"

¹⁹ Me loho nang viyang nena, "Doho nang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me plopet bô te hiviyô hethak lonbô."

²⁰ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Me môlô da lemim nena ya me opalête?"

Me Pita henang viyang nena, "Ong me Mesaya atu be Wapômbêng hêv hêlêm."

²¹ Êng me Yisu henang lêklokvang hêndêng loho vo dô enang ambô êng bêng êndêng anô te andô.

²² Me henang nena, "Wapômbêng bôk îtôk yôv nena Anô Ya Nakan-dung atu tem nimbua malêng lêk vovang bêng anông. Me avaka lêk nâ bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung tem ende dôming lîng êndêng yêni. Me tem ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

Kombom aômbutak îtôm Yisu ya nâ hîndông

²³ Me yêni henang ethak avîlanô sapêng nena, "Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dô m lîng êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya wak nômbêng iti sapêng.

²⁴ Vômbê nena ôpatu be la hiving ya lêkmala pîk bêng anông be hevalong long, ôpêng tem mî nimbua lêkmala anông amî. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

²⁵ Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom hêndêng wakma ya lêkmala hêv yak, me ya nômkama takêng tem

nênggêv yêni livung bisê vo nimbua lêkmala anông?

²⁶ Me anô te moma vo ya lêk yîning ambô be wakma Anô Ya Nakan-dung hele hêlêm hiving ya danda lêkmanjing lêk Lambô ya me anêla matheng ining, me tem yêni moma vo ôpêng bêng yom.

²⁷ Ya hanang avanông êndêng môlô nena Wapômbêng ya lêkliyak bêng tem nêlêm. Me môlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nô m êng imbing.”

*Yisu lijkôpik hivutak yanda
(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

²⁸ Yisu henang ambô êng yôv me wak bahevi be lahavôlô hele be hê. Me hiwa Pita lo Jon me Jems be loho ethak dum te be hê vo neteng mek.

²⁹ Yisu heteng mek denang me thohav lo ma hivutak yanda be ya kwêv hivutak thapuk hitôm damak êv.

³⁰⁻³¹ Me bôlôtom oyang me anô lokwanyî lêk danda lêkmanjing êyôva be enang ambô hiving yêni. Yang me Moses me yang me Elaija. Thêi nang ambô hiving Yisu hethak nô m takatu be Yisu tem nembong be ningik anông î mô Jerusalem endebe netak pîk iti bini.

³² Me Pita hiving Jon lo Jems malenjing eyang be êkthôm. Metom iviyô me êyê Yisu ya danda lêkmanjing lêk anô yi eva hiving yêni.

³³ Me thêi ê vini me Pita henang ethak Yisu nena, “Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanlô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.” Pita hîthông nena henang ambô alête bêng.

³⁴ Pita henang ambô denang me mavông te hêyô be heva loho thing be êkô kambom.

³⁵ Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Diti me yîning Wakna be bôk ya hatôk yêni yôv vo nembong yîning ku, be ditu ondanô ya ambô.”

³⁶ Ambô êng hivutak yôv me loho yê Yisu yom lêk heva. Pita lo Jon me Jems mî enang hêndêng anô te hethak nô m takatu be êyê lo elanô amî.

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Hiviyô heyang me Yisu loho tak dum me loho lôk be ê me avîlanô bêng anông ê êpôm yêni.

³⁸ Me na takêng te helam nena, “Kîdônga, ya hapetenak ong vo nênggêv yîning wakna livung, vômbe nena yîning wakna tom yom.

³⁹ Be gôk kambom te thak hekakô yêni me bôlôtom oyang me hesanjiyak be helowaling be apôk thapuk hivutak ambôlêk. Gôk êng hivuling yêni lijkôpik kambom anông me mî thak hetak yêni doke amî.

⁴⁰ Bôk ya hapetenak yong na hândông lêklokvang vo ênggêv gôk kambom êng vê, metom loho mî hitôm amî.”

⁴¹ Me Yisu henang viyang nena, “Môlô avîlanô bôlô tiêng mî ôêv iving be osopa lonjanlê thêthôp amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm.”

⁴² Me wakna êng heveng be hê hêndêng Yisu denang me gôk kambom êng hîmbî yêni vôiê hîlôk pîk me hevong be helowaling kambom. Metom Yisu hethang gôk lêlêik êng lêklokvang me hevong wakna êng be hivutak mavî me hêv êndêng lambô hethak lonbô.

⁴³ Me avîlanô sapêng îpîndîk kambom hethak Wapômbêng ya lêklokvang êng.

*Yisu henang bôlôyang hethak ya nana
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Hêndêng wakma êng me avîlanô sapêng lenjing êv bêng anông hethak nô m takatu be Yisu hevong. Me Yisu henang ethak ya na hîndông nena,

44 “Môlôndanô ambô ti be tem ya nang katôyang. Anô te tem netak Anô Ya Nakandung indôk ya ñakyo bahening.”

45 Metom ya ña hîndông îthông ambô êng ya ondong paling, vômbe nena ambô êng ya ondong me hîmô kapô. Lêk êkô enang ingik yêni ling vo nenang ya ondong bêng êndêng loho.

Opalête hetaving i me nimung vo môlô
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)

46 Me Yisu ya ña hîndông îkôki nena loho ali alête me nimbutak anô nimung vo loho.

47 Metom Yisu heyala loho ning auk êng be hiwa sêik yaôna te be hîtîng eva bidong yêni da.

48 Me henang ethak loho nena, “Ôpatu be hiwa sêik nate bêngiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving. Me ôpatu be hetaving i hele be yaônalêk hîmô môlô lîvông ditu hivutak anô nimung vo môlô.”

49 Me Jon enang nena, “Anômbêng, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be ditu yoô nang vo netak ku êng.”

50 Metom Yisu henang nena, “Dô omba yêni thing andô. Ôpatu be mî hîpôlîk ethak môlô amî, ôpêng me heva hiving môlô.”

Avîlanô Samalia êndô Yisu

51 Wakma Wapômbêng tem nim-bua Yisu bini leng me lêk bidong, êng me yêni latom vo ni Jerusalem.

52 Me yêni hêv anô doho be ê melak te hêk Samalia vo epesang nômkama imung vo yêni.

53 Metom avîlanô long êng êndô imbua yêni thô vômbe nena eyala nena yêni hê vini Jerusalem.

54 Ya ña hîndông yi Jems lo Jon êyê nôm êng be enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, yêindam amela nang leng be nîndôk ethang loho mesa?”

55 Metom Yisu hik i lîlîng me het-hang thêi.

56 Me loho ê melak yang.

Malêing vo esopa Yisu
(Mat 8:18-22)

57 Loho veng lonðanlê be ê me anô te henang ethak Yisu nena, “Long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

58 Me Yisu henang viyang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang îmô me menak ining unak îmô, metom Anô Ya Nakandung atu me ya long ninjêk mî.”

59 Me Yisu henang ethak anô yang nena, “Nosopa ya.”

Metom ôpêng enang nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

60 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Notak ña dôhólônging bôk ema yôv vo loho da endav ining ñama. Me yong ku me nu nang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêkînyak bêng.”

61 Me anô yang enang ethak Yisu nena, “Anômbêng, tem ya sopa ong, metom notak ya vo ya nang ya leng mavî êndêng yîning avîlanô yôvêm.”

62 Me Yisu henang viyang nena, “Ôpatu be heveng lonðanlê be hik mandaluk lîlîng, ôpêng mî hîtôm nembong Wapômbêng ya lêkînyak bêng ya ku mavî yang amî.”

10

Yisu hêv avîlanô hîtôm 72 be ê
(Mat 11:20-24)

1 Yôv me Anômbêng hîtôk avîlanô vi hîtôm 72 be hêv loho yiyi imung be ê hêndêng melak lông takatu be tem yêni ni.

² Me yêni henang ethak loho nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk îmo kukapô, metom ña ku tomtom yom. Be ditu môlô teng mek êndêng ku ya alang vo nêngêv ña ku bini vo ithup nôm anông.

³ Môlô nu. Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip nali îmo avung yatap lîvông.

⁴ Me dô môlômbua vak valuseleng lêk vak me venjîkapô bokgôp imbing andô. Me dô onang waklîvông ethak anô te be okam îndôk lonjanlê andô.

⁵ “Môlô yô melak te kapô me môlô nang ethak loho nena, ‘Wapômbêng ya lambali hîmô hiving môlô.’

⁶ Anô lambali te hîmô melak êng, êng me môlô ning ambô mavî êng tem nîmô imbing yêni. Me mî, êng me tem ambô êng nîmbôlêm vo môlô da ethak lonbô.

⁷ Me môlô mô melak êng yom. Me ongwang be unum nôm takatu be êv hêndêng môlô yom hîtôm môlô ning ku ya vuli. Me dô môlô nu thak melak viyang mayaliv andô.

⁸ “Môlô yô melak lông te be iwa môlô thô be êv nôm hêndêng môlô, êng me ongwang.

⁹ Me môlômbong loho ning avîlanô lêk kômbôk imbutak mavî me môlô nang bêngiti, ‘Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong vo môlô.’

¹⁰ Metom mî iwa môlô thô amî, êng me môlô nu me omba lonjanlê be môlô nang nena,

¹¹ ‘Môlô ning melak lông ya limbalôm atu be hîmô yoô venjing kapô me yoô ik vê hîlôk môlô malemim vo ningik thô nena môlôvong kambom. Metom lemim êngêv katô vômbe nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong.’

¹² Ya hanang ethak môlô nena waklavông atu be Wapômbêng tem nembong ambô ethak avîlanô me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî, loho ning malêng me tem

nîmbô thak vo avîlanô kambom nang Sodom.

¹³ “Alitaknena, môlô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk môlô yê nôm thamtham lomalama. Metom bôk yambong nôm thamtham takêng îmo Taia lo Saidon lîvông, ketheng oyang me tem ingik kwêv kambom lêk ethav amela kambôk ethak lunjîkwandôk be ende kapôlônging lîlîng.

¹⁴ Waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me môlô ning malêng tem nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

¹⁵ Me môlô avîlanô Kapenaom, tem êngêv môlô ning athêng ling ethak leng mesa? Mî, tem môlôndôk bunu ña ema ning long!”

¹⁶ Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Anô te helañô môlô ning ambô, êng me ôpêng helañô yîning ambô hiving. Me anô te hele dôm lîlîng hêndêng môlô, êng me yêni hele dôm lîlîng hêndêng ya hiving. Me anô te hele dôm lîlîng hêndêng ya, êng me yêni hele dôm lîlîng hêndêng Ôpatu be hêv ya be ya halêm hiving.”

Avîlanô 72 takatu îvôlêm hethak lonbô

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

¹⁷ Avîlanô 72 takatu îvôlêm ethak lonbô me lejing mavî bêng anông be enang nena, “Anômbêng, hethak yong athêng me gôk kambom elañô yoô ning ambô be esopa.”

¹⁸ Me Yisu henang nena, “Ya hayê Sakdang hêv yak hîlôk leng hîtôm damak.

¹⁹ Ondanô. Bôk ya hêv lêklokvang hêndêng môlô yôv vo môlômbak bôyîv lêk ñalivang pesa. Me môlô hîtôm okav Sakdang ôpatu be môlô ning ñakyo ya lêklokvang sapêng li. Me nômate mî hîtôm nimbuling môlô amî.

²⁰ Me dô môlô lemim mavî bêng anông be onang nena gôk kambom

elanô môle ning ambô andô, metom môle lemim mavî ethak Wapômbêng bôk hekavu môle ning athêng yôv hêk melak leng.”

²¹ Yôv me Lovak Matheng hevong Yisu kapô mavî be henang nena, “Wakamik, ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk vo ña auk bêng me huik thô hêndêng ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling! Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

²² “Wakamik bôk êv nômkama sapêng hêndêng ya yôv. Me anô te mî heyala Nakandung atu katô amî, me Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Me Nakandung lêk ña takatu be Nakandung la hiving ningik lambô thô êndêng loho yom.”

²³ Me Yisu hik i lîlîng be henang ethak ya ña hîndông yom nena, “Wapômbêng hevong mavî hêndêng môle be môle yê nôm takiti.

²⁴ Ya hanang ethak môle nena sêmbôk me plopet lêk king bêng anông lejing iving injê nôm takiti be lêk môle yê, metom mî êyê amî. Me lejing iving endanô ambô takiti be lêk môle lanô, metom mî elanô amî.”

*Anô Samalia mavî te
(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)*

²⁵ Wak te me anô lêk auk ethak ambô balambung te hiviyô heva vo neyek Yisu be henang nena, “Kîdônga, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

²⁶ Me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Me hosam ambô êng be hoyala bisête?”

²⁷ Me ôpêng enang viyang nena, “Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk ong kapôlôm lêk dôhôm me lêklokwang lêk yong auk

sapêng. Me lem imbing yong avîlanô môle hîtôm lem hiving ong da.”

²⁸ Me Yisu henang nena, “Avanông. Nombong bêng me tem numbua lêkmala.”

²⁹ Metom hevong vo avîlanô injê nena yêni me anô auk mavî be ditu henang nena, “Yîning avîlanô môle me ña sêla?”

³⁰ Me Yisu henang viyang nena, “Anô te hetak Jêlusalem me hivup hîlôk be hê Jeliko. Êng me ña vanî êyê yêni be ik inda kambom anông be hemayak hêk lonðanlê me iwa ya nômkama vanî be ê.

³¹ Hêndêng waklavông êng yom me anô hîmbôk da te hesopa lonðanlê êng ivup îlôk be hê. Me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonðanlê vi hele be hê.

³² Bêng yom me anô ondong Livai* te hivup îlôk lonðanlê tomêng yom hele me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonðanlê vi atu hele be hê.

³³ Yôv me anô Samalia* te hivup îlôk lonðanlê êng hele me hêyê ôpêng be lahiki.

³⁴ Be ditu yêni hê hêndêng ôpêng me hengathô waing lêk wel hethak ya palê me hithum. Yôv me hiwa ôpêng be hetak hêyô hîmô ya bok-donki me helom be hê melak vathi te me yêni da heyangjing.

³⁵ Hiviyô heyang me hêv valuseleng silva yi hêndêng melak alang be henang nena, ‘Noyangjing anô ti mavî. Me valuseleng iti mî hîtôm amî be wakma atu ya havôlêm be hotak doho êyômô long hiving, me tem ya wê yong valuseleng takêng viyang.’”

³⁶ Yisu henang ambô dôhôm êng yôv me henang ik anô lêkauk ethak balambung êng ling nena, “Lem hêv bisête? Ôpatu be ña kambom ik me loho alialê ditu hîtôm ya anô môle te?”

10:22 10:22 Jon 3:35; 10:15 **10:25 10:25** Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27 10:27** Wkp 19:18; Lo 6:5

10:28 10:28 Wkp 18:5 * **10:32 10:32** Livai me ondong Livai ning lêkmuk takatu be thak êv ña Juda ning ña îmbôk da livung lêk êv ña evong ku hîmô melak matheng kapô livung hiving. * **10:33 10:33**

Avîlanô Samalia me Juda ning avîlanô takatu be ê iwa avîlanô hîlôk long bôyang ining limi. Thak mî loho êv yeng îlôk Jêlusalem iving Juda amî. Be ditu Juda thak itip ethak loho be lejing êv nena loho mî Wapômbêng ya avîlanô amî

³⁷ Me anô lêkauk ethak balambung atu henang viyang nena, “Ôpatu be hêv kapô hêndêng yêni.”

Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Nu me nombong bêng yom.”

Yisu hîmô Mata lo Malia ning melak

³⁸ Yisu lêk ya ña hîndông eveng be ê me Yisu hêyô melak lông te be hê. Me avî te be ya athêng nena Mata hiwa Yisu thô be hê hîmô ya melak.

³⁹ Me Mata yang molok Malia hîmô bidong vo Anômbêng va be helanô ya ambô.

⁴⁰ Metom Mata lahiki ethak yêni yom evong ku bêng anông vo hepesang nô. Êng me yêni hê hêndêng Yisu me henang nena, “Anômbêng, lem hêv bisête? Ya havong ku bêng anông me yîning aiyang molok mî hêv ya livung doke amî. Be ditu nonang ethak inda vo nêlêm êngêv ya livung.”

⁴¹ Metom Anômbêng henang viyang hêndêng inda nena, “Mata, Mata, bisête be lem ik ong be kapôlôm malêing hethak nômkama lomalama bêng anông?”

⁴² Nômate yom ditu nômbêng be Malia lêk la hiving vo nimbua me lêk iwa nôm êng yôv, be anô te mî hîtôm nimbua nôm êng vê injêk yêni amî.”

11

*Kombom eteng mek
(Mat 6:9-15; 7:7-11)*

¹ Wak te me Yisu heteng mek îmo bôte. Heteng mek yôv me ya ña hîndông te henang ethak yêni nena, “Anômbêng, nôndông yoô vo yoô teng mek îtôm sêmbôk be Jon îndông ya ña hîndông.”

² Me Yisu henang nena, “Môlô teng mek bênjiti,

“ ‘Wakamik, nombong yong athêng injêk matheng.

Me yong lêklinyak bêng êlêm.

³ Me nôngêv nôm êndêng yoô îtôm wak nômbêng iti.

⁴ Me notak yoô ning kambom

vômbê nena thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong êndêng yoô.

Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô.’ ”

⁵⁻⁶ Yôv me Yisu henang ambô dôhôte hêndêng loho nena, “Bîlîvông bing te me hô hêndêng yong anô môlô te ya melak be honang nena, ‘Aiyang, yîning anô môlô te hêlêm nang long dêim be lêk hîmô yîning melak be hema vo la be ya nôm mî. Be hîtôm nôngêv polom lokwanlô vo ya mesa?’

⁷ Me yong anô môlô atu hîmô ya melak kapô tem nenang viyang nena, ‘Dô nuŋgik ya ling andô. Lêk yoô ik melak ambôlêk thing be aêkthôm yôv be tem mî yambiyô be yangêv nômate êndêng ong amî.’

⁸ Yêni hêndô nêngêv ya anô môlô livung. Metom ya hanang ethak môlô nena ôpêng enang ik yang êng ling lômbôlông, êng me tem moma be nimbiyô me nêngêv nôm îtôm datu be henang ik yêni ling.

⁹ “Bêng yom me ya hanang ethak môlô nena, onang ingik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo môlô.

¹⁰ Vômbê nena ña takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm, me ipindinding melak ambôlêk, me tem ningik kê vo loho.

¹¹ “Môlô sêiknena ning lami, nalum henang ik ong ling vo ninjang alim ñanam me tem nôngêv bôyîv kambom te êndêng yêni mesa? Mî!

¹² Mena henang ik ling vo ninjang menak daluk, êng me tem nôngêv ñalivang te mesa? Mî!

¹³ Môlô avîlanô kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî hêndêng nalumi. Bêng be môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv Lovak Matheng êndêng ña takatu be enang ik yêni ling.”

*Yisu lo Belsebul**(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)*

¹⁴ Wak te me Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô ambôlêk putup te. Me gôk kambom êng hetak anô êng be hê me anô ambôlêk putup êng enang ambô be avîlanô bêng anông êyê be esong kambom.

¹⁵ Metom avîlanô doho enang nena, "Gôk kambom ining anômbêng Belsebul* hêv lêklokvang êndêng Yisu, be ditu hêv gôk kambom vê hêk avîlanô."

¹⁶ Me loho vi evong vo eyek Yisu be enang ik yêni ling nena, "Nom-bong nôm thamtham te vo ningik thô ethak yoô nena Wapômbêng êv ong be hôlêm."

¹⁷ Metom Yisu heyala loho ning auk be henang ethak loho nena, "Avîlanô melak lôn te evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lôn êng tem nêngêv yak. Me avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me ondong êng tem nêngêv yak bêng yom."

¹⁸ Me Sakdang ya gôk kambom evak i kê hê ondong yi, êng me Sakdang ya lêklokvang thak heyanging nômka tem nembu manjeng amî. Ya hanang ambô ti vômbe nena môlô nang nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokvang.

¹⁹ Môlô nang nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokvang. Me opalête hêv lêklokvang êndêng môlô ning avîlanô be loho êv gôk kambom vê? Belsebul mesa opalê? Mî! Môlô da ning avîlanô ik thô nena môlô ning ambô me lêkwak.

²⁰ Wapômbêng da hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm îmo môlô livông yôv.

²¹ "Anô lêklokvang te hîtôm Sakdang hevalong nômka vovak be

heyanging ya melak, êng me ya nômka tem nîmô mavî.

²² Metom anô te ya lêklokvang bêng anông vo ôpyang êng hîtôm Wapômbêng hêyô be hevong vovak hiving ôpêng hele be hîmô yêni li, êng me tem nimbua ôpêng ya nômka vovak takatu be hêv iving nena nôm takêng tem nembong be nimbutak lêklokvang. Be ditu ôpatu be lovak me tem nîmbî yang atu be hêv yak ya nômka tham.

²³ "Anô te mî hêv ya livung be yêngik vovak imbing Sakdang amî, êng me ôpêng heva hiving Sakdang be thêi vong vovak hiving ya. Me anô mî hêv ya livung be hithup avîlanô hêlêm bidong vo Wapômbêng amî, êng me hîtôm hindining loho be îsôv mayaliv.

²⁴ "Gôk lêlêik hetak anô te, êng me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmo. Be mî hêpôm long te amî, êng me tem nenang nena, 'Dô me yandena melak sêmbôk atu be ya hamô ethak lonbô.'

²⁵ Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk îthî be epesang be hivutak mambung anông.

²⁶ Êng me tem ni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining kambom hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonbô be îmo. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk."

²⁷ Yisu henang ambô takêng îmo denang me avî te hîmô avîlanô nômbing êng livông be helam nena, "Mavî vo avî atu be hevathu ong be hêv sum êndêng ong, nîmô lêk la mavî."

²⁸ Metom Yisu henang nena, "Avanông, metom mavî bêng anông vo ôpatu be helanô Wapômbêng ya ambô be hesopa."

Anô doho lejing iving injê nôm thamtham

(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

11:15 11:15 Mat 9:34; 10:25 * **11:15 11:15** Athêng Belsebul iti me kenan ining gôkba te ya athêng, ditu êv êndêng sakdang **11:16 11:16** Mat 12:38 **11:22 11:22** Kol 2:15 **11:23 11:23** Luk 9:50 **11:27 11:27** Luk 1:28,42,48 **11:29 11:29** Mat 16:4

²⁹ Avîlanô bêng anông êlêm be êlêm. Loho êyô vo Yisu me henang ethak loho nena, “Avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom. Loho nang vo yambong nôl thamtham vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Loho tem injê Jona ya lavuning yom.

³⁰ Sêmbôk atu me Jona hivutak îtôm lavuning te vo avîlanô Ninive êyê. Me lêk iti me Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak bêng yom vo avîlanô bôlô tiêng injê.

³¹ “Sêmbôk me Siba ning avî king hetak ya long me hêlêm nang pîk ya dang vo nendañô Solomon ya auk mavî. Ondañô! Anô te hîmô long iti me bêng vo Solomon. Metom môlôndô ondañô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me Siba ning avî king êng tem nenang môlô ning kambom thak môlô seng ambô bêng.

³² Me sêmbôk be avîlanô Ninive elañô Jona ya ambô be ele kapôlôning lîng. Me anô te lêk hîmô long iti me bêng vo Jona. Metom môlôndô ondañô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me tem avîlanô Ninive emba be enang môlô ning kambom takêng bêng.

*Danda lenjing kôpik
(Mat 5:15; 6:22-23)*

³³ “Anô mî thak êtôm lam be ivung hîmô long kapô mena îsîk thing ethak wîng amî, mî. Loho thak êthôkêng eva yêing vo avîlanô takatu be êyô melak kapô êng tem injê danda.

³⁴ Malemdaluk me hîtôm lam vo hêv danda hêndêng lemvim kôpik. Me malemdaluk mavî me tem danda injêk lemvim kôpik sapêng. Metom malemdaluk kambom me tem momañaning bêng injêk lemvim kôpik sapêng.

³⁵ Be ditu noyanging ong katô. Endekeme nosong nena danda hîmô

ong kapô, metom mî momañaning îmô kapô.

³⁶ Me danda hêk lemvim kôpik sapêng me momañaning mî hêk bôte amî, êng me lemvim kôpik sapêng tem nimbutak danda îtôm lam hêv danda hêndêng ong.”

*Yisu henang lêklokwang ethak Palisi lêk kîdônga ambô balambung
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)*

³⁷ Yisu henang ambô yôv me Palisi te henang ik yêni ling vo ninjang nôl imbing inda. Êng me Yisu hê hêyô vo ôpêng ya melak kapô be heyang nôl hîmô ya balê.

³⁸ Me Palisi êng êyê Yisu hîlôk îmô vo ninjang nôl me mî hithik bang hîtôm Palisi ning kombom amî. Êng me yêni hesong kambom.

³⁹ Me Anômbêng enang ethak yêni nena, “Môlô Palisi thak vôi king keyek lêk belev vindôm yom, metom môlô kapôlômim hêyô thing ethak kombom kambom lêk malening dantang.

⁴⁰ Môlô ña molo. Wapômbêng hep-esang vi yêing lêk vi kapô hiving. Be ditu môlômbôking kapôlômim imbing me mî bahemim yom amî.

⁴¹ Metom môlô ning nômkama takatu be hîmô belev kapô me môlôngêv êndêng ña nômkama mî vo nêngêv loho livung. Môlômbong bêng me tem môlô ning nômkama sapêng îmô mambung mavî injêk Wapômbêng mandaluk.

⁴² “Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Thak môlô thup nôl takatu be thak hevong nôl vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da. Môlôvong nôl yaôna êng me mavî, metom ôêv yak ethak ombong nôl bêng îtôm kombom thêthôp êndêng avîlanô lêk lemim imbing Wapômbêng anông. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

⁴³ “Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lemim iving ômô balê mung îmô melak yeng kapô lêk lemim iving avîlanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî,’ êndêng môlô îndôk long ethak tom îlôk.

⁴⁴ “Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lêlêik îtôm anô hema te atu be bôk elav bôk be avîlanô mî eyala kalang êng amî. Be ditu loho êyôva viling be ivu-tak lêlêik hêk Wapômbêng mandaluk. Bêng yom me avîlanô thak esopa môlô, metom mî eyala nena môlô da me kapôlômim lêlêik kambom amî.”

⁴⁵ Kîdôngga balambung te helanjô ambô êng me henang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, honang ambô êng êndêng Palisi me huik yoô susu hiv-ing.”

⁴⁶ Me Yisu henang nena, “Alitaknena vo môlô na lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô imbing. Môlô êv balambung lomaloma bêng anông êndêng avîlanô vo esopa. Balambung takêng me hîtôm vak malêng vo loho. Metom mî môlô da ôngêv loho livung doke amî.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Limbumi bôk ik plopet bêng anông vônô me môlô lav melak êyô ining kalang takêng vôn be oyanging dendaung. Môlôvong bêng be hîk thô nena môlô lôk ethak limbumi ning bôk le long takatu be bôk evong.

⁴⁹ Be ditu Wapômbêng anô lêkauk bêng bôk henang bêngiti, ‘Tem yangêv plopet lêk aposol bêng anông êndêng loho, metom loho tem embong kambom êndêng doho me doho tem ingik vônô.’

⁵⁰ Bêng be avîlanô bôlôti tem imbua vovang bêng ethak plopet takatu be limi bôk ik vônô hêndêng waklavông Wapômbêng epesang pîk hele be hêyô lêk.

⁵¹ Plopet mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng ethak be hêlêm hele

be hêyô Sekalaia me yandang. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da lîvông. Ya hanang avanông ethak môlô nena vuli kambom hethak bôk le long takêng tem nêpôm avîlanô bôlô tiêng.

⁵² “Alitaknena vo môlô na lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô bôk okaliv iyam melak ambôlêk imbua auk mavî ethak Wapômbêng hê. Me môlô da thak ôndô ôyô long êng kapô bunu, metom wakma avîlanô vi evong vo êyô kapô bini me thak môlô va long thing vo loho.”

⁵³ Yôv me Yisu hetak melak êng me kîdôngga ambô balambung lêk Palisi lejing naña kambom be enang ik yêni ling hethak ambô lomaloma.

⁵⁴ Loho vong bêng vo embatek yêni be henang ambô te bidoho, êng me tem embalong inda jêk vo nembong ambô.

12

Oyanging am ethak Palisi ning kombom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

¹ Hêndêng wakma êng me avîlanô bêng anông bomang ethak tom be êyô eva vejing long. Me Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Môlô yanging am ethak Palisi ning kombom kambom. Loho thak evong îtôm na mavî hîmô avîlanô lîvông, metom auk lomaloma hîmô kapôlôning. Nôm êng me hîtôm yis be tem nêmbôv avîlanô bêng anông.

² Nôm takatu be hivunji hêk long kapô me tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji me tem avîlanô sapêng eyala.

³ Bêng be ambô takatu be môlô nang hêndêng bîlîvông me tem avîlanô endanjô êndêng lêkwak. Me ambô takatu be môlô nang thîkôthîk hîlôk melak kapô, êng me tem emba melak vôn be endam bêng ini yêing.

⁴ “Yîning avîlanô, ya hanang ethak môlô nena dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô.

Me heveng yam me tem mî hîtôm embong nômate amî.

⁵ Metom tem yangik ôpatu be tem môlô kô inda thô. Ôpêng me Wapômbêng yom. Yêni hîtôm ningik anô te vônô yôvêm me nîmbî ôpêng indôk amela lêkmala. Be ditu ya hanang ethak môlô nena ôkô Wapômbêng yom.

⁶ “Avîlanô thak êv vuli menak yaônena hethak valuseleng lêkma yi. Metom Wapômbêng mî hîtôm langêv menak takêng te thing amî.

⁷ Avanông bing, bôk yêni hiwa môlô sapêng kwandôk njaung thô yôv. Bêng be môlô me bêng vo menak be ditu dô môlô kô andô.

⁸ “Ya hanang ethak môlô nena opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, me Anô Ya Nakandung atu tem nenang emba Wapômbêng mandaluk be anjêla endanô nena, ‘Ôpêng me yîning.’

⁹ Me ôpatu be henang ethak avîlanô nena hêndô ya, me tem ya nang emba Wapômbêng mandaluk be anjêla endanô nena, ‘Ya hathông ôpêng paling.’

¹⁰ Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung atu, me tem Wapômbêng êngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma hethak nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî.

¹¹ “Avîlanô evalong môlô hêk be iwa ê yôv melak yeng mena ethang môlô heva nja bêngbêng malejing mena nja lêk athêng bêng malejing, êng me dô môlô kô be lemim êngêv nena, ‘Tem yoô nang bisê?’ mena ‘anang viyang bisê?’ Mî.

¹² Hêndêng wakma êng yom me Lovak Matheng tem nêngêv auk êndêng môlô be onang.”

¹³ Anô te heva avîlanô nômbêng atu livông me henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, wakamik bôk ema yôv be ditu nonang ethak aiyang bêng vo nîmbî wakamik ya nômkama tham ni ondong yi be nêngêv yîning êndêng ya.”

¹⁴ Metom Yisu henang hethak ôpêng nena, “Aiyang, opalête hîtôk ya vo yambutak mamu ning jas?”

¹⁵ Me Yisu henang ethak avîlanô nena, “Môlô yanging am katô vo dô malemim dantang ethak nômkama lomalama andô. Anô te hiwa nômkama bêng anông metom yêni da mî hîtôm nimbua lêkmala ethak ya nômkama takêng te amî.”

¹⁶ Yôv me henang ambô dôhôte hêndêng loho nena, “Anô lêk valuseleng bêng te ya nômkama ik anông bêng anông heveng kukapô.

¹⁷ Êng me yêni henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Ya long ya tak yîning nômkama mî.’

¹⁸ Me yêni henang nena, ‘Bêng be dô me yambong bêngiti. Yandining yîning melak sapêng be yandav melak lêkmuk bêngbêng vo yandô yîning nômkama lêk nômkama sapêng imô kapô.

¹⁹ Me tem ya nang ethak ya da nena, “Lêk yôv! Yîning nômkama bêng anông himô be tem yangang be ya num me ya mô mavî yom itôm sondakbêng nômbêng iti. Me mî hîtôm yambong ku te amî.”

²⁰ “Metom Wapômbêng henang ethak ôpêng nena, ‘Ong anô molo! Bîlivông iti me tem yambua yong lêkmala vê be nôma. Me opalê tem nimbua nômkama takatu be hopesang vo ong da?’

²¹ “Bêng yom be malêng iti tem nimbutak avîlanô takatu be ithining nômkama bêng anông vo loho da hêk pîk metom loho da me nômkama mî hêk Wapômbêng mandaluk.”

Anô lêk nômkama bêng anông

*Dô môlô lemim ingik am andô
(Mat 6:25-34)*

22-23 Me Yisu hanang ethak ya na hîndông bêng nena, “Lêkmala me bêng vo nôm eyang. Me lenjing kôpik me bêng vo kwêv lo thôp. Be diti ya hanang ethak môlô nena, dô lemim êngêv nômkama pik lomaloma bêng anông îtôm nôm lêk thôp andô.

24 Môlô lemim êngêv menak nômbêng iti. Loho thak mî evatho nômbêng be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak lêk balê etak nômbêng mî. Metom Wapômbêng thak hevakông loho. Be ditu Wapômbêng la hiving môlô bêng anông hîvô hethak vo menak be tem neyanging môlô mavî.

25 Be ditu lemim ik am ethak nômate me nômbêng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông.

26 Môlô mî hîtôm ombong nôma yaôna te bêngiti amî. Me hevong bisête be môlô lemim ik am ethak nômkama bêng vi hiving?

27 “Lemim êngêv thiling vuak. Loho ivutak bisête? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî. Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng.

28 Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me môlô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem nêngêv wamba bêng anông êndêng môlô imbing. Alitaknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî.

29 Be dô kapôlômim ingik am be othalo nena ongwang ômbê mena unum ômbê andô.

30 Vombê nena na pik thak lenjinhiki be ethalo nômbêng takêng, metom môlô ning Kamik heyala nômbêng takatu be môlô êvyak ethak.

31 Be ditu môlô lemim ingik am vo othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng, me tem nêngêv nômbêng takêng sapêng

êndêng môlô imbing.

32 “Môlô boksipsip ondong yaôna, dô môlô kô andô. Môlô ning Kamik la mavî vo nêngêv ya lêklinyak bêng êndêng môlô.

33 Be ditu uwa valuseleng het-hak môlô ning nômkama me ôngêv êndêng na siv. Ovong bêng me tem umbua vak valuseleng atu be hîmô wak nômbêng iti. Vak valuseleng êng me nômkama kêkêlô lomaloma atu be hîmô melak leng be ya dang mî. Melak leng me anô te mî hîtôm nimbua nômate vanî mena sepbidi mî hîtôm imbuling nômate amî.

34 Vombê nena long alê atu be môlô ning nômkama kêkêlô mavî hîmô, long êng yom ditu tem môlô kapôlômim îmbêng.

Môlô yanging Anô Ya Nakandung atu
(Mat 24:42-51)

35 “Môlô pesang am be ombong ku me upuk môlô ning kwak be ôtôm môlô ning lam be oyanging îmbô

36 hîtôm avîlanô ku takatu be eyanging ining anômbêng îmbô. Loho ning anômbêng êng bôk hê vo heyang nômbêng iwa avî yôvêm me tem nîmbôlêm ethak lonbô. Wakma hîvô lêm ya long be hipindinding melak ambôlêk me tem ingik melak ambôlêk kê ketheng be imbua yêni thô.

37 Me Mavî vo na ku takatu be ining anômbêng êng hêyô be hêyê nena loho îmbô lêlê be eyanging yêni hîmô. Ya hanang avanông ethak môlô nena anômbêng êng tem nipuk ya kwak ku me nenang vo loho îndôk îmbô elawê balê me tem nêngêv nômbêng êndêng loho îtôm anô ku te.

38 Anômbêng hele hêlêm hêndêng bîlîvông bing mena lêkbôk mo-mananing ma be hêyê ya na ku mî êkthôm amî me eyanging yêni hîmô, êng me Mavî vo loho.

39 “Môlô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te ya alang helanjô ambô nena na vanî tem ende ya melak kê, êng

me yêni hêk lêlê vo ɲa vanî mî hîtôm ende melak êng kê amî.

⁴⁰ Bêng be ditu môlô mô lêlê imbing, vômbe nena Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm êndêng wakma atu be môlô thông paling be môlô pîndîk kambom.”

⁴¹ Me Pita henang nena, “Anômbêng, hôêv ambô dôhông ti hêndêng yoô yom mesa hôêv êndêng avîlanô sapêng hiving?”

⁴² Êng me Anômbêng henang nena, “Ya hanang vo ôpatu be hevong ya anômbêng ya ku mavî hîtôm anô lêkauk bêng atu be heyânging nômkama mavî. Melak alang hetak yêni vo neyânging ya ɲa ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

⁴³ Me Mavî vo anô ku êng hêndêng wakma atu be melak alang hîvô lêm hethak lonbô be hêyê nena hevong ku êng hîmô.

⁴⁴ Ya hanang avanông ethak môlô nena melak alang êng tem netak ôpêng vo neyânging ya nômkama sapêng.

⁴⁵ Metom anô ku êng la hêv hêk kapô nena, ‘Lêk bôô anông me mî yîning anômbêng îmbôlêm ketheng amî.’ Êng me hik avîlanô ku me heyang nôm lêk hinum waing bêng anông hele be helo molo.

⁴⁶ Hevong bêng îmô be hîthông paling me melak alang êyô be ôpêng îpîndîk kambom. Êng me melak alang tem nêngêv vovang bêng êndêng ôpêng me nêndô inda îmô imbing ɲa lîndong kôtông.

⁴⁷ “Anô ku atu be heyala ya anômbêng ya la hiving metom mî hevong nômkama hîtôm ya anômbêng ya la hiving amî me tem nimbua vovang bêng.

⁴⁸ Metom anô ku atu be mî heyala ya anômbêng ya la hiving amî be hevong nômkama kambom me tem nimbua vovang yaô.

“Me avîlanô takatu be iwa nômkama bêng anông, êng me

Wapômbêng la hiving lohombong ku bêng anông ethak. Me avîlanô be iwa nômkama bêng anông be eyânging, êng me Wapômbêng la hiving loho tak bêng anông êyô long imbing be embong ku bêng anông ethak.”

*Yisu hêlêm vo nembak avîlanô kê
(Mat 10:34-36)*

⁴⁹ Yisu henang ambô dôhông te nena, “Ya halêm vo yambî amela îndôk pîk. Me ya leng hiving anông nena amela êng ethang ketheng oyang.

⁵⁰ Metom tem ya thik ɲanam te atu be lêk mî ya thik amî denang. ɲanam êng me vovang lêk malêing bêng anông be tem ya kapôlông malêing bêng anông embeng endebe nîndôk yandang.

⁵¹ Me môlô song nena ya halêm pîk vo yambong avîlanô kapôlônging îndôk bing e? Mî anông! Ya hanang ethak môlô nena ya halêm vo yambak loho kê.

⁵² Yaô be nembeng yam me avîlanô bahevi nang melak te tem embak i kê ni ondong yi be lokwanjô tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanji, me lokwanji tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanjô.

⁵³ Me tem embak i kê be lambô tem nende dôm lîlîng êndêng namalô, me namalô tem nende dôm lîlîng êndêng lambô, me talêmbô tem nende dôm lîlîng êndêng nalavî, me nalavî tem nende dôm lîlîng êndêng talêmbô, me yanavî tem nende dôm lîlîng êndêng namalô yanavî, me namalô yanavî tem nende dôm lîlîng êndêng yanavî.”

*Wakma lêk iti ya ondong
(Mat 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu bêngiti, “Thak môlô yê mavông lonjavu hîmô long wak hê hîlôk, êng me môlô nang nena, ‘Ôthîng tem nîngik êyô.’ Yôv me ôthîng thak hik êyô.

⁵⁵ Me lovak hêlêm nang vi anông me thak môlô nang nena, ‘Tem tak vovang.’ Yôv me thak tak vovang.

⁵⁶ Mólô avîlanô ambô yôhîng. Mólô yê leng lo pîk be ôêv ya ondong lalâlîng be oyala katôyang, metom wakma lêk iti me mólô thông ya ondong paling.

⁵⁷ “Me bisête be mólô mî ôêv am lalâlîng be oyala katô nena ômbête me mavî vo ombong?”

⁵⁸ Ondanô! Yong ñakyo te hevong vo nembong ambô vo ong be hiwa ong be hê melak embong ambô. Be mamu veng lonðanlê hê denang, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. Me mî hovong bêng amî, êng me ôpêng tem nendandi ong lêklokvang kambom bini êndêng jas. Me jas êng tem nêngêv ong ni êndêng kwak bidong. Me kwak bidong êng tem nêmbôv ong kisi bini vo netak indôk kalaondong.

⁵⁹ Ya hanang ethak ong nena tem nômô kalaondong endebe nôngêv yong vuli mena tôp viyang atu be etak sapêng êm.”

13

Môlônđe kapôlômim lîlîng

¹ Yisu henang ambô yôv me anô doho enang ethak inda nena Pailat enang be ya ña vovak ik anô Galili doho vônô hêndêng wakma atu be loho îmbôk ining da hêndêng Wapômbêng îmô.

² Me Yisu henang viyang nena, “Mólô song nena anô Galili takêng ining kombom kambom hîvô hethak vo avîlanô Galili vi be ditu malêing êng hêpôm loho e?”

³ Ya hanang ethak mólô nena mî anông. Mólô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me malêing bêng tem nêpôm mólô sapêng bêng yom be oma.

⁴ Me anô hîtôm 18 takatu be melak dêim nang Siloam hîngôlî be hik loho vônô, êng me mólô song nena loho ning kambom hîvô hethak vo avîlanô Jelusalem ining kambom e?

⁵ Ya ethak mólô nena mî anông. Mólô mî ole kapôlômim lîlîng amî,

êng me tem malêing bêng êpôm mólô sapêng bêng yom be oma.”

Ambô dôhông hethak alokwang anông mî

⁶ Me Yisu henang ambô dôhông te bêñiti, “Anô te hevatho alokwang pik te heva ya kukapô. Me ôpêng thak hê kukapô êng lômbôlông vo ninjê nena hik anông mesa mî. Metom mî hik amî.

⁷ Êng me yêni henang ethak ya anô ku atu be heyanging kukapô êng nena, ‘Nondanô. Hîtôm sondakbêng lokwanlô me thak ya halêm ayê alokwang iti ya va metom mî hik amî. Alokvang iti hivuling yîning pîk iti ya thing. Be dô me nonde li.’

⁸ “Metom anô ku êng henang viyang nena, ‘Anômbêng, notak emba sondakbêng te imbing vo ya tak pîk lêk bokmankao la ethak ondong yôvêm.

⁹ Be hik anông êndêng sondakbêng yang dake ma, êng me mavî. Me mî, yôv me mîng nonde li.’ ”

Sabat te me Yisu hevong avî dôm lêkgwak te mavî

¹⁰ Sabat te me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak yeng te.

¹¹ Me avî te hîmô be gôk kambom bôk hêv kômbôk hêndêng yêni be hîmô hîtôm sondakbêng 18. Avî êng dômlokvang lêkgwak kambom be mî hîtôm nemba tololak doke amî me mî anông.

¹²⁻¹³ Me Yisu hêyê yêni be helam nena, “Nôlêm.” Êng me hêlêm me Yisu hetak bang hêyô hêk yêni be henang nena, “Avî, ya hêv yong kômbôk vê.” Me ketheng oyang me heva tololak ethak lonbô be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

¹⁴ Metom anô atu be heyanging melak yeng la maning ethak Yisu hevong avî êng mavî hêndêng Sabat. Êng me anô atu henang ethak avîlanô nena, “Wak bahevi be lahavôtom me wak embong ku. Be ditu mólôlêm êndêng wak takêng vo embong mólô

umbutak mavî me dô ôlêm êndêng Sabat andô.”

¹⁵ Me Anômbêng henang ôpêng ya ambô viyang nena, “Môlô ña ambô yôhîng. Môlô sapêng thak opole môlô ning bokmankao lèk bokdonki ining yak vè be ê inum ñanam hêndêng Sabat mesa mî?”

¹⁶ Avî ti me Ablaham lim te. Sakdang hekak yêni long hethak kômbôk hîtôm sondakbêng 18. Me kambom vo ya pole ya yak vè êndêng Sabat mesa?”

¹⁷ Yisu henang ambô êng me ña takatu be îpôlik ethak yêni elanô be loho moma kambom, metom avîlanô sapêng lejing mavî hethak nôm mavî nômbêng atu be Yisu hevong.

Wapômbêng ya lêklinyak bêng me hîtôm ômbête?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Yôv me Yisu henang nena, “Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bisête be hîtôm ya nang ethak ômbête?”

¹⁹ Nôm êng me hîtôm alokwang va yaôna te. Be anô te hiwa be hevatho hîlôk ya kukapô. Yôvêm me alokwang va êng hilumbak bêng hîtôm alokwang be menak elav ining melak hîlôk ya thanang.”

²⁰ Me Yisu henang ethak lonbô nena, “Tem ya nang ambô dôhông alête ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng?”

²¹ Nôm êng me hîtôm avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hising hebe be thiling sapêng hithing bêng.”

Melak ambôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

²² Yisu hê vini Jerusalem me hê hîmô melak lônng bêngbêng lèk melak ondong nenanena me hîndông avîlanô hevong lonjanlê.

²³ Me anô te henang ik yêni ling nena, “Anômbêng, Wapômbêng tem nênggêv anô tomtom yom vè injêk kambom ya vuli mesa?”

Me Yisu henang ethak loho nena,

²⁴ “Môlô manjeng anông vo umbutak ôyô melak ambôlêk yaôna. Ya hanang avanông bing ethak môlô nena anô bêng anông tem lejing imbing imbutak êyô, metom loho mî hîtôm amî.

²⁵ Yôv me melak alang tem nimbiyô be ningik melak ambôlêk thing me môlô tem omba vi yêng be upindinding melak ambôlêk be ondam nena, ‘Anômbêng, nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.’

“Metom yêni tem nenang viyang nena, ‘Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê?’

²⁶ “Me tem môlô nang ethak yêni nena, ‘Sêmbôk yoô ang be anum iv-ing ong me hîndông yoô heva yoô ning lonjanlê.’

²⁷ Metom yêni tem nenang nena, ‘Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsête? Môlô ña kambom be ombeng dang vo ya!’

²⁸⁻²⁹ “Me avîlanô long bôyang tem etak pîk luvuluvu sapêng me ini vo injang nômbêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Êng me tem môlôngô Ablaham lo Aisak me Jekop lèk plopet sapêng tem îmô long êng. Metom Wapômbêng tem nênggêv môlô vè be môlô tem ondeng athêng malêng be othang viemim ondong long.

³⁰ Ondanô. Ña eveng yam doho tem imbutak îtôm ña imung. Me ña imung doho tem endeni be imbutak îtôm ña eveng yam.”

Yisu heleng ethak Jerusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Hêndêng wakma Yisu henang ambô takêng yôv me Palisi doho êlêm me enang ethak Yisu nena, “Notak long iti be nu bôyang, vômbe nena Helot evong vo ningik ong vônô.”

³² Me Yisu henang viyang nena, “Môlô nu nang ethak avung yatap êng nena, ‘Nondanô. Yaô be yamông me tem yanggêv gôk kambom vè be yambong avîlanô lèk kômbôk mavî.

Be hîtôm wak lô me tem yangik yîning ku ya dang thing.'

³³ Bêng be yaô be yamông be neyang, me tem yambeng yom be yana Jerusalem, vômbe nena Jerusalem me long thak ik plopet sapêng vônô hêk, be ditu kambom vo plopet ema injêk bôyang ining long!

³⁴ "Aê Jerusalem, Jerusalem! Môlô thak uik plopet vônô. Me na takatu be Wapômbêng hêv hêlêm me môlô uik loho hethak valu. Alitaknena! Ya havong lômbôlong vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô. Metom môlôndô!

³⁵ Ondanô! Wapômbêng tem netak môlô ning melak long be nîmô thiliv! Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô tem mî ôngô ya ethak lonbô amî endebe môlô nang nena, 'Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!' êm."

14

Yisu hevong anô linjôpik hithing te mavî

¹ Sabat te me Yisu hê heyang nôm îmô Palisi ning anômbêng te ya melak me loho elav long manjeng vo inda.

² Me anô te linjôpik hithing kambom be hîmô bidong oyang vo Yisu.

³ Me Yisu henang ik Palisi lêk na lêk auk ethak ambô balambung ling nena, "Hîtôm aômbong na lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa dô?"

⁴ Metom loho bonong yom. Êng me hiwa anô kômbôk êng be hepesang inda hivutak mavî me hetak be hê.

⁵ Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô ning sêik te mena bokmanjao te ma hêv yak îlôk lovang êndêng Sabat me tem môlô nu ketheng vo ondandi imbutak yêing mesa mî?"

⁶ Metom loho mî hîtôm enang ambô êng viyang amî.

Notaving ong endebe yaôna

⁷ Yisu hêyê avîlanô êlêm vo injang nôm me loho ê îlôk îmô na bêngbêng ining long thak îmô yom. Êng me yêni henang ambô dôhô te hêndêng loho nena,

⁸ "Anô te hengambôm nôm hiwa avî be helam ong me dô nundôk ômô na bêngbêng ining long andô. Endekeme loho bôk îtôk long êng yôv vo anô lêk athêng bêng te hîvô ethak vo ong.

⁹ Me wakma nôm ya alang hêyô me tem nenang ethak ong nena, 'Ong vê vo ôpiti tem nimbua yong long.' Êng me tem ong moma kambom be nundôk ômô na athêng mî ining long.

¹⁰ Bêng be anô te helam ong be hô vo nongwang nôm, êng me nômô vindôm anông. Hovong bêng me nôm alang tem nêlêm enang nena, 'Aiyang, nôlêm ômô imbing na bêngbêng.' Yêni da hevong bêng me tem numbua athêng bêng injêk na nômbêng atu be êlêm eyang nôm êng malenjing.

¹¹ Anô te hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ôpêng. Metom anô te hetaving i hele be yaôna me Wapômbêng tem nêngêv ya athêng ling."

¹² Me Yisu henang ethak melak ya alang nena, "Hovong vo nôpôpêk nôm bêng me dô nondam yong avîlanô môlô lêk yong lêkma me avîlanô lêk valuseleng bêng yom andô. Hovong bêng me yôvêm ketem endam ong be nu loho ning melak me tem êngêv yong nôm viyang bêng yom.

¹³ Metom waklavông hôpôpêk nôm bêng, êng me nondam na siv lêk na bahenjing lo verjing kambom lêk na imuving me na malenjing pusip.

¹⁴ Na takatu be mî hîtôm êngêv yong nôm viyang amî. Êng me tem mavî vo ong, vômbe nena heveng yam me Wapômbêng tem nêngêv yong nôm êng viyang êndêng waklavông atu be avîlanô thêthôp

iviyô hethak lonjbô hêk nama.”

*Ambô dôhô hethak nômbêng te
(Mat 22:1-14)*

¹⁵ Anô te atu be heyang nômbêng hîmô hiving Yisu helañô ambô êng me henang ethak Yisu nena, “Mavî vo avîlanô takatu be tem injang nômbêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô.”

¹⁶ Me Yisu henang viyang nena, “Anô te hevong ya nômbêng te be hêv ya anô ku te be hiwa ambô hê be vo avîlanô bêng anông.”

¹⁷ Wakma ôpêng epesang nômbêng yôv me hêv ya anô ku atu be hê hethak lonjbô hêndêng avîlanô takatu be bôk hêv ambô yôv vo nenang ethak loho nena, ‘Môlôlêm. Lêk yoô pesang nômkama sapêng yôv.’

¹⁸ “Metom avîlanô takêng mî esopa ya ambô amî. Be ditu anô te henang nena, ‘Lêk ya hêv kukapô bôte vuli yôv be tem yana vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?’

¹⁹ “Me anô yang henang nena, ‘Lêk ya hêv bokmankao lauming vuli vo embong yîning ku be tem yana vo ya yek loho vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?’

²⁰ “Me anô yang henang nena, ‘Lêk ya hauwa avî lêkmuk be mî hîtôm ya thôk amî.’

²¹ “Yôv me anô ku hiwa ambô takêng be hê vo ya anômbêng. Me melak ya alang la maning kambom be henang ethak ôpêng nena, ‘Nu ketheng oyang êndêng melak lônng ya lonjanlê bêng lêk lonjanlê yaônena sapêng me numbua na siv lêk na imuving lêk na bahening lo vening kambom lêk na malening pusip be nôlêm yîning melak kapô.’

²² “Yôv me anô ku êng hîvô lêm me henang nena, ‘Anômbêng, lêk ya havong hîtôm honang, metom melak mî putup amî denang.’

²³ “Me anômbêng enang ethak anô ku êng nena, ‘Notak melak lônng me

nu lonjanlê bêng lêk lonjanlê yaô sapêng be hîyê avîlanô me nonang lêklokwang nena loho îmbô thak be êlêm. Ya leng hiving yîning melak putup anông.

²⁴ Ya hanang ethak môlô nena na takatu be bôk ya dalam loho yôv metom mî elanô yîning ambô be esopa amî, loho mî hîtôm injang yîning nômbêng doke amî me mî anông.’”

*Lem êngêv katô yôv kîming nosopa
Yisu*

(Mat 10:37-38)

²⁵ Avîlanô bêng anông eveng hiving Yisu. Be ditu hik i lîling me henang ethak loho nena,

²⁶ “Anô te hevong vo nesopa ya, metom mî la hiving ya îvô hethak vo lambô lo talêmbô me yanavî lêk nali me viyaji lêk livi me ya lêkmala hiving amî, yêni mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

²⁷ Me ôpatu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, yêni mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

²⁸ “Môlô ning anô te la hiving nendav melak dêim bêng te, êng me tem nîmô be langêv katô êm nena hîtôm nendav melak êng be ningik thing mesa mî.

²⁹ Me mî la hêv bêng amî me tem nendav landîng yom me mî hîtôm ningik thing amî. Me avîlanô sapêng tem injê be emalîk ethak yêni

³⁰ be tem enang nena, ‘Helav landîng yom me mî hîtôm ningik melak thing amî!’

³¹ “Me king te la hêv nembong vovak imbing king yang, êng me tem nîmô be langêv katô êm, vômbe nena ya na vovak hîtôm 10,000 yom be hîtôm ningik vovak imbing king yang atu be ya na vovak îtôm 20,000 mesa mî.

³² Me heyala nena yêni mî hîtôm amî, êng me tem nêngêv ambô ni vo king yang atu be hîmô dêim denang vo thêi pesang ambô vo vovak dô.

³³ “Me bêng yom, mólô te mî hele dôm lîlîng êndêng ya nômkama sapêng amî, êng me ôpêng mî hîtôm nîmô îtôm yîning anô ya handông te amî.

³⁴ “Mamik me nôm vathing mavî. Metom wakma thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me tem aômbong bisête vo vathing ethak lonbô? Mî anông.

³⁵ Bêng be ya ku lêk mî be dô me okaliv ini.

“Bêng yom me mólô na lêk lindong me ondanô ambô tiêng katôyang!”

15

Ambô dôhò hethak boksipsip te mî (Mat 18:12-14)

¹ Na iwa takis lêk na evong kombom kambom, êlêm vo endanô Yisu ya ambô.

² Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung enang ambô nòlônôlông bêng anông be enang nena, “Ôpiti hiwa na kombom kambom thô be heyang nôm hiving loho.”

³ Êng me Yisu henang ambô dôhò tiêng hêndêng loho nena,

⁴ “Mólô te ya boksipsip hîtôm 100 be te mî, êng me tem nembong ômbête? Yêni tem netak boksipsip 99 atu be injang kamung îmô me tem ni vo nethalo ali atu be mî endebe nêpôm êm.

⁵ Me wakma atu be hêpôm me tem nimbua êyônjêk thakôk lêk la mavî bini.

⁶ Me hêyô ya melak me tem nendam ya na mólô lêk na takatu be îmô bidong iving yêni be nenang nena, ‘Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning boksipsip atu yôv, be ditu mólôlêm vo aô lejing mavî ethak tom.’

⁷ “Me ya hanang ethak mólô nena, na melak leng lejing mavî anông vo avîlanô thêthôp hîtôm 99 takatu be bôk ele kapôlônjing lîlîng yôv, metom loho lejing mavî bêng anông hîvô

hethak vo anô kombom kambom te hele kapô lîlîng.”

Ambô dôhò hethak valuseleng te mî

⁸ Me Yisu henang nena, “Avî te ya valuseleng silva lauming hîmô metom te mî. Êng me tem nembong ômbête? Yêni tem nêtôm amela be nîhî melak kapô be nethalo endebe nêpôm valuseleng êng.

⁹ Me wakma atu be hêpôm me tem nendam ya na mólô lêk ya na takatu be îmô bidong iving yêni me nenang ethak loho nena, ‘Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning valuseleng atu yôv, be ditu mólôlêm vo aô lejing mavî ethak tom.’

¹⁰ Ya hanang ethak mólô nena, lejing mavî te da bêng yom thak hivutak hêk Wapômbêng ya anêla lîvông hethak anô kombom kambom te hele kapô lîlîng.”

Ambô dôhò hethak anô te hetak lambô

¹¹ Me Yisu henang nena, “Anô te namalô bôp lo nok îmô.

¹² Wak te me nok enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, nombak yong nômkama kê ni ondong yi be nongêv yîning êndêng ya.’ Êng me lambô hik nômkama tham hê ondong yi be hêv êndêng namalô luvi.

¹³ “Yôv me nok hîmô vauyanna me hêv ya nômkama be avîlanô êv vuli me hiwa valuseleng sapêng be hê long bôyang. Me hevong kombom kambom lomaloma be hivuling ya valuseleng sapêng.

¹⁴ Hele be ya valuseleng hitup me bôm bêng hêyô long êng me hêv yak ethak nômkama sapêng.

¹⁵ Me hê hêyô vo anô long êng te me henang ik ôpêng ling vo nêngêv ku te vo yênimong, êng me ôpêng hêv ku vo neyanging ya bok*.

¹⁶ Me hema ve la be la hiving ninjang bok ining nôm doho, vômbe

nena anô te mî hêv nômate hêndêng yêni amî.

17 “Yôv me yêni hiwa auk mavî be henang nena, ‘Aê, wakamik lêk ya ña ku sapêng eyang nôm mavî bêng anông be ekaliv viyang hê. Metom ya hamô long iti be ya hama vo ya leng kambom anông be tem ya ma!

18 Yambiyô be yana vo wakamik me ya nang ethak yêni nena, “Wakamik, ya havong kambom bêng êndêng ong lêk Wapômbêng.

19 Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum amî. Be ditu notak ya îtôm yong anô ku te.”

20 “Yôv me yêni hiviyô be hê hêyô vo lambô. Me heva dêim denang me lambô hêyê be lahiki hethak yêni. Me hevothong be hê hêndêng namalô me heva inda hêk be hîngu mandang lômbôlông.

21 “Me nakandung enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, ya havong kambom bêng hêndêng ong lêk Wapômbêng. Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum malô amî.’

22 “Metom lambô henang ethak ya ña ku nena, ‘Ketheng! Umbua kwêv dêim ali mavî anông atu lêm vo aôngik îndôk yîning wakna. Me ûngik thilak îndôk banjuk me ûngik vakapô bokgôp ethak yêni va.

23 Me môle nu umbua bokmankao dopdop te lêm me ûngik vo aôngang lêk lejing mavî,

24 vômbe nena yîning wakna tieng bôk hema yôv, metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî, metom lêk aô pôm yêni hethak lonbô.’ Êng me loho engambôm nôm bêng be eyang me lejing mavî.

25 “Me namalô bôp heveng ku denang. Yôv me hetak kukapô me hele hêlêm êyô bidong melak me helanô avîlanô eloyeng bêng.

26 Êng me yêni helam anô ku te hêlêm me henang ik ôpêng ling nena, ‘Loho vong ômbête?’

27 Me anô ku êng henang ethak yêni nena, ‘Aviyam molok hele hêlêm be

lemambô lêk hiwa yêni hethak lonbô be hik bokmankao dopdop te, vômbe nena yêni hîmô mavî be hele hêlêm.’

28 “Namalô bôp helanô ambô êng me la maning be hêndô ni melak kapô. Êng me lambô hele yêing me hevong vo nembong yêni lanjêk yaô.

29 Metom henang ethak lambô nena, ‘Nondanô! Sondakbêng nômbêng iti me thak mî ya haseng yong ambô amî me thak ya havong yong ku hîtôm anô oyang. Metom bôk mî huik bokmeme map te vo ya lêk yîning ña môle angang amî.

30 Me nalum iti bôk hêv yong nômkama sapêng hêndêng avî sek mayaliv, metom hîvô lêm me huik êi ning bokmankao dopdop mavî ti vo?’

31 “Me lambô henang ethak inda nena, ‘Yîning wakna, wak nômbêng iti me hîmô hiving ya be yîning nômkama sapêng me yong.

32 Metom lêk me aô lejing mavî, vômbe nena aviyam molok bôk hema yôv metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî metom lêk aô tung yêni hethak lonbô.’ ”

16

Ambô dôhê hethak kombom eyanging valuseleng

1 Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Anô lêk valuseleng bêng te hetak anô te vo neyanging ya ku. Heveng yam me helanô nena ôpêng hivuling ya nômkama.

2 Be ditu helam yêni hêlêm me henang nena, ‘Ya halanô nena huvuling yîning nômkama. Be ditu nokavu yong ku ya lavông êlêm vo yanga, vômbe nena ong mî hîtôm numbutak avaka vo noyanging yîning ku ethak lonbô amî.’

3 “Me avaka atu la hêv nena, ‘Yîning anômbêng tem nêngêv ya vê injêk ya ku, bêng be yambong ômbête? Ya lêklokvang mî hîtôm yandav pik amî lêk ya moma vo ya petenak avîlanô vo êngêv ya livung.

⁴ Lêk ya hayala nôk atu be tem yambong vo avîlanô lejing mavî be imbua ya thô ethak ining melak êndêng waklavông atu be yîning anômbêng hêv ya vê hêk ku avaka.'

⁵ "Êng me yêni helam na takatu be bôk iwa anômbêng ya nômkama be loho ning tôp hêk denang. Anô mung hêyô me yêni henang ik ôpêng ling nena, 'Huwa yîning anômbêng ya nômkama vithê be yong tôp hêk denang?'

⁶ "Me ôpêng enang nena, 'Ya hauwa wel lêk kolopak îtôm 100.' Êng me avaka atu henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm ketheng me nokavu nena 50 yom.'

⁷ "Yôv me henang ik anô yang heveng yam ling nena, 'Yong tôp vithê?'

"Êng me ôpêng henang nena, 'Ya hauwa wit lêk vak hîtôm 100.'

"Me henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm me nokavu 80 yom.'

⁸ "Êng me anômbêng atu hêyê nôk atu be ya avaka kambom evong be hêv ya athêng ling ethak ya auk bêng. Avanông, na pîk ining auk embong mavî imbing loho da hîvô hethak vo na danda."

⁹ "Ya hanang ethak môlô nena umbua nômkama pîk be ôngêv êndêng avîlanô vi vo loho lejing mavî ethak môlô. Me waklavông atu be nômkama yandang, êng me tem imbua môlô thô bini melak atu be tem ômô mavî wak nômbêng iti sapêng.

¹⁰ "Ôpatu be heyanging nôk yaônena mavî me hîtôm neyanging nômbêng bêng mavî bêng yom. Me ôpatu be heyanging nôk yaônena kambom, êng me tem neyanging nômbêng bêng kambom bêng yom.

¹¹ Bêng be môlô mî thak oyanging nômkama pîk iti mavî amî, êng me opalê tem nêngêv ku vo oyanging

nômkama melak leng takatu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng? Mî anông.

¹² Me môlô yanging anô yang ya nômkama kambom, êng me opalê tem nêngêv nômkama vo môlô da? Mî anông.

¹³ "Anô ku te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem ne-sopa anô yang sê me nende dôk lîlîng êndêng anô yang sê. Môlô mî hîtôm osopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî."

¹⁴ Na Palisi takatu be lejing iv-ing valuseleng elanô Yisu ya ambô takêng be enang ambôma hethak inda.

¹⁵ Be ditu Yisu henang ethak loho nena, "Môlôvong vo avîlanô lejing êngêv nena môlô na thêthôp, metom Wapômbêng heyala môlô kapôlômim. Nôm takatu be avîlanô pîk lejing êv nena nôk mavî anông, êng me Wapômbêng hêyê nena nôk kambom anông."

Yisu henang ambô hethak balambung

¹⁶ Me Yisu henang nena, "Ambô balambung lêk plopet ining ambô yom heyanging avîlanô hele be hêyô Jon ya wakma. Metom hêndêng wakma êng hele be hêyô lêk me ya hanang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Be ditu avîlanô bêng anông lêklokvang vo imbutak êyô kapô.

¹⁷ Pîk lo leng tem nêngêv yak, metom Wapômbêng ya ambô balambung bônate mî hîtôm nêngêv yak amî.

¹⁸ "Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek. Me anô te hiwa avî atu be yamalô bôk hêndô yêni, êng me ôpêng evong sek bêng yom."

Anô valuseleng bêng lo Lasalus

19 “Anô lêk valuseleng bêng te hîmô be thak hik kwêv thapuk lêk kwak lêkma kêkêlô mavî mavî. Me thak heyang nôm mavî lomalomâ lêk la mavî bêng anông wak nômbêng iti sapêng.

20 Me anô siv te be ya athêng nena Lasalus be thak hêk ôpêng ya melak bandêng ambôlêk. Be palê hêtêto lînkôpik sapêng.

21 Be thak la hiving ninjang nôm pômp takatu be hêv yak îlôk ôpêng ya balê nôm vimbing. Thak hîmô me avung êlêm ethamî ya palê.

22 “Wak te me anô siv atu hema me anjêla iwa yêni be ê êndô hîmô bidong oyang hiving Ablaham. Yôvêm me anô lêk valuseleng bêng atu hema hiving be elav.

23 Anô lêk valuseleng bêng atu hîmô na ema ning long be hiwa vovang bêng. Yêni hêv mandaluk ling me hêyê Ablaham lo Lasalus îmo dêimbô.

24 Êng me helam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ingik ong ethak ya be nôngêv Lasalus êlêm vo netak banduk oyang îndôk nanam be netak êyômô ya dijang vo thilimbung, vômbe nena ya hauwa vovang bêng anông hîmô amela tiêng.’

25 “Metom Ablaham henang viyang nena, ‘Yîning wakna, lem êngêv sêmbôk be hîmô pîk me bôk huwa yong nôm mavî mavî yôv me Lasalus hiwa ya kambom kambom. Metom long iti me lêk yêni hîmô mavî me huwa vovang.

26 Me nômate hiving nena, Wapômbêng bôk hetak kolong bêng te hêk lîvông vo yoô me môlô. Be ditu mî hîtôm môlôlêm vo yoô me yoô thok vo môlô amî.’

27 “Me ôpêng enang nena, ‘Bêng be wakamik, ya hapetenak ong nena hîtôm nôngêv Lasalus be nendeni wakamik ya melak

28 me nenang ambô lêklokwang êndêng yîning aiyang bahevi takatu vo dô êlêm long vovang bêngiti imbing ya andô.’

29 “Metom Ablaham henang nena, ‘Ôndô, Moses lêk plopet ining ambô hêk be hîtôm endanô be esopa.’

30 “Me ôpêng henang nena, ‘Wakamik Ablaham, mî hîtôm amî. Metom betha anô nama te ni êndêng loho, êng me tem loho ende kapôlônging lîling.’

31 “Metom Ablaham henang ethak yêni nena, ‘Loho mî elanô Moses lêk plopet ining ambô amî, bêng yom be anô nama te hiviyo hethak lonbô me tem mî endanô ya ambô imbing amî.’”

17

Kombom kambom thak hivuling êv iving

(Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

1 Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Nômka lomalomâ tem nêyo vo nembong be avîlanô ning êv iving tem nêngêv yak. Metom alitakna vo anô atu be hevong nôm takêng ivutak loho.

2 Vovang bêng tem nêpôm ôpatu be hevong sêiknena takiti te hêv yak be hevong kambom, me hîvô hethak vo êthokêng valu malêing bêng te ethak yêni lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kapô vo nema.

3 Be ditu oyanging am.

“Aviyam evong kambom ethak ong, êng me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Helanô ong be hele kapô lîling, êng me notak yêni ya kambom êng.

4 Metom aviyam hevong kambom hêndêng ong îtôm bôlô bahevi be lahavôyi hêndêng wak te, me bôlô bahevi be lahavôyi me hîvô lêm henang ethak ong nena, ‘Alitakna, ya havong kambom êndêng ong,’ êng me notak yêni ya kambom takatu be hevong ethak ong.”

Yisu henang ethak kombom êv iving

5 Me aposol enang ethak Anômbêng nena, “Nombong yoô ning êv iving ini bêng!”

⁶ Me Anômbêng enang nena, “Môlô ning ôêv iving me yaôna hîtôm alokwang va yaôna te, êng me hîtôm môlô nang ethak alokwang bêng te nena, ‘Nosapu ong da be numba mamik,’ êng me tem nendañô môlô ning ambô be nesopa.”

Yisu henang ambô ethak ña ku ning kombom

⁷ Me Yisu henang nena, “Môlô te hêv ku vo ya anô ku te ni vo nendav pîk be nembatho nôm îndôk mena hêv yêni hê vo neyanging boksipsip. Yôv me wakma atu ôpêng hele hêlêm nang ya ku atu be hevong, êng me betha tem nenang êndêng inda vo nîndôk îmô ketheng be ninjang nôm imung yôvêm mesa?

⁸ Mî. Tem nenang ethak yêni nena, ‘Nupuk yong kwak me nopesang yîning nôm imung be numbua lêm vo yangang be yanum imung. Yôv kîmîng nonjwang be nunum embeng yam.’

⁹ Me betha tem nenang la mavî êndêng ya anô ku atu ethak ku atu be hevong mesa? Mî. Yêni hevong ya ku yom.

¹⁰ Me môlô bêng yom. Môlôvong ku takatu be Anômbêng hêv hêndêng môlô be ovong yôv, êng me môlô nang nena, ‘Yoô me ña ku oyang be yoô vong yoô ning ku yom.’ ”

Yisu hevong ña lêk kômbôk lepla lauming mavî

¹¹ Yisu hevong lonjanlê hê Jelusalem hele be hêyô Samalia lo Galili ining pîk ya ôlôv.

¹² Me hê bidong melak lông yaôna te me ña kômbôk lepla lauming êlêm êpôm yêni. Loho va dêim doke

¹³ me elam nena, “Anômbêng Yisu, lem ingik ong ethak yoô.”

¹⁴ Me Yisu hêyê loho me henang nena, “Môlô nu unjik am thô êndêng ña îmbôk da.” Êng me loho eveng lonjanlê be ê denang me lenjing kôpik hivutak mavî.

¹⁵ Me ña takêng te hêyê nena linjôpik lêk hivutak mavî, êng me hele hê me helam kaêk lêkwaê anông be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

¹⁶ Me hêyô be heya vabudum thîvô be thohav lo ma hîlôk pîk hîmô Yisu valuvi me henang la mavî hêndêng yêni. Ôpêng me anô Samalia te.

¹⁷ Me Yisu henang nena, “Ya havong anô lauming ivutak mavî. Me anga anô bahevi be lahavôva îmô sê?

¹⁸ Hevong bisê be anô long bôyang yom hele hêlêm be hêv Wapômbêng ya athêng ling me anô vi mî?”

¹⁹ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Numbiyô be nu. Yong hôêv iving yom lêk hevong be ong mavî.”

Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm

(Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)

²⁰ Wak te me Palisi enang ik Yisu ling nena, “Angête me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm?” Me Yisu henang viyang nena, “Wapômbêng ya lêklinyak bêng hêlêm me avîlanô tem mî injê amî.

²¹ Be ditu tem mî enang nena, ‘Ôngô, diti hîmô long iti,’ mena ‘Hîmô long daku.’ Ondañô. Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv.”

²² Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Wakma te tem nêyô be tem môlô lemim imbing anông vo ôngô Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm. Metom tem mî môlôngô amî.

²³ Me avîlanô doho tem enang ethak môlô nena, ‘Ôngô, yêni heva long iti!’ mena ‘Heva long daku!’ Êng me môlô mô yaô me dô osopa loho andô,

²⁴ vômbe nena Anô Ya Nakandung atu ya waklavông me tem avîlanô sapêng injê îtôm damak hêv be hîmbî danda hevong leng sapêng.

25 Metom tem nimbua vovang lo-maloma me ŋa bôlôti tem ende dômmîm lîlîng êndêng yêni yôvêm.

26 “Anô Ya Nakandung atu ya waklavông tem nimbutak îtôm sêmbôk be Noa ya waklavông.

27 Avîlanô eyang be inum be iwa i heveng ele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Êng me ŋanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng.

28 Bêng yom hîtôm sêmbôk be Lot ya waklavông. Avîlanô eyang be inum be êv vuli lêk iwa vuli be evatho yanvêk lêk elav ining melak.

29 Metom waklavông atu be Lot hetak Sodom be hê me amela lêk valu vovang salpa hîlôk nang leng be hivuling loho sapêng.

30 Waklavông atu be Anô Ya Nakandung atu ningik i thô me tem nimbutak ketheng oyang bêng yom.

31 “Wak êng me anô te hîmô melak vov me ya nômkama hîmô melak kapô, êng me dô nendeni melak kapô vo nimbua ya nômkama andô. Me bêng yom, anô te heva kukapô me dô nendeni melak vo nimbua ya nômate andô.

32 Mólô lemim êngêv Lot yanavî!

33 Anô te hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Metom anô te hetak ya lêkmala, êng me tem nimbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti.

34 “Ya hanang ethak mólô nena bîlîvông atu be yandelêm me anô yî tem injêk yêm tom, metom Wapômbêng tem imbua anô yang me yang tem ninjêk.

35-36 Me avî yî tem epesang ining thiling îmô, metom tem nimbua avî yang me yang tem nîmô.”*

37 Yisu ya ŋa hîndông enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, nômbêng êng tem nimbutak êsê?”

Me Yisu henang nena, “Menak jêng thak ethak tom hîmô long takatu be alim epalê hêk.”

18

Ambô dôhô hethak avî tôp lo jas

1 Yisu henang ambô dôhô te hêndêng ya ŋa hîndông vo eteng mek îtôm wak nômbêng iti sapêng me dô kapôlông injap andô.

2 Be henang bêngiti, “Melak lông te me jas te hîmô. Yêni thak mî hêkô Wapômbêng amî me thak hîpôlik ethak avîlanô hiving.

3 Me avî tôp te hîmô long êng. Be yêni hê hêndêng jas êng lômbôlông be henang nena, ‘Yêi lêk ŋakyo te ayê i kambom be nôlêm opesang. Be ditu nôlêm ondanô yîning ambô be nopesang.’

4 Metom jas hêndô avî tôp êng ya ambô hîtôm bôlô bêng anông.

“Hîtôm wak te me jas êng la hêv nena, ‘Mî ya hakô Wapômbêng amî me thak ya hapôlik ethak avîlanô ning ambô hiving,

5 metom ya handô avî tôp iti nêlêm wak nômbêng iti sapêng be nimbul-ing yîning auk. Bêng be yandanô yêni ya ambô be ya pesang ketheng vo dô ni be nêlêm emba be tem nembong be ya kapôlông injap.’ ”

6 Me Anômbêng henang nena, “Um-bua auk ethak jas kambom iti ya ambô.

7 Bêng yom Wapômbêng tem nendanô ya avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv ining athêng atu be eleng êndêng bîlîvông be lêkwak be nepesang mesa mî? Me tem nendanô long vambô mesa? Mî anông!

8 Ya hanang avanông bing nena tem nendanô ketheng be nepesang. Metom wakma Anô Ya Nakandung atu hele hêlêm pîk hethak lonbô, êng me tem ninjê nena avîlanô êv iving doho îmô mesa mî?”

Ambô dôhô hethak anô yî eteng mek

9 Me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng avîlanô takatu be êyê i hîtôm

17:28 17:28 Stt 18:20-19:25 17:31 17:31 Mat 24:17-18 17:32 17:32 Stt 19:17,26 17:33 17:33

Luk 9:24 * 17:35-36 17:35-36 Ambô 36 me Kapua ambô Glik doho henang bêngiti: Anô yî îmô kukapô me nimbua yang me yang îmô. 18:1 18:1 Kol 4:2; 1Te 5:17

avîlanô thêthôp me avîlanô viyang mî. Êng me Yisu henang nena,

¹⁰ “Anô yi ê melak matheng vo eteng mek. Anô yang me Palisi me yang me anô hiwa takis.

¹¹ Palisi êng da heva be heteng mek bêngiti nena, ‘Wapômbêng, mavî anông vo ya anô mavî me ya mî hîtôm anô vi amî. Loho me ña vanî lêk ña kambom lêk ña evong sek mayaliv. Metom ya mî anông, me ya mî hîtôm anô hiwa takis iti amî.

¹² Sonda te ya wak yi me thak ya hatip ethak nô. Me nômkama nômbêng atu be ya hauwa me thak ya havanî tham hê ondong lauming be ya hêv ondong te hêndêng ong.’

¹³ “Metom anô hiwa takis heva dêim me moma be hêkô vo ninjê leng. Me hikum be hetak bang luvi hêk mandaluk thing me henang nena, ‘Wapômbêng, ya anô kombom kambom be nôngêv kapôlôm vo ya.’ ”

¹⁴ Êng me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak môlô nena, anô hiwa takis hîvô hê ya melak me lêk hivutak anô thêthôp hêk Wapômbêng mandaluk. Metom anô yang êng me mî. Ôpatu be hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ya athêng. Metom ôpatu be hetaving i me tem Wapômbêng êngêv ya athêng ling.”

*Yisu hêv mek ethak sêiknena
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Avîlanô iwa ining sêiknena ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Me ya ña hîndông êyê be ethang loho.

¹⁶ Metom Yisu helam sêiknena takatu êlêm me henang nena, “Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vombê nena avîlanô takatu be athêng mî hîtôm sêiknena takiti me Wapômbêng ya lêkliñyak bêng me loho ning.

¹⁷ Ya hanang avanông ethak môlô nena, ôpatu be mî hiwa Wapômbêng ya lêkliñyak bêng hîtôm sêiknena amî

me mî hîtôm nimbutak êyô long êng kapô bini amî. Mî anông.”

*Anô lêk nômkama bêng henang
ambô hiving Yisu*

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Avaka te henang ik Yisu ling nena, “Kîdônga mavî, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

¹⁹ Me Yisu henang viyang êndêng yêni nena, “Bisête be holam nena mavî? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

²⁰ Ambô balambung me bôk hoyala yôv: ‘Dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nungik anô vônô paling andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô.’ ”

²¹ Me avaka êng henang nena, “Waklavông ya yaôna hele be hêyô lêk me thak ya hasopa ambô balambung takêng sapêng.”

²² Me Yisu helañô be henang ethak ôpêng nena, “Metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli me numbua valuseleng takêng sapêng be nôngêv êndêng ña siv. Hovong bêng me tem yong nômkama mavî lomahoma nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya.”

²³ Yêni me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helañô ambô êng be hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing.

²⁴ Yisu hêyê ôpêng la malêing be henang nena, “Ña lêk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô Wapômbêng ya lêkliñyak bêng kapô bini.

²⁵ Avanông bing nena vumeng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô

Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô bini."

²⁶ Avîlanô elanô ambô êng me enang ik i ling nena, "Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?"

²⁷ Me henang nena, "Nôm takatu be anô mî hîtôm embong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong."

²⁸ Me Pita henang nena, "Non-danô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong."

²⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, anô te la hêv Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hetak ya melak lêk yanavî lêk nali lêk viyanî me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya ku,

³⁰ êng me waklavông ôpêng hîmô pîk denang me Wapômbêng tem nêngêv ya nômkama sapêng êndêng inda, me tem nêngêv bêng anông êyômô long imbing, me heveng yam me tem nêngêv lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng êndêng inda imbing."

Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema be nimbiyô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Yisu hiwa ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu hethak tom me henang nena, "Ondanô. Aô na daku Jelusalem vo ambô taksêmbôk be plopet ekavu hethak Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak avanông.

³² Tem êngêv yêni îndôk na long bôyang bahening. Me tem emalîk ethak inda be enang ambô lomalama ethak yêni me îsuvapôk ethak inda.

³³ Me tem embali inda be ingik yêni vônô me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

³⁴ Metom loho mî eyala ambô êng bôte amî. Me ambô êng ya ondong sapêng me hîmô kapô be mî eyala amî me îthông paling.

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavî

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Yisu hêyô bidong Jeliko me anô mandaluk pusip te hîmô lonjanlê dang be hepetenak avîlanô vo êngêv nômkama êndêng yêni.

³⁶ Ôpêng helanô avîlanô bêng anông ele me henang ik loho ling nena, "Ômbête hivutak?"

³⁷ Me loho nang ethak yêni nena, "Yisu nang Nasalet hêlêm."

³⁸ Êng me anô mandaluk pusip atu helam nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

³⁹ Avîlanô takatu be imung ethang yêni be enang nena, "Ong bonong." Metom helam lêkwaê nena, "Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁰ Êng me Yisu heva me henang vo lohombua ôpêng êlêm. Ôpêng hêyô me Yisu henang ik inda ling nena,

⁴¹ "Lem hiving yambong ômbête êndêng ong?"

Me ôpêng henang viyang nena, "Anômbêng, ya leng hiving yanga tak."

⁴² Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Nôngô tak. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî."

⁴³ Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak. Me yêni hesopa Yisu be hêv Wapômbêng ya athêng ling. Me avîlanô êyê nôm êng me êv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng.

19

Yisu hê Sakius ya melak

¹ Yisu hêyô Jeliko me hê yom.

² Me anô te ya athêng nena Sakius hîmô long êng. Yêni me na hiwa takis ining avaka lêk anô valuseleng bêng.

³ Yêni la hiving ninjê nena Yisu me opalête, metom avîlanô bêng anông be Sakius me anô bidong be mî hîtôm ninjê Yisu amî.

⁴ Êng me hevothong himung be hê me hethak alokwang pik te be hîmô

vo ninjê Yisu vombê nena te nende long êng bini.

⁵ Yisu hêyô long êng me hêyê aling me henang nena, “Sakius, nôndôk be nôlêm ketheng vombê nena yaô tiêng me tem ya mô yong melak.”

⁶ Êng me ketheng oyang me Sakius hîlôk be hêlêm me hiwa Yisu thô lêk la mavî.

⁷ Me avîlanô sapêng êyê be enang ambô nîlônîlông nena, “Yêni hê hîmô hiving anô kombom kambom te.”

⁸ Yôv me Sakius hiviyo heva melak kapô me henang ethak Anômbêng nena, “Anômbêng, nondanô. Tem yambî yîning nômkama tham ini ondong yi be yangêv yang êndêng na siv. Me bôk ya havatek anô te be ya hauwa ya valuseleng doho vanî, êng me tem yangêv ôpêng ya valuseleng endeni me ya tak bôlôva* êyômô long imbing be yangêv êndêng yêni.”

⁹ Me Yisu henang nena, “Lêk ôpiti hêv iving Wapômbêng hitôm Abrahama, be ditu yêni me Abraham nakandung te hiving. Bêng be lêk Wapômbêng hiwa avîlanô melak itiêng vê hêk kambom ya vuli.

¹⁰ Vombê nena Anô Ya Nakandung atu hêlêm vo nethalo na takatu be êv yak me nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.”

*Ambô dôhê hethak na ku lauming iwa valuseleng
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Avîlanô elanjô ambô êng yôv me Yisu henang ambô dôhê te hiving vombê nena yêni lêk bidong nêyô Jelusalem. Me avîlanô takêng esong nena yêni hêyô Jelusalem me ketheng oyang me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng nimbutak pîk.

¹² Êng me Yisu henang nena, “Anômbêng te namalô hê vini melak lôn bêng te hêk dêimbô vo îtôk inda nimbutak king yôv ketem nîmbôlêm

ya melak ondong ethak lonbô vo neyanging ya avîlanô.

¹³ Ôpêng hepesang i vo ni me helam ya na ku lauming hethak tom me hêv valuseleng hitôm kapua lauming hêndêng loho sapêng tomtom. Me henang nena, ‘Môlômbua valuseleng iti be môlômbong ku ethak endebe yambôlêm ethak lonbô.’ Yôv me hetak loho be hê.

¹⁴ “Metom ya avîlanô da kapôlônîng êndô yêni. Êng me yêni hê long bôyang me loho êv anô doho be esopa yêni vo enang nena, ‘Yoôndô ôpiti nimbutak îtôm king be neyanging yoô.’

¹⁵ “Metom yêni hivutak king yôv me hîvô lêm me henang nena, ‘Ondam na ku takatu be bôk ya hêv valuseleng hêndêng loho vo ya yala nena loho tomtom bôk êvôv valuseleng vithêla hêyô mô.’

¹⁶ “Yôv me anô te himung hê me henang nena, ‘Anômbêng, ya havong ku hethak yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hitôm bundaluk bahevi.’

¹⁷ “Me ya anômbêng henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô ku mavî be hôêv kapôlôm be hovong ku yaôna ti katôyang, be ditu tem noyanging melak lôn lauming.’

¹⁸ “Yôv me anô yang hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hitôm bundaluk yi be lalauming.’

¹⁹ “Me ya anômbêng henang ethak yêni nena, ‘Tem noyanging melak lôn bahevi.’

²⁰ “Yôv me anô ku ali lô hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, yong valuseleng atu ti. Ya havuliv hîlôk kwak be ya havung hîmô

²¹ vombê nena ong me anôna be ditu ya hakô ong. Vombê nena thak huwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hitôm yong. Me kukapô

19:7 19:7 Luk 15:2 **19:8 19:8** Etak Ijip 22:1; Nam 5:6-7 * **19:8 19:8** Bôlôva ya ondong nena tem Sakius êngêv valuseleng takatu be bôk hiwa hêk opalête endeni me tem netak doho êyômô long imbing. **19:9 19:9** Luk 13:16; Ap 16:31 **19:10 19:10** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 **19:17 19:17** Luk 16:10

atu be mî hopayiv yanvêk hîlôk amî me thak huwa ya anông.'

22 "Êng me ya anômbêng henang nena, 'Ong anô ku kambom be tem yambong ambô vo ong ethak ong da yong ambô honang. Bôk hoyala yôv nena ya anôŋa be ya hauwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hîtôm yîning. Me nôm takatu be mî ya havatho amî me thak ya hauwa ya anông hîtôm yîning.

23 Me bisête be mî hotak yîning valuseleng hîlôk melak valuseleng vo nêmbôv doho imbing amî, vo wakma atu be ya hale lêm hethak lonbô me tem yambua doho êyômô long imbing?'

24 "Yôv me henang ethak ŋa takatu be eva bidong nena, 'Môlômbua ya valuseleng kapua te atu vê injêk yêni be ôngêv êndêng ôpatu be hêvôv valuseleng bunđaluk bahevi.'

25 "Me loho nang hêndêng yêni nena, 'Anômbêng, yêni ya valuseleng bunđaluk bahevi bôk hîmô yôv!'

26 "Me yêni henang nena, 'Ya hanang ethak môlô nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning nômkama be hivutak bêng, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng. Metom ôpatu be mî hevong ku hethak yîning nômkama amî, êng me doke atu be hevalong me tem yangêv vê injêk inda.

27 " 'Metom avîlanô takatu be êyê ya hîtôm ining ŋakyo be êndô yambu-tak loho ning king, umbua loho lêm long iti me unğik loho vônô injêk ya maleng.' "

28 Yisu henang ambô êng yôv me himung be hê daku Jerusalem.

Yisu hivutak êyô Jelusalem hîtôm king

(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

29 Yisu hêyô bidong Betpagi lêk Betani, melak lông yi êng me hêk bidong dum atu be elam nena Dum

Oliv. Me hêv ya ŋa hîndông yi be ê me henang nena,

30 "Mamu nu melak lông vulu. Me umbutak ôyô me tem ôngô ekak bok-donki map te long be heva. Bok êng me anô te bôk mî hêyô hîmô amî denang. Be mamu pole yak vê me ondom be ôlêm.

31 Me anô te henang ik ling nena, 'Mamu pole vo?' êng me mamu nang viyang nena, 'Anômbêng la hiving nembong ku te ethak.' "

32 Yisu hêv thêi be ê me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang ethak thêi.

33 Thêi pole donki êng ya yak vê me alaŋi enang ik thêi ling nena, "Mamu pole donki vê vo?"

34 Me thêi nang nena, "Anômbêng la hiving nembong ku te thak."

35 Yôv me thêi iwa donki be ê êv hêndêng Yisu. Me thêi îmbî ning kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donki dômlokwang me êv Yisu livung be hêyô hîmô donki êng.

36 Me Yisu hê me avîlanô engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonđanlê.

37 Wakma yêni hêlêm bidong long atu be lonđanlê hîlôk be hê Dum Oliv me avîlanô nômbêng atu be esopa yêni lejing mavî hethak nômkama thamtham takatu be bôk loho yê. Be êv Wapômbêng ya athêng ling be elam kaêk lêkwaê nena,

38 "Wapômbêng embong mavî êndêng king atu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng! *Kapua Yeng 118:26*

Me lambali îmô melak leng me Wapômbêng ya lêkmanğing ethak leng anông bing!"

39 Metom Palisi doho eva avîlanô takêng lîvông be enang ethak Yisu nena, "Kîdônga, nohang yong ŋa hîndông vo loho bonong."

40 Me Yisu henang nena, "Ya hanang ethak môlô nena loho bonong me valu tem êwê loho ning long be endam kaêk be êngêv Wapômbêng ya athêng ling."

⁴¹ Yisu hêyô bidong Jerusalem me hêyê melak lôngh bêng êng be heleng ethak

⁴² be henang nena, “Ya leng hiving lêk iti me oyala lonḡanlê atu be tem nêngêv lambali êndêng mômô. Metom lêk iti me nôm takêng hîmô long kapô be mômô mî hîtôm ôḡgô amî.

⁴³ Bêng be waklavông te tem nêyô be mômô ning ḡakyo tem êyô be endav wandu endawê mômô ning long be ekalambu mômô thing be imuthing mômô ethak lômîlôm.

⁴⁴ Loho tem imbuling mômô ning long sapêng be ḡngik mômô lêk ḡa takatu be îmô mômô kapô vônô. Me valu atu be olav melak hethak me tem mî nêyômô yang long amî. Nôm malêing êng tem nêlêm vômbe nena mômô mî oyala waklavông atu be Wapômbêng hêlêm pîk vo nêngêv mômô livung amî.”

Yisu hêv ḡa evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Yôvêm me Yisu hêyô melak matheng ya popatîng. Me hêyê avîlanô iwa nômka be êndô hîmô vo avîlanô vi êḡgêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêing be ê.

⁴⁶ Me henang ethak loho nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Yîning melak me melak eteng mek îndôk.’ Me lêk mômôlvong be hivutak hîtôm ‘ḡa vanî ning long ambuang ekopak îmô.’”

⁴⁷ Me wak nômbeḡng iti me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak matheng. Me ḡa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk ḡa Juda ning ḡa bêngbêng ethalo lonḡanlê vo ḡngik inda vônô.

⁴⁸ Metom loho mî hîtôm êpôm lonḡanlê te amî vômbe nena avîlanô sapêng leḡng mavî bêng vo Yisu be îmô vo endanḡo ya ambô sapêng.

20

Yisu, opalê hêv athêng bêng hêndêng ong?

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho, êng me ḡa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethak tom hiving avaka be ê hêndêng Yisu.

² Me loho nang ik inda ling nena, “Nonang ethak yoô, opalê hêv lêklokvang lêk ku hêndêng ong be diti hovong nôm takiti êng?”

³ Me Yisu henang hêndêng loho nena, “Tem ya nang ḡngik mômô ling ethak ambô te bêng yom. Onang ethak ya nena

⁴ opalê hêv ku ithik avîlanô hîlôk ḡanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te?”

⁵ Me loho da enang ethak i nena, “Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be mômô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

⁶ Me aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem îmbî aô ethak valu vômbe nena loho êv iving nena Jon me plopet te.”

⁷ Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông paling nena opalê hêv ku êng hêndêng Jon.”

⁸ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya, ya athêng bêng êndêng mômô amî.”

Ambô dôhô hethak ḡa kambom eyaḡng kukapô waing

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng avîlanô nena, “Anô te hevatho ya kukapô waing te be hêv hêndêng ḡa evong ku valuseleng doho vo eyaḡng me hê hîmô long bôyang vambô.

¹⁰ Me waklavông yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be

hê hêndêng loho vo nimbua ya anông doho, metom loho ik yêni kambom be êv yêni be hê oyang.

¹¹ Yôv me kukapô ya alang hêv anô ku yang be hê hethak lonbô hêndêng loho, metom ik yêni hiving be ivuling me êv inda vê be hê bang oyang lêk moma bêng.

¹² Yôv me hêv anô ku ali lô be hê, metom na ku takêng ivuling ôpêng me êvôv inda be îmbi hele kukapô vi yêing be hê.

¹³ “Yôv me kukapô alang henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Tem yangêv yîning wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Betha ya havong bêng me tem endanô ya ambô.’

¹⁴ Metom na ku êyê namalô hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya kukapô. Aôngik yêni vônô me kukapô tiêng tem nimbutak îtôm aô ning.’

¹⁵ Bêng be ditu evalong yêni be êvôv hele yêing me ik yêni vônô.

“Bêng be kukapô ya alang tem nembong ômbête êndêng loho?

¹⁶ Teni vo ningik na ku takêng vônô me nêngêv kukapô êng êndêng anô vi vo eyanging.”

Me avîlanô elanô ambô dôhông be enang nena, “Yoôndô ambô dôhông êng ingik anông!”

¹⁷ Metom Yisu hêyê loho me henang nena, “Me hevong bisê be bôk ekavu ambô iti be ya ondong bisête?

“ ‘Valu atu be na elav melak îpôlik hethak

me lêk hivutak landîng anông.’

Kapua Yeng 118:22

¹⁸ Me avîlanô takatu be êv yak hêyô hêk valu êng me tem ipup nenanena. Mena valu êng hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik.”

¹⁹ Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung eyala nena Yisu henang ambô dôhông êng hethak loho. Be ditu evong vo

ethalo lonđanlê te vo embalong yêni ketheng oyang, metom êkô avîlanô.

Êngêv takis êndêng Sisa mesa dô (Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Yôv me na bêngbêng malejing hendahalîng Yisu lêklokvang vo embalong yêni ethak ya ambô. Be ditu loho êv na kambom doho vuli vo imbutak îtôm na thêthôp vo embatek Yisu. Be loho yek Yisu vo embalong yêni be êngêv êndêng Lom ining gavana Pailat.

²¹ Êng me loho enang hêndêng Yisu nena, “Kîdôngga, yoô ayala nena yong ambô sapêng me ambô avanông yom. Me hovong kombom tom hêndêng avîlanô sapêng viyang dong lêk hôngông avîlanô hethak Wapômbêng ya ambô anông thêthôp yom.

²² Bêng be lem hêv bisê? Mavî vo yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

²³ Yisu heyala loho ning ambô yôhîng êng be henang ethak loho nena,

²⁴ “Môlôngik valuseleng te thô vo yanga. Opalê ya dôhông lêk athêng hêyô hêk valuseleng iti?” Me loho nang viyang nena, “Sisa.”

²⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

²⁶ Me na êng esong kambom hethak ya ambô henang be loho bonong. Be ditu mî hîtôm embatek Yisu ethak ya ambô te îndôk avîlanô malejing amî.

Sadyusi enang ik Yisu ling ethak nama lêk imbiyô

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Loho me ondong te atu be enang nena na ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonbô amî.

²⁸ Be ditu enang ik Yisu ling nena, “Kîdôngga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, ‘Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbua avî

tôp êng vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.'

²⁹ Yôv be ña lêk viyaji bahevi be lahavôyi îmo. Be bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

³⁰ Êng me nok hiwa avî tôp êng, metom nok hema hiving be nakan-dung mî.

³¹ Me gwa hevong bêng yom. Me viyaji takatu be îmo me esopa kombom tomêng yom, metom loho sapêng sêik mî me ema bêng yom.

³² Yôvêm me avî tôp êng hema hiving.

³³ Bêng be waklavông ña ema iviyô hethak lonbô, me ña lêk viyaji bahevi be lahavôyi takatu be avî tôp atu hiwa, loho alialê tem nimbutak îtôm yamalô?"

³⁴ Me Yisu henang hêndêng loho nena, "Avîlanô bôlôti thak iwa i,

³⁵ metom avîlanô takatu be Wapômbêng henang nena loho hîtôm imbiyô ethak lonbô be imbua lêkmala heveng yam, ña takêng mî hîtôm imbua i ethak lonbô amî.

³⁶ Loho tem mî ema ethak lonbô amî vombê nena loho mô hîtôm anêla. Loho mô hîtôm Wapômbêng nali vombê nena loho tak ñama be iviyô hethak lonbô.

³⁷ "Moses da ya ambô hik thô nena ña ema tem imbiyô ethak lonbô. Sêmbôk be Moses hêyê amela het-hang hîmô alokwang ling me helam Anômbêng nena 'Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.'

³⁸ Aô yala nena Wapômbêng me mî ña ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me ña lêkmala yom in-ing Wapômbêng vombê nena yêni mandaluk me avîlanô sapêng îmo lêkmala."

³⁹ Kîdônga balambung doho elanjô ambô êng be enang ethak Yisu nena, "Kîdônga, yong ambô me mavî anông!"

⁴⁰ Loho nang bêng vombê nena loho kô be mî hîtôm enang ingik yêni ling vo embatek inda ethak lonbô amî.

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

⁴¹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Hevong bisê be avîlanô thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk?

⁴² Hêk Kapua Yeng kapô me Devit da henang nena,

" 'Anômbêng Wapômbêng henang ethak yîning Anômbêng Mesaya nena,

"Nôndôk ômo ya baheng viyôhok
⁴³ endebe ya tak yong ñakyo îmo vemkapô vimbing êm." ' *Kapua Yeng 110:1*

⁴⁴ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?"

Oyanging am ethak kîdônga ambô balambung

⁴⁵ Avîlanô elanjô Yisu ya ambô denang me henang ethak ya ña hîndông nena,

⁴⁶ "Môlô yanging am vo kîdônga ambô balambung. Loho lejing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Me lejing iving avîlanô enang nena, 'Waklivông mavî anômbêng' îmo long thak ethak tom hîlôk. Me lejing iving îmo îtôm ña bêngbêng îmo melak yeng kapô. Me waklavông avîlanô engambôm nômbêng me lejing iving injang nômbêng ña bêngbêng ining long thak îmo.

⁴⁷ Me loho thak evatek avî tôp vo iwa ning melak. Me thak eteng mek dêim bomang vo avîlanô injê be esong nena loho me ña thêthôp. Wapômbêng tem nêngêv malêng bêng anông îmbô ethak êndêng loho vo avîlanô vi."

21

Avî tôp te ya da

(Mak 12:41-44)

¹ Yisu hîmô melak matheng denang me hêyê ña lêk nômkama bêng anông etak ining valuseleng hîlôk kalbum da.

² Me avî tôp te atu be nômkama mî anông hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

³ Yisu hêyê me henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena avî tôp iti me alitak metom hêv ya valuseleng bêng anông hîvô hethak vo avîlanô takiti sapêng.

⁴ Avîlanô nômbêng iti ining valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Metom avî tôp iti me nômkama mî anông be lêk hêv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho long amî.”

*Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13; Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Yisu ya ña hîndông doho enang ambô hethak valu kêkêlô lêk nômkama leñing mavî atu be avîlanô êv hêndêng Wapômbêng hîtôm da be etak hethak melak matheng vo ya leleyang mavî anông. Êng me Yisu henang nena,

⁶ “Nôm takiti be lêk môlô yê, malêing bêng tem nimbutak be ña vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

⁷ Me loho nang ik Yisu ling nena, “Kîdôngga, angête me nôm takêng tem nimbutak? Me lavuning alê ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong vo nimbutak?”

⁸ Me Yisu henang nena, “Oyanging am vo avîlanô dô embatek môlô andô. Ña lomaloma tem êlêm ethak yîning athêng be enang nena, ‘Ya Mesaya atu.’ Lêk tem enang nena, ‘Wakma pîk lo leng yandang lêk bidong.’ Metom dô osopa loho andô!

⁹ Hêndêng wakma môlô lanô nena vovak bêng be avîlanô pîk ik i vônô, êng me dô môlô kô andô. Nôm takêng tem nimbutak imung, metom pîk lo leng yandang tem mî nimbutak ketheng oyang amî.”

¹⁰ Yôv me Yisu henang nena, “Avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô.

¹¹ Me long doho me tem duviyang bêng lêk bôm bêng me kômbôk bêng tem nêyô be ningik avîlanô bêng anông vônô. Nôm thamtham lêk lavuning lomaloma tem nimbutak leng lîvông be nembong avîlanô êkô kambom anông.

¹² “Me nôm takêng tem mî nimbutak amî denang me tem embalong môlô be embong kambom ethak môlô. Be imbua môlô ni yô melak yeng vo embong ambô yôv me etak môlô îndôk kalaondong. Vômbê nena môlô sopa ya be ditu tem imbua môlô bini vo omba king lêk ining ña bêngbêng maleñing.

¹³ Me nôm êng tem nimbutak îtôm lonðanjê vo môlô nang yîning Ambô Mavî bêng ethak loho.

¹⁴ Metom dô ombak auk te injêk kapôlômim yôvêm nena tem onang bisê êndêng loho andô

¹⁵ vômbê nena ya da tem yangêv ambô lêk auk mavî êndêng môlô. Be ditu ña takatu be evong ambô vo môlô me mî hîtôm enang môlô ning ambô viyang mena ingik ambô êng pesa amî.

¹⁶ Me lemami lo lemtami lêk aviyami lêk môlô ning lêkma lêk môlô ning ña môlô tem etak môlô îndôk ñakyo bahenjing be ingik môlô doho vônô.

¹⁷ Avîlanô sapêng tem kapôlônjing êndô môlô vômbê nena môlô sopa ya.

¹⁸ Metom Wapômbêng tem neyanging môlô wak nômbêng iti be lumim kwandôk ñaung te tem mî hîtôm nêngêv yak amî*.

¹⁹ Bêng be môlômba lêklokvang me tem umbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng.”

*Jelusalem tem kambom
(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)*

²⁰ Me Yisu henang nena, “Môlô yê nena na vovak êyô be ekalambu Jerusalem, êng me môlôyala nena lêk bidong oyang vo imbuling melak lông êng kambom.

²¹ Bêng be môlô na takatu be ômô Judia kapô me ôsôv bunu dum lôlêlôlê. Me môlô na takatu be ômô Jerusalem kapô me nu vi yêing ketheng. Me môlô na takatu be ômô Jerusalem vi yêing me dô unu kapô andô.

²² Vombê nena waklavông takêng me Wapômbêng ya wakma tem nêngêv vuli kambom êndêng avîlanô Jerusalem. Be ditu ambô taksêmbôk be bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua tem ningik anông.

²³ Titaknena avî takatu be ethambeng lêk êv sum hêndêng ining sêik hêndêng waklavông takêng, vombê nena malêing lêk vovang bêng tem nimbutak pîk iti be Wapômbêng ya la maning tem nêyômô avîlanô takêng.

²⁴ Na vovak tem ini Jerusalem be ingik avîlanô takêng bêng anông vônô ethak bîng vovak. Me tem imbua avîlanô Jerusalem bini êndô îmô pîk luvuluvu. Me avîlanô long bôyang tem êyô îmô Jerusalem be eyangging long êng endebe na long bôyang ining waklavông yandang êm.”

Anô Ya Nakandung atu tem nen-delêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

²⁵ “Me lavuning tem nimbutak injêk wak lêk ayông be môtôp. Me mamik budum tem ningik be pôk lêkwaê bomang be avîlanô pîk sapêng tem endanô be êkô kambom anông be ining auk teni mayaliv.

²⁶ Me nôm takatu be hîmô leng tem endowaling be avîlanô tem êkô be malêning endeyang be emayak ethak malêing bêng atu be tem nimbutak pîk.

²⁷ Hêndêng wak êng me tem lohônjê Anô Ya Nakandung atu tem

nêlêm imbing mavông be nêlêm imbing ya lêklokvang lêk ya danda lêkmanging.

²⁸ Nômka takêng hevong vo nimbutak me omba be ôngêv malemim ling ethak leng, vombê nena waklavông Wapômbêng nimbua môlô vê injêk môlô ning malêing lêk bidong oyang.”

²⁹ Me Yisu henang ambô dôhôte hethak loho nena, “Môlô lemim êngêv waklavông alokwang pîk lêk alokwang vi imbing.

³⁰ Môlô yê nena alokwang takiti hîmbi naung belap, êng me môlôyala nena wak mavî lêk bidong.

³¹ Me bêng yom môlô yê nôm takêng hivutak, êng me oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang.

³² “Ya hanang avanông ethak môlô nena, avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak.

³³ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

³⁴ “Me môlô yanging am vo dô kapôlômim malêing hethak nômka pîk andô. Endekeme môlômbong pîk ya kombom be unum waing be ondomolo be lemim ingik am hethak nômka pîk, êng me wakma êng tem nimbua môlô ketheng îtôm andêk be tem ôpîndîk kambom.

³⁵ Avanông, wakma êng me tem nêpôm avîlanô îmô pîk iti sapêng.

³⁶ Bêng be wak nômbêng iti me môlô yanging am katôyang be oteng mek vo Wapômbêng êngêv môlô livung be omba lêklokvang vo nôm takiti dô nimbuling môlô andô. Êng me môlô hîtôm omba Anô Ya Nakandung atu mandaluk.”

³⁷ Wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng. Bîlîvông me hethak be hê Dum Oliv vo hêk.

³⁸ Me lèkbôk momananing me avîlanô sapêng thak ê melak math-eng ya popatîng vo elanô ya ambô.

22

Judas hevak ambô hiving na bêngbêng vo netak Yisu îndôk loho bahening

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Waklavông Eyang Polom Yis Mî atu me sonda te ya wak ali mung ditu elam nena Hêv Lîlîng* lèk bidong.

² Me na bêngbêng îmbôk da lèk kîdônga ambô balambung ethalo lonjanlê te vo embalong Yisu be ingik vônô metom loho kô avîlanô.

³ Me Sakdang hîlôk Judas ôpatu be elam nena Iskaliot la. Yêni me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

⁴ Yêni hê me hevak ambô hiving na bêngbêng îmbôk da lèk melak matheng ining kwak bidong vo netak Yisu îndôk loho bahening bisête.

⁵ Na êng lejing mavî me loho evak ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni.

⁶ Êng me Judas hîlôk hethak loho ning ambô be hethalo lonjanlê vo netak Yisu îndôk loho bahening êndêng wak te atu be avîlanô mî îmo hiving inda amî.

Epasang nôm Waklavông Hêv Lîlîng

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Waklavông Eyang Polom Yis Mî hêyô. Wak êng me melak kapô tom-tom thak ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông Hêv Lîlîng.

⁸ Yôv me Yisu hêv Pita lo Jon be ê me henang nena, "Mamu nu vo opesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng vo aôngang."

⁹ Me thêi nang ik Yisu ling nena, "Tem yêi pôpêk nôm îmo êsête?"

¹⁰ Me Yisu henang ethak thêi nena, "Ondanô. Mamu nu melak lônng kapô me tem ôpôm anô te be hiwa nanam lèk wîng. Me osopa yêni be umbutak ôyô melak atu be yêni hêyô be hê.

¹¹ Me mamu nang ethak melak ya alang nena, 'Kîdônga henang ik ong ling nena melak kapô vathi atu tem yangang nôm Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning na ya handông hîmô êsê?'

¹² Êng me tem ningik melak kapô bêng te atu be hêk daku viling thô êndêng mamu. Melak kapô êng me nômkama sapêng bôk hîmô yôv. Be ditu mamu pesang nôm îmo long êng."

¹³ Yôv me thêi ê me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang. Êng me thêi pesang Waklavông Hêv Lîlîng ya nôm.

Yisu hêv polom lèk waing hêndêng ya na hîndông

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Wakma injang nôm hêyô me Yisu lèk ya aposol îlôk îmo balê injang nôm.

¹⁵ Me henang ethak loho nena, "Ya leng hiving anông vo yangang nôm Waklavông Hêv Lîlîng iti imbing môlô yôv kîmîng yambua vovang.

¹⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yangang nôm iti ethak lonbô amî endebe Waklavông Hêv Lîlîng ningik anông injêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm."

¹⁷ Me yêni hiwa waing lèk keyek me henang la mavî yôv me henang nena, "Umbua be unum doke doke.

¹⁸ Ya hanang ethak môlô nena tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm êm."

* **22:1 22:1** Isael ining wakma nôm bêng lokwanyî thak hêk wak bahevi be lahavôlô. Be sonda te ya wak ali mung me yang thak hivutak be ya athêng nena Hêv Lîlîng me wak bahevi be lahavôyi me elam nena Waklavông Eyang Polom Yis Mî. Metom loho thak elam wak yî êng luvi nena Hêv Lîlîng yom. Evong nômbêng êng vo lejing êv sêmbôk be loho ning bumalô loho mô hîtôm na ku oyang îmo Isip be Wapômbêng iwa loho vê. **22:3 22:3** Jon 13:2,27 **22:7 22:7** Etak Ijip 12:1-27

19 Me yêni hiwa polom te me henang la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng loho me henang nena, “Diti me yîning vathiap atu be ya hêv hîtôm da vo nêngêv môtô livung. Môtômbong bêng me lemim êngêv ya.”

20 Eyang yôvêm me hevong bêng hethak keyek waing te be henang nena, “Keyek iti me tava lêkmuk atu be ya hapatôk hethak yîning lêkma atu be tem yangathô hîtôm da vo nêngêv môtô livung.

21 Metom ondanô. Ôpatu be tem netak ya îndôk yîning ñakyo bahening bang diti hîmô hiving ya hîmô balê.

22 Anô Ya Nakandung atu tem nembong îtôm sêmbôk be Wapômbêng bôk henang yôv. Metom alitakna, malêing bêng vo ôpatu be tem netak yêni îndôk ñakyo bahening.”

23 Ya ña hîndông elanô ambô êng me loho da enang ik i ling nena, “Opalête tem nembong nôm êng?”

24 Yôv me loho îkôki hiving ethak loho ali alête tem nimbutak anômbêng vo loho vi.

25 Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Avîlanô pîk ining king thak embam i be êv malêing vo ña takatu be îmô loho vimbing. Me ña lêk athêng lejing iving avîlanô embam loho nena ‘Ña wapôm mavî.’

26 Metom dô môtômbong bêng andô. Môtô ning anô lêk athêng me nembong îtôm anô athêng mî. Me môtô ning anômbêng me nembong ku îtôm anô ku oyang.

27 Opalête me bêng vo anô vi? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm mesa ôpatu be hepesang nôm? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm, bêng e? Metom ya hamô môtô livông hîtôm anô ku oyang te vo yangêv môtô livung.

28 “Môtô takatu be malêing loma-loma hivutak ya metom mî môtô tak

ya amî me ômô hiving ya denang.

29-30 Ya hêv lêklinyak bêng hêndêng môtô hîtôm Wakamik bôk hêv lêklinyak bêng hêndêng ya vo tem ongwang be unum imbing ya îmô balê îmô yîning lêklinyak bêng kapô. Me môtô tem oyanging avîlanô Israêl ondong lauming be lahavôyi takatu.”

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông inda paling

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Me Yisu henang nena, “Saimon, Saimon, nondanô. Sakdang henang ik Wapômbêng ling vo neyek môtô îtôm lovak hiyuv iyokla vo limbalôm êngêv yak.

32 Metom lêk ya hateng mek yôv vo ong Saimon, vo yong hôêv iving dô nêngêv yak andô. Be wakma hole ong lîling be hôvô lêm ethak lonbô, êng me nombatho aviyami long.”

33 Metom Pita henang nena, “Anômbêng, lêk ya hapôpêk ya yôv vo yana kalaondong imbing ong be ya ma imbing ong.”

34 Metom Yisu henang nena, “Pita, ya hanang ethak ong nena yaô bîlivông tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

Umbua valuseleng lêk vak me bîng vovak

35 Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk ya hêv môtô be ô me mî uwa vak valuseleng lêk vak bethap lêk vemimkapô bokgôp hiving môtô amî. Metom wak êng me môtô nômate mî mesa?”

Me loho nang nena, “Mî, hîtôm.”

36 Me Yisu henang ethak loho nena, “Metom lêk yong vak valuseleng lêk vak bethap hîmô me num-bua. Me ong bîng vovak mî, êng me nôngêv yong kwêv thilimbung

22:21 22:21 Sng 41:9; Jon 13:21-22

22:24 22:24 Luk 9:46

22:25 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

22:26 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35

22:27 22:27 Jon 13:12-15

22:29-30 22:29-30 Mat 19:28

22:32

22:32 Jon 17:15

22:35 22:35 Luk 9:3; 10:4

vo êngêv vuli me numbua valuse-leng êng be nôngêv bîng vovak vuli ethak*.

³⁷ Ya hanang ethak môlô nena ambô êng tem ningik anông ethak ya lêk nômkama takatu be enang hethak ya me sapêng ya dang lêk bidong. Vombê nena Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Loho tem injê yêni îtôm ña takatu be thak mî esopa balambung te amî.' "

³⁸ Me ya ña hîndông enang nena, "Anômbêng, nôngô yoô ning bîng vovak lokwanyî ti."

Me Yisu henang ethak loho nena, "Lêk yôv."

Yisu heteng mek hîmô Dum Oliv
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Yisu hetak Jelusalem me hê Dum Oliv hîtôm thak hevong me ya ña hîndông ê hiving yêni.

⁴⁰ Yisu hêyô long êng me henang ethak loho nena, "Oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô."

⁴¹ Me hetak loho be hê dêim doke. Me heya vabudum thîvô me heteng mek bênjiti,

⁴² "Wakamik, lem tom vo nôngêv keyek iti vê injêk ya, êng me nôngêv vê. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving."

⁴³ Me anêla te nang leng hêyô vo yêni me hevatho yêni long.

⁴⁴ Yisu kapô malêing kambom be heteng mek lêklokvang anông be vovanîk hetekhetek hîlôk pîk hîtôm lêkma.

⁴⁵ Heteng mek yôv me hiviyô heva be hê hêndêng ya ña hîndông me hêyê loho êkthôm vombê nena loho kapôlônging malêing kambom.

⁴⁶ Me henang ethak loho nena, "Môlô ôekthôm vo? Môlômbiyô be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô."

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu henang ambô denang me anô bêng anông êyô. Ôpatu be elam nena Judas, yêni me ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te, ditu helom loho be hêlêm. Yêni hêyô bidong Yisu vo ninggu inda,

⁴⁸ metom Yisu henang ik yêni ling nena, "Judas, hovong vo nungu Anô Ya Nakandung atu be vo notak îndôk ya ñakyo bahening mesa?"

⁴⁹ Êng me ya ña hîndông eyala nôm atu be tem nimbutak be ditu enang nena, "Anômbêng, tem yoôngik loho ethak bîng vovak mesa?"

⁵⁰ Êng me loho ning anô te hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk viyôhok thô.

⁵¹ Metom Yisu hêyê nôm êng be henang nena, "Dô!" Me hetak bang hêyô hêk ôpêng limbuk me hivutak mavî hethak lonbô.

⁵² Yôv me Yisu henang ethak ña bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ya kwak bidong lêk avaka takatu be êlêm vo embalong yêni nena, "Betha ya anô kambom anông te be ditu môlô uwa bîng vovak lêk olo be ôlêm vo ombalong ya e?"

⁵³ Wak nômbêng iti me ya hamô melak matheng ya popatîng hiving môlô me mî ovalong ya amî vo? Metom lêk me momañaning heyangîng pîk be ditu môlô ning wakma."

Pita henang nena yêni hîthông Yisu paling

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

⁵⁴ Me evalong Yisu be iwa be ê êyô vo kwandôk bêng hîmbôk da ya melak. Me Pita hesopa heveng yam metom heveng dêim doke.

⁵⁵ Anô doho embang amela hîmô melak êng ya bandêng kapô me Pita hê hîlôk hîmô lîvông hiving loho.

* 22:36 22:36 Ña lêk auk doho lejing êv nena Yisu mî henang vo êngêv bîng vovak anông vuli amî me henang vo loho epesang i vo wakma malêing lomaloma tem nêpôm loho. 22:37 22:37 Ais 53:12 22:54 22:54 Mak 14:53-54

⁵⁶ Pita hîmô amela danda me avî ku te hêyê yêni katô be henang nena, "Anô ti me thak hîmô hiving Yisu."

⁵⁷ Metom Pita henang nena, "Avî, ya hathông ôpêng paling."

⁵⁸ Vauyanna me anô yang hêyê yêni me henang nena, "Ong me na takatu ning anô te."

Metom Pita henang nena, "Anô, ya mî anông."

⁵⁹ Yêni hîmô hîtôm wakma te ma me anô yang henang lêklokwang hethak lonbô nena, "Avanông bing, yêni me anô Galili te. Be ditu yêni me Yisu ya anô te hiving."

⁶⁰ Me Pita henang nena, "Anô, ya hathông yong ambô paling!" Pita henang bêng denang me tale heleng.

⁶¹ Me Anômbêng hik i lîlîng be hêyê Pita me Pita la hêv Anômbêng ya ambô atu be henang nena, "Tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling."

⁶² Yôv me Pita hele yêing be heleng kambom anông.

*Ik Yisu be emalik ethak inda
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Na takatu be evalong Yisu enang ambôma hethak inda be ik yêni.

⁶⁴ Loho ivuliv thohav lo ma thing be enang ik yêni ling lômbôlông nena, "Ong plopet te, êng me nonang nena opalê diti hik ong."

⁶⁵ Me enang ambô kambom loma-loma hethak yêni hiving.

*Enang Yisu bêng heva na juda ning
avaka malenjing*

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hiviyô heyang me na juda ning avaka sapêng ethak tom. Loho me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. Loho iwa Yisu be ê vo ning na elanô ambô vo enang ik yêni ling nena,

⁶⁷ "Nonang ethak yoô nena ong Mesaya e?"

Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang ambô êng êndêng mîlô

me tem mîlô mî hîtôm ôngêv imbing amî.

⁶⁸ Me ya nang ingik mîlô ling me tem mî mîlô nang viyang amî.

⁶⁹ Metom lêk me Anô Ya Nakan-dung atu tem nêyômô Wapômbêng lêkmanbok bang viyôhok îtôm wak nômbêng iti sapêng."

⁷⁰ Me loho sapêng enang ik yêni ling nena, "Bêng be ong da me Wapômbêng Nakandung mesa?"

Me Yisu henang ethak loho nena, "Ambô êng me thêthop hîtôm ditu onang."

⁷¹ Yôv me loho nang nena, "Bisête be aô lejing iving andanô ambô doho imbing? Lêk henang yêni da bêng hele ambôlêk be aô lanô yôv."

23

Enang Yisu bêng heva Pailat mandaluk

(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Me na takatu iviyô me iwa Yisu be ê vo Pailat.

² Yôv me îmbî ambô hethak yêni nena, "Yoô tung ôpiti henang ethak yoô ning avîlanô vo ende dômmîm lîlîng êndêng gakmang. Yêni hêndô yoôngêv takis êndêng Sisa lêk henang nena yêni me Mesaya, king te."

³ Me Pailat henang ik Yisu ling nena, "Ong me na juda ning king mesa?"

Me Yisu henang nena, "Hîtôm ditu ong da honang."

⁴ Yôv me Pailat henang ethak na bêngbêng îmbôk da lêk avîlanô nômbêng atu nena, "Mî ya hatung yêni ya kambom te amî."

⁵ Metom enang lêklokwang nena, "Yêni hîndông avîlanô be helela ining auk heveng judia sapêng. Mundaluk hêk Galili me hêlêm hele be hêyô long iti."

⁶ Pailat helanô ambô êng me henang ik loho ling nena, "Ôpêng me anô Galili te e?"

⁷ Pailat helanô nena Yisu hêlêm nang Galili, êng me hêv yêni be hê

vo Helot vômbe nena yêni heyangging long êng. Wak êng me Helot hîmô Jerusalem hiving.

⁸ Me Helot hêyê Yisu be la mavî anông vômbe nena bôk helañô kôkôthing hethak Yisu be la hiving ninjê yêni, metom mî hele be lêk hêyê yêni be ditu la hiving nembong nôm thamtham te vo ninjê.

⁹ Be ditu Helot henang ik Yisu ling bêng anông metom yêni bonong yom.

¹⁰ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung takatu be eva long êng enang ambô lêklokvang be îmbî yêni hethak ambô lomalama.

¹¹ Êng me Helot lêk ya ña vovak iwa kwêv dêim te hîtôm king ining kwêv be ik hîlôk Yisu me enang ambôma be emalîk ethak yêni. Yôvêm me Helot hêv yêni be hê vo Pailat hethak lonjbô.

¹² Sêmbôk me Helot lo Pailat êyê i hîtôm ñakyo, metom lêk me thêi ivutak ña môlô.

Pailat henang be ik Yisu hethak alovalasing

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)

¹³ Yôv me Pailat helam ña bêngbêng îmbôk da lêk ña Juda ning avaka lêk avîlanô doho be êlêm ethak tom.

¹⁴ Me henang nena, "Môlô wa anô ti hêlêm hêndêng ya me môlô nang nena anô ti henang ambô yôhîng be hêvôv avîlanô vo êndô gakmang. Be lêk ya hanang ik yêni ling heva môlô malemim hethak nôm takêng, metom mî ya hatung ôpiti ya kambom takatu be môlô nang yêni bêng ethak amî.

¹⁵ Me Helot ya auk me bêng yom, be ditu hêv ôpiti hêlêm vo aô hethak lonjbô. Ondañô. Ôpiti mî hevong kambom te be tem ya nang vo ingik yêni vônô amî.

¹⁶⁻¹⁷ Be ditu tem yambali yêni yôvêm me ya tak inda bini."*

¹⁸ Metom avîlanô sapêng elam lêklala nena, "Ungik ôpitu vônô me otak Balabas be nêlêm êndêng yoô."

¹⁹ (Balabas me ôpatu be hik vovak hiving Lom ining gakmang hîmô Jerusalem kapô be hik anô vônô, be ditu etak yêni hîlôk kalaondong.)

²⁰ Yôv me Pailat hevong vo netak Yisu bini, be ditu helam hêndêng avîlanô hethak lonjbô.

²¹ Metom loho lam lômbôlông nena, "Ungik vônô ethak alovalasing! Ungik vônô ethak alovalasing!"

²² Yôv me Pailat henang bôlô ali lô hêndêng loho nena, "Hethak ômbê? Yêni hevong ômbê kambom? Ondong te mî hîmô vo yangik yêni vônô amî. Be ditu tem yambali inda me ya tak yêni bini."

²³ Metom loho lêklokvang kambom be elam kaêk lêkwaê nena ingik Yisu ethak alovalasing. Loho ning kaêk êng me hîvô hethak be Pailat helañô.

²⁴ Be ditu Pailat la hêv nena yêni sopa loho ning ambô

²⁵ be hetak ôpatu be hîmô kalaondong hê êndêng loho hîtôm enang ik ling, me hêv Yisu hîlôk ña vovak bahenjing hîtôm avîlanô ning lenjing iving.

Ik Yisu hethak alovalasing

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Loho iwa Yisu be ê me êpôm Saimon nang Sailini hîlôk lonjanlê be hê vini Jerusalem. Me ña vovak evalong yêni be êv Yisu ya alovalasing be hiwa be heveng Yisu yam.

²⁷ Me avîlanô bêng anông esopa yêni lêk avî takatu be eleng athêng malêng ethak yêni me loho sapêng iving be ê.

²⁸ Metom Yisu hik i lîlîng me henang ethak loho nena, "Môlô avî Jerusalem, dô ondeng ethak ya andô. Me ondeng vo amda lêk nalumi.

²⁹ Ondañô. Wakma te tem nêyô be malêng bêng tem nêpôm avîlanô

* **23:16-17 23:16-17** Kapua ambô Glik doho me Luk mî hekavu amî metom yôv keme anô doho ekavu heveng yam bêngiti: Sondakbêng nôm bêng iti ya Waklavông Hêv Lîlîng me thak êv anô kalaondong te vê be hê hêndêng loho. **23:29 23:29** Luk 21:23

be tem enang nena, 'Mavî vo avî yamu takatu be sêik mî be mî êv sum êndêng sêik amî.'

³⁰ Wak êng me avîlanô tem enang êndêng dumlôlê sapêng nena, 'Ôngêv yak êyônjêk yoô be uthivung yoô thing.' "

³¹ "Lêk evong kambom hêndêng alokwang lêkmala, be ditu tem embong ômbête êndêng alokwang kapôk?*"

³² Me loho iwa anô vanî yi hiving vo ingik vônô imbing Yisu.

³³ Loho ê êyô long atu be elam nena Kwandôk Lokwang. Me loho êthôkêng Yisu lêk anô vanî yi atu hethak alovalasing. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

³⁴ Me Yisu henang nena, "Wakamik, nôngêv loho ning kambom vê vômbe nena loho thông paling be evong." Yôvêm me ña vovak îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbua ya thôp.

³⁵ Avîlanô eva be êyê me ña bêngbêng îmbî yêni lîlîng be enang ambôma nena, "Bôk yêni hêv avîlanô vi livung yôv be nêngêv yêni da livung imbing, vômbe nena yêni me Mesaya, ôpatu be Wapômbêng bôk hîtôk yôv."

³⁶ Me ña vovak êyô hiving be enang ambôma me êv waing maning hêndêng yêni.

³⁷ Me enang nena, "Ong ña Juda ning king e? Yôv be nôngêv ong da livung."

³⁸ Me ekavu ambô te heva Yisu viling bêngiti,

ÔPITI ME ÑA JUDA NING KING.

³⁹ Anô vanî yi atu be êthôkêng hiving Yisu yang henang ambôma hêndêng yêni nena, "Ong Mesaya e?

Yôv be nôngêv ong da livung me yêi imbing."

⁴⁰ Metom yang helanô ambô êng me hethang yang êng be henang nena, "Tem noma bêng yom me hevong bisê be mî hôkô Wapômbêng amî?"

⁴¹ Ai vong kombom kambom bêng anông be ditu thêthôp vo êv vovang hêndêng ai, metom ôpiti me mî hevong kambom te amî."

⁴² Yôv me henang nena, "Yisu, wakma huvutak hîtôm king hîmô yong lêklinyak bêng kapô me lem êngêv ya."

⁴³ Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông bing ethak ong nena, yaô tiêng yom me tem nômô imbing ya îmô long lêkmanjing* kapô."

Yisu hema

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Bidong oyang waklîvông bing me momanang bêng hêyô pîk sapêng vôv be hêk hele be hêyô wakma lô. Me kwak bêng atu be êthôkêng heva melak matheng kapô hipupkê hê luvi.

⁴⁶ Me Yisu helam kaêk lêklokvang nena, "Wakamik, ya hatak ya dôhông hîlôk bahem." Henang bêng yôv me auk hivutak be hê me hema.

⁴⁷ Me vovak lêik ining anômbêng hêyê nôm êng me yêni hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena, "Avanông bing, ôpiti me kambom mî."

⁴⁸ Me avîlanô takatu be ethak tom be eva vo injê, loho yê nôm êng be kapôlônging malêing bêng be ê.

⁴⁹ Metom Yisu ya ña môlô lêk avî takatu be esopa yêni hêk Galili be êlêm, loho va dêim doke me êyê nôm takatu be hivutak.

23:30 23:30 Hos 10:8; ALK 6:16 * **23:31 23:31** Ambô ti ya ondong nena alokwang lêkmuk me anô ya kambom mî me alokwang kapôk me ña evong kambom bêng anông. **23:34 23:34** Sng 22:18;

Ais 53:12 **23:35 23:35** Sng 22:7-8 **23:36 23:36** Sng 69:21 * **23:43 23:43** Long lêkmanjing ya ondong ethak ambô Glik me kukapô. Ña Juda lenjing êv nena long lêkmanjing atu me hîtôm Kukapô Iden hêndêng wakma Adam lo Iv mî evong kambom denang amî. Long lêkmanjing me hîmô melak leng be avîlanô thêthôp ê îmô long êng êndêng wakma ema. **23:44-45 23:44-45** Hib 6:19-20; 10:19-20

Elav Yisu
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Me anô Alimatia te nang Judia hîmô be ya athêng nena Josep. Yêni heyambing waklavông atu be Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm pîk. Yêni me anô mavî lêk anô thêthôp be yêni me na Juda ning na elanô ambô te. Be mî hîlôk hethak loho ning auk atu be ik Yisu vônô amî.

⁵² Be ditu hê hêndêng Pailat me henang ik ling vo nimbua Yisu ya kôpik.

⁵³ Êng me hiwa Yisu linjôpik hîlôk hivup me hivuliv thing hethak kwak me hiwa be hê hêndô hêk kalang lêkmuk atu be ekolop valu be ambuang vo etak na ema injêk. Kalang êng me mî bôk êndô nama te hêk amî denang.

⁵⁴ Sabat lêk bidong oyang be avîlanô epesang i vo injê waklavông êng.

⁵⁵ Be ditu avî takatu be esopa Yisu hêk Galili be êlêm me esopa Josep be ê êyê kalang atu be êndô Yisu linjôpik hêk vo injê nena etak inda hêk bisê.

⁵⁶ Yôv me avî takêng ê ining melak me epesang nôm uv mavî lêk wel. Me Sabat hêyô me iwa lovak hîtôm balambung henang.

24

Yisu hiviyô hethak lonjô
(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

¹ Sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk momananing me avî takatu iwa nôm uv mavî takatu be bôk epesang yôv be ê kalang.

² Loho êyô me êyê valu atu be hîmô lovang ambôlêk lêk imbumbi yôv hê hîmô dang.

³ Me loho ivutak êyô kapô metom mî êpôm Anômbêng Yisu ya kôpik amî.

⁴ Be loho lejing êv bêng anông eva denang me ketheng oyang me anô yi

lêk kwêv thapuk lêk danda bêng êyô be eva hiving loho.

⁵ Êng me avî takêng êkô be malejing hîlôk pîk. Metom thêi enang ethak loho nena, "Bisête be mîlô othalo anô lêkmala heveng na ema ining long?"

⁶ Yêni mî hêk long iti amî. Me lêk hiviyô hethak lonjô. Be ditu lemim êngêv ambô sêmbôk be hîmô Galili denang me henang ethak mîlô

⁷ nena tem etak Anô Ya Nakan-dung îndôk na kombom kambom bahening be ingik yêni vônô ethak alovalasing me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonjô."

⁸ Êng me loho lejing êv ambô êng.

⁹ Yôv me loho etak kalang be îvôe me enang ambô takêng sapêng ethak Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom lêk avîlanô takatu be îmô hiving.

¹⁰ Avî takêng te me Malia nang Makdala me Joana lo Jems talêmbô Malia lêk avî doho hiving enang ethak aposol.

¹¹ Metom aposol elanô avî takêng ining ambô be esong nena enang ambô molo ma be mî êv iving amî.

¹² Metom Pita hiviyô me hevothong be hê kalang be hikum me hêyê kwak yom hîmô. Yôv me yêni hele hê melak ethak lonjô me la hêv bêng anông hethak nôm takatu be lêk hivutak.

Yisu hêpôm anô lokwanyî hîlôk lonjanjê
(*Mak 16:12-13*)

¹³ Wak êng yom me Yisu ya na hîndông yi ê long te be ya athêng nena Emeus. Long êng hêk dêim doke hîtôm 11 kilomita vo Jerusalem.

¹⁴ Thêi veng lonjanjê be ê me enang ethak nôm takatu be hivutak.

¹⁵ Thêi nang ambô bêng anông me Yisu da hêlêm be heveng hiving thêi.

¹⁶ Metom nômate hik thêi malejing thing be mî êyê be eyala yêni amî.

17 Me henang ik thei ling nena, "Mamu oveng be ôlêm me onang ômbête hê be hêlêm?"

Êng me thei va teneng me malenjing ik thô nena thei lenjing malêing.

18 Anô yang be ya athêng nena Kelopas henang viyang nena, "Betha ong vathi te be hôvunu Jelusalem be ditu hôthông nôm takatu be hivutak hêk long êng êndêng wak takiti paling e?"

19 Me Yisu henang ik thei ling nena, "Ômbête bêng?"

Me thei enang ethak inda nena, "Nôm takatu be hêpôm Yisu nang Nasalet, ôpêng me plopet te be hevong ku bêngbêng be ya ambô me lêklinyak anông heva Wapômbêng lêk avîlanô sapêng malenjing.

20 Me yoô ning avaka lêk na bêngbêng îmôk da etak yêni hîlôk na Lom bahenjing be ik inda vônô hethak alovalasing.

21 Metom bôk yoô lenjing êv nena yêni me ôpatu be tem nênggêv Israêl vê injêk ining malêing. Me ambô te hêk hiving nena, nôm takêng hivutak me lêk ya wak ali lô.

22 Me nôma yang hiving nena avî doho îmô hiving yoô evong be yoô pîndîk kambom. Hêndêng lêkbôk mo-mananing me loho ê kalang

23 metom mî êyê Yisu linjôpik amî. Me loho îvôlêm enang nena loho yê wêng anjêla doho enang nena yêni hîmô lêkmala.

24 Me yoô ning anô doho ê kalang me êyê nôm takêng hîtôm datu be avî takatu enang, metom Yisu da me mî loho injê yêni amî."

25 Me Yisu henang ethak thei nena, "Mamu na auk mî lêk kapôlômim pilisik denang, be ditu mî yuêv iving plopet ining ambô amî!

26 Betha bôk mî mamu yala nena Mesaya tem nimbua vovang takêng yôv ketem nimbua ya athêng lêkmanjing mesa mî e?"

27 Yôvêm me yêni hiwa Wapômbêng ya ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni da sa hethak thei. Henang mung hethak Moses ya kapua yôvêm me plopet sapêng ining ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni hiving.

28 Me loho êyô bidong vo Emeus me Yisu hevong vo ni thêthô.

29 Metom thei nang lêklokvang nena, "Lêk yathindang hêmbôk be tem bîlîvông be dô me nômô imbing yêi." Êng me yêni hê melak kapô hiving thei be loho mô.

30 Yôv me loho îmô vo injang nôm me yêni hiwa polom be hêv la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng thei.

31 Thei yê me malenjing hipuak be eyala yêni. Me ketheng oyang me yêni lêk mî.

32 Me thei nang ethak i nena, "Avanông bing, ai veng lonjanlê me yêni hik Wapômbêng ya ambô thô be ai kapôlônjing hîtôm amela hethang."

33 Bôlôtom me thei tak long êng me ele ê Jelusalem hethak lonjô. Thei yô me êpôm Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom atu lêk anô doho ethak tom hiving be îmô.

34 Me loho nang hêndêng thei bêngiti nena, "Avanông bing nena Anômbêng lêk hiviyô hethak lonjô be yêni hik i thô hêndêng Saimon."

35 Yôv me anô yî êng enang nôm takatu be hêpôm thei hîlôk lonjanlê bisê hiving polom atu be Yisu hekavli be hêv hêndêng thei be thei yala yêni.

Yisu ya na hîndông êyê inda hethak lonjô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

36 Me thei nang ambô hethak loho hîmô denang me Yisu heva loho lîvông me henang nena, "Môlô kapôlômim injêk yaô!"

37 Me loho pîndîk kambom be esong nena gôk anô dôhô be êkô anông.

38 Metom Yisu henang nena, "Hevong bisê be môlô song kambom

be môle ning auk ethak be hîlôk mayaliv vo?

³⁹ Ôngô ya baheng lo yaveng. Ya da êng diti be ombalong ya leŋving kôpik, vômbe nena gôk me lokwang lêk lînkôpik mî hîtôm diti môle yê ya.”

⁴⁰ Henang bêng me hik va lo bang thô hêndêng loho.

⁴¹ Loho yê yêni me leŋing mavî anông, metom loho ning auk hîmô mayaliv denang be mî êv iving amî. Êng me Yisu henang ik loho ling nena, “Nôm doho hîmô vo yangang mesa mî?”

⁴² Êng me êv alim ŋanam atu be îmbôk kôkô te vi

⁴³ me yêni hiwa be heyang eva loho malenjing.

⁴⁴ Me Yisu henang ethak loho nena, “Sêmbôk be ya hamô hiving môle denang me ya hanang nena ambô takatu be bôk ekavu hethak ya be hêk Moses ya balambung lêk Plopet ining Kapua me Kapua Yeng tem ningik anông.”

⁴⁵ Me yêni hik loho ning auk ling vo eyala Wapômbêng ya ambô hêk ya kapua ya ondong

⁴⁶ be henang nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena Mesaya tem

nimbua vovang be nema me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.

⁴⁷ Me hethak ya athêng yom me tem enang mung injêk Jerusalem yôv kîmîng ni pîk nômbêng iti sapêng nena ende kapôlônjing lîlîng vo Wapômbêng tem nêngêv ining kambom vê.

⁴⁸ Lêk môle yê nôm takêng yôv be ditu môle nang sapêng bêng.

⁴⁹ Ondanô! Tem yangêv nôm atu be Wakamik bôk hevak ambô vo nêngêv êyômô môle. Metom môle mô Jerusalem endebe umbua lêklokvang êng nang melak leng êm.”

*Yisu hethak leng be hê
(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)*

⁵⁰ Me Yisu helom loho be hê hêyô bidong oyang Betani me hêv bang ling be hêv mek ethak loho.

⁵¹ Hêv mek denang me hetak loho me yêni hethak leng be hê.

⁵² Êng me loho êv yeng hethak yêni yôv me ele ê Jerusalem lêk leŋing mavî bêng anông.

⁵³ Me wak nômbêng iti sapêng me loho mô melak matheng be êv Wapômbêng ya athêng ling.